

Titel: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 9

Citation: "Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 9", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 9*, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_009-root.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 9

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Tanker til Nøyerer Eftertanke om Gode Love i et Land og deres nøye Efterlevelse har sin Indflydelse paa det Almindelige, samt

Om Banqvens Tilstand og dens Hielpe - Midler. Kiøbenhavn, trykt hos L. N. Svare, boende i Skindergaden, og er sammesteds til Kiøbs.

2

3

Sunde og fornuftige Love i et Land og deres nøye Efterlevelse, ere to saa uadskillelige Ting, og saa nøye med hinanden forbundne, at en Statsforfatning ingenlunde kan ansees fordeelagtig, naar en af Delene mangler; daglig Erfarenhed har gjort overflødige, men tillige bedrøvelige Overbeviisninger herom, og Virkningerne deraf ere saa kiendelige, at de i denne Dag trykke det hele Land.

Seer vi hen til vores Kiøbenhavnske Banqve, da er det unægtelig, at Indretningen har havt sin Nytte for det Almindelige; den har tient til at nedsætte Renterne, grebet Handelen under Armene, og været et Tilflugtssted

4

for enhver, der har behøvet Penge-Laan imod billigste Rente. Dette har altsammen havt sin store Nytte for det Almindelige, naar Indretningen var bleven uforandret og dens Lov, jeg mener Octroyen, ubrødelig var holdet; men da denne Lov blev tilsidesat, forvandlede Indretningen til en ubodelig Skade for det hele Land. Man forestille sig allene en stor Rigdom i Landet, som allene har sin Oprindelse af Kongens Myndighed, men mangler den inderlige Værdie, det maae være hvad det vil : Kobber, Messing eller Papir; disse Ting sættes saa høyt over deres inderlige Værdie, at ingen, uden de Tvungne, antage samme for fuld Valuta, men en Fremmed eller Udenrigsk, som seer allene efter der Virkelige, antager det efter Værdien, og jeg derhos sætter, at vi ikke kan undvære fremmede Vahre, men Daglig til deres Betaling maae bruge denne ringehaltige Mynt, hvad tabes ikke derved, eller for at forklare mig tydeligere : En Kiøbmand (jeg mener hele Landet) behøver Vahre af en anden; den første

5

staaer i en maadelig Credit, Vahrene kan ham ikke betroes uden Forsikring, han bringer den til Veye, men Cautionisten (jeg mener Regieringen) declinerer daglig saavel ved en mislig Oeconomie som hans alt for mange Cautioner, de man frygter for vil overstige hans Formue; hvad skeer da? En forsigtig Kiøbmand holder sig tilbage og indlader sig ikke i en saa vovelig Handel, med mindre han forbeholder sig usædvanlige og store Fordele ved enten at opskrue sine Vahre til meget høye Priser eller at tage Forsikringen for Høyere Summa end virkelig er leveret Valuta for, og alt Dette henger sammen indtil Crediten reent forsvinder, da saavel Cautionist som Selvskyldener ere saa forgiældede, at al Handel, i Mangel af Credit, maae ophøre. Dette vil blive en ufejlbar Følge af vores yppige Levemaade og overflødige Banco-Sedler, som er fast alt hvad her roulerer i Landet, saa længe Banqven ikke er i den Forfatning, at den kan fuldbyrde sin Forskrivning og præstere den Valuta, som i Banqven er annammet.

6

Jeg venter at enhver, som med patriotiske Øyne vil indse denne Sag, lettelig begriber min Sætnings Rigtighed, uden at tale om hvad Rigerne indvortes maae lide ved denne indbildte Rigdom. Unægtelig er det, at de Aarsager, som et nyelig udkomm n Skrift benævner, nemlig: en indskrænket Korn Handel er den vigtigste Grund til Jorde-Godsens overmaade høye Priser, og følgelig til Korn-Vahrenes Dyrhed; men jeg er tillige af den Mening, at store Rigdomme i et Land og gjør meget hertil; disse have vi, og bestaae de ikke i virkelige, saa ere de dog authoriserede, og Indenrigs maae antages for det de ikke ere; men da de nu saaledes ere her: saa bliver allene at tale om, hvorledes den Lov, som, saa ilde overlagt, er brudt, igien kan sættes paa Fode, og fornyes til det almindelige Beste. At Banqven paa eengang og i en Studs skulde indkalde saa mange af deres Sedler, at den øvrige roulerende Deel med courant Mynt kunde honoreres, synes at udvikle een, men udvikle os i en anden farlig

7

Omstændighed, da vi fast intet andet har end Banco-Sedler, og da dette ikke kan skee, uden i Proportion af de Couranter Banqven haver i Forraad, kunde Landet staae i Fare for, at savne den Mynt, som den almindelige Circulation udkræver; men i mine Tanker synes det tjenligere, at Banqven foreskrives visse Tider eller Terminer, og endelig en vis Tid, til hvilken dets Credit skal være sat paa Fode; men naar dette er skeet: Saa spørges, hvorfra skal alle de Couranter komme, som hertil udfordres, nu Landet er udtømmet? Dette bliver den vanskeligste Knude. Hertil veed jeg intet andet Middel, end jeg maae igietage det saa ofte og almindelig Omtalte, at enhver Undersaat maae paalægges, at levere sit Sølv til en vis Priis imod Obligation og sædvanlig Rente; men heraf flyder atter det Spørgsmaal: Til hvem skal Sølvets leveres, til Banqven eller til Kongen? Det sidste synes at være det tienligste; thi det maae være Banqven Lettelse nok, at her kommer betydelige Summer af courant Mynt i

8

Circulation, da det bliver deres Sag, at forøge deres Fond af Couranten; thi den maae endelig taale at anvende noget til Creditens Vedligeholdelse, af de aarlig havende betydelige Fordele, som mere nærmer sig til Aager end lovlige Renter, og dets Mynt bør ikke staae ubrugelig, fordi Sølvets falder saa dyrt, at det aarlige Udbytte derved vilde forringes. Saaledes vilde Kongen og det Almindelige, efter min Indsigt, blive tient.

Her er et udfeyet og forarmet Land, Forfatningerne ere saaledes, at vi, saavel i Henseende til det Indvortes som Udvortes, behøve Hielp. Handelen kan umelig hielpes paa Fode, uden Vexel-Coursen bliver taalelig; dette kan ikke ventes, forinden Banqven sættes i Credit, og de overflødige Remisser, som maae gjøres til udenrigste Renters Betalning, ophøre; til alt dette maae her endelig være et klekkeligt Fond af gehaltig Mynt, og hvorfra skal dette komme, uden paa den forommeldte Maade; thi lad

9

være, at Kongen, saavel ved en forsynlig og sparsom Huusholdning, som og ved en paabydende Skat, kan tilvejebringe en anelig Capital aarlig; men hvad vindes her, og hvad bliver sammensparet? Banco-Sedler, og disse ere og blive det de alle Tider have været, nemlig: en uantagelig Mynt, som ikke, uden betydelig Tab, kan komme uden for vore Landes Grændser, naar den behørige Understyttelse og Crediten mangler. Tager jeg Feyl herudi, da feyler jeg virkelig i en god Hensigt, af en reen Kierlighed til det Almindelige. Jeg er ingen Interessent i Banqven, ey heller Kiøbmand, men jeg forsikrer, at om det skulde paabydes, bliver jeg en af de første, der med et glad Hierte indleverer mit Sølv; thi jeg spaaer mig heraf en dobbelt Fordeel:

1) At naar hele Landets Vel befordres, har jeg, som en Undersaat, Deel derudi.

2) At jeg faaer Rente af en frugtesløs

Capital, som er mig mere nyttig, end en død Ting, der staaer Aar efter Aar og fortærer sig

10

Her kunde vel nogen falde paa de Tanker og sige: Enhver som vil beholde sit Sølv, bør at have Frihed dertil, imod at af enhver Lod erlægges en vis Skat; men med dette kommer vi ikke til Maalet, og saaledes vil Hoved-Sagen, som er en gangbar samlet Capital, ikke bringes til Veye, og vi har saa mange foregaaende Beviis paa vore Tilbøyeligheder og Hengivenhed til en udvortes overflødig Pragt og Overdaadighed, i hvor stridig den end er imod vores indvortes Tilstand, ar jeg fast troer, at den største Deel heller betaler en Skat, end afleverer sit Sølv, derfor gaaer jeg vel ikke for vidt, naar jeg ligner de fleste af mine Landsmænd ved Umyndige, som i Henseende til deres Oeconomie behøver at staae under Formynder, hvorfor det er at ønske, at vores Allernaadigste Konge herudi vilde vise et Forsøg til det almindelige Beste, den vi saa meget mere med taknemmelige Hierter bør forsee os til, som vi daglig har de tydeligste Overbeviisninger, at Allerhøyst samme har et got og kierligt Hierte

11

til sit Folk, og jeg feyler vel ikke, naar jeg siger, at den Tids Punct er for Haanden, at enhver retskaffen og troe Undersaat bør opofre alt hvad der staaer i dens Magt og Formue til at befordre den beste Konges Hensigter, som ene gaae ud paa at befordre sit Folkes Lyksalighed; og hvad kan være lettere og mindre følelig for os, end at vi efterkomme det foranførte Forslag, om det skulde komme dertil, da vi derved intet andet mister, end det vi kan undvære; thi Brugen er af en saa ringe Betydning, at den her ikke bør komme i Betragtning, da derimod forhaabentlig paa eengang erstattes en Mangel, som er Staten saa magtpaaliggende, og i saadan Henseende skulde jeg ikke troe, at den Indvendning, at Sølvets paa eengang vilde gaae ud af Landet, som altsaa var udtømmet, om en Krig skulde overfalde det, vil blive af den Vigtighed, som den ved første Indfald kunde synes. Thi enhver maae fornuftig tænke, at en Stats Forbedring sigter baade til den nærværende og tilkommende Tid; og naar dette

12

har sin Rigtighed, anseer jeg denne Grund utilstrækkelig til at qvæle et got Anlæg, for den tilkommende Tid og dens Farligheders Skyld, som ere uvisse og ene bestyres af Forsynet; overalt, man maae uddrage hvad Slutninger man vil: saa bliver jeg ved min Sag, at naar Landets indvortes Forfatninger ere ønskelige, forøges den udvortes Credit, og i saadan en Tilstand lader et Uheld sig bedre destride og overvinde.

Gielden angaaende, som Kongen ved dette foreslagne Middel geraader udi, da bliver den ikke større, men forandres til den Fordeel, at den bliver imellem Kongen og hans Undersaattere, og de aarlig udgaaende Renter bliver i Landet, og gjør, at Vexel-Coursen lættes for vore Handlende, som vanskelig ellers opnaaer denne ønskelige Fordeel. Havde de Norske Vexeler været tilstrækkelige til vores udenrigske Remisser, hvorfor er Vexel-Coursen i nogle Aar stegen til en saa utaaelig Høyde, uden at

13

tale om alle de derpaa anvendte Bekostninger; og hvad vil her blive af, om Engelland, som det seer ud til, bliver indviklet i en Krig, hvilken vel nu, som tilforn skeet er, vil for det meste imidlertid tilintetgjøre den vigtige Norske Laste-Handel, da vi maae savne denne betydelige Tilflugt. Skulde nu det Foregaaende ansees som et Middel til at rette den Feyl der er begaaet ved den forbenævnte Lovs Tilsidesættelse: saa var det at ønske, at Forslaget jo før jo heller bliver sat i Werk, men tillige, at denne Lov aldrig mere bliver overtrædet, da man alt for vel er overbeviist om de deraf flydende ulykkelige Følger; og naar jeg skal argumentere fra det ene til det andet: saa har alle Landets Loves strenge Efterlevelse sin Indflydelse paa Staten og Alles Vel. Det Almindelige lider, naar Magistrats-Personer forøder og tilintetgjør Umyndiges Midler, som ikke sielden sker, i Mangel af gode Anstalter og fornøden Tilsyn, naar Oppebørsels-Betientere hæve Skatter til egen Fordeel, naar Told-Betientere lade sig

14

bestikke, for at besvige Kongens Told, naar Dommerne bøyer Retten for Skienk og Gave, naar den ene Borger forfordeler den anden ved autohriseret Handel o.s.v.

Jeg har i min Tid oplevet mange Forbrydelser af alle de forbenævnte, men jeg veed ikke nogen deraf ere straffede efter Lovene. Ere Sagerne komne til Paadømme eller immediate afgjorte, ere Forbryderne paalagte at tilbagelevere det uretlig Oppebaarne eller Stiaalne tilbage, og derefter forblevne i deres Embeder, men have Forbrydelserne været af den Betydning, at Ære og Velfærd var forbrudt, er det forbleven derved, at den Skyldige har mistet Embedet, men jeg mindes ikke, at nogen er dømt som en utroe Tiener. En saa mild Medhandling har avlet en Hoben uredelige Betientere, og disse undsee sig ikke ved, fast aabenbare, i Tillid til en eller anden Patron, at befordre deres egen Nytte, til Skade for Kongen og det Almindelige.

15

Man see hen til den i Kiøbenhavn for Kongens Regning anlagde Tobaks-Handel og lade den samme komme under en upartisk Undersøgning, det vil vise sig, om Kongen har faaet de Fordele og den Overvægt, som de tørre Blade ved Anfugtning vinder i Vægten, naar de forfærdiges til Kardus-Tobak eller andre Sorter. Denne Artikel er, i Henseende til Mængden, af større Vigtighed, end man forestiller sig, og kunde vel fortjene en Undersøgning. I det mindste vilde jeg, naar Sagen var mig paagiældende, for min egen Æres Skyld, ansøge og underkaste mig denne Undersøgning, naar mit Forhold har været redelig, for eengang at tilintetgjøre de meget ufordeelagtige Domme, som fast det hele Publicum fælder over denne Handel; og naar saaledes enhver i sit ikke veed sig frie for Undersøgning, og den, i Tilfælde af utilbørlig Forhold, overhengende Straf, vilde Landet vel blive forsynet med duelige og redelige Betientere; thi at sætte Laster og Dyder i Ligevægt, har ingen gode Følger for Staten.

16

Jeg vil slutte denne Afhandling med et mig tilskreven Brev af følgende Indhold:

Min Herre!

Tidernes daglige Forandring foraarsager mig nye og idelige Speculationer, ikke fordi jeg jo har et roeligt Sind, i Henseende til mit vigtige Embedes Forretninger; thi for de samme har jeg min Fuldmægtiges Forsikring paa Ære, Troe og Love, at de alle lade sig forsvare; men de mange Nyheder og Forandringer jeg fast daglig og hver Postdag hører, gjør mig heel opmærksom; og i Besynderlighed er det mine egne particulære Anliggende, som løber mig om i Tankerne og foraarsager mig Sinds Uroe; snart tillades fremmed Korns Indførsel; nu heder det, at der skal anlægges Magaziner i

17

Kiøbenhavn, atter igien heder det, at alt det frie Hart-Korn skal sættes i Contribution.

Hvad synes De, min Herre! maae alt dette ikke gaae mig og alle brave Adelsmand til Hierte, og det som allermest krænker Mig, er, at en gammel Friehed skal ophøre. Jeg begriber ikke, hvad der har givet Anledning til alle disse Forandringer; thi det er jo intet nyt, at en Tønde Rug koster 18 a 20 Mark, og min Forvalter, som jevnlig rapporterer mig de Kiøbenhavnske Torve-Priser, forsikrer, at den ingen Tid har kostet over 24 Mark Tønden. Kan dette være saa underlig i en Tid, Landet er hjemsøgt med Misvext.

Hvad vil der med alle disse Anstalter blive af med vore Forpagtnings-Afgivter, naar vi

18

ikke med Sikkerhed kan oplægge vores Korn, i Mangel af at naae de sædvanlige Priser derfor; det var dog en let Sag for mange, at lette nogle, det kunde jo og gierne have bleven derved, om Skiebnen ikke havde været os imod. Men for at komme til det forrige igjen: Hvad mener De, min Herre! skulde det vel komme dertil, at det frie Hart-Korn skal contribuere? Jeg tvivler storligen derpaa, ikke fordi jeg vel veed, at vi alle staae under en uindskrænket Magt, der kan forandre og gjøre Love efter Omstændighederne; men man hører dog meget sielden, at saadanne gamle Frieheder hæves. Imidlertid har jeg gjort mig al Umage for at finde Grunden til denne Friehed, for ved Leylighed at belægge en Ansøgning om vore gamle Friheders Vedblivelse, og til den Ende flittig

igiennemsøgt alle mine Forfædres Papirer og

19

Manuskripter. Mine Ahner fandt jeg rigtig, men det jeg søgte, fandt jeg ikke, og derfor skrev til en af mine Venner, og bad ham eftersøge sine Papirer, for mueligen at finde der jeg søgte, men han kunde lige saa lidet skaffe mig noget herfor, allene, siger han, det maae være en ældgammel Skik og en Herlighed, som er erhvervet af vore Forfædre ved en eller anden Merite eller besynderlig mandig Tieneste, som de have gjort Fædernelander, ligerviis som Kiøbenhavns Borgerskab, der alle fik adelige Privilegier, for den Tieneste de gjorde for hundrede og nogle Aar siden; men hvor vidt de efter den Tid ere indskrænkede og tilintetgjorte, vidste han ikke. Han aflægger tillige en undskyldning, og beder, at jeg ikke maae tænke, at han herved

20

har villet sætte Adelsmænd i Ligning med disse gode Borgere, som hverken ere af Byrd eller have Levemaade, men ene har gjort hans Erindring, for at vise, at Dyder og Fortienester til sine Tider blive paaskønnede og belønnede, og endelig slutter han sit Svar med disse Anmerkninger og Opmuntringer:

Vi Adelsmænd gjør os det urette Begreb om vores Stand, naar vi anseer os som en særskildt Deel fra Staten, der ikke ere pligtige at tage Deel i de Besværing, som Landets nærværende Forfatning udkræver; thi vi ere alle Lemmer paa eet Legeme, og det bør ikke komme os underligt for, om Hovedet finder for godt at sætte det Hele i en proportioneret Lige-Vægt. De mest Formaaende iblant os har i mange Aar ophævet og vedligeholdt vore

21

Herligheder, til Fornærmelse for den øvrige Deel af Landets Beboere, Vore Jordegodsers umaadelige høye Priser og Forpagternes store Afgivter under en almindelig vedvarende haard Lande-Plage, ere de tydeligste Beviser herpaa, og dette uagtet ere vi satte i Liighed med vore ringeste Daglønnere, da Kongen ved en Forordning paabød en personel Skat; men i alt dette er jeg overbeviist om, at ingen af os har gjort et Skridt til Landets Tieneste, uden tilstrækkelig Vederlag, ja hvor mange iblant os, som har været uformuende til at vise reelle Tienester, har ikke hævet rige Indkomster? der er derfor en stor Uskønsomhed af os, om vi nu med Uvillie ydede en liden Frugt af saa mange Aars overflødig Høst. Vi har intet herimod til vores Forsvar og Undskyldning, men meget

mere bør vi vise os erkiendtlige for al den Naa-

22

de vi har oppebaaren, i det vi med en desuden pligtig Lydighed og Hengivenhed efterkommer vor Beherskers Befalinger, og i øvrigt lade

det være vores vigtigste Hensigt og Bestræbelse, at gjøre os værdige til det vi ville passere for, som ingenlunde opnaaes ved laante Meriter, som gemeenlig sendes os fra Cancellierne i et forseglet Brev, eller ved at beraabe os paa vore Forfædres Fortienester.

Da jeg havde overvejet denne min Vens

Tænkemaade, fandt jeg mig overbeviist, at den var vel grundet, og derved satte sig min

Uroe og Bekymring, og min Herre vilde derfor ey umage sig med at indberette mig flere Nyheder, thi de blive mig tids nok berettede.

I øvrigt vil jeg i en stille Roe efterkomme mine Pligter. Important den 24 Decbr. 1770.

Sine Curis.

1

Tanker til Nøyere Eftertanke om Banqven i Kiøbenhavn

og

dens nærværende Tilstand.

**Kjøbenhavn, trykt hos L. N. Svare, boende i
Skindergaden, og er sammesteds til Kiøbs.**

2

3

Da jeg havde læst Philodanum, og fandt min Regning bestyrket derudi, at de indbildte Rigdomme Banqven har forsynet Landet med, er en Hoved-Aarsag til Jordegodsers, Levnetsmidlers og alle Fornødenheders høye Priser her i Landet, havde jeg tillige ønsket, at see et eller andet Middel, til at lindre disse høye Priser, for saavidt Banqven herudi er Aarsag; men jeg kan troe, at denne Indsigtsfulde og grundige Patriot herudi er lige saa varlig og forsigtig, som Sagen er betydelig og vigtig.

4

Min Høyagtelse for ham er for stor, og min egen Indsigt for liden, at jeg skulde udsætte Mangler i hans Skrift, ney, jeg fremsætter ikkun nogle mig indfaldende Tanker, i Haab at see hans nærmere Betænkning derover, og naar jeg ikkun vinder dette, skal der ikke fortryde mig, om jeg har Philopatræi Skiebne.

Banqven er nu, som sagt, Aarsagen til alle Tings høye Priser, som rimelig skulde tage sin Begyndelse med dens Sedlers Udbredelse og Circulation i Rigerne; men maatte det tillades mig at gjøre en Erindring, for at faae et Nøyere Lys om denne Sag, da mindes jeg, at Banqvens Mynt havde roulleret i 18 à 20 Aar, uden man fandt nogen synderlige høye Korn-Priser, jeg undtager hvad nogle imidlertid indfaldende Misvexter har foraarsaget; thi efter saadan Tids Forløb kiøbte man en Tønde Rug for 9 à 10 Mark. Og betragter jeg Banqven dernæst paa den anden Side, da har jeg været af den Tanke, at den kunde, eller

5

burde tiene til Renternes Nedsættelse, og gribe Handelen under Armene, og i alt dette kaste er skikkelig Udbytte af sig, om det ikke blev 15 à 16 pro Cento, som vel ingen kunde vente. Men saa snart Banqvens Lov eller Octroy blev tilsidesat, ved det en større Capital udi Sedler blev myntet, og Proportionen blev alt for ulige imellem dens Fond og myntede Sedler, saa at den ikke længere kunde vedligeholde Crediten, som tilforn, fra den Tid har jeg i sær merket Godsernes, Levnetsmidlernes og alle fornødne Tings tiltagende Priser og Vexel-Coursens Tilvext.

De første ere foraarsagede af de overflødige indbildte Rigdomme Rigerne i en Hast blev forsynet med, og den sidste, fordi denne Mynt ikke beholdt sin forrige Valleur, naar Banqvens Credit var svækket; thi ligesom Vexel-Courfen, saa vidt jeg veed, har sin Grund i Staternes Mynters indvortes Gehalt og Forhold imod

hinanden: saa synes det at

6

være en naturlig Følge, at vore Banco-Sedler, som ene her i Rigerne antages, fordi Kongen har befaleet Det, ufejlbar maae, som en ringehalrig Mynt, forhøye vores Vexel-Cours, og tillige Priserne paa alle de fremmede Vahre vi saavel i Henseende til den virkelige som selvgjorte Trang ikke kan undvære, naar der er en unægtelig Sandhed, at Rigerne Exporter og udgaaende Vahre derimod langt fra ikke kan veje op, uden at tale om en udenrigsk Giæld, hvis Capital og Renters Betaling udkræves betydelige Remisser.

Og hvad vil her blive af, om den vigtige Norske Laste-Handel skulde standses ved de i Engelland befrygtende Uroligheder, den skal,

des verre! alt have lidt meget. Kiøbenhavn, som skulde være der rette Sted for Circulationen, har fundet det mindste af dette Onde, da den alle Tider har haft en Slags Tilflugt til Banqven, endskiønt jeg meget vel veed, at man har fundet Lettelse i Indkiøbs-Priserne, naar

7

Betalingen er erlagt i klingende Mynt; men hvad længer fraliggende Stæder, i Proportion, har lidt og lider ved denne Mynt, naar den ikke kan nyttes, uden Tab, i sær nu, Da Couranterne fast reent er jaget ud af Landet, det vil blive af større Betydning, end man forestiller sig, og naar herimod ikke udfindes tienlige Hielpe-Midler, beholder vi, i alle de Sparsommeligheder og Indskrænkninger som kan iverksættes og Landets indvortes Tilstand udkræver, alle Tider en tærende Sygdom, som suer og udmatter os, til den største Fordeel for Fremmede, men gjør os selv afmægtige.

Philodanus har sagt meget, naar han anfører, at Høysalig Kong Friderich den Fierde brændte Halvfierdesindskyve Tusinde Rixdaler i Penge-Sedler, og takkede Gud for at have skilt Landet ved denne Plage, men hvad skal man sige om vores nærværende Plage, som fast synes uovervindelig; thi om ikke fides publica Troe og Love herudi er i Veyen, saa er den almindelige Circulation hinderlig, naar den ikke

8

kan vedligeholdes uden Banco-Sedler, og vi har jo næsten intet andet i Landet, end denne Mynt.

Skal det deraf flydende Onde nogenlunde lindres, kan det vanskelig skee, uden Banqven sætter sig i Credit til at honorere dens Sedler, og Dette kan ikke ske, uden her kommer en klekkelig Summa of courante gehaltige Mynter i Circulation; men hvorfra tages det dertil fornødne Sølv. Jeg har adskillige Gange hørt tale om, at der var en Anordning i Vente, at enhver Undersaat i Rigerne skulde aflevere sit Sølv til Regieringen imod Obligation og sædvanlige Renter, men det er bleven derved, og jeg har ikke hørt noget andet Middel nævne til at hielpe paa vores Mangel; men jeg kan troe, at fornuftig Overlæg har herudi været hinderlige; thi at sætte en saa vigtig Sag i Verk, under den største Overdaadighed, vilde for en Tid foraarsage nogle behagelige Følelser, men derefter give en desto hæftigere Svie, naar den

9

sidste og endelige Nødstilling var gaaen ud af Landet, efter de forrige; men skulde den Tids Punct ikke nu være for Haanden at man tør igientage dette Forslag.

Er min Gisning rigtig, da har Overdaadigheden, saavel i Henseende til forarbeydet Sølv, som alt andet, indsneget sig, og følgelig kunde vel undværes en stor Deel deraf til det almindelige Beste,

Jeg nævner ikkun en Deel; thi jeg er af den Mening, at naar en eller anden vilde beholde sit Sølv, kunde det tillades, imod at af ethvert Lod betales en vis fastsat aarlig Skat; thi der vil ventelig, dette uagtet, leveres for en betydelig Capital, da enhver Rettænkende heller, uden sin Skade, afleverer en død Metal, til Nytte for Landet, end opholder sig over at savne Dets Brug, som her ikke kan komme i Betragtning, naar man ikke mangler andre Ting til Brug i dets Sted; men hvor vidt og paa

10

hvad Maade Banqven skulde tage Deel udi og understyttes ved dette Middel, om dets Mynte-Rettighed skulde sættes til Side, fordi Sølvet er stegen over dets forrige Priser, hvor vidt Interessenterne taaler af denne Aarsag at miste noget af de 16 pro Cento Udbytte, og endelig hvor vidt der skulde paalægges den, Tid efter anden, at indkalde visse Summer af dens Sedler: alt dette overgaaer min Indsigt, og beroer paa de der indseer og bør være dens indvortes Tilstand bekiendt.

Men da det følger af sig selv, at Foranførte vilde ikkun tilveyebringe en kort Fordeel, naar Laudets øvrige indvortes Forfatninger ikke tillige tages i Agt: saa har jeg herved at erindre disse to Poster:

1) Overdaadigheds Indskrækning, og 2) Landvæsenets Istandsækning. I Henseende til det første, har Philodanus givet os sine fornuftige Tanker, det andet er af den Vigtig-

11

hed, at jeg derved vil føye nogle faa Erindringer: Philodanus og andre Fornuftige med ham har sagt os Nødvendigheden udi, at Hoveriet afskaffes og indskrænkes, Jordene og Overdrevene deles, og enhver Gaards Bygninger forflyttes paa sin Eyendom, vg grundig beviser Nyttens deraf; men skal dette sættes i Drift, da udfordres hertil en absolute Befaling i Almindelighed for Bonden, som af vrangne forudfattede Meninger hverken kan eller vil indsee sit eget Beste, og en tilstrækkelig Undsætning i Særdeleshed for de Uformuende til at bestride saadanne Udgivter, og endelig burde vores nyttige Landhuusholdnings Selskab kommes til Hielp, for med fornødne opmuntrende Præmier at befordre dette Anlæg til mueligste Fuldkommenhed; thi det er ikke at vente eller begiere, at disse gode Interessentere allene skal bestride deslige Udgivter, som ene gjøres for at tiene det Almindelige, og følgelig bør Besværingen være almindelig, om Indretningen skal holdes ved lige og gjøre nogen ønskelig Virkning.

12

Det bliver altsaa tilbage at tale om de Midler, der muelig kunde tilvejebringe dette Fond, og hertil synes en Afgift af alle uforholdne og overdaadige Ting at være den beqvemmeste, som noget der sigter til at forekomme og indskrænke den saa skadelige Yppighed. Man maae fast med Forundring erindre sig, at Høysalig Kong Friderich den Fierde, efter at Riger og Lande vare hiemsøgte med langvarige Krige og store Landeplager, kunde uden videre skadelige Følger tilintetgjøre en betydelig Capital, der, som før er sagt, var Landet til Skade, og man tillige vil betænke, hvor mange Fabriqver

Landet da manglede, de vi nu have, de Norske Producter, som da i en mindre Quantitet bleve udførte til ringere Priser, end nu, og i alt dette blev langt fra ikke klaget over Penge-Mangel og en for høj Vexel-Cours, med saa stor Føye som nu. Skulde Forskiellen i Levemaaden, og en fordervelig Begierlighed efter fremmede kostbare Ting, ikke herudi kunde anføres som en af De vigtigste Aarsager. Jeg mener jo; thi

13

hvad i de Tider var anstændig for en Kongl. Minister, er nu neppe tilrekkelig for en Embedsmand, reputeerlig Kiøbmand og Borger; hvad da ved en af de sidstes Etablissement kunde gjøres med 5 a 600 Rdlr., dertil udfordres nogle Tusinde i Denne Tid, og forvolder, at mange stikker i Fattigdom forinden Bryllupet er endt, uden at tale om, at saadan Overdaadighed er en af de vigtigste Handteringer i Ægteskabs Forøgelse; lad os see paa de opreyste Pallais og overmaade Bygninger (uden at eftertænke hvad Penge de have bragt af Landet) og regne oven fra need ad til alle Ting, vi vil finde en skrækkelig Forskiel, og kan man ikke med god Grund sige, at vi mangier det Nødvendige, fordi vi har for meget af det Overflødige og Unyttige.

Jeg vil opregne noget deraf: Guld Uhrer, Etuier, som Fruentimmeret ikkun har til Stats

14

og ey til mindste Nytte, overflødige Speyle, Lyse-Kroner, Lampetter, Lyse-Arme, Damastes Gardiner og Senge-Omhæng, Kanapeer, Galuner & c. & c., skulde herudi skee nogen Indskrækelse, da bliver det, for saa vidt her i Landet forfærdiges. Jeg maae atter erindre, at jeg her ikkun taler om det Overflødige, og henstiller til Nøyerer Eftertanke, af hvilke Sorter Skatten skulde erlægges, og hvorledes Proportionen efter enhvers Stand bliver at treffe og fastsætte. Imidlertid har jeg det Haab, at enhver Veltænkende, som har Formue at anskaffe og vedligeholde saadanne Ting, ikke krymper sig ved at yde en Skat deraf, til saa godt et Brug, eller rettere, saaledes at faae en Sæd, som vi og vore Efterkommere kan høste Frugten af, saavel i Henseende til en taaleligere Priis paa Levnetsmidler, som de benævnte Tings

15

indskrænkede Brug. Endelig maae jeg og erindre Caffé-Bønner, hvis Brug er bleven alt for almindelig, og trækker store Summer aarlig af Landet. Denne Skat bliver frievillig, da Den allene erlægges af de der ville betiene sig af Denne Sort.

Mine Tanker strækker sig ikke til Dannemark allene, men det er og at ønske, at i ethvert Stift i Norge maatte opvækkes saadanne Patrioter, der ville følge vor Landhuusholdnings Selskabs høytpriselige Exempel, og med Alvorlighed antage sig Landets Tarv.

Jeg tør forud forsikre, at en Præmie, eller andet beqvemt Æres-Tegn vilde opmuntre en frie og Ære-kiær Almue; og skal jeg gaee videre, da kunde Berg-Ordonancen for Norge

16

i et og andet behøve en Forandring, i sær for saa vidt det Paabud angaaer, at en Bonde, paa hvis Grund

befindes Anvisning til Schurfer og gode Ertzer, gjøres usikker paa sin Eyendom, Præmier og Belønninger ville maaskee være tienligere, til at bringe deslige Landets Herligheder for Lyset, med videre som vedkommende, der ere mere kyndige, veed at gjøre et bedre Forslag om, end jeg her i disse Blade i Korthed kunne anføre. I. L.

1

Tanker til grundigere Eftertanke, ved de i sær Banqven anlangende

udkomne

Skrifters

Giennemlæsning.

Kiøbenhavn, 1771.

Sælges i Bogladen No. 8. paa Børsen.

2

3

En lyksalig Tids Punct synes nu for vor Dannemark at fremskinne, da saa mange redelige sindede Patrioter lader for Lyset fremkomme de Skrifter hvis Indhold hensigter egentlig til vor forfaldene Stats Opreisning, gid de maatte eftertænkes, i det Nyttige følges, og ej begraves udi Forglemmelse!

da den udi mange af dens Dele behøver en ønskelig Forbedring,

4

hvilken vi næsten forarmede og i sidste Aandedræt liggende Indbyggere udi det udsuede Dannemark længe med Bedrøvelse har sukket efter, hvis Opfyldelse synes nu at nærme sig, da der foreslaaes adskillige Midler til vort Riges sande Floer.

En Philopatreas frembragte vel adskilligt, noget antageligt, noget til Forbedring trængende, og atter noget forkasteligt, der hvor et privat Had og en alt for overdreven Iver førte Pennen, men samme har dog forskaffet os en velskreven, læseværdig og en virkelig sand Philodanus, der ramte den rette Kilde til Statens, Handelens og det Heles Trang, see Philodani Undersøgelse af Philopatreas Anmærkninger, Side 18. o. s. v.

5

med ham istemmer en anden Patriot udi en egen Afhandling under Titel: Tanker til nøyere Eftertanke om gode Love i et Land og deres nøje Efterlevelse, o. s. v. thi hvor

Penge mangle, der ligger alt i Dvale, Handel og Vandel undertrykkes. Penges Circulation i Landet sætter Liv i alle, opmuntrer enhver, og er som Blodet i Legemet umisteligt, de eene sætte dette store Stats Legeme i fuld Bevægelse. Dem mangler vort Dannemark fra Høystsallig Kong Friderik den Fierdes Død indtil dette Nu har

denne Mangel, som en tærende Svindsot indsneget sig inden vore Landemærke, de ere nu næsten alle alle forsvundne, nogle faae af den grovere Mynt undtagen, Banqverouter og Opbudder høres jevnlig, Folket løber

6

Hobevis udaf Landet, Englands og Hollands Folkemængde forøges (som udførligere paa et andet Sted skal bevises) thi her er i Fædrenelandet lidet eller næsten intet at fortjene, Papir-Mønten næsten alt; hvor ere vore gamle Medailler, Skue-Penge med flere, end og vore Ducater er en Raritet og Sælsomhed at see (jeg taler her om det Almindelige). Naboerne og længere fraliggende Lande har vidst at underminere os dem fra, ere her nogle faae forvares de nøje, Eyerændene, de faae her findes, vil ej frem med dem af Frygt, at gives de engang ud bekommes de sielden mere, uden ved en sær Lejlighed, og det endda ved en høj Lagie. Jøden veed at opsluge dem, og som Storcken at give dem fra sig, han vinder ved Lagien, han veed fine Smuthuller, og derpaa seer Dannemark dem aldrig

7

mere. Beviset hentes ej langt fra. Mangelen af de omtalte, Tilfældet med vore Dukater for nogle Aar siden bevidner Sætningen, nu han ej kand faae saa overflødige af dem, da dog nødtørfdig Udkomme, Vahrenes høje Priser gjør at Guld det aldrig saa rødt det dog maae springe for Brød, søger han den anden grove Myndt, det hindrer ej, skjønt han for et hundrede Daler skal give nogle Mark Lagie, han maae ufeilbarligen vide de Steder, hvor han vinder mere, thi det er Profiten han gaaer efter, han er i en vis Henseende at undskylde, da dog han er en eedsoren Borger i Staten. Men gid at der ej maatte findes og saadanne Blod-igler blant os, som for at sætte sig og sin Familie med hin Huusfoged, i paakommende Uveje i Sikkerhed, beriger den Hamborgske og Hollandske Banqve

8

med Danske Penge, og trækker der, naar Landet ej længer bruger deres Tieneste deres overflødige Udkomme. Er det da Under at Landet mangler?

Det mangler dem, ingen nægter det, hvers Klage, den Fattiges ynkelige Raab bevidner det. Indbyggerne i Dannemark maae lade, som hine Ægypter, deres Gods berøves dem, deels ved Ud-Pantningen formedelst Skatternes Betal: ning, deels ved en til en kort Tid smigrende Tilflugt til det saa kaldede Assistance Huus, hvilket om det var engang saa rummelig, og Capitalen engang saa stor, saa vare de begge neppe tilstrækkelige. Det store Catalogus tvende Gange om Aaret bevidner det, de stakkels Indbyggers Gods berøves dem, her er nu

9

intet tilovers, Tigger-Staven er nu tilbage, og saa gaaer det med den ene efter den anden. Ordsproget finder her Plads: I Dag mig i Morgen dig. Tilstanden er jammerlig. Nøden er stor, og virkelig større end nogen, som ej kiender ret til Middelstanden kand forestille sig. Gud aabne Landets Faders Øjne, at han maatte indsee dette Onde, og hans Eftertanke til at udtænke Middel til at ophielpe sine betrængte Undersaattere, hvortil Skatters Paalæg vel ej er et sandt Middel, men et større Tryk. Men efter mine Tanker bedre ophielpedes Mangelen deels ved Føde-Vahrenes Nedsættelse og vore Korn-Pugeres Indskrænkelse, deels ved flere Pengers Anskaffelse blant Folket i Landet. Men hvorfra skal de komme er Spørgsmaalet? Her kommer jeg egentlig til Skriftet

10

Patrioten foreslaaer det forarbeidede Sølv Indlevering til Mynten. Det er et sandt Middel, og hvilken redelig og Veltænkende Undersaat vilde ej kappes med sine Medborgere udi dets Udlevering, naar det stede paa den i Skriftet ommeldte Maade.

Dog alt dette behøver et nøjere Overlæg, førend dets Iværksættelse, ellers har det større Ulykke i Følge med sig end alt hidindtil. Bliver der ej tænkt paa Middel til dets Hindring, skader Sølvets Indlevering mere end det til en Tid kunde nytte Staten, i dette Fald, er det bedre hver beholder sit, saa er her dog noget, da ellers alt er udsuet, ja Landet bragt i den alleryderligste Tilstand; thi sæt Pengene er borte (som Erfarenhed

11

lærer, nu bliver Sølv udleveret med, og Udførselen af de myntede Penge er lige stor, vi ville inden kort Tid snart see os ffilld ved denne Capital. Naar vi var berøvet denne Eyendom, hvad var der da tilovers, uden tilsidft at fætre med hine BLgypter Landet til Underpant til Udlændiger, naar Skatters Paalæg ej længere var muelig. Landet er nu blottet, Handelen ligger, ingen Credit hos Fremmede (den er allerede temmelig falden) vore Kjøbmænd bevidner Sandheden, nogle faae undtagen, Fiender indfinde sig, hvorfra skulde tages Udrustningens Bestridelse, slet intet bekow.medes for Papir-Pengene, Obligationer knude da ej hel pe

jammerlige Folger.

12

Skulde Sølv, som allersidste Nødskilling, udleveres, da maae der først være betænkt paa Middel at standse Pengenes Udførsel af Landet, thi de hidindtil givne Forordninger og foresatte Straf lærer Erfarenhed hvor lidet de har hiulpet. Forsikres først Indbyggerne herom, er al Hindring efter min Tanke hævet hos dem.

Midler bør udtænkes. Nu er visselig gode Raad dyre. Efter min Tanke kunde vore Penge sættes lidet over deres virkelige Værdie, det hindrede Landets Udsuere fra at søge Profiten ved deres Udførsel. Udlændingen blev ej begierlig. Vi beholdt dem inden vore Landemærker, endeel af de allerede udløbne kom tilbage. Hvormeget Dukaternes Forhøjelse

13

hjalp til, at de Udenlands reisende Guld-Mynter tænkte paa at vende til deres Hiem, viiste de fremfarne Tider. Denne Forhøjelse satte efter mine Tanker allerbest Grændser for denne hidindtil udøvede skiændige Handel. — Men det vilde Hindre Handelen maatte indvendes?

En slet Handel for et Land naar Landets klingrende Mynt skal udvexles til Fremmede for visse Vahrer, den Handel skader i fremtiden meer end den gavner Landet; thi hvad Penge Kiøbmanden kan skrabe sammen udsender Han; Papiret eene beholder han, dets Valeur falder, naar intet i natura haves: stor Skade for vs, ubodelig for Efterkommerne

14

Jeg synes at kunne paastaae; Vor Oeconomie burde saaledes indrettes: intet skulde indføres uden hvad ved Vexler kunde vederlegges. Men her maatte maaskee indvendes: Landet har ej saa overflødig af udgaaende Producter, at samme kunde opveye mod det Behøvende.

Dertil svares for det Første: Dannemaark er et af Skaberen vel forsynet Laud med de til Livet nødvendigt henhørende, især Korn- og Kiød-Vahre, hvormed det end og til en stor Deel kand forsørge sine Naboer, og næsten ej trænge til dem, nogle faae Species undtagen. Synd at vi som boer i saa sæderigt et Sædland, og af Gud saa med Sæd velsignede Øer skulle mangle det al-

15

lernødtørstigste. Synd at Brød-Kurven skal hænges saa høit for Indbyggerne. Gud giver os Sæd paa Marken at see i Overflødigheid. Vi glæder os ved den. Vi velsigner Skaberen. Vi spaaer os gode Tider. Men den fordærlige Egennytte, som til Dato har raadet sig selv, nægte os det. De Store i Landet, som skulde have forskaffet os Ret over de andre har selv været de største Jord-Drotter, som aldrig burde tillades i et Land. Hofmand burde være Hofmand, og ej beskæftige sig med Statens Sager, og derfor skikkeligen aflægges, men ej være eller holde Forpagtere. Lyst Stæder vare dem overflødige nok. Lad andre, som det tilkom, leve af Jordens Grøde, og bringe sig den til Nytte. Hine burde have Opsigt over disse, at de ej bleve uforstammede. At en Tønde Rug stal koste 4re

16

a 5 Rdlr. i Dannemark, er en urimelig Gierning; thi lad os betragte Haandverksmanden, som sidder med endeel Folk, han daglig skal bispise, de arbeide stærk Arbeide, De fortærer stærk, deres Dag- og Ugeløn skal udredes. Nu bliver Arbeidet færdigt, Her pruttes til yderste Skilling paa den kiøbendes Side. Dyre Tider gjør ej andet. Vil ej den ene faa vil den anden; Borgerne ere hinandens Hemmelige Fiender; thi hvad gjør ej Nøden. Naar Afprutningen nu er skeet afspises han ofte med den Compliment: Pengene skal næste Dagen udbetales. Dagen kommer, Pengene bliver endnu usynlige, og endelig er der intet at Bekomme, Er det for en Herre, saadan en

17

Mand har at forrette noget, da efter megen ydmyge Bukken for Herrens stormodige Lars Knud, og en afpasset Erkiendtlighed til ham efter Regningens Indhold, for hans store Umage, at imodtage samme, og dybe Ydmyghed i at tale med saadan en Borger, der er at agte i hans Øjne, som en Skoevisk, saadan betragtes en Borger af disse opblæste Creaturer, der fra en Kiøbenhavns Gadepog først bliver en Drengs-Dreng, og, efter at denne naadige Stormodige ophøies, ej efter Meriter men for en langvarig Tjenestes Skyld (her forsvinder min Forundring, at hin Keiser gjorde sin Hest til Borgemester, han havde vel mueligt tient ham længe troelig, dette har aldrig kundet falde mig ind tilforn) kommer denne i hans Sted,

18

og saa gradviis indtil der kand af denne fødes en Secretaire, Krigs-Raad, justiz, Stats-Raad og Magistrat,

skiønt de intet forstaaer af borgerlige Sager, thi Lærdom og Viisdom er deres mindste Bekymring uden at Characteren giver dem med det samme Forstand, dog egen Interesse stræber den nok efter at være vittige udi. Dommen afsagde for en højere Ret til en mindre Øvrigheds liden Fordeel beviser Sætningen. — Oppebørselen og Forvaltningen af en heel Byes mangfoldige indløbende Penge, kunde desarsage synes at udfordre en højere Øvrigheds nøje Eftersyn udi et aarligt for ham aflagt Regnskab mellem Indtægt, Udgift, og det resterende, og Regnskabet af ham eller dem med Attest og Eed verificeret. Men at

19

komme til Borgeren igien; da bekommer han vel Betalningen hvert Nyt-Aar, dog efter stor Prutten, Tieneren skal jo have noget; thi Lønnen staaer ej til altid at føre et Levnet med den ærværdig Stand overensstemmende. — I sidste Tilfælde maae jo Haandverksmanden have Raad at creditere, og den Fattige, som er den største Hob, taaler det ej, faaer derfor ej heller Arbeidet. I første Tilfælde maae Han jo tilsætte, Folket spiser derfor lige stærk, og Foden er utaaelig dyr, den Velhavende maae her blive lig med den Udarmede, og saadan fra en Stand til en anden, var Vahre-prisene lættere, som de kunde være i Dannemark, da kunde den fattige faae noget, den meer formuende

20

flaae sig igiennem og ej bringes til Bet tler-staven.

Blev Korn-Pugernes Oplag forstyrret og Landet forseet med Magaziner, hvoraf Indbyggerne uden Forskiel stedse kunde forsynes for en meget taalelig Priis, vilde det Overblevne blive anseeligt, og kunde efter en Philodani Anslag og Kritisk Journals Forestilling udsendes og indbringe os endeel Vexler, vor Stude, Heste og Norske Træelast-Handel, forøger de samme, og da blev det rene Sølv saare lidet, der vilde løbe ud af Landet.

Kornet kunde ogsaa aarlig forøges her hos os, naar dets Misbrug blev hemmet- hvor meget fra et Aar til andet for-

21

bruges? de derover forfattede Protocoller skal bevidne Sandheden, til den for Menneskene saa skadelige Gift Brændeviin, hvilken, som den kunde tiene til en Lægedom tilligemed anden hos Apothekeren distileret Spiritus, misbruges nu til en jevnlig og daglig Drik. Men hvad afsindigere end stedse at bruge denne Spiritus, naar ingen Modvirkning findes i Legemet. Forsøg engang at gjøre til en almindelig Kost essentiam amaram og pulverem vitalem, du leer deraf, da det dog i ingen Maade er latterligere end hver Dag at drikke Brændeviin, jeg erindrer herved en Læges Ord, hvoraf jeg ej kand unnlade at udskrive noget lidet: „Den gemene Brændeviin bestaaer af noget Vand nøje forenet med en flygtig Olie og af en

22

Suurhed. Denne Suurhed trækker vores dyriske Dele sammen, saa at de størkener og forkorter vore bøjelige Tresler, de vorder stivere og skiørere, ligesom den og sammendrager de slappe Kars Aabninger. Disse trende Virkninger ere bekiendte af Erfarenhed. Blod og Melk løber sammen, Spyttet selv i Munden vorder sejere naar man blander Brændeviin dermed." Forunderligt, at vores Fruentimmere, hvem det dog meget er Magtpaaliggende, at bevare en glat Huud, tør sig med Brændeviin da „den skrum per Huden og foraarsager Rynker, fordi den drager Treslerne sammen; og at den tilslutte Karrene, sees af det, at den stiller Saars Bløden, den bringer Blodet i heftig Brusen og Giæring, da den se

23

mene Erfaring lærer, at det kand sætte Brød-Dejen i Giæring. Gift, rivende Flod, rede Næser og kaabrede Ansigter, staaer formodentlig i Forbindelse med Brændeviin, eftersom Gleim forkynder

Bacchi Børn, de straffes

— — — — — med Gift Med lamme Fødder, krumme Hænder Og udi Ansigt Kaaberrøde.

Siælen betynges, Sandserne svækkes, Sindet forvirres, Naturen formindskes." Disse med flere utallige Yderligheder, som ere umiddelbare Følger af Brændevinet, som brændes af vort Korn, meer og mindre kiendelige, som samme meer og mindre bruges, burde være kraftige nok for et fornuftigt Menneske at forsage dets Brug og ikke øjensynlig eller uformærkt, hastig eller

24

langsom at kaste sig i disse ubehagelige Følger. Maatte dette betænkes, kunde Korner, som nu misbruges, tiene til mange Tusinde Nødlidendes Vederqvægelse, og den gode Kierne, som nu gaaer bort til Overdaadigheds Vedligeholdelse, mange Huses ynkelige Undergang, og det fattige Væsens Bebyrdelse, kunde blive anvendt til Hungriges Underholdelse, og derved foraarsages megen Ugudeligheds Afskaffelse.

End videre erindrer jeg mig at have læst i de Tronhiemske Samlinger 2det Binds 3die Stykke, udgivne af Philaletho, at i Aaret 1758. blev, foruden Maltet, som mest hertil forbrugtes, desuden Udenlands fra ved Tronhiems Toldsted indført for 6570 Rdlr. Dette kunde jo have

25

været spart, og det Indenlands bedre anvendt. Gaaer vi til Kiøbenhavn, hvor maae Kornets Fortærelse der være yppig, og er der visse Districter udi Landet, hvis meste Levnetsmidler er Brændeviinsbrænderiet. I Steden for at Kiøbenhavn fra disse Stader kunde forsynes med Rug i temmelig Overflødighed hver Torvedag, da opsvies den nu til det skadelige Brændeviin, ja det gaaer saa vidt, at Bonden mangler selv ofte sin Udsæd, og maae til at kiøbe den af sine Naboer, eller ligger han i Nærheden af Kiøbenhavn, da drager han til Staden, for i Skieppe viis at tilforhandle sig samme til sit nødtørstige Brød, i Steden for han skulde forsyne Kiøbstæderne dermed, især Kiøbenhavn, og at have til Oversendelse til Norge. Alt dette er til

26

en stor Deel at tilskrive det nu saa almindelige Brændeviinsbrænderie. Denne Misbrug er en af de største Korntyve, skiønt ej paaagtes. Synd at den Fattige for slig en skiendig Misbrug skal lide Nød. Synd at Borgeren skal forarmes ved det Nødtørftiges høje og overdrevne Priser. Gid dette maatte tages i nøjere Overvejelse, og fortienere ovenanførte Skrift, som undersøger dette nøjere, en agtsom Giennemlæsning, da det foreslaaer adskillige Midler til at hindre denne slemme Drik. Hvilken Upartisk seer nu ikke at det vilde meget lætte Kornprisen, da dets sande Brug blev overflødiggere, og tilvejebringe Staten mere til Udførsel for at anskaffe sig fra andre det Nødvendige, da vilde det Hele vinde meere, end der maatte tabes ved Kornets yppi-

27

ge ja syndige Anvendelse til Brændeviin.

Dernæst svarer jeg for det andet vores Yppighed og Overdaadighed udi Klædedragten og Levemaaden foraarsager vi ej fornøjede med vore egne Sager søge Fremmede, de maae forskrives. Her gaaer det, som i en anden Mening, da vi vil have alt det Øjet seer, maae vi græde naar andre leer; skiøttende ej om, Landet derved sættes i unødige Udgifter, det selv til Skade. Her kunde meget spares. Vort eget være got nok. Nu foragtes det, vore Fabriqver bliver derved tilbagesatte, og udgaaende Penge i modsættende Fald fordobles. Forhindredes denne Yppighed, bleve

28

Udgifterne mindre, og det Nødvendigste bedre bestrides.

Yppigheden i Levemaaden hielper ej lidet til Landets store Udgifter, jo flere Retter, jo prægtigere tillavede, jo flere af udenlandske Producter udfordres. Kiøbmanden maae, da de endelig skal haves i Overflødighed, thi fremmet Mad smager best, betale i hvor dyre det end skal være, thi nu har Moden indført, at det ej er nok med een eller to skikkelige tillavede Retter til et Middags-Maaltid, men vore Soupeer skal bestaae af flere, ja stige undertiden til 10 a 12 prægtige tillavede Retter. Hvo som saa lever, siges først ret at leve. En fordærvelig Æde Lyst er vore Tidens Menneskers Mærke, agtende

29

ej paa at Sundheden derved nedbrydes; thi Fordøjelsen maae nødvendig hindres ved Spisernes Mængde, hvorføre Hippocrates foreslog den som spurgte ham om det beste Sundheds Middel. — Mad, Drikke, Søvn, maae altsammen bruges med Maade. Ringe Kost har, siger Horatius, foruden andre Fordeele ogsaa i Besynderlighed denne, at man beholdt altid derved en god Helbred. Plutarchus anpriste, som den beste Sundheds Regel, ej at spise sig mæt, eller at undslaae sig for Arbeide, vore Daglejere ere jo langt muntre og stærkere ved deres knappe Kost, end de, der svømmer i det Lækkre. Denne utidige Æde-Lyst, og fordærvelige indsnegne Overdaadighed kand nu ej andet end hielpe til de overdrevne Priser, og de Uformuendes Un-

30

dertryk. At udfinde for begge Dele de rette indskrenkende Love overlades til nøjere Overlæg.

Gid samme kun maatte udtænkes og iværksættes, Udgifterne bleve da uforbigiængelig mindre, og følgelig bedre kunde udredes.

Jeg har nu viist, at det Behøvende af udenlandske Producter meget kunne formindskes og de indenlandske formeres, end og til Udførsel, og, naar det saa var bragt dertil, at vi ej behøvede at udbringe vort Sølv men det kunde blive her inden vore Landemærker, da vilde Undersaatterne, forvissede om dette, blive bereedvillige i at aflevere deres Sølv, om det

31

behøvedes, og en endelig høj Nødvendighed udfordrede det.

Hvorvidt jeg nu har truffet det Rette eller ikke, overlader jeg til en grundigere Eftertanke.

Naaer jeg min Hensigt ved at have blottet mine Tanker, at have givet Anledning til en nøjere og upartisk Undersøgelse, vil jeg ansee mig det for en besynderlig Glæde, og mig al Ære nok at have hjulpet lidet til mit forfaldene Fædrenelands Opkomst.

Findes her noget, som bedre kunde have været udtænkt, vilde den gunstige

32

Læser blot have Skriftets Titel for Øje, at det kun er nogle udkastende Udtryk, men ej udgives for endelig afgjørende, vel vidende at Fleere seer meere end Een.

1

Velmeente patriotiske Tanker, til Høyere Eftertanke

og

ønskende Fuldførelse.

Kjøbenhavn, 1771.

Trykt i det Kongel. Universitets Bogtrykkerie hos A. H. Godiches Efterleverske, og findes sammesteds tilkiøbs.

2

3

Velmeente patriotiske Tanker, til Høyere Eftertanke, og ønskende Fuldførelse:

At faae Guld- og Sølvmynt ind i Rigerne igien, saavel endeel af de udførte danske Penge, som Fremmedes Mynter Guld og Sølv, efter en efter Boniteten og fastsat Pris efter Vexelcoursen hvert Aar at antages for? samt om Assistentzhuset, udenlands værende Pensionister & c. hvilke

4

fremmede Mynter her i Residentzstaden, paa den kongelige Mynt, kunde ommyntes til Danske gode og velgehaltige Courantmynter i 1 Rdlr., 1/2 Rdlr., 24 Skill., 12 Sk., 4, 2 og 1 Sk. (1/2 Skill. er af Kaaber) jo bedre Mynt i et Rige, jo bedre for Commerciens og Vexelcoursen; thi efter mine ringe Tanker, bør det være det sidste Middel at fordrø, og requirere det eeneste reele og solide, vi endnu haver tilbage, nemlig vores Sølv og Guld, at levere til Mynten, for at myntes i Penge. Ak! hvor hastig kan da ikke ogsaa de Couranter, deraf bliver myntet, sendes ud af Riget, og gaae samme Vey, og paa samme Maade, som de forrige er, og hvad har vi saa tilbage, andet end Boeskab, hvoraf endeel (desværre er, og endnu forskrives og indføres) udenlands fra, fremmede Kniplinger, fremmede Lerreder, som dog her i Rigerne i Klosterne gjerne kunde spindes, væves og bleges & c. med mange andre Ting, som intet nytter til Penges Roullance imellem Rigerne, og de Fremmede aldeles intet vil have saadant til Betaling for vores meget behøvende, og rettere sagt, mere uforholdne

udenlandske Vahre til Pragt og Overdaadighed, der har været, og bliver til manges Ruin.

5

Men efter mine ringe Tanker, kunde man faae egne og Fremmedes Penge ind i Rigerne, paa følgende Maader:

1. Af den af alle Nationer i Øresund, Nyborg og Fridericia, de 3 berømte Belter, og Danmarks ypperlige Herligheder, saavel af de der passerende Skibe, som indehavende Ladninger deraf erlagte Strømtold & c. skulde erlægges, og svares i Courant eller klingende Mynter, enten med danske eller udenlandske Penge, og i dessen Mangel derfor betale i Lagie 6 1/4 pr. C. Forhøjelse Told, for de 6 1/4 pr. C. kan forskrives, og have fremmede Penge, enten imod Bancosedler, eller som var bedre imod danske og norske Vahres Studsning, at faae udenlandske Mynter her ind, fra Holland, Hamborg, Lybek, Meklenborg & c. Altsaa troer jeg, at ved, og for bemeldte tre Belter, eller tre Toldstæders indkomne Søetold, i Courant eller klingende Mynt, af egne og Fremmedes Penge, ville blive aarlig nogle Tønder Guld, som indkom i Riget i den kongel. Casse, og derfra udbetaltes, og circulerede inden Rigerne.

6

2. Alle de kongel. Revenuer, som bleve

hævede i Slesvig og Holsteen, saavel af Told, Licent, Accise, Skat, samt stemplet Papir & c. burde og skulle allesammen erlægges i, og med danske eller udenlandske Guld» og Sølvmynter, og indkomme i den kongel. Zahlcasse i Kiøbenhavn, som er Centrumet af Riget, og derfra igjen udbetales til de Kongelige og Statens Udgifter, og saaledes komme i Circulation.

3. Ald slags Told og Accise, som betaltes

i Colding, Warde, Hietting i Jydland, og overalt i Rigerne, af de til udenrigs Stæder udgaaende og udsendte Heste, Stude, Qvæg, Svin & c. burde betales i Courant Mynt med inden- eller udenlandske Mynter; thi kan Hollænderne, Brabanderne, Hamborgerne, Lybekkerne & c. med Avance udenlands kiøbe vores Bancosedler, for dermed at profitere, og betale hvad af levendes, og andre Vahre de Her i Riget kiøber og udsender, saa burde samme dog i det mindste betale Tolden i Courant Mynt af egne og fremmedes Penge og Mynter.

4. Det dyre og kostbare Kongsberg Sølv, burde, og bør (efter mine ringe Tanker) ikke

7

med den kostbar, og skadelig Transport, umyntet føres fra Kongsberg, igiennem Sverrig til Kiøbenhavn, derfra (NB. umyntet igjen med kostbar og hazarderlig Vinter og Sommer Transport) føres til Hamborg (hvorledes employeres det der til Kongens og Statens sande Fordeel og Beste). Men efter min liden Indsigt burde enten (som forhen, da var der Courant Mynt i Norge og Danmark,) alt Sølv paa Kongsberg der myntes i forbemeldte Myntsorter i 1 Rdlr. 1/2 Rdlr. 24 Skill. 12 Skill. 4 Skill. & c., og desen Gehalt beregner til 25 pr. C. imod Hamborger Banco, og saa den halve Capital i Mynterne om Sommeren med gode Skibe, og bekiendte befarne Skippere til Vands føres her ned, men om Vinteren (i fald de ikke kunde mistes her til Foraaret) igiennem Sverrig hertil, til den kongel. Casse? eller og, om det var fordeelagtigere, Halvdelen af Kongsberg Sølv, myntes paa Kongsberg, eller i det mindste saa meget til Verkets Lønninger og Udgifter behøves, og det øvrige Sølv til Vands eller Lands føres her ned, og myntes paa den kongl. Mynt i Kiøbenhavn, og indkom da i den kongl. Zahlcasse, samme til Indtægt NB. i klingende

8

Mynt at notere og anføre, naar, og til hvem, og til hvad samme er udbetalt i klingende Mynt, saa blev Sølvmyntet inden Rigerne, nemlig i Kongsberg og i Kiøbenhavn, og Kongen havde og bekom af sit Regalia Mynt Herligheden og Fordelen, (efter Sigende) 7 til 10 pr. C. avance ved at mynte Sølv i Courant klingende Mynt, som desverre i eendeel Aar ikke er skeet, til største Skade for Danmark og Norge, men Fordelen og Sølvet er gaaet.

Vide! Hvorledes de Svenske fordrer af alle fremmede Nationer den indkomne Told, Consumption & c. i klingende Mynt, enten i Landets egne eller udenlandske Mynter, hvilke sidste i Stokholm ommyntes i gangbar svenske Guld- og Sølvmynter. Ligeledes, hvorledes de Svenske med Flid, saavel paa Grændserne som andensteds, og ved alle Leyligheder i Norge, søger at faae danske og norske Sølvpenge, og klingende Mynter (og nu ikke som før, studser Vahre imod Vahre) ind med, og til sig i Sverrig, for med Avance at selge og levere til Mynten i Stokholm, at ommyntes til svenske Penge. Ja Finlapperne, som aarlig trekker saa mange Penge for Tømmerlast, Bødkerarbeide & c. (som vi gierne kunde

9

have, om vi ville, fra Norge), jeg siger trekker saa mange Penge fra Kiøbenhavn, Flensborg og andre Stæder i

Danmark. De er forbunden ved deres Retour til Sverrig, at svare og betale ikke allene Told og Tiende af den udførte Last og Ladning, til Kiøbenhavn og Danmark, men endog Tolden af Retour Vahrene, ja end mere Lastepengene af deres Skibe ved indkomne fra fremmede Stæder, alt i klingende Mynter, enten ved svenske eller udenlandske Mynter, alt for at faae efterhaanden klingendes Mynter i Riget og i Circulation, en fortreffelig Oeconomie og Finantzie. Men i sær den store Oeconomus Kongen af Preussen, hans penitrante og indsigtfulde Oeconomie, gaaer iblant alle optænkelige Ting, og saa dybt, for at vinde og trekke fremmede Landes Penge ind i sine Riger, at han tillader de ud af sine Riger og Lande gaaende Breve, ar gaae ubetalt eller ufrankeret, for i Hamborg og andre udenlandske Postcontoirer der efter holdende Regning (for Touren igiennem sine Lande) at tage, og faae Porten udenlands fra af Fremmedes Penge; som for Exempel om

5. Vores Viise Konge ville betale ligesaa at ville have Porten af de til udenrigs Stæder

10

udgaaende Breve, betalt med udenlands Penge, saa maatte af alle de Breve, som fra Danmark, Norge og Holsteen skulle frankeres til Hamborg, og hidindtil er her betalt Porto til Hamborg af, burde herefter ikke her betales Porten til Hamborg, men i Hamborg betales, eller noteres tilgode, og der nemlig i Hamborg, af Postmesteren gøres Regning for, og svares, og indsendes fra Hamborg, derfor klingende Mynt, følgelig bekom Riget for alt den ved Hamborg Postcontoir tilgodehavende Porto, danske, Hamborgske eller andre Mynter, efter sin Værdie og Gehalt, som var aarlig mange tusinde Rigsdaler, der kom ind i Riget, og saaledes kunde faaes og vindes, med mange andre udfindende Facile mojen Landets egne, og Fremmedes Courant Guld- og Sølvmynter her ind i Rigerne.

6. Det nye Tal Lotterie, burde og betale deres aarlige Afgifter til den kongelige Casse i klingende Mynt, som de kunde hæve af Indskudderne i Altona i Lotteriet, og føres derfra hertil.

Mon det her i Staden nok bekiendte saa kaldede Assistentzhuus i der forhen grevelige Berkentinske Palais, til at assistere og hielpe

11

Stadens fattige og trængenste Indvaanere, imod 12 a 16 pr. C. Rente, (det skal

man kalde Assistentzhuus til Fattiges Hielp, o Gud! forbarme sig over dem der skal laane der paa deres

Klæder & c.) burde ikke bemeldte atter nævnte Assistentzhuus, for saadan en utrolig tagende Fordeel, forpligtes at forskrive og forstraffe sig de udfordrende Penge til deres Laan til den Fattige, i Courant og klingende Mynter.

7. Var det ikke høyligt at ønske, at i fald Søe Qvæsthuset ikke ville laane de fattigste og trængenste Indvaanere i Staden, imod sikker Pant, deres Penge paa bemeldte Assistentzhuus ringere end som nævnt er 12 a 16 pr. C., at en anden formuende Casse af publicque Penge, som Brandcassen, ville udløse dem, og herefter laane den Fattige for 6 pr. C. pr. Ao., da kunde man i Sandhed kalde Den Residensstadens fattigste Indvaaneres Assistentz- og Hielpecasse. Men kunde ikke Brandcassen, eller anden publicque Casse, således laane og facilitere Stadens Indvaanere, da burde Banken forpligtes dertil, at udløse Qvæsthuset, fra Gaarden, Restantzterne & c., og fra vores kiere Konges tilstundende forønskende Geburtsdag den 29 Januarii 1772. aabnes og laane

12

til Stadens fattige Indvaanere for 6 pr. C. pr. Ao., eller maanedlig 1/2 Skill. pr. Rdlr., saa var det, og med Sandhed kunde kaldes

Stadens fattige Indvaaneres publicque Assistentz- eller Soulagementhuus

i en Christen Konges Rige og Residentzstad. Og Banken kunde ingen Skade have herved, de laaner til enhver imod Prioritet eller Pant for 4 pr. C., og de øvrige 2 pr. C. som de bekom mere i Rente paa Assistentzhuset, kunde Betienterne der &c. lønnes af. Indvendes herimod, at endeel af Assistentzhusets høye Renter givne Gevinst, tildeles Søe-Etatens Officiers Enkefruer, da kunde samme, som vel ikke er aarlig, over 50 Personer, saae derimod, foruden den af i den Militair Enkecasse for dem indsadte Capital, aarlig faldende 40 pr. C. Rente eller Pension, en aarlig Tillæg af Postcassen. Land-Etatens Hrr. Officiers Enkefruer faaer ingen Udbytte af Assistentzhusets Gevinst, og lever af Enkecassens Renter eller faldende Pension. Det var hjertelig at ønske, at disse sidste og kunde af Postcassen nyde nogen Tillæg, enhver efter sin Mands Charge og Omstændigheder. Da derimod Stadens ynkværdige og fattige Indvaanere, mange tusinde Familier med Koner

13

og mange Børn, blev noget soulageret i disse haarde og dyre Tider, naar de kunde faae at laane paa deres

Tøy imod 6 pr. C. eller 1/2 Sk. pr. Rdlr. maanedlig, i steden for nu man giver 12 a 16 pr. C. i Rente. O! give den ærlig Mand, og retskaffen sand Patriot, som har hos vores vise og kiere Konge nu udvirket den længe ønskede Skrive- og Trykkefrihed, give han ville og udvirke forbemeldte Soulagement for denne kongelige Residentzstads fattige Indvaaneres Hielp, som høyst beklageligt maa paa deres Meubler, Klæder & c. des. verre oftest, til at kiøbe Brød og Føde for, laane paa Assistentzhuset og svare deraf 12 a 16 pr. C. Grusom for den Fattige. Et aabenbart Beviis paa Stadens Fattigdom og Armod, at i steden for tilforn et maadelig Huus var stor nok til Assistentzhuus i Kiøbenhavn, har de nu det forhen værende grevelige Berkentinske store Palais dertil, kiøbt af den bekiendte franske Hattemager, efterat han paa et par Aars Tid havde udfabrikeret og udfeyet det kongelige Forskud, circa 20 a 24000 Rdlr., og som han ventelig intet Forskud mere kunde faae, blev den grevelige Palais ham for stor, og han eller Creditor da solgte den til Qvæsthuset til et privilegert Assistentzhuus,

14

og dertil endda siden bygt mere, og endnu efter Sigende i Kieldere, og tre Etager og Loft, ikke Rum og Leylighed nok, til indkommende Pantegods. Gud, og Landets kiere Fader forbarme sig over Jamren her er.

8. Ved de aarlig fra andre Potentater bekomne Subsidier, kunde og betales med inden- eller udenrigs Mynter, indføres her til Centrumet i Riget, og altsaa derved mange tusinde Rigsdaler i klingende Mynt, komme i Roullance og Circulation.

9. Efter Sigende, skal Danmark endnu have hos Spanien fra forrige Tidens Assistance og Forskudder, mange Tønder Guld tilgode, give vi kunde nu faae samme betalt, og faae herind, i de skønne velhaltige spanske Piastre (er spanske Rigsdaler) saa vist som vi dertil er trængende og behøvende, og blev til vores Svaghed og Saar, et ypperligt og probatum lægeligt Plaster.

10. Det der spares, er saa at sige Vunden, alle uden Riget værende Pensionister Militaire og Civile, af begge Kiøn, burde strax indkomme, boe, og fortære deres Pension i Rigerne, enten i Danmark eller Norge, for dertil har til Dato og gaet anseelige Capitaler ud af Rigerne, ikke i Vahre, men i rede

15

Penge, eller Vexler som er det samme. Betænk? om en Pensionist bekom 12 a 14000 Rdlr. aarlig i Pension, og maatte fortære eller trække samme til sig til Worms, Celle, Hamborg, eller andensteds uden for Riget, af de 12 a 14000 Rdlr. med beviiste god Oeconomie, oplægges og udsættes paa Rente de 10 , 12000 Rdlr. aarlig, de øvrige 2000 Rdlr. kan saadan en dusemeng Oeconomus, gierne udkomme med og leve af, men foruden at bemeldte store Capitaler gaaer aarlig ud af Rigerne, og forhøyer Vexelcoursen, og forringer Landets virkelige og reele Midler og Circulation, saa depenseres de 2000 Rdlr. til Fremmede dg uden for Riget, da Landets egne Huseyere, mangler Gaarde og Husleye. Vore Skomagere, vore Skrædere og mange andre Professioner mangler og ønsker saadant Arbeyde, Fabriqveurerne og Kræmmerne mangler Afsatz og Debit til saadanne, er det ikke da en dobbelt Skade og Ulykke for Landet og Indvaanerne, at Pensionisterne ikke har haft Frihed at consumere og depensere deres fra Landet trækkende Pension, i fremmede Lande. Give vores store og viise Konge ville snart raade bod for dette og andet Lande og Riger tærende Onde.

16

Finder noget af Forbemeldte gehør og maa komme til Fuldførelse, som er min eneste Hensigt og Fordeel heraf; Haaber en anden gang at vise, hvorledes Fabriqverne og Manufacturerne i Danmark og Norge kan blive almindelig, og komme til Fuldkommenhed, uden Forskudder eller Udgifter for Kongens og Statens Casse. Ligesaa! hvorledes formenes, at contrabante Vahre og forbuden Handel, samt Landprang med fremmede Bæsekræmmere, Jøder & c., der hidindtil har opfyldt Landene med contrabande Vahre, og anden ulovlig og forbuden Landprang, Kiøb og Salg til Landets Fabriqvers og Manufacturers største Hinder og Skade, og Kiøbstædernes Ruin, uden Bekostning for Kongens Casse, og uden flere Visiteurer, Strandridere & c. Antagelse kunde hindres og hæmmes. Alt i en redelig patriotisk Intention, og ønskende at kunde være en Nyttig Borger i Staten.

den 15 Febr. 1771.

1

Betænkning

hvorvidt en Efterkommere i Regieringen er forbunden

at betale sin Formands Gield

med

Forslag af Midler

ved hvilke

den offentlige Gield

best kan betales.

Amor Patriæ vincit.

Kjøbenhavn, 1771.

tilkiøbs i Mummets Boglade i No. 5 paa Børsen.

2

3

Den eeneste Aarsag, hvorfore Menneskene have udvalgt de i hele Verden brugelige Regierings Maader, i hvilke een eller flete regierer, og Mængden adlyder, er deres fælles Lyksalighed, som de ved denne Indretning have troet at kunde best befordres; En Regents vigtigste Pligt er altsaa, at gjøre sit Folk lyksaligt; jo nøiere han efterlever den, jo nøiere opfylder han sine Undersaatters Haab, og Hensigten for hvilken han regierer; og jo mere han overtræder denne Pligt, jo mere forstyrrer han alle gode Tings Orden; og jo uværdigere gjør han sig til at regiere sit Folk.

4

Regentens egen Lyksalighed er alt for nøie forbunden med Folkets, til at den eene skulde kunde befordres uden den anden; Enhver indseer denne Sandhed, enhver veed, at ligesom Landet er vel dyrket, folkerigt og dydigt, saa er Regenten riig, mægtig og lykkelig, og dog seer man stedse Regentere, som hige efter det sidste, uden at ville legge Vind paa det første; Men deres Møie skal stedse være forgiæves og deres søvnløse Nætter spildte, saa længe de søge deres Lyksalighed i de Ting, som ikke bestaae med hele Folkets. Vel kan Vellyst, Æresyge og Gierrighed paa en stakket Tid fornøje dem, men disse daarlige og nedrige Fornøjelser skal hverken kunde døve Samvittighedens Skrig eller Millioner Sukke af fortrængte, ulykkelige Undersaattere, hvilke uden Ophør bebreide dem deres Pligters Overtrædelse, forbeeske al deres Glæde, og omsider, naar de tomme Vellyster ei mere kan mætte deres Siel, naar deres Land er ødelagt, naar deres Undersaatter ere elendige, deres egen Ære og Helbred krænket, da gjøre dem evig ulykkelige. Men saa megen Afskye og Foragt den uværdige Regent fortienner, der tænker, at Forsynets Hensigt, ved at kalde ham til Scepteret, er alleene, at mætte hans lastefulde Tilbøie-

5

ligheder; saa meget fortienner i det mindste den elskværdige Regent at beklages, som, naar han tiltræder sin Throne i det fulde Forsæt, at gjøre sit Folk lykkelig og at søge sin Ære i Landets Kierlighed, maa see uovervindelige Forhindringer lagt sig i Veien, Forhindringer, som ei alleene til en Tid, men endog for hans hele Regiering gjør ham der umuelig, at udføre sine ædle Hensigter; Og dette skeer, naar han ved sin Regierings Tiltrædelse finder sit Rige beladt med saa stor en Gield, at han ved en sparsommelig Huusholdning, ja endog nye Paalæg, neppe er i Stand til at afholde Renterne, og mindre at betale Capitalen. Ingen Tilstand kan i Sandhed være smerteligere, end den en saadan Regent befinder sig i, dersom hans

Hierte er saa stort, saa ædelt, saa menneskekierligt som det bør være; han agter at lette sit Folks Byrder, og seer sig uødt til at paalegge dem haardere, han agter at understøtte Handelen, og kan ikke befrie den for de Paalæg som trykke den, han agter at ophielpe Fabriker, Kunster og Haandværker, men maa lade det fare af Mangel paa Penge, han agter endelig at være sit Folks Fader, og maa i den Sted see sig fornødret til en Skatte-Foged for nogle Hollandske, Genever, Genueser, eller Vene-

6

tianske Kiøbmænd: (thi disse Folk have dog hehele Europa under Contribution) for disse Kiøbmænd arbeider han, for dem sparer han, og for at berige dem, maa han, som eier det ømmeste og beste Hierte, nødes til at plage sine Undersaatter, eller og lade en Giæld ubetalt, som han holder for sin fornemste Pligt at betale. Men om denne Pligt er saa stor som man i Almindelighed tænker, og hvorvidt den Skyldighed strækker sig for en Regent, at betale sine Forfædres Giæld, er en Sag af saa stor Vigtighed, at den fortienner den nøieste Undersøgelse; mine Tanker derom skal ikke have seer Lyset forgiæves, dersom de kunde give mere indsigtsfulde Mænd Anledning til at yttre deres, naar de have prøvet, bifaldet eller forkastet disse. Og for desmere at opmuntre dem dertil, vil jeg først kortelig anføre, hvad Skade Landet eller Regenten lider ved en stor Giæld.

1) Regenten nødes at paalegge tunge Skatter, han selv eier intet, Gielden skal betales, og hvorfra skal Pengene komme, uden fra Undersaatterne; til den Ende maa han søge alle Udveie; han indklæder Paalægge i adskillige Navne, af Told, Consumption, ordentlige og overordentlige Skatter, og derved gjør dem maaskee mindre mærkelige, endskiønt de i sig

7

selv blive ligesaa tunge, hvilket og Følgerne udviiser: Handelens Aftagelse, Stædernes Forfald, og dyre Tider. De Handlende klage over den høie Told og Licent som gjør dem det umueligt at holde Priser med udenlandske Kiøbmænd; Haandværkerne og Fabrikerne føre samme Klage over Consumptionen, Landmanden ligesaa over sine Skatter; Man seer de fri Handelsstæder og andre Lande, hvor slige Paalæg ere lettede eller afskaffede, at staa i en ønskelig Flor; en god Regent seer det og, han ønsker intet mere end at gjøre sine Undersaattere ligesaa lykkelige, men han tænker paa fin store Giæld og sukker! hvor han vil hæve et Paalæg der møder ham strax den uovervindelige Forhindring: hans og Landets Giæld.

2) Alle Fremmede skrækkes fra at nedsætte sig i et Land beladt med Giæld og Skatter, og følgelig lukkes Døren for Kunster og Manufacturer; Den Haandværker, som hører at han af sin daglige Fortieneste skal give en tredie eller fierde Deel i Skatter af adskillige Navne, paalagte hans Føde, Klæder eller Person, søger sikkert de lykkeligere Lande, hvor han selv er Eiere af hvad Han fortienner.

8

3) Stor Forskiel maa der gjøres, om Gielden er gjort i Landet eller uden Landet; vel trykke begge Deelee Regenten, men den udenlandske er dog langt tungere. Landet lider foruden det ved No. 1. i Almindelighed anførte, især dette ved den indenlandske Giæld, at der paa den arbeidsomme og flittige men fattige Undersaat maa legges Skatter, for at betale den Rige Renterne af den Capital han har forstrakt Regieringen, og hiin saaledes arbeider, paa det denne uden Møie og uden at være Landet til Nytte kan leve got af sine Renter. Men dog blive Pengene i Landet. Den Rige maa og for sin Andeel efter al Villighed give mere til Giældens Afbetaling end den Fattige, og vil han nyde got af sine Penge, maa de dog komme tilbage til Bonden og Haandværkeren, som føder og klæder ham. Derimod

4) Finder ingen af disse Ting Sted ved den udenlandske Giæld, der er et reent Tab for Landet, som aldrig kommer tilbage igien, hver Gang Renterne skal betales, stiger Vexel-Coursen overmaade, og ved Capitalens Afbetaling endnu mere; her gielder ingen Papiir-Penge, ingen Obligationer, ingen Actie-Breve, hvormed indenlandske Creditorer kan lade sig nøie,

9

efterdi de ere dem saa gode og nyttige som reede Penge, Nei! her skal enten Vahre eller Sølv og Guld.

5) Landets Vahre tabe i deres Priis; Naar Landet er uden Giæld til Fremmede, kan dets Kiøbmænd sætte hvad Priis de vil paa deres Vahre, eller i det ringeste lige Priser med samme Vahre paa fremmede Stæder, derimod nødes et forgiældet Land til at sælge sine Vahre for det som derfor kan erholdes, thi dermed alleene kan Gielden betales. Vexel-Coursen er den rette Prøvesteen, som best viser baade hvor meget de indførende Vahre overgaae de udførte, som og hvor meget et Lands Vahre tabe imod fremmede. Vel veed jeg, at der i de nyere Tider er udfundet Midler at tvinge Coursen paa en stakket Tid, men naar Vexlerne meest behøves, stiger Coursen snart igien til sin sædvanlige Høide, og at sætte Coursen al pari eller meget lav, har dog ingen Kunster kundet udrette.

6) Ved en maadelig Giældens Afbetaling, en Giæld, som i nogle Aar ved Flid og Sparsomhed kan annulleres,

udmattes Landet allerede meget, thi da alle dets Kræfter maa anvendes dertil, saa er det bestandig som paa

10

sit Yderste, den mindste nye Udgift, den ringeste Udrustning, ja en Skygge af Krig giver den strax et stort Knæk; der kan ingen Forraad være i Cassen, og følgelig er enhver nye Udgift en nye Giæld, enten at flere Penge maa optages, eller indeholdes med den gamle Giælds Betaling, hvilket kommer ud paa eet. Hvad skal man da sige om en excessive Giæld, hvis blotte Renter neppe kan betales.

7) Da enhver af det anførte lettelig skal kunde indsee det mindre uanførte, saa vil jeg alleene endnu gjøre den Anmærkning: at naar Giælden ikke ufortøvet betales, saa er den unægtelig langt større end man har forestilt sig, i det at Renterne bør ansees som en nye Giæld, der hindrer i Hovedstolens Afbetaling. Et Land skylder f. Ex. 20 Millioner, betales denne Giæld Aaret efter at den er gjort, er der allerede 21 Millioner at betale, Renterne anslaget til 5 Procento, men dersom 20 Aar hengaaer, saa er det 20 Millioner som reent af Landet udgaaer uden at endnu det mindste af Landets Giæld er betalt. Fremdeles, hvis en Million er alt det som Landet aarlig kan opspare, saa er det klart, at med de Renter, som i bemeldte 20 Aar er udgaaet, kunde hele Giæld-

11

den været afbetalt; Da nu Landet af dets Creditorer ikke haver oppebaaret mere end Capitalen, saa ere Renterne et reent Tab, og Landet, som aarlig ikke kan opspare mere end Renterne, seer sig sat i den bedrøvelige Tilstand at væde til evig Tid i en bundløs Giæld. Og hvor sielden hører man at Giælden er gjort i saa gode Afsigter, eller anvendt til saadanne Indretninger, at Landet derved vinder det som der betales i Renter.

Saaledes troer jeg at have tilkiendegivet en betydelig Giælds skadeligste Følger. En viis Regent og indsigtfulde Ministres skal sikkert opdage langt flere; Os, som lidet eller intet have med Rigets Roer at bestille, er det nok at indsee de ovenanførte, hvilke bør opvække i alle redelige Borgere Lyst at afhielpe en Giæld som ødelegger Land og Rige; Til den Ende er det at jeg har foresat mig at undersøge, hvorvidt en Regent er forbunden at betale sine Forfædres Giæld. Jeg vil derved saa meget mueligt søge at udsinde alt hvad der kan siges for og imod, og skulde det være mig overmaade kiært, om jeg forud kunde besvare de Indvendinger, der maatte gøres imod min Meening, som er: at en Regent ikkun, i et eeneste

12

Tilfælde, er forbunden at betale sine Forfædres Giæld, og dette er, naar Giælden er maadelig, og gjort for at redde Landet fra dets totale Ødeleggelse.

En maadelig Giæld kalder jeg den som uden Landets Besvær, alleene ved en god Huusholdning kan betales, for hvilken ingen nye Skatter behøve at paalegges, og som af den sædvanlige Spare Fond inden meget kort Tid aldeles kan afbetales, dog er dette endnu ikke nok, jeg udfordrer tillige, at Giælden skal være gjort for at redde Landet fra sin totale Undergang, thi finder dette ikke Sted, agter jeg ham aldeles ikke pligtig til at betale den udenlandske, og den indenlandske ikkun for saavidt, at han ei vil ruinere sine Undersaatter, og i Henseende til, at de ofte kan paa adskillige Maader have været forlokke eller tvungen til at laane hans Formand.

Den Grund paa hvilken man fordrer Formandens Giæld af Efterkommeren i Regieringen, er den gamle og uryggelige Regel: hvo som vil arve skal betale Giælden, og denne Regel er unægtelig, saa længe der handles alleens om Ting, og Ting NB. der have tilhørt

13

den Afdøde, med saadan Ret, at han har kundet belade dem med saa megen Giæld som han vilde. Regelen sætter forud, a) at den Afdøde var fuldkommen Eiere af Tingen, kunde følgelig pantsætte, sælge eller skienke den bort, Heel Iler Stykkeviis; b) at han i Kraft deraf har beladt den med saa liden eller megen Giæld han vilde, c) at Arvingen har et frit Valg at forlade eller tiltræde Arven, d) at Arvingen vil besidde den med samme Ret som den Afdøde, og under disse Vilkor bør Arvingen sikkert betale Giælden. Men eier og arver en Regent sit Rige paa den Maade? eier han en Ting, over hvilken han har fuldkommen Eiendom? som han kan pantsætte, sælge Heel eller Stykkeviis, og foretage med Undersaattenes Midler, Personer, Effecter og Grunde, alt hvad ham lyster, og det uden at forkrænke nogens Ret? Nei; saa fuldkommen Eiendom haver ikke den allerstørste Despot, og kan aldrig have den med Rette. Ja om jeg end vilde antage, at der kunde være saa fuldkommen en Despot, hvor urimelig det end er, at en Nation skulde overdrage er Menneske Ret at skalte og valte med hele Nationens Eiendom og Liv efter Behag, det er at sige: større Ret end noget Menneske haver at give bort, saa, fra det Øieblik saadan Despot udnævner sin Efter-

14

kommere, frasiger han sig selv den Ret at afhænde det allermindste af Riget eller at belægge det med en ubetalelig Gield. Med mindre man vil og tilstaae en Despot Ret til at tage noget tilbage, af hvad han engang har givet, eller belade en Eiendom, han har bortskiænket fri, med saadanne Byrder, at ingen haver Lyst til at arve. Ingen af Europæ Regentere, ja ikke engang Rusland, som unægtelig meest nærmer sig det Despotiske, eier sit Rige med saa fuldkommen Eiendom, som en Mand i det borgerlige Liv eier en Ting han har købt for sine Penge, hviken han, uden at fornærme nogen, kan slaae i Stykker, brænde, sælge eller give bort efter eget Tykke. Naturens Ret, hvilken ingen kan afsige, sætter visse Grændser for den Magt, et Menneske kan have over det andet, og Vee den Fyrste! som overskrider dem. Derfor ere og de souveraineste Fyrster det paa den Maade, at et frit Folk har af Begyndelsen udvalgt den som de agtede værdigst til at regiere, de have givet ham Magt til at befordre deres Lyksalighed ved alle de Midler han fandt tienligst, og Magt at give en Lov, ved hvilken blev fastsat, hvo der skulde være hans Efterkommere i Regieringen, videre strækker hans Ret over sit Rige og sine Undersaattere sig aldrig; Naar

15

denne er død, tiltræder hans Efterkommere Regieringen i Følge den af ham selv forfattede Lov, og det med samme Ret ham er givet, det er ikke, med Ret at stille Undersaatterne ved alt det de eier, at pantsætte, sælge, eller halshugge dem, Nei! med Ret at gjøre dem lykkelige, og det er: at beskytte enhver ved sine Eiendomme, at handthæve Ret og Retfærdighed, at ikke lade den Fattige undertrykkes af den Rige, at Uddeele Statens Byrder efter en billig Forhold, at sætte enhver i Stand til at vinde sit Brød paa en lovlig Maade, at ophielpe Kunster og Videnskaber, at understøtte den Trængende, opdrage den Uforsørgede, mætte den Elendige, Nødlidende o.s.v. See dette er hans Ret, og disse ere hans Pligter, naar han vil fortiene Navn af sit Lands Fader og Regent.

Man seer lettelig heraf, at en Regent ikke eier sit Rige, men at Han meget mere alleene kan ansees som den der er anfortroet det vigtigste Embede i Staten, det Embede nemlig, at oversee, at styre og regiere alleting til det almindelige Beste; ham er unægtelig betroet en stor Magt, men bruger han den ikke til sine Undersaatters Vel, saa misbruger han den, og al-

16

drig kan det blive en Pligt for Efterkommeren i Regieringen, at fuldbyrde de Love som hans Formand ved Misbrug af sin Magt har givet. Thi da han alleene kan siges at arve Embedet efter Faderens Død, med samme Pligter og samme Magt han har havt; saa bliver det Efterkommerens Skyldighed paa det nøieste at opfylde sit Embede, og om mueligt oprette den Skade hans Formands misbrugte Magt har gjort.

Efter at have saaledes viist Forskiællen paa en Fyrstes Rige og paa en privat Mands købte Eiendom; saa kan jeg nærmere forklare, hvad Ret en Regent haver at belade sit Rige med Gield. Efter den forhen ommeldte Ret en Fyrste haver, at udvælge de Midler som ere de tienligste til Folkets Lyksalighed, seer man nok, at han haver Ret til imedens han lever at søge alle Udveje for at redde Staten fra Undergang, følgelig og at laane Penge, naar saadant Penge-Laan kan bestaae med det almindelige Beste, men naar han dør, saa har hans Efterkommere Ret at forkaste alt hvad han har gjort som er til Skade for det Almindelige, desuden vise de skadelige Følger jeg forhen har anført som Virkningen især af den udenlandske Gield, noksom, at en viis Fyrste ikke griber til dette

17

Middel, uden i den alleryderste Nød, i dette Tilfælde alleene har han Ret til at laane saa stor en Summa, at Landet ved at betale den ikke lider saa meget som det skulde have lidt om intet Laan havde været gjort; men er han ikke dreven dertil af den alleryderste Nød, havde andre Udveie været at finde, er Gielden gjort for at berige egennyttige Ministres, for at udføre vindige Projecter, før at mætte en daarlig Ærgierrighed, for at føie en listig Allieret eller deslige, saa er den i sig selv død og magtesløs, efterdi den er gjort af Regenten uden at han har havt Ret dertil, Staten er ikke forbunden at betale den, siden Regenten har overskridet den Ret ham var givet, og følgelig hverken kan eller bør Efterkommeren være der. Jeg vil af det borgerlige Liv tage et Exempel, for at oplyse denne Sag desbedre: En Formynder er omtrent betroet den samme Magt over sin Myndling og hans Formue som en Regent over sit Rige. Naar en Formynder enten for at give sin Myndling en god Opdragelse eller for at sætte hans Lykke paa en god Fod, seer sig nødt til at gjøre Gield, ikke større end at den i Tiden ved en god Huusholdning kan afbetales, da er det billigt at Myndlingen bør svare til Gielden, og naar det er ham mueligt betale den;

18

Men har en Formynder derimod gjort anseelig Gield, for at berige sin Familie og Bekiendtere, for at leve vellystig og overdaadig, for at indlegge sig et Navn og deslige, saa kan Myndlingen ikke tilholdes at betale saadan Gield, og maaskee for den Aarsag hendrage sit hele Liv kummerlig, endskiønt Formynderen for at amuser ham, havde af samme Penge købt ham en Equipage eller andet Duketøi. Jeg vil forfølge denne Lignelse videre; sæt: at den første Formynder dør, og at ved Testamente, Lov eller deslige er fastsat hvo der skal være hans Efterkommere og antage Formynderskab. Saasart han er død melde Creditorerne sig, og

da han intet har efterladt begiere de af Myndlingen den Gield betalt som paa hans Navn og Regning er giort, han svarer da som naturlig: min Formynders Sag er at bevare mine Midler, og befordre min Velfærd, han har ingen Ret havt at gjøre Gield paa mit Navn, naar den ikke sigtede til mit Beste, den Gield som er giort, er anvendt paa en daarlig Maade og paa hans Venner, til hvilke I faaer at henholde eder. Creditorerne vende sig da til den nye Formynder og kræve ham for Gielden, siden han har arvet Formynderskabet, og anføre den gamle Regel: hvo som vil arve, skal betale Gielden: og at han

19

maa ansees som en Person med den afdøde Formynder; men han svarer dem som en retskaffen Mand: førend I laante eders Penge ud, burde I erkyndige eder hvad Ret en Formynder har over sin Myndlings Midler, jeg for min Part har ikke arvet en Formue, jeg har arvet et Embede, hvis Hensigt er at befordre min Myndlings Vel, og i alle Ting paasee hans Beste, selv eier jeg intet, og naar jeg af hans Midler skulde betale den anseelige Gield, min Formand paa hans Navn har giort uden Ret og uden Føie, skulde han derved sin Livstid blive ulykkelig; man har nu ikkuns nødig at forandre de Ord: Formynder og Myndling, til Regent og Rige, saa seer man mine Tanker.

Man vil strax gjøre mig den Indvending, at af de borgerlige Love er det aabenbart, hvad Ret en Formynder haver over sin Myndlings Midler, men at de som laane en Regent, ei kunde vide hvad Ret han haver til at laane, om Staten nødvendig trænger til Penge, og om de laante Penge rettelig anvendes, men just fordi dette sielden kan vides, just derfor er det altid en vovelig Sag at laane Regenterne Penge, naar man ikke som Undersaat nødes dertil, just derfor tabes ofte Ret at forlange dem igjen og

20

just derfor skrues sædvanlig Renterne saa høit, at Udlaanerne ofte efter nogle Aar kan ansee Capitalen som en Gevinst. En Undersaat er ved visse Leiligheder aabenbare forbunden at laane sin Konge Penge, saa snart han seer at Staten trænger dertil, at Pengene anvendes til hans og fleres Beskiærmelse og Beste, at Regenten ellers er nødt at vende sig til Fremmede, hvorved Landet forarmes; i disse og andre slige Tilfælde er det en god Borgeres Pligt, ei alleene at laane, men om hans Evne tillader det, laane uden Renter, ja endog skiænke den Capital som han til Nød kan undvære, og aldrig kan anvende bedre; en saadan priselig Borgere fortjener hele Landets Taksigelser, og om end Verden negtede ham den Berømmelse han fortjener, saa skal en god Regent dog ikke glemme den; thi til den Ende regierer han. Med en Udlænding derimod, som laaner Regieringen, har det en ganske anden Beskaffenhed; hans Hensigt er alleene at gjøre sig sine Penge saa nyttige som mueligt, han bekymrer sig ikke om at vide paa hvad Maade de blive anvendte, og da han derfor seer at han vover sin Capital, saa søger han at erholde saadanne Fordeele, at han er uden Tab om Capitalen tabes efter nogle Aars Forløb og har derimod dobbelt Gevinst om den

21

bevares. Ligesaa ubilligt som det derfor var, om en Undersaat, der af et Velmeent Hierte havde til Statens Veste forstrakt Regieringen en Capital, skulde miste den, ligesaa billigt kunde det under visse Omstændigheder være for en Efterkommere i Regieringen, at nægte en Udlænding sin Fordrings Betaling, naar det f. Ex. befandtes, at ved visse Paafund var betalt ubillige Renter, begaaet Skiælmstykker ved Remisserne, Pengene paa en slet Maade anvendte, og følgelig efter min forrige Sats, Laanet giort af en Regent, som eo ipso taber sin Ret at gjøre Gield, da han ikke anvender de laante Penge vel.

Man indvender mig videre, at i de fleste souveraine Stater er successionen fastsat ved Rigets Grundlov, saaledes, at i det Øieblik Regenten dør, er det allerede fastsat, hvo der skal succedere ham; Thronen kan altsaa aldrig siges ledig, men maa stedse ansees som en og den samme Regent besad den bestandig, hvoraf og det Ordsprog, at Kongen af Danmark, Frankrig o.s.v. aldrig dør. Men at dette er blot et Ordsprog, og at han virkelig dør, det viser gemeenlig hans Efterkommere; har han ikke Magt at ophæve alle Formandens

22

Befalinger, Forbud, Stiftelser, Bestallinger, Contracter og deslige, giver ikke de Confirmationer som alle Contrahenter, Embeds-Mænd, Privilegerede, Beneficerede og andre maa ansøge, noksom tilkiende, at en nye Regent fører Scepteret, og at intet af alt det Formanden har giort, kan ansees gyldig, førend Efterkommeren har givet sit Minde dertil og bekræftet det. Og endda er der Tilfælde, hvor saadan Bekræftelse og Ratihibition ikke er nok eller kan ansees som gyldig; Jeg vil kun sætte et Fald hvoraf man kan slutte til andre: En ung uerfaren Regent kommer til Thronen, han er omgivet med de Ministres som have forledet hans Formand til adskillige Feiltrin, det første de begiere er at han ligeledes skal give sit Ja dertil; han som besider et got Hierte og god Forstand faaer ikke Lov til at bruge nogen af Deelene, han gjøres uvis i sine Beslutninger, ham vises Farligheder paa alle Kanter, til Slutning føier Han sig efter deres Villie, og saa er alle Ting got, alle Ting bekræftes, og han bragt i samme Forvirring som hans Formand; men efter nogen Tid oplades hans Øine, hans Forstand styrkes, han tager andre i Raad med sig, han seer Rigets Ruin at nærme sig med stærke Skrit, mon han nu ikke skulde beholde Ret,

23

25

at igienkalde de onereuse Contracter hvortil han er bleven forledet, og at løse de Baand hvori han er indsnæret.

Skal da en Regent bryde sit Ord? hvis Løfte skal da være helligt naar ikke Regentens? Det er vist, en Konges Ord bør være hellig, men derfor bør han og, i Ting som angaae hans egen Person og egne Rettigheder, meget sielden give sit Løfte, uden med Reservation og efter nøie Overlæg; I Ting som angaae Staten bør han aldrig love eller give noget aldeles bort, naar ikke enten Statens Nødvendigheder absolute udkræve det, eller og derved vindes anseelige Fordeele; Og den som lover noget for sine Efterkommere, bruger en Magt som ham ikke tilkommer, i det han stiller dem ved den Ret selv at udvælge de beste Midler til Statens Velgaaende, hvilken Ret han ikke kan betage dem. Men naar nu en Regent alligevel har ladet sig forlede til at love mere end han kan eller bør holde? Saa er det hans Pligt at bryde sit Løfte efterdi det i sig selv er ugyldigt saasnaar det strider imod Statens Beste. Dog seer man lettelig at en Regent for sin egen Æres Skyld, i Ting af mindre Vigtighed, ugjerne bryder end

24

og et ubetænksomt Løfte. Men en god og viis Regent lover intet ubetænksomt.

Men siges der videre: havde Formanden ikke været var Efterkommeren ikke blevet; havde hin ikke gjort Gielden, var maaskee Riget ikke bleven konserveret og altsaa intet for Eftermanden at arve. Jeg har forhen gjort en Exception, naar nemlig Gielden var gjort til Statens uomgiengelige Nødvendighed, da er det billigt at den bør betales, og dog er der et Tilfælde som alt for ofte møder, hvori denne Exception ingen Sted finder, og hvilket ingen kan forbinde til Gieldens Betaling, og dette Tilfælde er: naar Gielden er saa stor at den umuelig kan betales, f. Ex. Et Land er 20 Milioner værd, med Intriguer, Trudsler, gode Ord og Garantie af fremmede Puissaneer har Regenten optaget 30 Millioner, altsaa 10 Millioner mere end hele Landet er værd; Landets Indkomster forslaae langt fra ikke til Renternes Betaling, ligesaa lidet som Landet selv til hele Gieldens; kan nu med Føie forlanges at Efterkommeren, for at betale denne Gield, skal sælge Land og Folk, og selv tigge. Nei! sandelig ikke, hans Ret bliver stedse denne: at Hvad hans Formand har gjort for al redde sit

25

Land, bliver Hans Sag, den nu Regierendes Sag er det at gjøre det lykkeligt, og hellere end at sælge sine Undersaatter til Slaver eller berøve dem alt hvad de eier, og saa lade dem hungre ihjel, hellere lader han hændes hvad hændes kan i den fulde Forsikring, at der aldrig kan hændes dem værre; men er nu denne store Gield ikke allene gjort til Landets Frelse, hvor bliver da Forbindtligheden til at betale den. De som ellers gjøre sidstmelte Erindring kan ikke være andre end de der staae i den Tanke at et Rige er Regentens fuldkomne Eiendom, som arves fra den eene paa den anden, og for hvilken Eiendom da Efterkommeren bør være Formanden uendelig forbunden. Endskiønt jeg nu forhen, som jeg troer, tilstrækkelig har beviist, at en Regent ikke er andet end den vigtigste Embedsmand i Staten, til hvilken den høieste Magt og Myndighed betroes, for at bruge den til Statens Beste, saa vil jeg dog for at overbevise dem af deres egne Grunde, for en Tid gaae ind i deres Meening. Lad da nu saa være, lad et Rige ikke være andet end Regentens Eiendom, og hans Pligt ingen anden end at gjøre sig denne Eiendom saa nyttig som han kan, saa maa man dog tilstaae mig at alle Riger have Grundlove, som enten Regenten ikke kan

26

forandre, eller som han dog ved Regieringens Tiltrædelse frivillig forbinder sig til at holde. Ved disse Grundlove fastsættes for det første Successionen, altsaa er Efterkommeren ikke sin Formand mindste Tak skyldig for Riget, da det ei stod i hans Magt at give eller skille ham derved. Dernæst fastsættes gemeenlig i Grundlovene, at ingen af Regenterne har Ret at skille Riget uden Nød ved nogen af sine Lande eller Herligheder, og om denne Artikel endog er udeladt i Grundlovene, saa forstaaer det sig dog selv, at den som efter dem har Ret til Arven, har og Ret at fordre den heel og holden. Vi seer og Europæ Fyrster veed denne Regel meget got: En Farfader eller Oldefader maa ved Magt eller godvillig have afstaaet det mindste Stykke Land, lad Sønnesønnen eller dennes Søn faae Magten i Hænderne, og see, om han ikke skal paastaae sine Forfædres fulde Arv; hans første Paastand bliver skrax denne: mine Forfædre havde ingen Magt til at give det bort som var mit, og jeg har Ret at fordre det tilbage igien naar jeg kan. Alle Politici tilstaae det er billigt, ingen siger et Ord derimod, og dog skal en Fader have Ret til at belægge sit Rige med uhørlig Gield, ruinere Landet ei alleene i sin Regiering, men endog give sin Søns og

27

Sønnesøns Indkomster bort i tredie og fiende Leed, ved at efterlade dem Gieldens og Renternes Betaling, uden at en Søn skal have Ret til at sige i denne Fald ligesom i forrige: min Fader har ei kundet bortgive hvad

ei var hans, Rigets Indkomster tilhøre mig, og ingen anden end jeg har Ret at fordre og oppebære dem. Dette er paa anden Danske, en Regent skulde ikke have Ret at give en Tønde Guld bort, men nok Ret til at skille Riget ved 20 Millioner. Hvilken Urimelighed.

Naar Gielden ikke betales, saa taber Landet sin Credit; Dette forestilles som en Sandhed og en Sag af de skrækkeligste Følger; begge Deeles ere urigtige, Landet selv, det er Undersaatterne i Landet, Kiøbmændene og de Handlende tabe ikke deres Credit udenlands fordi Regenten ei betaler sin Formands Giæld; En Kiøbmand som har handlet redelig, og promte betalt, beholder sikkerlig sin Credit og kan betroes ligesaa meget nu som forhen, siden Aarsagerne til den Credit han har haft ingenlunde ere ophørte, han har intet mistet af sin Formue, intet af sin Ærlighed, intet af sin Handel, og disse troer jeg ere de Grunde paa hvilke Fremmede have betroet ham, hvad han

28

haver forlangt, saa længe disse Grunde vedvarer, bliver hans Credit usvækket, og skulde ikke en vilde, saa findes 10 andre som kappes om at handle med en ærlig Mand, uden at bekymre sig om Landet er i Giæld eller ikke, og om Regenten kan betale sin Giæld eller ei. Credit er, til Handelens Skade, i disse Tider stegen alt for høit; en ung Begyndere kan faae saa megen Credit han forlanger, hans hele Handel er ofte alleene med andres Midler, forstaaer han nu ikke at holde til Raade dermed, saa er han strax ruineret og drager ofte deres Ruin efter sig som har betroet ham, det var derfor at ønske om der kunde findes beqvemme Midler til at indskrænke Crediten, men fordi Regenten ikke betaler sin Giæld, bliver den hverken indskrænket eller tabt for de Handlende, en redelig Kiøbmand beholder den stedse. Landet taber altsaa ikke sin Credit; men Regenten? ja hvad ham angaaer, saa taber han naturlig-viis den indbildte Ret at gjøre Giæld for sine Efterkommere. Det er ganske begribeligt, at naar en Regent erklærer offentlig, at han ikke agter sig forbunden at betale hans Formands Giæld, og han om nogen Tid vilde forlange Penge til Laans, som hans Efterkommere skulde betale, de da bleve ham nægtet, siden man vidste at hans Efter-

29

mand havde samme Ret som han til at nægte Giældens Betaling; Han faaer altsaa ingen Penge til Laans udenlands, og maa derfor søge andre Udveie, laane hos hans Undersaatter, gjøre Papiir-Penge, indskrænke sig, spare, paalegge Skatter, altsammen onde Ting, men da af to onde Ting det mindste Onde er et Gode, saa blive disse at ansee som gode Ting imod det Onde at sætte sig i Giæld til Fremmede. Men svarer man mig videre, han taber ikke allene sin Credit for sig selv, men og for sine Efterkommere, ja for alle Europæiske Regentere, siden man maa frygte, at de skulde følge hans Exempel; men om den end tabes, ere Følgerne da saa onde, det siger altsammen ikke andet, end at han betager sine Efterkommere den Magt, at forøde mere end deres Indkomster, at sætte Riget i en bundløs Giæld, at ruinere Landet ei alleene i deres Levetid men endog mange Aar efter deres Død; Og mon det være saa stor en Ulykke at denne Magt som ikke er uden Misbrugen af deres Magt betages dem; En god Regent fortryder aldrig derpaa, og det er ret got at Hænderne ere bundne paa en ond. Lad ham, saa længe han lever, forøde sit Land, lad ham være et Riis og en Tugt for sine Undersaatter medens han er til. Men

30

naar Han er kaldet til Regnskab derfor, da lad ikke det ulyksalige Rige i uendelige Tider føle Følgerne deraf, og det vil vist skee, dersom han skulde have Ret i et Aar at forøde 10 Aars Indkomster, og hans Efterkommere være pligtig at betale al den Giæld han havde gjort.

Det sikkerste Middel, at hindre en ond Regent i at gjøre for stor Giæld, er, at ruinere hans Credit, og det kan aldrig skee paa billigere og bedre Maade, end naar en god Regent offentlig erklærer, at Efterkommerne i Riget ikke ere forbundne at betale Formandens Giæld, naar han selv gjør Begyndelse dermed, og saaledes skrækker enhver fra at laane Penge ud paa det Uvisse, i det han veed, at naar Laaneren dør saa er Capitalen tabt. En god Regent kan aldrig mangle. Han samler sig Liggendefæe i det han beriger sine Undersaatter; og han indseer saa fuldkommen den Ulykke for hans Land, at være i Giæld hos Fremmede,

31

at han mere glæder sig end bedrøves over at Magten dertil er ham betagen.

Endnu maa jeg besvare den Indvending, som maaskee agtes at være den vigtigste. De fleste Udenlandske, som forstrække en Regent Penge, ere de fri Republikers Handlende. Disse indsee selv hvor liden Ret de have at kræve Formandens Giæld af Efterkommerne; dem mangler tillige Magt at inddrive den, ifald Protestation skeer. For da at gaae sikker, begiere de sædvanlig Garantie for Giældens Betaling; denne Garantie er ikke vanskelig for en Regent at forskaaffe, thi naar han kun har en Allieret, som tillige profiterer ved Gielden, saa paatager samme sig villig at indestaae for dens Betaling. Naar nu Efterkommeren protesterer imod Gielden, saa har han strax sin Cautionist og Allierede paa Halsen, dersom denne agter sig forbunden at holde sit Ord. Men saasart en Regent er overbeviist om, at hans Protestation er retfærdig, saa kan han

32

lettelig overbevise sin Cautionist om det samme, og det slapper sikkert hans Iver til at holde over sin Garantie, især dersom Gielden er tildeels gjort for at komme ham til Hielp. Regenterne ere i Almindelighed ikke meget alvorlige ved saadanne Lejligheder. Nogle Bevægelse, megen Brevvexling, Gesandternes Tilbagekaldelse for en Tid, Undskyldninger og Complimenter, dermed lade de sig gemeenligen nøie, og overalt skal en sund Stats Klogskab nok vide at treffe den rette Tid, naar den garanterende Magt er indviklet i Krige, naar den trænger til Hielp, ved Dødsfald, Forandringer i Regieringen eller Ministerio, og deslige. En klog Regent veed altid Midler at redde sig, og naar Hans Sag er ret, saa skal Himlen selv udføre den.

Saaledes troer jeg fuldkommen at have beviist min Sætning, og besvaret de vigtigste Indvendinger som kunde gøres derimod. Skulde de gjorte Indvendinger ikke fuldkommelig

33

nok være besvarede, eller vigtigere kunde gøres, da forbindes jeg meget, om de blive mig bekendtgjorte, siden jeg stadig troer at skulde kunde besvare dem. Det reneste jeg udbeder mig, er, at samme maa fremsættes uden stikkende Talemaader og uden vrang Forstand af mine Ord; ingen af Deelene fortiener jeg, da Kierlighed til Sandhed og til hele ulykkelige Nationer aleene har givet mig Pennen i Haanden. Og paa det de Mig gjørende Indvendinger maa desto nøiere treffe mine Sætninger, vil jeg til desto bedre Prøvelse her kortelig opregne dem.

1ste Sætning. Hensigten af al Regiering er Folkets Lyksalighed.

2den Sætning. Dette er altsaa Regentens eeneste Pligt, og hans eget Vel kan ei bestaae uden hele Folkets.

3die Sætning. Ingen Regent bar fuldkommen Eiendom over sit Rige.

34

4de Sætning. En Regent har Ret at bruge alle tienlige Midler til Statens Vel, medens han lever og regierer.

5te Sætning. Men har ikke Magt at forbinde Efterkommerne, siden han derved skiller dem ved den samme Ret han har haft, nemlig selv at udsøge det Beste.

6te Sætning. En Regent kan til Landets Vel gjøre Gield, men ikke større, end at han selv kan betale den.

7de Sætning. Døer han forinden, er

Efterkommeren ikke pligtig at betale den.

De øvrige Sætninger grunde sig enten paa disse eller flyde deraf.

Jeg har forhen sagt, at det eeneste Tilfælde, hvori Efterkommeren tildeels kunde være forbunden at betale Formandens Gield, er, naar samme NB. aleene var gjort til Landets

35

Conservation, i Tilfælde, hvor ingen andre Udveie vare at finde. Vel lagde jeg til, at Gielden ikke maatte være større end at Undersaatterne kunde betale den, uden at gøres ulykkelige, thi dette Onde er altid det største. Men omendskiønt dette er en unægtelig Sandhed, saa findes dog mange Regentere, som i Steden for at tænke: min Formand har brugt de Midler han har kundet, for at redde Staten, og jeg maa bruge de jeg kan, for at gjøre den lykkelig; saa slutte de saaledes: Gielden er vel ikke større end den med Lempe kan betales, og hvad vilde Verden dømmes, om den ei blev betalt. Naar de nu tillige finde, at Pengene ere anvendte til Statens Conservation, saa agte de sig det for en Pligt at betale dem. Til Hielp for disse vil jeg foreslaae de Midler, som kunde være de beqvemmeste til Gieldens Afbetaling, og da maa jeg atter gjøre stor forskiel paa den indenlandske og udenlandske Gield, langt andre eg vanskeligere Midler skal der til at afbetale denne sidste, hvilken og er Landet langt skadeligere end den første. Til den in-

36

denlandske Gields Afbetaling kan Sparsomhed, Skatter, og billige Paalæg være nok, men disse hielpe ikke meget til den udenlandske Gield, Landet lider stedse derved, om den aleene dermed skal betales; thi i Steden for at disse Penge alle forblive i Landet naar den indenlandske Gield dermed betales, og følgelig i sig selv ikke forarme Landet, saa gaee de derimod paa den anden Side aldeles ud deraf, og forøger den Summa som af Landet desuden udgaaer for fremmede Vahre; derved angribes tillige den circulerende Fond, Pengemangel og dyre Tider paafølge, med alt det deraf flydende Onde. De beste Midler derfor til at afbetale den udenlandske Gield, ere alle de, hvorved fremmede Penge indbringes i Landet; thi da betaler man de Fremmede Gielden med deres egne Penge.

Af denne Indledning vil man lettelig kunde see, hvilke af de herefter anførende Midler tiener til hver Slags Gields Afbetaling.

37

Det første Middel er Sparsommelighed og en god Huusholdning. Enhver som bruger andres Penge, bør legge megen Vind paa denne Dyd, men en Regent kan den aldrig nok indskiærpes, da Millioner Menneskers Vel ofte beroer derpaa. For at see, i hvilke Ting en god Huusholdning best kan vises, maa man først vide Statens fornemste Udgifter, og de finder jeg da at være: 1) Landets Forsvar. 2) Rettens Pleie. 3) Regentens Hofstat. 4) Embedsmænds Befoldinger. 5) Fattiges og Syges Underhold. 6) Nyttige Kunsters og og Indretningers Understøttelse.

1) At forsvare Landet, er Regentens Pligt; men altid bør han søge at forsvare det paa den Maade som falder Landet gavnligst. Den bekosteligste og dog ei altid den sikkerste, er, at anskaffe en stor Magt. Hvor mange Exempler man end har haft og daglig haver i Philippi, Ludvig den Fjortendes, Mariæ Theresiæ, og nu værende Tyrkiske Krig, som alle med store ja veløvede Armeer have mistet

38

58

anseelige Lande; saa ansee dog alle Europæ Regentere en stor og øvet Magt som Beskyttelsen for deres Riger. At denne dog ikke nødvendig udfordres, vise de fri Republikker, Rigsstæderne, og andre smaa Stater, som for længe siden vare opslugte af deres mægtige Naboer, dersom Magten aleene kunde gjøre det. Men en Trøst for disse mindre Stater er, at den Mægtigste har altid sin Ligemand, ja mere end een, hvilke ikke med et ligegyldigt Øie see hans Magt tilvoxe ved de mindre Staters Ruin. Denne Ligevægt, som Europe Fyrster stedse søge at underholde, maa en snild Regent betiene sig af til sin Fordeel. Naar han da seer, at hans Lands Indkomster ikke forslaae til saadan Armees Underhold, som kunde byde alle andre Spidsen, saa søger han, enten ved at alliere sig den Mægtigere, ved at tilstaae dem visse Fordeele, eller ved at gjøre dem opmærksomme paa sig selv indbyrdes, at beskytte sine Lande; naaer han heri sit Øiemeed, behøver han ingen større Landmagt eud der gjøres fornøden til god Ordens Vedligeholdelse og Love-

39

nes Efterlevelse iblant sine egne Undersaatter, og ingen større Søemagt end til Søefartens og Grændsernes Beskyttelse imod Søerøvere. Derved spares da anseelige Udgifter for en Stat, især for den, hvis Beliggenhed ellers nøder den at underholde saavel Armeer som Flode; og naar en Fyrste paa den Maade sparer, saa har han i sit Skatkammer langt sikrere Værge end i den tapperste Armeer; thi hele Europæ Armeer og Floder staae til Tieneste for den Fyrste som kan betale dem. Desuden har en god Fyrste i sine egne Undersaatter det allersikkerste Forsvar. Han veed at gjøre dem deres Land saa kiært, og deres Vilkaar saa behagelige, at enhver med Glæde vover Liv og Blod derfor. Det Land, de Venner og Rettigheder, for hvilke de stride, giver dem langt ædlere Mod, end hine nedrige Skabninger, som sælge deres Liv til den Høistbydende, og ikke længere tiene en Fyrste troe, end til de finde en anden som betaler dem bedre. Den Fyrste altsaa, som vil forsvare sit Land paa den sikkerste Maade, kan efter Europæ nærværende Forfatning ikke

40

handle visere, end aleene lade sig nøie med det Forsvar hans egne Undersaatter forskaffe ham, hvilket ikke bør koste betydeligt, da enhver er pligtig at forsvare sit Fædreland, uden at fordrø Betaling derfor; Hver Mand bør være Stridsmand, de Unge fægte fer de Gamle, og de Værgeløse underholde de Stridende, saa mangler Lander ikke Forsvar, eller de som skal forsvare det, Underhold; saa savner Landet ikke nogle tusinde flittige Hænder, som i Fredstider drages fra Ploven for at spille deres Tid ved Gevehret; saa kan det forskaanes for mange Paalæg; saa behøves ingen fremmede Lediggængere at kjøbes og underholdes, og saa kan Regenten spare anseeligt. At dette er mueligt, kan den Schveikerske Republik bevise.

2) Til Rettens Pkeie udfordres Betiente; men som disse i Almindighed lønnes af dem som have dem nødvendig, saa kan Regenten lige saa lidet som ved Geistlighedens Løn spare noget for sig, men for sine Undersaatter kan han vel i denne Post formindske Udgifterne.

41

3) Iblant de almindelige Fordomme er og denne, at Regenten maa have nogen udvortes Pragt, for at opvække Ærbødighed hos sine Undersaatter. Om dette har været nødvendig i forrige Tider, veed jeg ikke; men i disse mere oplyste Tider er der aldeles unødvendig. Enhver veed hvad han er en Eenevolds-Herre skyldig, og bærer lige saa megen ærbødighed for ham, om han seer ham i en hiemmegiort Vadmels Klædning, som om han saae ham i en Klædning af den blødeste Spanske Uld eller fineste Italienske Silke; ja en fornuftig Mand, som mærker at Regenten derved vil give sine Undersaatter et priseligt Exempel, agter ham endnu mere. Den Fattige glædes ikke over at see ham omgivet af en Mængde Hof-Cavallierer, hvis

vigtigste Forretninger ikke ere af den Betydenhed som en god Skoeslikkers, thi denne nytter Staten med sit Arbeide, naar hiin opæder og forøder den; Og den Rige ærer ikke Regenten mere naar han seer ham i en Glasvogn, omringet med Heste og Mennesker, end naar han gaaer til Fods paa Gaden uden Følgeskab.

42

Regentens egen Opførsel fastsætter den Ærbødighed hans Undersaatter skal have for ham; lad ham fortjene deres Kierlighed og vinde deres Høiagtelse ved Viise Indretninger, saa skal de tilbede ham om han forlanger det. Lad ham derimod gjøre sig til Slave af sine Tilbøjeligheder, og forsømme det vigtige Embede ham er betroet, saa skal hverken den højeste Pragt eller de haardeste Straffe skytte ham for deres Foragt. Som dette er en Sandhed, hvortil nytter da den kostbare Hofstat, utallige Betiente, mange Taffeler, vidtløftige Stalde, prægtige Klæder, en talrig Garde, hvilke alle koste Staten store Penge, uden at give Regenten selv Nytte eller Fornøielse. De maa altsaa indskrænkes til det Nødvendige, og derved spares atter betydelige Summer.

4) Ved Embedsmands Bestillinger finder jeg lige saa store Fordomme. Saaledes holder man i Almindelighed for, at ingen Ting af Betydenhed kan afgjøres, med mindre en Mand af høi Adel underskriver tillige. Her

43

er ikke Spørsmaal om hans Meening i Sagen, thi deri retter han sig sædvanlig efter en Fuldmægtigs eller Secretairs Tanker; det er blot om Navnet og Underskriften at gjøre. Imidlertid trækker han dog en anseelig Løn for denne Underskrift. Hvorfore lader man ikke denne høiadlede Mand fare, og benytter sig i den Sted blot af Secretairen, som ikke koster tiende Deelen saa meget, og som desuden skal lønnes. Jeg tør forsikre, at Forretningerne mere skal vinde end tabe derved; thi Secretairen maa nu mere frygte for at forløbe sig, da han selv staaer for alle Ting til Ansvar. Ligeledes sinder jeg at man til visse Embeder har uden Aarsag henlagt anseelig Rang og Gage, som ganske vist bleve meget ringere, naar de skulde lønnes efter den Nytte de gjorde Staten; en Over- og Under-Staldmester, Over- og Under-Jægermester, Over-Skiænk, Over-Kiøkkenmester, Over-Hofmarechal, Overkammerherre, Overkammerjunker, Kammerherrer, Kammerjunkere o. s. v. Hvilke anseelige Embeder i hele Europa! men til liden Nytte for Staten

44

imod en god Dommer eller Forvalter. Ved begge disse Poster kan en viis Regent sikkert spare anseeligt. Og endnu maa jeg legge til, at Embedsmændenes Tal har fast i alle Riger formeret sig anseeligt; og det er begribeligt nok paa hvad Maade. Enhver, som er i Credit, søger at anbringe sine Bekiendtere og Slægt; vil nu ingen convenable Tieneste blive ledig, saa maa enten en god Tieneste deeleS, eller en nye opfindes, forestilles som nødvendig, og approberes. Dernæst bliver ofte ved indfaldende Tilfælde antaget Embedsmand, som siden bestandig vedblive, og paa denne Maade sindes nu saa mange Embeder, dels hvor tre eller fire forretter det som een magelig kunde bestride, dels hvor slet intet eller meget lidet forrettes, at en Reduction deriblant vilde være Regentens Casse en betydelig Udgift sparet.

5) Lige saa retfærdigt og billigt det er, at udlevede, elendige, syge, vanføre Lemmer i en Skat paa dens Bekostning bør underhol-

45

des, da de dels have opofret deres Aar i Landets Tieneste, dels ikke ere i Stand til at tiene den saa got de ønskede, ja lige saa vist som dette drager Guds Velsignelse over Land og Rige, lige saa ubillig er del at bebyrde Staten med ørkesløse Lediggængeres Underhold. En god Regent bør skaffe enhver Undersaat Middel at erhverve sit Brød naar han har Lyst at arbeide; kan han ikke arbeide, bør han af Staten underholdes; vil han ikke, bør han enten tvinges dertil eller af Staten udjages, ligesom de uduelige saa kaldede Han - Bier af Kuben.

At give den Fattige ugentlig Almisse blot fordi han er fattig, uden at give ham andet Middel at fortjene sit Brød, er at opmuntre Undersaatterne til at betle. At give den Fattige Arbeide, og efter Omstændighederne betale Arbeidet 2, 3 ja 10 dobbelt, er at opmuntre ham til Arbeide; ved det sidste vinder den Trængende, Sundhed, Dyd og Under-

46

hold, og Staten Rigdom, ved det første tabe de begge.

6) Nyttige Indretninger ere ofte af den Beskaffenhed, at ved at spare paa deres Understyttelse, vilde Staten lide ubodelig Skade, men man kan og gjøre Staten fattig ved at øde dens Velfærd derpaa. Da altsaa denne Udgift er accidentel, saa bør det og aleene komme an paa Regentens egen Omdømme, og gielder det samme om denne som om mange flere ikke opregnede Udgifter, at en god Huusholdere viser sig baade i at holde til raade over hvad han faaer ind, og i at give ud i Tide. En viis Regent indseer Sparsommeligheds

Nytte, og udgiver derfor aldrig en Skilling unødvendig og uden at være vis paa at den udgives til Statens Beste.

Til Slutning maa jeg ved denne Post endnu advare enhver god Regent, at ikke lade sig forlede til at troe, at hans particulaire Casse er adskilt fra den almindelige; der findes gjerne

47

villige Aander, som indbilde Regenterne, at deres Huusholdning er meget god, naar de ikkun fortære hvad som til deres particulaire Casse er henlagt; men da den particulaire Casse gaaer aleene af den almindelige, saa er det Regentens Pligt, naar Landet er i Gield, at spare selv saa meget han kan, og lade det Sparede gaae tilbage til at befordre Gieldens Afbetaling. Regenten bør aldrig være en Byrde for Staten; han bør være dens Velgjører, og Kilden til al dens Lyksalighed.

II. Den circulerende Fond kalder jeg alle de Penge, som bestandig roulere i hele Landet. En Regents store Kunst er at udfinde hvor stor den circulerende Fond bør være. Er den for stor, saa flyder deraf alle Fødevahres og Manufacturers høie Priser med mere. Er den for liden, saa ligger al Handel, Kiøb og Salg stille, efterdi der fattes Penge i Landet. Ved Skatters Paalæg kommer endeel af den circulerende Fond ind i Fyrstens Casse; naar han deraf besolder Embederne og betaler sin in-

48

denlandske Gield, saa gaaer den igien ud til Undersaatterne, og bliver følgelig stedse den samme. Bruger han derimod de indkomne Skatter til udenlandsk Gields Betaling, saa gaaer denne Summa reent af fra den circulerende Fond, kommer aldrig tilbage til Undersaatterne, og formindskes altsaa aarlig. Heraf sees, at Skatter, naar de paaegges de Ting eller de Personer som kunde taale at svare dem, er et ganske beqvemt Middel til at betale den indenlandske Gield, da derved ikke skeer andet end at Pengene circulere fra Undersaatterne til Fyrsten, og fra Fyrsten igien til Undersaatterne; men at de derimod ikke maa bruges til udenlandsk Gield, uden for saavidt at den circulerende Fond kan taale den Formindskelse den derved lider. Jeg maa altsaa raade Regenten, at paalegge Skatter naar Landet er i Gield, men observere derved alene:

1) At naar de legges paa Ting, da allerhøiest paa saadanne, som aleene tiene til

49

Pragt og Overdaad, især naar disse komme fra fremmede Lande og ere ganske undværlige.

2) Noget ringere Paalæg paa nødvendige Vahre fra fremmede Steder.

3) Meget ringe ja om mueligt slet ingen Paalæg paa de absolute nødvendige Vahre fra indenrigske Steder.

4) At naar de legges paa Perssner, da høiest paa de meest formuende; thi den som har meest got af Staten, bør og meest hielpe at være dens Byrder.

5) Især paa de Personer, som ikke gjøre Staten den Gavn de kunde eller burde, saasom de der alleene leve af deres Renter, ugifte Mandfolk over 30 Aar, og ugifte Qvindfolk over 25 Aar, o.s.v.

6) Derimod de modereres, som i Henseende til deres Stand, Embede, Handte-

50

ring eller Byrder, gjøre Staten vigtige Tjenester, saasom Fabrikeurs, Haandverkere, Kiøbmænd, Familier af mange Børn, og deslige.

7) Endelig, dersom disse sidste ere fattige, da, saavidt muelig, gjøre dem aldeles fri.

Naar disse Ting iagttages ved Skatter og Paalæg, da blive derved Undersaaternes Vilkaar bragte til den lykkelige Liighed, som bør at herske imellem alle Lemmer i en Stat, og langt fra at trykke Landet, skal saadanne billige Paalæg tiene til ders Velfærd og Opkomst.

III. Et Middel for Regenten til den indenlandske Gields Afbetaling, er, at gjøre Papiir-Penge, han har derved den Fordeel at have en Capital udestaaende hos sine Undersaatter af hvilken han ingen Renter svarer, han haver et Middel til at bekomme endeel Guld,

51

Sølv og andre Vahre, hvormed den udenlandske Gield kan betaales, og naar Gielden er betalt, kan han ved en god Oeconomie indfrie saa mange deraf som han agter tienlig; thi det er ikke raadeligt at lade en alt for stor Summa deraf stedse roulere iblant Undersaatterne, efterdi Landet faaer derved en indbildt Rigdom og

Overflødighed af Penge, som gjør alleting dyrere end deres naturlige Værd; Man bør derfor heller ikke gribe til dette Middel uden Nød. Men det er tillige vist at den Rettighed at gjøre Papiir-Penge tilkommer med langt større Føie Regenten, end et lidet Antal af indenog udenlandske Kiøbmænd.

IV. Jeg har forhen viist, hvor meget den udenlandske Gield var Riget skadeligere end den indenlandske, en stor Fordeel for Regenten er det altsaa, naar det kan lykkes ham at gjøre den udenlandske Gield indenlandsk, det er at sige: formaae de fremmede Kiøbmænd, som have Penge tilgode hos Regenten, til at nedsætte sig i hans Lande, og det skal nok

52

lykkes ham, dersom han 1) offentlig declarerer, at endskiønt han ingenlunde finder sig forbunden til at betale sin Formands Gield, vil han dog for at ære den Afdøde, betale den til de af Creditorerne som nedlade sig i hans Stater og der kiøbe Huuse og Eiendomme; 2) søger at gjøre dem deres Vilkaar saa behagelige som de ingen anden Sted kan have dem, ved at tilstaae dem visse Friheder og Fortrin, ved at beskytte deres Handel og befrie den for alle Byrder, og kort sagt, ved at ære og hielpe dem paa alle optænkelige Maader; 3) ved at give dem Lejlighed at anlegge deres Penge paa fordeelagtige Maader i hans Lande som f. Ex. i Jorde Godser, Manufacturer Fabriker, Berg-Verker; og saa videre. Kan han ved disse og andre Midler bringe de fremmede Creditorer ind i hans Lande, saa har han ei alleene vundet anseelig Fordeel i Gieldens Betaling men og skaffet sine Lande en vigtig Tilvext ved Handelens Opkomst og gode Indretningers Floer. En god og klog Regent kan og skal kunde udføre vanskeligere Ting end disse, og enhver, helst den som trænges

53

hiemme, ønsker at leve i Roe og Fred under hans lyksalige Scepter.

V. Det hvormed den udenlandske Gield kan og skal betales, er med de indenlandske Vahre som føres ud af Riget, med de samme betales og alle de fremmede Vahre som i Landet indkomme og forbruges, jo mere altsaa Regenten kan indskrænke og forhindre fremmede Vahres Indførsel, og jo mere han kan befordre egne Vahres Udførsel, jo mere beholdes tilovers til Gieldens Betaling. Fremmede Vahres-Indførsel hindres a) ved at forbyde deres Brug og holde skarpt ovet Forbudet, b) ved at besvære dem og de der bruge dem med høie Afgifter, c) best ved at forskaske samme Vahre fabrikerede og avlede i Landet. Egne Vahres Udførsel beforders best a) ved at skaffe Overflødighed deraf, naar f. Ex. et Lands Rigdom bestaaer i Korn og Fæe-Avl, da ved at ophielpe Bondestanden, sørge for at ald udyrket Jord optages, at den dyrkede retskaffen behandles for at give overflødig af sig, at de Ting avles som Landet

54

meest behøver eller og Fremmede best betale, at udsætte Premier for de Flittigste, at skaffe gode Arter Qvæg i Landet, Spanske Faar, Angoriske Geedder, Engelske Heste, Frisiske Kiøer, Westphalske Sviin, og saa videre; b) ved at sørge for, at de indenlandske Vahre naae en lige Godhed med de fremmede eller og overgaae dem, hvilket best opnaaes ved Befalinger og ved Premier, c) især at faae de indenlandske Vahre til ringere Priser end de fremmede, og dette skeer, naar de som avle eller fabriquere dem, skaanes, saavidt muelig, for Paalæg, naar de nødvendige Føde- og Klæde-Vahre nedsættes til meget ringe Priser, og i Almindelighed talt, den Arbeidendes Vilkaar og Levemaade giøres ham saa let som muelig, thi jo lettere han kan leve, jo bedre Kiøb kan han sælge sine Vahre.

Denne Fordeel ved egne Vahres Udførsel er af saa stor Betydenhed, at om end Regenten skulde kiøbe Vahrene af Undersaatterne for at sælge dem til Fremmede med Tab, saa

55

bliver dog alt hvad erholdes for Vahrens mere, end de raae Materialer ere værd, en reen Gevinst for Landet.

VI. Naar den Regent, som har bragt Riget i en anseelig Gield, ikke har anvendt de indkomne Penge alt for slet, saa har han gemeenlig faaet noget tilgode igien hos andre Potentater, paa hvilke hans Efterkommere kan og bør anvise Gieldens Betaling, f. Ex. en Potentat A. indvikles i Krig, han begiærer Succurs af sin Allierede B., tilbyder sig at betale Subsidier og saa videre; for at hielpe ham sætter B. sig i en Gield, for hvis Betaling A, der veed at Pengene skal bruges til hans Gavn, garanterer. Nogen Tid efter dør B. og efterlader Gieldens Betaling til sin Efterkommere C, denne protesterer imod Gielden, men da han finder, at den er gjort for at hielpe A, saa overdrager han Creditorerne den Fordring han haver til A, som uden Modsigelse bliver pligtig at betale den, og dobbelt pligtig dersom han har garanteret derfor. Vegrer han sig derved,

56

bliver C. uden Ansvar, som til sin Formands Gields Betaling afstaaer hvad Formanden derimod haver tilgode. Man svarer mig: Maaskee Creditorerne ei lade sig nøie med denne Anviisning; Men da de, som jeg forhen har beviist, have forstrakt Pengene uden at vide hvad Ret deres Debitor havde til at gjøre Gield, saa er det

fuldkommen nok af Successor at han afstaaer dem sit Tilgodehavende, siden de paa den Maade faae Ret til at kræve deres Penge hos en som er pligtig at betale dem; og saadanne Penge som ellers vare og burde være tabte. Herved bliver endnu et Spørsmaal i Henseende til Renternes Betaling, naar en Successor forbinder sig at betale den laante Gield, saa kan han dog aldrig forbindes til Renter, thi af den Capital han aldrig har faaet i Hænder, har han heller ingen Nytte kunde draget af, følgelig bør han ingeniunde svare Renter, og ere de i nogle Aar betalte, bør det unægtelig paa Catalen afskrives.-

57

VII. Til Slutning vil jeg endnu her tillegge: at naar Regentens alvorlige Agt og Villie er at betale Gielden, saa kan hans Raad udfinde adskillige Midler, hvorved fremmede Penge i Landet indkomme, men, som jeg har alleene talt om alle Europæiske Lande i Almindelighed, saa kan umuelig anføres de Midler som ikke passe sig uden paa en eller anden Stat i Besynderlighed, dog vil jeg anføre nogle, alleene for at forklare mine Tanker: Saaledes, naar en Stat har en velforsynet Krigshær eller Flode, og han seer sit Land i Sikkerhed paa alle Kanter, saa kan han med Føie lade samme gane i sin Allieredes Sold, dersom denne er indviklet i en Krig, hvor han kunde have dem nødig; dog holder jeg aldrig for, at en Regent bør tvinge sine Undersaatter at stride for en Fremmed; deres Liv bør være ham alt for dyrebart til at dette skulde sættes i Vove, uden naar det gielder Rigets egen Velfærd. Derimod kan han bruge alle Frivillige og især alle dem som han haver kiøbt til at stride for hvem og imod hvem han finder for got.

58

Mangen Stat har langt afliggende Laude, hvis Handel er den til liden Nytte, de forsømmes, ruineres, og i Steden for at have af dem en Hielp til at bære de almindelige Byrder, maa de ofte af Staten ophielpes og bevares fra Undergang. Naar slige Landes Handel blev bortforpagtet til Fremmede, vilde derfor maaskee betydelige Summer indkomme, og man kunde altid indrette Conditionerne saaledes, at hverken det bortforpagtede Land eller Staten i Almindelighed skulde lide derved.

Ofte besidder en Regent i kostbare Juveler, Guld og Sølv saadanne Rigdomme, som Meget kunde hielpe til Gieldene Betaling, naar han vilde skille sig derved, men den agtes uviis, som griber til dette Middel uden yderste Nødvendighed. Jeg vilde derimod agte den Regent for meget viis, som gjorde det, siden det er overensstemmende med alle gode Huusholdnings-Regler. En Regent Fylder 1 Million, han har Juveler som ingen Nytte gjøre ham, hvormed den laante Million strax kunde betales.

59

men som han ei vil skille sig derved, saa forløbe 10 Aar inden han bliver i Stand til at afdrage Gielden, imidlertid har han hver Aar betalt 50000 Rdlr. i Renter, følgelig i 10 Aar en halv Million mere end hans Gield virkelig var, allene for den Fornøielse at eie nogle Steene hvis hele Værd Daarlighed og Mode fastsætter. Jeg maa tilstaae, at en Krands af Eege-Qviste er i mine Øine ligesaa ærværdig paa Regentens Hoved, som en Krone af Millioners Værd, og de barnagtige Prydelser, den daarlige Pragt hvori mange Regentere søge deres Ære, ere langt mere Beviis paa deres Skrøbelighed end paa deres Magt.

At Handelen beriger Landet, er unægtelig, og at Frihed er det beste Middel til Handelens Opkomst, er ligesaa; En Regent derfor, som vil berige sit Land og befordre Handelen, søger at gjøre den saa fri som muelig, befrie den for mange Paalæg, tillade fri Ind- og Udførsel, og ophæve de Forbud som kunde hindre den. Men hvor vilde det gaae de in-

60

denlandske Producter, Fabriker og Manufacrerer, naar alting frit maatte indføres? Meget vel haaber jeg, naar efterfølgende blev observeret.

1) At paa de udenlandske Vahre blev lagt saadan Afgiwt, at naar den skulde betales, de indenlandske da bleve meget lettere i Priis, f. Ex. naar en Tønde Rug giver 5 Mk. i Told, da kan sammes Indførsel gjerne tillades, efterdi vore Proprietairer villig bør sælge deres Rug naar de kunde faae 5 Mark mere for Tønden end Fremmede bekomme for deres.

2) Alle Midler bleve anvendte for at bringe vores egne Producter til saa lave Priser som muelig.

z) Daa alle indenlandske Vahre bleve satte Premier for at befordre deres Afsætning, Godhed, lave Priser og deslige, ja om Regenten end skulde kiøbe Landets egne Vahre, og ved Auctioner sælge dem med Tab, vilde det

61

Fond han dertil havde henlagt, sikkerlig være anvendt paa det beste.

4) Paa det allerskarpeste blev holdet over de udgaaende Forordninger, saa Infamie, Landflygtighed, Formues

Forliis eller Fængsel, vare u-undgaaelige Straffe for Overtræderne; Naar dette blev iagttaget, troer jeg at den fri Ind- og Udførsel uden Skade for Landet kunde tillades.

Saaledes har jeg gjort et Udkast til de Midler af hvilke en Regent uden Fare kunde betiene sig for at betale sin Gield. Hverken Tiden eller Rummet have tilladt mig at udføre dem saa fuldstændig som skee burde, naar de skulde sættes i Verk, men mig er det nok at have givet Anledningen, og høist lykkelig skulde jeg være, om dette opmuntrede mere indsigtsfulde og formaaende Mænd til at udfinde andre og bedre. Lykkelig den kiække Regent! som

62

omgiver med troe Raadgivere, træder alle de Fordomme under Fødder, der legge Hindringer i Veien for hans Iver i at fremme sit Folkes Lyksalighed. Han vinder langt vigtigere Seier end den som med en talrig Krigshær ødelegger sit og Naboernes Lande, maaskee denne sidste kan af vanvittige eller frygtsomme Aander blive mere roset, men det er vist, at han ikke er nær saa roesværdig.

63

64

1

Bedenken wieferne der Nachfolger in der Regierung pflichtig ist die Schulden seines Vorwesers

zu bezahlen,

nebst

Vorschlag zu den Mitteln

durch welche

die öffentliche Schulden am besten

abgetragen werden können.

Aus dem Dänischen übersetzt und

Mit vielen Zusätzen vermehrt.

Kopenhagen und Hamburg. Verlegts Heineck und Faber. 1772.

2

3

Dem

Grafen

Schach Carl

Grafen von

Rantzau Aschberg,

Dem Manne

ohne Vorurtheile und Eigennutz, Der

die Wahrheit schätzt und schützt, Dem redlichen Dänen,

Dem treugesinneten Diener des Königs und des Landes,

wird

die Urschrift dieser Uebersetzung

gewidmet

von

dem Verfasser.

4

5

Ein Paar Worte von dem dänischen Verfasser an den deutschen Leser!

eine Landesleute tadelten diese kleine Schrift gar

sehr, wie sie in ihrer Muttersprache

erschien. Sollten die Deutschen wohl eben so verfahren, da

6

sie jetzt das Büchelchen deutsch lesen können? — Nein; denn (dem Uebersetzer sey es gedanket!) sie werden es nicht verstehen.

On ne fe dit que dans l'oreille Qu'enfermés dans leur Cabinets Les Princes savent à merveille - Vendre le Sang de leurs Sujets.

Reveries poetiques

7

Die einzigste Ursache, warum die Menschen die in der ganzen Welt gebräuchlichen Regierungsarten, in welchen einer oder mehrere regieren, die übrigen aber gehorchen, erwählet haben, ist ihre gemeinschaftliche Glückseligkeit, welche, wie sie geglaubet haben, durch diese Einrichtung am besten befördert werden könnte. Die wichtigste Pflicht eines Regenten ist also diese, sein Volk glücklich zu machen; je genauer er nun ihr nachlebet, je genauer erfüllet er die Hoffnung seiner Unterthanen, und die Absichten, warum er regieret; und je mehr er diese Pflicht Übertritt, je mehr zerstöhret er die gute Ordnung in allen Dingen, und je unwürdiger macht er sich der Regierung über sein Volk.

8

4 Die selbst-eigene Glückseligkeit des Regenten ist mit der Glückseligkeit des Volkes allzu genau verbunden, als daß die eine ohne die andere befördert werden könnte. Ein jeder siehet diese Wahrheit ein; ein jeder weiß, daß, wenn ein Land wohl gebauet, volkreich und tugendhaft ist, auch der Regent reich, mächtig und glücklich ist; und doch siehet man stets Regenten, welche nach dem lebten trachten, ohne sich nach dem ersten zu bestreben. Aber stets wird ihre Mühe vergebens, und stets werden ihre schlaflosen Nächte verloren seyn, so lange sie ihre Glückseligkeit in solchen Dingen suchen, die nicht mit der Glückseligkeit des ganzen Volkes bestehen. Zwar können Wollust, Ehrgeitz und Geldgeitz sie einige Zeit vergnügen; allein diese thörichten und niederträchtigen Vergnügungen werden weder die Unruhe ihres Gewissens noch die Millionen Seufzer der gekränkten, der unglücklichen Unterthanen stillen, welche ihnen ohne Aufhören die Uebertrörung ihrer Pflichten vorwerfen, alle ihre Freude vergällen; und endlich, wenn diese leeren Wollüste ihre Seele nicht mehr sättigen können, wenn ihr Land verödet ist, wenn ihre Unterthanen elend sind, ihre eigene Ehre und Gesundheit geschwächt sind, so machen sie sie auf ewig unglücklich. So viel

9

5

Abscheu und Verachtung aber ein solcher unwürdiger Regent verdienet, welcher denket, die Absicht der Vorsehung, da sie ihn zum Zepter berief, wäre nur diese, seine lastervolle Neigungen zu sättigen; um so viel mehr verdiener wenigstens der lebenswürdiger Regent beklagt zu werden, welcher, wenn er seinen Thron mit dem völligen Vorsatze betritt, sein Volk glücklich zu machen, und seine Ehre in der Liebe des Landes zu suchen, solche unüberwindliche Hindernisse vor sich sichtet; Hindernisse, die es ihm, nicht allein einige Zeit, sondern auch seine ganze Regierung hindurch, unmöglich machen, seine edlen Absichten auszuführen. Und diese Hindernisse entstehen dadurch, wenn er bey der Antretung seiner Regierung sein Reich mit so grossen Schulden beladen findet, daß er weder durch eine sparsame Haushaltung, noch auch durch neue Auflagen, kaum im Stande ist, die Renten abzuhalten, geschweige die Kapitalien zu bezahlen. In Wahrheit, kein Zustaud kann schmerzlicher seyn, als worinn sich ein solcher Regem befindet, wenn sein Herz so groß, so edel, so menschenfreundlich ist, wie es seyn sollte. Er suchet die Bürden seines Volkes zu erleichtern, und stehet sich genöthiger, ihnen härtere auszulegen er suchet die Handlung zu unter-

10

6 stützen, und kann sie nicht von den Auflagen befreyen, die sie drücken; er suchet den Fabriken, den Künsten und Handwerken aufzuhelfen, aber er muß diese Absicht aus Mangel an Gelde fahren lassen; er suchet endlich der Vater seines Volkes zu seyn, und muß sich statt dessen zu einem Hebungsbeamten einiger holländischen, genfer, genuesischen oder venetianischen Kaufleute (denn diese Leute haben doch ganz Europa unter ihrer Contribution) erniedriget sehen. Für diese Kaufleute arbeitet er, für diese sparet er, und, um sie zu bereichern, wird er, ob er schon das zärtlichste und beste Herz besitzt, genöthiget, seine Unterthanen zu plagen, oder Schulden unbezahlt zu lassen, welche zu bezahlen, er für seine vornehmste Pflicht hält. Ob aber diese Pflicht so groß ist, wie man insgemein denket, und wie weit sich die Schuldigkeit eines Regenten, die Schulden seines Vorfahren zu bezahlen, erstrecket? dieses ist eine Sache von so grosser Wichtigkeit, daß sie die genaueste Untersuchung verdienet. Meine Gedanken darüber werden nicht umsonst ans Licht treten, wenn sie einsichtsvollern Männern Anleitung geben könnten, ihre Gedanken darüber zu äußern, nachdem sie die meinigen geprüft, ihnen entweder Beyfall gegeben, oder sie ver-

11

7

worfen haben. Und um sie dazu desto mehr zu ermuntern, will ich zuerst kürzlich anführen, was für Schaden das Land oder der Regent durch grosse Schulden leidet.

1. Der Regent wird genöthiget, schwere Schatzungen auszuschreiben; er selbst besitzt nichts eigenes; die Schulden sollen bezahlt werden; und woher soll das Geld kommen, ausser von seinen Unterthanen? Zu dem Ende muß er alle Auswege suchen; er kleidet die Auflagen in verschiedene Namen ein, als in Zölle, Consumtion, ordentliche und ausserordentliche Schatzungen, und dadurch macht er sie vielleicht weniger merklich, ob sie schon in sich selbst eben so schwer sind, wie solches auch die Folgen, nämlich die Abnahme der Handlung, der Verfall der Städte und die theuren Zeiten ausweisen. Die Handelsleute klagen über den hohen Zoll und Licent, wodurch es ihnen unmöglich wird, mit den auswärtigen Kaufleuten Preise zu halten; die Handwerker und Fabriken führen dieselbe Klage über die Consumtion; der Landmann gleichfalls über seine Schatzung. Man siehst, daß die freyen Handelsstädte und andere Länder, wo dergleichen Auflagen erleichtert oder abgefchaffet sind, in einem erwünschten Flore stehen; ein guter

12

8 Regent sieht es auch; er wünschet nicht mehr, als seine Anterkhanen eben so glücklich zn machen; aber er denket an seine schweren Schulden und seufzet. — Wie will er eine Auslage aufheben, bey welcher ihm unüberwindliche Hindernisse, seine und des Landes Schulden, begegnen?

2. Alle Fremde werden abgeschreckt, sich an einem mit Schulden und Schatzungen beladenen Lande niederzulassen, und folglich werden den Künsten und Manufakturen die Thüren verschlossen. Die Handwerker, wenn sie hören, daß sie von ihrem täglichen Verdienste den dritten oder Vierten Theil an Schatzungen, die Unter allerhand Namen, auf ihre Nahrung, Kleider oder Personen geleyet sind, abgeben sollen, suchen sicherlich glücklichere Länder, wo sie selbst Eigenthümer, von dem, was sie mit ihrer Arbeit Verdienen, sind.

3. Es muß ein grosser Unterschied gemacht werden unter Schulden, die innerhalb und ausserhalb Landes gemacht worden; zwar drücken beyde den Regenten, die ausländischen sind aber doch weit schwerer. Das Land leidet ausser dem, was unter Num. I. überhaupt angeführet worden, durch die einländischen Schulden, insonderheit dieses, daß der arbeit-

13

9

same und fleißige, aber arme, Unterthan mit Schatzungen muß beleget werden, um dem Reichen die Renten von dem Kapital zu bezahlen, das er der Regierung vorgestreckt hat; und er arbeitet also bloß darum, damit dieser ohne Mühe, und ohne daß er dem Lande Nutzen bringet, von seinen Renten gut leben kann. Doch aber bleibt das Geld im Lande. Der Reiche muß, auch aller Billigkeit nach, für seinen Antheil zur Bezahlung der Schulden mehr geben, als der Arme; und will er seines Geldes genießen, so muß es doch zu dem Bauer und Handwerker, die ihn speisen und kleiden, wieder zurück kommen. Hingegen 4. findet nichts von allem diesem bey den ausländischen Schulden statt. Sie sind dem Lande ein reiner Verlust, weil nichts davon wieder zurück kommt. Jedesmal, da die Renten bezahlet werden sollen, steigt der Wechsel-Cours übermäßig, und durch die Abbezahlung des Kapitals noch mehr. Hier gelten weder papiernes Geld, noch Obligationen, noch Actienbriefe, womit die innländischen Gläubiger sich können begnügen lassen, weil sie ihnen eben so gut und nutzbar sind, wie baares Geld. Nein! dazu werden entweder Waaren, oder Silber und Gold erfordert,

14

10 5. Die innländischen Waaren verlieren an ihrem Preise. Wenn das Land keine fremde Schulden hat, so können die innländischen Kaufleute auf ihre Waaren Preise setzen, wie sie wollen, oder wenigstens eben dieselben Preise, welche dergleichen Waaren auswärts gelten. Ein verschuldetes Land hingegen wird genöthiget, seine Waaren so gut zu verkaufen, als es kann. Der Wechsel-Cours ist der rechte Proberstein, welcher am besten ausweiset, beydes wie weit die eingeführten Waaren die ausgeführten übersteigen, und wie viel auf die innländischen Waaren gegen die ausländischen verloren wird. Ich weiß zwar, daß man in den neuern Zeiten Mittel ausgefunden hat, den Cours einige Zeit zu zwingen; wenn man aber die Wechsel am meisten brauchet, so steigt der Cours wie gewöhnlich gar bald wieder eben so hoch; und den Cours al pari oder sehr niedrig zu setzen, das haben noch keine Künste bewerkstelligen können.

6. Durch Bezahlung mäßiger Schulden, solcher Schulden, die zwar in einigen Jahren durch Fleiß und Sparsamkeit getilget werden können, wird bereits das Land sehr erschöpft; denn da dessen Kräfte insgesamt dazu verwendet werden müssen, so liegt es beständig gleichsam

15

11

in den letzten Zügen; die kleinste neue Ausgabe, die geringste Ausrüstung, ja ein Schein eines Krieges giebt ihm so gleich einen grossen Stoß. Da kann kein Vorrath in der Kasse seyn, und folglich ist eine jede neue Ausgabe eine neue Schuld, weil entweder mehr Geld ausgenommen, oder, welches auf eins hinausläuft, mit der Bezahlung der alten Schulden innen gehalten werden muß. Was soll man also von ausnehmend grossen Schulden, deren Renten kaum bezahlet werden können, sagen?

7. Da ein jeder, aus dem was wir angeführet haben, gar leicht das geringere unangeführtes wird einsehen können: so will ich nur noch dieses anmerken, daß Schulden, die nicht unverzüglich bezahlet werden, unlaugbar weit grösser werden, als man sie sich vorgestellt hat, weil die Renten als neue Schulden angesehen werden müssen, die die Abtragung des Hauptstuhls verhindern. Z. B. Ein Land ist zwanzig Millionen schuldig; werden diese Schulden ein Jahr darnach, nachdem sie gemacht worden, bezahlet: so sind, die Renten zu 5 pr. C. angeschlagen, bereits ein und zwanzig Millionen zu bezahlen; wenn aber zwanzig Jahre verlaufen: so gehen zwanzig Millionen

rein

16

12

rein aus dem Lande, ohne daß das geringste von den Landesschulden abgetragen worden. Ferner, wenn eine Million alles ist, was das Land jährlich ersparen kann: so ist es klar, daß mit den Renten, die in bemeldten zwanzig Jahren aus dem Lande gegangen sind, die ganze Schuld hätte abgetragen seyn können. Da nun das Land von seinen Creditoren nicht mehr ausgenommen har, als das Kapital: so sind die Renten ein reiner Verlust, und das Land, das jährlich nichts mehr, als die Renten, ersparen kann, siehet sich in den betrübten Zustand versetzt, auf ewig in einer grundlosen Schuld zu stecken. Und wie selten höret man, das Schulden in so guten Absichten gemacht, und zu solchen Einrichtungen verwendet worden sind, wodurch das Land so viel gewinnet, daß damit die Renten bezahlet werden können?

Solchergestalt glaube ich, die schädlichsten Folgen wichtiger Schulden angezeigt zu haben. Ein weiser Regent und einsichtsvolle Minister werden sicherlich mehrere entdecken. Und für diejenigen, welche wenig

oder nichts mit dem Steuerruder eines Reichs zu thun haben, ist es genug, wenn sie das, was wir angeführt haben, einsehen, Und dieses muß in allen redlichen Bürgern die Lust erwecken, solchen Schul-

17

13 den abzuhelpen, die Reiche und Länder zerstören. Und in dieser Absicht habe ich mir vor. gesetzt, zu untersuchen, wie weit ein Regent verbunden ist, die Schulden seines Vorfahren zu bezahlen. Ich Witt dabey, so weit es möglich ist, suchen, alles auszufinden, was dafür und dagegen kann gesaget werden; und es sollte mir ausserordentlich lieb styn, wenn ich die Einwürfe voraus beantworten könnte, die gegen meine Meynung möchten gemacht werden, welche diese ist: daß ein Regent nur in einen; einzigen Vorfälle verbunden ist, die Schulden seiner Vorfahren zu bezahlen; und dieser bestehet darinn: wenn die Schulden mäßig, und, um das Land von fernem gänzlichen Untergangs zu retten, gemacht worden sind.

Mäßige Schulden nenne ich diejenigen, welche ohne des Landes Beschwerde, bloß durch eine gute Haushaltung bezahlt werden können; wozu also keine neue Auflagen nöthig sind, weil sie durch die gewöhnliche Sparsamkeit in kurzer Zeit gänzlich abzutragen sind. Doch dieses ist noch nicht genug; ich verlange zugleich, daß die Schulden, um das Land von feinet gänzlichen Untergänge zu retten, gemacht sty; sollen; denn findet sich diese Ursache nicht, fo halte ich den Nachfolger ganz und gar nicht

18

14 verpflichtet, die ausländischen Schulden zu bezahlen, und die innländischen nur in so weit, als er seine Unterthanen nicht ruinireu will, und dann in der Betrachtung, weil sie von seinem Vorfahren oft auf verschiedene Art dazu verleitet oder gezwungen geworden sind, ihm Geld zu leihen.

Der Grund, warum man die Bezahlung der Schulden des Vorfahren von dem Nachfolger in der Regierung federt, ist die alte und unumstößliche Regel: Wer Erbe seyn will, der soll auch die Schulden bezahlen Und diese Regel ist so lange unläugbar, so lange bloß von Dingen, und zwar von solchen Dingen dir Rede ist, die dem Verstorbenen mit solchem Rechte zugehöret haben, daß er sie mit so vielen Schulden, als er gewollt hat, belästigen können. Diese Regel sehet voraus: a) daß der Verstorbene der vollkommene Eigemhümer dieser Dinge war, und folglich sie verpfänden, verkaufen oder verschenken könnte, ganz oder einzeln; b) daß er, Kraft dessen, sie mit so wenigen oder so vielen Schulden, wie es ihm beliebete, belästiget hat; c) daß der Erbe eine freye Wahl hat, das Erbgut auszuschlagen, oder anzunehmen; 6) daß der Erbe das Erbgm mir eben demselben Rechte, wie der Ver-

19

15 storbene, besitzen will. Unter diesen Vedingungen nun muß der Erbe die Schulden ganz sicher bezahlen. Allein besitzt und erbet ein Regent sein Reich auf diese Art? besitzt er eine Sache, über welche er das völlige Eigenthumsrecht hat, die er also kann verpfänden, verkaufen, ganz oder stückweise? und kann er mit den Mitteln seiner Unterthanen, mit ihren Personen, Effekten und liegenden Gründen alles, was ihm beliebt, vornehmen, und zwar alles dieses, ohne irgend eines andern Recht zu kränken? Nein! ein so vollkommenes Eigenthumsrecht hat auch nicht der allergrößte Despot, und kann es auch nicht mit Recht haben. Ja, wenn ich annehmen will, daß es einen fo vollkommenen Despoten geben könnte, wie ungereimt es auch wäre, daß eine Nation einem Menschen das Recht übertragen sollte, mit dem Eigenrume und dem Leben der ganzen Nation nach Gefallen zu schalten und zu walten, das ist: ein grösseres Recht, als irgend ein Mensch wegzugeben hat: so entsaget ein solcher Despot von dem Augenblicke an, da er seinen Nachfolger ernennet, selbst allem Rechte, das allergeringste vom Reiche zu veräussern, oder das Reich mit unzubehahlenden Schulden zu belästigen; man müßte denn einem Despoten auch das Recht

20

16 zugestehen wollen, etwas von dem, was er einmal weggegeben hat, wieder zurück zu nehmen; oder ein eigenthümliches Gut, das er weggeschenkt hat, mit solchen Lasten zu beladen, daß es niemand Lust zu erben hätte. Keine von den europäischen Regenten, ja nicht einmal der Beherrscher Rußlands, das sich unstreitig dem despotischen am meisten nähert, besitzt sein Reich mit eine so vollkommene Bothmäßigkeit, wie ein Mann, der in dem bürgerlichen Leben eine Sache für sein Geld gekauft hat, welche er, ohne jemand nachtheilig zu seyn, in Stücken schlagen, verbrennen, verkaufen, oder nach eigenem Gefallen weggeben kann. Das Recht der Natur, welchem niemand entsagen kann, setzet der Macht, die ein Mensch über den andern haben kann, gewisse Gränzen, und wehe dem Fürsten! welcher sie überschreitet. Daher sind mich die souveränsten Fürsten nur auf diese Art uneingeschränkt, als ein freyes Volk vom Anfang denjenigen zu seinem Fürsten erwählt hat, welchen es für den würdigsten hielt, es zu beherrschen. Man hat ihm die Macht gegeben, die Glückseligkeit seines Volkes durch alle Mittel, die er dazu am dienlichsten fand, zu befördern, und die Macht, ein Gesetz zu ge den, durch welches veftgefehrt wird, wer sein

21

17

Nachfolger in der Regierung seyn sollte. Weiter erstreckt sich niemals seine Macht über sein Reich und seine Unterthanen. Stirbt er, so tritt sein Nachfolger die Regierung an, vermöge des von ihm selbst verfaßten Gesetzes, und zwar mit eben demselben Rechte, das ihm gegeben war; das ist, nicht mit dem Recht, die Unterthanen des ihrigen zu berauben, sie zu verpfänden, zu verkaufen, oder umzubringen; Nein! mit dem Rechte, sie glücklich zu machen, das ist, einen jeden bey seinem Eigenthume zu beschützen; Recht und Gerechtigkeit zu handhaben; den Armen von dem Reichen nicht unterdrücken zu lassen; die Bürden des Staates nach einem billigen Verhältnisse zu vertheilen; einen jeden in den Stand zu setzen, sein Brod auf eine rechtmäßige Art zu verdienen; Künsten und Wissenschaften aufzuhelfen; die Bedrängten zu unterstützen; die Verwaiseten auferziehen zu lassen; die Elenden, die Nochleidenden zu sättigen, u.s.w. Seheth! Dieses ist sein Recht, und diese sind seine Pflichten, wenn er den Namen, eines Vaters seines Landes und eines Regenten, verdienen will.

Hieraus siehet man leicht, daß ein Regent sein Reich nicht eigenthümlich besitzt, sondern daß er vielmehr bloß für denjenigen angesehen

22

18 werden kann, dem das wichtigste Amt im Staate anvertrauet ist; das Amt nämlich, alle Dinge zum allgemeinen Besten zu übersehen, zu lenken und zu regieren. Ihm ist unstreitig eine große Macht anvertrauet; allein gebrauchet er sie nicht zur Wohlfarth seiner Unterthanen: so misbrauchet er sie, und es kann keinesweges eine Pflicht des Nachfolgers in der Regierung seyn, Gesetze zu vollbringen, die sein Vorfahre aus Misbrauch seiner Macht gegeben hat. Denn, da man sagen kann, er allein erbete das Amt nach dem Tode des Vaters mit eben denselben Pflichten und mit eben derselben Macht, die der Vater gehabt hat: so ist es des Nachfolgers Schuldigkeit, alles, was sein Amt erfordert, aufs genaueste zu erfüllen, und, wenn es möglich ist, den Schaden zu ersetzen, den die gemißbrauchte Macht seines Vorfahren verursacht hat.

Nachdem ich also den Unterschied zwischen dem Reiche eines Fürsten und dem erkaufte Eigenthume eines Privatmannes gezeiget habe: so kan ich nunmehr näher erklären, mit welchem Rechte ein Regent sein Reich mit Schulden beladen kann. Aus dem schon vorher bemeldten Rechte eines Fürsten, die dienlichsten Mittel zur Glückseligkeit seines Volkes zu wäh-

23

19

len, siehst man zur Genüge, daß er, so lange er lebet, das Recht hat, alle Auswege zu suchen, seine Staaten vom Untergange zu retten, und Geld aufzunehmen, wenn solches Darlehn mit dem allgemeinen Besten bestehen kann; allein, wenn er stirbet, so hat sein Nachfolger das Recht, alles zu verwerfen, was der Vorfahre dem allgemeinen Besten zum Nachtheil gethan hat. Ueberdieses zeigen die schädlichen Folgen, die ich zuvor als die Würkung der ausländischen Schulden insonderheit angeführet habe, zur Genüge, daß ein weiser Fürst dieses Mittel nicht ergreift, ausser nur in der äussersten Noth. In diesem Vorfalle nur allein hat er das Recht, so grosse Summen aufzunehmen, weil das Land durch Bezahlung derselben nicht so viel leidet, als es würde gelitten haben, wenn keine Schulden wären gemacht worden. Wenn er aber nicht durch die alleräusserste Noth dazu getrieben worden; wenn andere Auswege zu finden gewesen waren; wenn die Schulden gemacht worden, um eigennützigte Minister zu bereichern, um windige Projekte auszuführen, um eine thörigte Ehrbegierde zu sättigen, um einem listigen Alliirten zu Willen zu seyn, oder dergleichen: so sind sie an und für sich selbst todt und ohne Verbindlichkeit, weil sie vom Regenten

24

20 gemacht sind, ohne daß er dazu berechtiget gewesen. Der Staat ist nicht verbunden, sie zu bezahlen, weil der Regent das ihm gegebene Recht überschritten har, und foglich kann oder darf der Nachfolger es auch nicht seyn. Ich will, um diese Sache desto besser aufzuklären, aus dem bürgerlichen Leben ein Exempel geben. Einem Vormund ist über sein Mündel und dessen Vermögen ungefehr eben dieselbe Macht anvertrauet, wie einem Regenten über sein Reich. Wenn ein Vormund, um entweder seinem Mündel eine gute Auferziehung zu geben, oder sein Glück ans einen guten Fuß zu setzen, sich gendthiget sieht, Schulden zu machen, doch nicht grössere, als daß sie mit der Zeit durch eine gute Haushaltung bezahlet werden können: so ist es billig, daß das Mündel für diese Schulden stehen, und so bald es ihm möglich ist, sie bezahlen muß. Wenn hingegen der Vormund ansehnliche Schulden gemacht hat, um seine Familie und Bekannte zu bereichern, um wollüstig und verschwenderisch zu leben, um sich damit groß zu machen, und dergleichen: so kann das Mündel nicht gehalten seyn, solche Schulden zu bezahlen, und vielleicht aus dieser Ursache sein ganzes Leben kummervoll hinzubringen, ob ihm schon der Vormund, um ihn damit aufzu-

25

21

halten, für dieses Geld eine Equipage oder andere Kleinigkeiten gekauft hatte. Ich will dieses Gleichniß weiter

verfolgen. Gesetz, dieser Vormund stirbt; und durch das Testament, Gesetz u. d. g. ist es festgesetzt, wer sein Nachfolger seyn, und die Vormundschaft übernehmen soll. So bald er todt ist, melden sich die Gläubiger, und weil er nichts hinterlassen hat: so verlangen sie vom Mündel die Bezahlung der Schulden, die er aus seinen Namen und auf seine Rechnung gemacht hat. Er giebt, wie es natürlich ist, zur Antwort: Meines Vormunds Sache war es, meine Mittel zu bewahren, und meine Wohlfarth zu befördern; er hat kein Recht gehabt, Schulden in meinem Namen zu machen, wenn sie nicht auf mein Bestes zielten; die Schulden, die er gemacht hat, sind auf eine thorigte Art und auf seine Freunde verwandt worden, an welche ihr euch halten könnt. Die Gläubiger wenden sich alsdann an den neuen Vormund, und fordern von ihm die Bezahlung, weil er die Vormundschaft geerbet hat, und führen die alte Regel an: wer erben will, der soll die Schulden bezahlen; und er müsse mit dem verstorbenen Vormunde für eine Person angesehen werden. Allein er antwortet ihnen wie ein rechtschaffener Mann:

26

22 bevor ihr euer Geld auslehnst, solltet ihr euch erkundiget haben, was für Recht ein Vormund über die Mittel seines Mündels hat; ich für mein Theil habe nicht das Vermögen geerbet, ich habe ein Amt geerbet, dessen Absicht ist, das Wohl meines Mündels zu befördern, und in allen Dingen auf sein Bestes zu sehen; ich selbst besitze nichts, und wenn ich aus seinen Mitteln die ansehnlichen Schulden bezahlen sollte, die mein Vorweser auf den Namen seines Mündels ohne Recht und ohne Fug gemacht hat: so würde dieser dadurch Zeitlebens unglücklich werden. Man darf nunmehr nur die Worte Vormund und Mündel in Regent und Reich verändern: so wird man meine Gedanken einsehen.

Man wird mir sogleich diesen Einwurf machen, daß es aus den bürgerlichen Gesetzen offenbar sey, was für Recht ein Vormund über die Mittel seines Mündels hat; allein diejenigen, welche einem Regenten Geld leihen, könnten nicht wissen, was für Recht der Regent hat, Geld zu borgen; noch ob der Staat um Geld verlegen sey; oder ob das geborgte Geld wohl und gut angewandt worden. Allein eben darum, weil dieses selten kann erfahren werden, oben darum ist es jederzeit etwas gewagtes, dem

27

23

Regenten Geld zu leihen, wenn man nicht als ein Unterthan darzu genöthiget wird; eben darum geht oft das Recht verloren, das Darlehn wieder zu verlangen; und eben darum werden insgemein die Renten so hoch hinauf getrieben, daß oft die Gläubiger nach einigen Jahren das Kapital für einen Gewinn ansehen können.

Ein Unterthan ist bey gewissen Gelegenheiten ganz offenbar verbunden, seinem Könige Geld zu leihen, nämlich, so bald er siehet, daß der Staat in Verlegenheit ist; daß das Geld zu seiner und anderer Schutz und Schirm und Besten angewendet wird; daß der Regent sonst genöthiget wird, sich an Fremde zu wenden, wodurch aber das Land verarmet. In diesen und andern solchen Vorfällen ist es die Pflicht eines guten Bürgers, dem Regenten nicht allein Geld zu leihen, sondern auch, wenn es seine Kräfte zulassen, es ihm ohne Renten zu leihen, ja so gar ihm ein Kapital, daß er zur Noth entbehren, und daß er niemals besser anwenden kann, zu schenken. Ein solcher preiswürdiger Bürger verdienet die Danksagung des ganzen Landes; und wenn auch die Welt ihm den Ruhm, den er verdienet, versagen sollte, so soll doch ein guter Regent ihn nicht vergessen; denn darum regieret er. Hingegen mit einem Auslän-

28

24

der, der die Regierung Geld leihet, hat es eine ganz andere Beschaffenheit. Seine Absicht ist allem diese, sich sein Geld so nützlich, als es möglich ist, zu machen. Er bekümmert sich nicht darum, zu wissen, auf was für Art es angewandt wird, und da er desfalls einsiebet, daß er es mir seinem Kapitale waget: so sucht er solche Vortheile zu erhalten, daß er wegen des Verlustes schadlos ist, wenn auch das Kapital nach einigen Jahren verloren gehen sollte, und hingegen doppelten Gewinn erhält, wenn es gesichert bleibt. Eben so unbillig es desfalls wäre, wenn ein Unterthan, der aus gutem Herzen der Regierung zum Besten des Staats ein Kapital vorgestreckt hätte, solches verlieren sollte; eben so billig könnte es unter gewissen Umständen von einem Nachfolger in Der Regierung gehandelt seyn, einem Ausländer die Bezahlung seiner Forderung zu versagen, wenn z. E. gefunden würde, daß durch gewisse Kunstgriffe unbillige Renten bezahlt, oder Schelmereyen bey der Uebermachung der Gelder begangen worden; wie auch die Gelder selbst auf eine schlechte Art verwendet, und folglich, nach meinem vorigen Satze des Darlehn von einem Regenten ausgenommen worden, welcher *co ipso* sein Recht, Schulden zu machen, ver-

29

25

lieret, weil er die geborgten Gelder nicht gut anwendet.

Man wendet ferner ein, der Regent müsse dafür angesehen werden, daß er den ganzen Staat vorstellte, und folglich sollten alle mit ihm geschlossene Contrakte auch den Staat verbinden. Dieser Vorwand ist noch manchem Zweifel unterworfen, wenigstens muß man fragen, ob der Regent auch der Repräsentant des Staates ist, wenn er mit ganzer Macht dessen Untergang befördert? Wenn Ludewig XIV. Millionen Unterthanen aufopfert, und sein würdiger Nachfolger an den wesentlichsten Grundgesetzen des Landes offenbare Gewaltthätigkeiten ausübet; wenn Karl Stuart die Freyheit und die Gerechtigkeiten seines Volkes unter die Füße tritt; wenn der Herzog von Würtemberg** die Wohlfarth vieler hundert Unterthanen auf ein Kartenblatt setzet; wenn ein Regent durch eine schlechte Haushaltung und grundlose Schulden das Land bis ans Ende der Welt verarmet; wenn ein Nero wünschet, das römische Volk möchte nur einen Hals haben, damit er ihm desto leichter den Kopf abhauen könnte: ist es alsdann der Staat, der dieses wünschet? ist es in den angeführten Vorfällen der Staat selbst, der sich unglücklich macht, oder war es ein Re-

30

26

gent, der seine Pflicht aus den Augen setzte, der die ihm anvertraute Macht mißbrauchete, und der, weil er die Macht in den Händen hatte, that, was ihm gelüstete? Können die Contrakte, die ein solcher Regent geschlossen hat, seine Unterthanen verbindlich machen, und können sie seine tugendhaften Nachfolger zur Vollbringung derselben verbinden? Ich meines Theils glaube dieses nicht; ja ich darf auch vermuthen, daß ein solcher Regem, wenn er bey Fremden Geld borgen wollte, Mühe genug haben sollte, solches zu bekommen, weil ein jeder alsdann einsiehet, daß ein Regent, der seine Pflichten gänzlich Übertritt, nicht für den Repräsentanten des Staates angesehen werden kann, nicht seine Unterthanen, und noch weniger ihre Kinder und Nachkommen verbindlich machen kann.

Es wird also insonderheit nur der gute Regent, der Regent, der keine Contrakte eingehet, welche nicht auf das Beste des Staates zielen, für den Repräsentanten des Staates gehalten werden können, welcher durch sein Wort den ganzen Staat verbindlich machen könnte. Allein wenn ich auch dieses ohne einige Einschränkung, die doch nothwendig seyn könnte, zugestehen wollte: so sliesset doch daraus keines-

31

27

Weges, daß er das Recht habe, seine Nachfolger in der Regierung oder die Nachkommen seiner Unterthanen zu etwas verbindlich zu machen. Wer sollte ihm wohl dieses Recht gegeben haben? Die Nachkommenschaft, die darunter leidet, ist noch nicht vorhanden; die gegenwärtigen Unterthanen oder der Staat selbst, find es also, was er vorstellte; und geben ihm diese die Macht, nicht allein über alles zu rathen, was anitz lebet, und in seinen Ländern ist, sondern auch über alles, was bis ans Ende der Welt darinn leben und seyn soll? Und wer hat wohl dem Staate diese Macht gegeben? Sind wir, die wir anitz leben, allein frey, und unsere Nachkommen Sklaven? haben wir das Recht, unsere Nachkommen in Ketten zu legen, ihnen die schweresten Bürden aufzulegen, sie beständig unglücklich, und zu den elendesten Geschöpfen unter der Sonnen zu machen? Nein, diese Macht können wir uns keinesweges anmassen. Es ist unsere Pflicht, die Glückseligkeit unserer Kinder zu befördern, und diese Pflicht ist so wichtig, daß deren Erfüllung kaum den Namen einer Tugend verdienet, weil sie eine Würkung eines natürlichen Triebes ist, der sich auch bey den Thieren findet. Aber, unser Wohl auf das Unglück unserer Kinder zu gründen, ihnen

32

28 Verbindlichkeiten anzulegen, die wir selbst nicht tragen können, dazu haben wir nicht den geringsten Schein eines Rechtes; und wenn wir auch wollten, so hat der Herr der Natur selbst unserm bösen Willen Gränzen gesetzt. Der Tod ist das Mittel, das uns die Macht benimmt, über solche unbillige Gesetze zu halten, und das unsere Kinder von dem Joche, das tyrannische Väter ihnen aufgelegt hatten, befreyet.

Um unsere Nachkommen zu etwas verbindlich zu machen, haben wir also kein Recht, und wenn wir es uns nehmen, keine Macht, es auszuführen. Und wie sollten wir dieses Recht, das wir nicht haben, einem Regenten geben können? Können wir selbst unsere Nachkommen nicht zu etwas verbindlich machen, wie kann unser Repräsentant solches thun? Er thut es gleichwohl; er hat Geld nöthig; er findet Gläubiger, die bey der Bezahlung der hohen Renten und der gegenwärtigen Vortheile nicht so genau auf die Sicherheit des Kapitals sehen; er borget weit mehr als er bezahlen kann; mit grosser Mühe kann er kaum die Renten herbey schaffen; er stirbet: sollte nun sein Nachfolger nicht das Recht haben, sich von der Bezahlung der Schulden loszusagen, und zwar

33

29

aus dem Grunde, weil sein Vorfahrer nicht das Recht gehabt hat, dieses zu thun; weil das Gute, was der Staat

dadurch genossen hat, durch den Schaden, den die Bezahlung der Renten in vielen Jahren verursacht hat, weit überwogen worden, und weil ein Vorfahrer seinen Rachfolger nicht das Recht nehmen kann, die Glückseligkeit des Staates zu befördern; ein Recht, das er verlieret, wenn ihm das Reich in grundlosen Schulden hinterlassen wird?

Einem Einwurfe, den man mir ganz gewiß machen wird, muß ich im Voraus begegnen. Man wird nämlich fragen: ob die Staaten also niemals das Recht haben, unter sich Kontrakte zu schliessen? Und hierauf muß ich antworten: daß Kontrakte, deren Vortheile und Beschwerlichkeiten auf beyden Theilen beständig eben dieselben bleiben, meines Bedünkens gerne statt finden können, weil dis Nachfolger beydes gleichen Nutzen daraus ziehen, und das Recht haben, sie, wenn sie wollen, aufzuheben. Also kann der Staat oder der Regent gerne Allianzen, Kartele, und Handlungsverträge machen, aber die belästigenden Kontrakte, die nicht aufgehoben werden können, als wegen Darlehn an Gelde, durch welche wir uns des Geldes bedienen, und für de-

34

30 ren Bezahlung wir unsere Kinder sorgen lassen, sind wir ganz und gar nicht berechtiget, einzugehen; ja, wenn wir auch Schulden gemacht hätten, bloß um ihnen dadurch nützlich zu seyn, wovon man doch selten Exempel findet, so ist solches doch nur eine selbstgenommene Autorität, weil wir kein Recht dazu haben, das Schicksal unserer Nachkommen zu bestimmen.

Der Staat stirbet nicht, saget man; er ist unveränderlich; seine Verträge können nicht zerrissen werden; seine Kontrakte bestehen ewig. Prächtige Worte auf dem Papiere, aber wie falsch, wie schwach in der That! Ein jedes Jahrhundert giebt uns einen neuen Staat, ein neues Volk, neue Sitten, eine neue Denkungsart, und in Ansehung des Todes des Regenten wie auch der Gesinnung des neuen Regenten, eine vollkommen neue Regierung. Die Geschichte eines Zeitalters, welches man auch wählen will, wird diese Wahrheit vollkommen bekräftigen. Bald sehen wir ein Reich mächtig, bald unterdrückt, bald sklavisch, bald frey; bald regieret der Aberglauben, bald der Unglauben. Wie schwach war Rußland vor achzig Jahren, wie mächtig ist es itzt; wie mächtig war Frankreich zu derselben Zeit, wie schwach ist es nun. In dem souveränsten Staate hat

35

31

man Exempel, daß das Reich in einem Monate aristokratisch, im andern monarchisch seyn kann; an dem einen Tage wird es von vielen Königen regieret, und an dem folgenden Tage von einem einzigen. Und dieses ist in der That eine unstreitige Wahrheit. Ein so vielen Veränderungen unterworfenes Volk schliesset nichts destoweniger ewige Kontrakte; verbindet sich und alle seine Nachkommen dadurch, und richtet sich selbst Ehrensäulen auf, welche seine Kinder, ehe sie noch vollendet sind, niederreißen, und zwar mit Recht, weil sie sich oft das für eine Schande halten, was jene für eine Ehre angesehen haben. Wie sollte ein so veränderlicher Staat das Recht haben, dem neuen Staate, der nach hundert Jahren entsteht, sehr harte Verbindlichkeiten aufzulegen? und aus welchem Grunde? vielleicht weil er die erste Ursache zur Wirklichkeit des letztern ist? Das ist keine grosse Wohlthat, wenn der neue Staat unglücklich gemacht wird. Vielleicht darum, weil die ersten das Land gebauet, Häuser gebauet, Friede im Lande erhalten, und nützliche Einrichtungen gemacht haben? aber dieses ist wohl nur um ihrer selbst willen, und nicht wegen der Nachkommenschaft geschehen: So muß es also darum geschehen seyn, weil sie denen sie überleben-

36

32 den alles, was sie nicht mit sich ins Grab nehmen konnten, hinterlassen haben; und diese Wohlthat kann denen Nachkommen keine grosse Verbindlichkeiten auflegen

Man siehet ohne meine Erinnerung sehr leicht, daß, weil ein Vater kein Recht hat, seinen Kindern und Enkeln nach eigenem Gefallen Verbindlichkeiten aufzulegen, er dadurch nicht das Recht beraubet wird, über sein erworbenes Vermögen zu schalten und walten, es zu verschenken, zu verkaufen, oder zu verpfänden. Seine Schuldigkeit ist es, seinen Kindern eine gute Erziehung zu geben, und sie in den Stand zu setzen, ihr Brodt zu erwerben. Im übrigen muß ihn bloß seine Liebe bewegen, für sie Mittel zu sammeln, und sie ihnen zu hinterlassen. Folglich kann er solche ihnen zu hinterlassende Mittel mit so vielen Schulden, als er will, beschweren, und es stehet bey den Erben, ob sie sie annehmen, oder sich von dem verschuldeten Erbgute lossagen wollen. Eine ganz andere Beschaffenheit hat es mit einem Regenten, welcher nichts eigenes besitzt, als nur ein Amt, das ihn unterhält; und mit einem Nachfolger in der Regierung, welcher nichts erbet, als eine Macht, sein Land glücklich zu machen. Gelten also die Grundgesetze

37

33

der Reiche und Länder nichts? Ist nicht die Suceession in den meisten solchergestalt vestgesetzt, daß in dem

Augenblicke, da der Regente stirbet, es auch bereits ausgemacht ist, wer ihm Nachfolgen soll? Der Thron kann also niemals für ledig erkläret werden, sondern er muß stets dafür angesehen werden, als ob ihn eben derselbe Regente beständig besäße. Hieraus entstehet auch das Sprichwort, daß die Könige von Dännemark, Frankreich u. a. m. niemals sterben. Daß dieses aber nur ein blosses Sprichwort ist, und daß der König wirklich stirbet, dieses beweiset insgemein sein Nachfolger. Hat er nicht die Macht, alle Gesetze, Befehle, Verbote, Stiftungen, Bestellungen, Kontrakte seines Vorfahren u. d. g. aufzuheben? Geben nicht die Konfirmationen, die alle Kontrahirende, Amtsbediente, Privilegirte, Beneficirte und andere suchen müssen, zur Genüge zu erkennen, daß ein neuer Regent den Zepter führet, und daß nichts von allem, was der Vorfahre gethan hat, für gültig angesehen werden kann, bevor der Nachfolger demfelbigen seinen Beyfall gegeben, Und es bestätigt hat? Und auch alsdann findet sich der Vorfall, wo solche Bestätigung und Ratihabition nicht hinreichend ist, oder nicht für gültig angesehen

38

34

werden kann. Ich will nur einen Fall setzen, woraus man auf andere Fälle schliessen kann. Ein junger unerfahrer Prinz besteiget den Thron; er ist mir Ministern umgeben, die seinen Vorfahren zu verschiedenen Fehlritten verleitet haben. Das erste, was sie von ihm verlangen, ist dieses, ebenfalls sein Jawort zu allem, was sie verlangen, zu geben. Ungeachtet er ein gutes Herz und einen guten Verstand besitzt: so erhält er doch nicht die Freyheit, sie zu gebrauchen. Er wird in seinen Entschlüssen ungewiß gemacht; es werden ihm auf allen Selten Gefährlichkeiten gezeiget: endlich füget er sich nach ihrem Willen; und so ist alles gut. Alle Dinge werden bestätigt, und er wird in eben dieselbe Verwirrung, worinn sich sein Vorfahre befand, gesetzt. Aber nach einiger Zeit werden seine Augen aufgethan; sein Verstand wird stärker; er berathschlaget sich mit andern; er fiehet den Ruin des Reiches sich mit starken Schritten nähern: Sollte er nun nicht das Recht behalten, die beschwerlichen Kontrakte, zu welchen er war verleitet worden, zu wiederrufen, und die Bande aufzulösen, mit welche man ihn bestricket hatte?

Hieraus und aus dem schon vorher angeführten mache ich also den Schluß: daß ein

39

35

Regent nicht für den Staat selbst oder für dessen Repräsentant angesehen werden kann; ausgenommen, wenn er Handlungen Unternimmt, welche der Staat selbst soll und will unternehmen; das ist, wenn er die Glückseligkeit des ganzen Landes befördert. Aber auch in diesem Falle hat weder er noch der Staat das Recht die Nachkommen zu etwas verbindlich zu machen, oder sich auf ihre Unkosten glücklich zu machen. Geschiehet dieses gleichwohl, so sind die Nachkommen nicht verbunden, solches ohne ihren Veyfall zu halten, oder gegen ihren Willen Verträge einzugehen. Und ein stillschweigender ober supponirter Veyfall, wie die Juristen bey allen Gelegenheiten erdichten, kann sie sicherlich keinesweges zu etwas verbinden.

Soll also ein Regent sein Wort brechen? Wessen Versprechungen sollen also heilig seyn, wenn es nicht des Regentens sind? Es ist gewiß, daß das Wort eines Königes heilig seyn soll; aber daher muß er auch in solchen Dingen, welche seine eigene Person und seine Gerechtigkeiten betreffen, sehr selten sein Wort geben, ausser mit Vorbehalt und nach genauer Ueberlegung. In Dingen, welche den Staat betreffen, muß er niemals etwas versprechen, oder etwas gänzlich weggeben, wenn es nicht

40

36 entweder die Nothwendigkeiten des Staates absolut erfordern, oder auch dadurch ansehnliche Vortheile gewonnen werden. Und derjenige Prinz, welcher etwas für seinen Nachfolger verspricht, bedienet sich einer Macht, die ihm nicht zukommt, weil er selbst dem Rechte entsaget, die besten Mittel zum Wohl des Staates zu erwählen; welches Recht er ihm nicht nehmen kann. Allein, wenn nun gleichwohl ein Regent sich hat verleiten lassen, mehr zu versprechen, als er halten kann und soll: so ist es seine Pflicht, sein Wort zu brechen, weil es in sich selbst ungültig ist, so bald es gegen das Beste des Staates streitet. Doch siehet man gar leicht, daß ein Regent um seiner eigenen Ehre willen in Dingen von geringerer Wichtigkeit auch ein unbedachtes Versprechen sehr ungerne bricht. Aber ein guter und weiser Regent verspricht nichts unbedacht.

Dagegen wird man einwenden, daß die Gläubiger dennoch darinn unwissend sind, oder seyn können, weil sie gleichwohl ihr Geld hergeschossen haben, und das Land es erhalten hat; folglich sollte es billig seyn, das sie ihr Geld wieder bekämen. Daß dieses aber kein Recht ist, dieses ist eine klare Sache; denn derjenige, welcher einem, der Schulden zu machen unbe-

41

37 rechtiget ist, Geld vorschiesset, verlieret unläugbar seine Forderung; aber es könnte vielleicht billig seyn,

eine Summe Geldes, die ohne Wiedererstattung ins Land gekommen ist, wieder zu bezahlen, und diejenigen, welche dieses Geld hergegeben haben, müssen doch billig ihr Geld wieder bekommen. Dieses kann ein guter Regent denken, und die Rechnung solchergestalt machen. Z. E. Mein Vorfahre setzte mein Reich in zwanzig Millionen Schulden; also sind zwanzig Millionen an Silber und Gold ins Land gekommen. In funfzehn Jahren hat er davon jährlich eine Million bezahlt, es sind also noch fünf Millionen zurück, und diese finde ich für billig, zu bezahlen. Man antwortet mir sogleich: ja, wenn der Vorfahre jährlich nur eine Million bezahlet hat, so ist die Schuld noch eben so groß, wie sie im Anfange war; denn die blossen Renten von zwanzig Millionen betragen eine Million, und folglich ist noch nichts vom Kapital abgetragen worden. Inzwischen muß man mir zugestehen, daß das borgende Land nicht mehr als fünf Millionen zurück behalten hat, und wenn diese bezahlet werden, so ist auch das Kapital wieder zurück gekommen, und niemand im Lande ist dabey ärmer oder reicher geworden. Und wie dieses

42

38

billig ist, so muß ein Regent, der ein mit Schulden beladenes Reich erbet, zuvörderst untersuchen, ob das geborgte Kapital wirklich ins Land gekommen und darinn geblieben ist; hiernächst, wie viel davon an Renten und Unkosten herausgegangen ist; und endlich wieviel davon zurück geblieben ist: welches er denn ohne des Landes Schaden billig bezahlen soll und kann.

Aber, saget man, da das Land von der Zeit an, da das Geld ausgenommen worden, bis auf dessen endliche Wiederbezahlung Nutzen vom Kapital gehabt hat; so ist es auch billig, daß es die Renten abträget, und folglich kann das, was an Renten bezahlet worden, nicht als ein Abtrag aufs Kapital angesehen werden. Wenn man dieses saget, so wird voraus gesetzt, das Land habe Nutzen vom Kapital gehabt, and zwar so grossen Nutzen, daß er die Renten aufwieget. Kann aber dieses statt finden, wenn das Land durch die Schulden bis aufs äusserste gebracht ist, weil Schatzungen über Schatzungen aufgelegt werden müssen, um die bloßen Renten herbey zu schaffen; wenn Zoll, Konsumtion und alle Abgaben bis aufs höchste getrieben sind; wenn die Unterthanen aus dieser Ursache täglich ausgepfändet werden

43

39 müssen; wenn die Handlung mehr und mehr abnimmt; wenn den Fabriken die Unterstützung mangelt; die Arbeiten der Bauern gegen ihren Unterhalt nichts verschlagen; der Geldmangel überhand nimmt; die Landeswaaren ihren Preis verlieren, u. s. w.? Wenn ein weiser Regent alles dieses siehet, so kann er sicherlich schliessen, das die Schulden, die sein Vorfahre gemacht hat, nicht zu des Landes Besten gemacht sind, und daß der Vortheil des Darlehns nichts gegen die Renten verschlägt; und folglich kann das Darlehn nicht angesehen werden, als ob es vom Staate oder mit dessen Veyfall gemacht wäre, sondern als von einem eigenmächtigen Regenten, der den Namen des Staates und die ihm gegebene Macht gemißbrauchet hat.

Um Geld zu bekommen gestehet ein solcher Regent oft sehr hohe Renten zu; da doch die allerniedrigsten Renten schon eine jährliche Abgabe erfodern, die er dem Lande aufleget, und diese Abgabe sollen die Nachkommen ebenfalls beständig bezahlen. Doch ich will es für eine Billigkeit hingehen lassen, eine ihn nicht betreffende Schuld zu bezahlen; aber, daß er starke Abgaben davon bezahlen, zu dem Ende seinem Lande, und dadurch sich selbst, die Mit-

44

40 tel benehmen soll, das Kapital abzutragen, und zwar bloß desfalls, weil sein Vorfahre Das Kapital zum Besten des Landes hätte anwenden können: dieses wäre ein Gesetz, das die ganze Welt unglücklich machen könnte, wenn es die Regenten für gültig annehmen sollten.

Aber, spricht man ferner, wäre der Vorfahre nicht gewesen, so wäre kein Nachfolger geworden. Hätte jener keine Schulden gemacht, so wäre das Reich vielleicht nicht erhalten worden, und also hatte der Nachfolger auch nichts erben können. Ich habe schon vorhin eine Ausnahme gemacht; wenn nämlich die Schulden zur unumgänglichen Nothwendigkeit des Staates gemacht worden: so ist es billig, daß sie bezahlet werden müssen; und doch findet sich ein Vorfall, der allzuoft aufstößet, nach welchem diese Ausnahme keine statt findet, und in welchem niemand zur Bezahlung der Schulden verbunden werden kann. Und dieser Vorfall entstehet, wenn die Schulden so groß sind, daß sie unmöglich bezahlet werden können. Z. E. Ein Land ist zwanzig Millionen werth; durch Intriguen, Drohungen, gute Worte und Garantie fremder Mächte hat der Regent dreyßig Millionen aufgenommen, also zehn Millionen mehr, als das ganze Land werth ist. Die

45

41

Einkünfte des Landes sind noch lange nicht hinreichend zur Abtragung der Renten, und zwar eben so wenig, als das Land selbst zur Bezahlung der ganzen Schuld hinreichend seyn würde. Kann nun mit Fug verlangt

werden, daß der Nachfolger, um diese Schulden zu bezahlen, Land und Leute verkaufen, selbst aber betteln soll? Nein! wahrlich nicht. Sein Recht bleibet stets dieses: das, was sein Vorfahre, um sein Land zu retten, gethan hat, war seine Sache; hingegen die Sache des neuen Regenten ist diese, das Land glücklich zu machen, und dieses mit mehrerem Rechte, als daß er seine Unterthanen als Sklaven verkaufen, oder alles, was sie haben, angreifen, und sie Hungers sterben lassen sollte. Lieber lasset geschehen, was geschehen kann, in der völligen Versicherung, daß ihnen niemals etwas ärgeres wiederfahren kann. Sind nun aber diese grosse Schulden nicht bloß zur Wohlfarth des Landes gemacht worden: wo bleibet denn die Verbindlichkeit, sie zu bezahlen? Diese letztbemeldte Erinnerung kann nur von solchen Leuten gemacht werden, die in den Gedanken stehen, es wäre ein Reich das vollkommene Eigenthum des Regenten, das von einem nach dem andern fortgeerbet würde, und für welches alsdann der Nachfolger

46

42

dem Vorfahren unendlich verbunden seyn müßte. Ob ich nun schon vorhin, wie ich glaube, hinreichend bewiesen habe, baß ein Regent nichts anders ist, als der wichtigste Amtsbediente des Staates, welchen die höchste Macht und die höchste Autorität anvertrauet worden, um sie zum Besten des Staates zu gebrauchen: so will ich doch, um sie aus ihren eigenen Gründen zu wiederlegen, anitzt ihre Meynung annehmen. Es sey denn, man lasse ein Reich nichts anders seyn, als das Eigenthum des Regenten, und seine Pflicht keine andere, als sich dieses Eigenthums so gut zu bedienen, als er kann: so muß man mir doch zugestehen, daß alle Reiche Grundgesetze haben, die entweder der Regent nicht verändern kann, oder zu deren Festhaltung er sich doch bey dem Antritte der Regierung freywillig verbindet. Durch diese Grundgesetze wird fürs erste die Succession festgesetzt; also ist der Nachfolger seinem Vorfahren nicht den geringsten Dank für das Reich schuldig, weil es nicht in seiner Macht stund, es ihm zu geben, oder zu nehmen. Hiernächst wird in den Grundgesetzen insgemein festgesetzt, das kein Regent das Recht hat, etwas von seinen Ländern oder Herrlichkeiten vom Reiche ohne Noth zu trennen; und wenn dieser

47

43

Artikel auch in den Grundgesetzen mangeln sollte, so versteht es sich doch von sich selbst, daß derjenige, der nach ihm das Recht zum Erbtheile hat, auch das Recht hat, dasselbe ganz und wohlbehalten zu fodern. Wir sehen auch, daß die europäischen Fürsten diese Regel sehr gut kennen. Ein Großvater oder Aeltervarer hat aus Macht oder gutwillig das geringste Stück seines Landes abgetreten; man lasse seinen Enkel oder dessen Sohn die Macht in die Hände bekommen, und sehen, ob er nicht auf das völlige Erbtheil seiner Vorfahren dringen wird. Seine erste Forderung wird sogleich diese seyn: Meine Vorfahren hatten keine Macht, das Meinige zu veräusern, und ich habe Recht, es wieder zurück zu fodern, so bald und wenn ich kann. Alle Staatskündige gestehen, daß dieses billig sey; niemand saget ein Wort dagegen, und doch soll ein Vater das Recht haben, sein Reich mit unerhörten Schulden zu beschweren; seine Länder nicht allein in seiner Regierung zu ruiniren; sondern auch die Einkünfte seines Sohnes und Enkels bis ins dritte und vierte Glied zu veräusern, indem er ihnen die Bezahlung der Schulden und der Renten hinterlässet, ohne daß der Sohn das Recht haben soll, in diesem Falle, so wie in dem vorigen,

48

44

zu sagen: Mein Vater hat etwas, das nicht das Seinige war, nicht weggeben können; die Einkünfte des Reichs gehören mir; niemand sonst, als ich, hat das Recht, sie zu fodern, und zu heben. Das heißt mit andern Worten: Ein Regent sollte nicht das Recht haben, eine Tonne Goldes wegzugeben, aber wohl das Recht, das Reich von zwanzig Millionen zu entblößen. Welche Unreimlichkeit!

Es giebt einige, die mir zugestehen, der Nachfolger habe die Macht, seines Vorfahren Anstalten aufzuheben, nicht aber das Recht dazu. Solchergestalt wird in einer gegen mich heränsgekommenen Schrift, Azan genannt, erzählt, daß Azan gefragt habe: ob er mit gutem Gewissen seines Vaters und seine eigenen Verbindlichkeiten vernichten könnte?

Was seinen Vater betrifft: so muß ein Regent niemals daran denken, daß er einen Vater gehabt hat; das Land ist sein Vater, und dessen Einwohner seine Kinder.

Einen Vorfahren in der Regierung hat er gehabt, und es ist seine Pflicht, die von diesem Vorfahrer gemachten schlechten Einrichtungen oder eigenmächtig zum Schaden des Landes eingegangenen Verpflichtungen aufzuheben, wenn solches ihm nur einigermaßen möglich ist.

49

45 Von dem Augenblicke an, da er die Regierung antritt, erhält er nicht allein das Recht dazu, sondern sein Amt, als Regent und Landesvater, erfordert es auch von ihm, als eine Schuldigkeit. Man stelle sich ein Reich vor, in welchem alle Einrichtungen ewig dauern, und die Söhne kein Recht haben sollten, ihres Vaters Einrichtungen umzustossen, wie thöricht und schlecht er sie auch sindet. Würde dieses Reich nicht mit der Zeit das unglücklichste unter der Sonnen werden können? Und wenn der Vorfahre stets das Recht hatte, den Nachkommen die härtesten Verpflichtungen aufzulegen: so würde der zuletzt regierende Fürst stets, der am meisten geplagte Fürst werden, und zwar wenn sich in einer ganzen Reyhe guter Fürsten, nur ein einziger befinden würde, welcher, indem er sich des Credits seiner Vorfahren bedienet hätte, auf unbedachtsame Art grössere Schulden gemacht hätte, als das Reich bezahlen könnte, oder mehr versprochen hätte, als er halten könnte. Mit des Regenten eigenen Verpflichtungen hat es etwas mehr zu bedeuten, denn dadurch verpflichtet er nicht allein den Staat, sondern auch sich selbst, als eine Privatperson. Ob er nun schon kein Recht hat, dem Staat zu etwas verbindlich zu machen, ausser in solchen

50

46

Dingen, die dessen wahre Wohlfarth betreffen, und seine Verpflichtungen also ganz machtlos sind, wenn er entweder zu etwas verleitet worden, oder aus Einfalt sich zu etwas verbindlich gemacht hat, das entweder ganz und gar nicht, oder nicht ohne den gänzlichen Untergang des Landes und der Untertanen gehalten werden kann: so hat er sich doch selbst dazu verpflichtet; und ein jeder Fürst ist insgemein zu stolz dazu, sein Unrecht zu gestehen, und seine eigene Ehre den Wohl des Landes aufzuopfern. Inzwischen ist keine andere Rettung vorhanden, wenn er auf unbedachtsame Art etwas anders und mehreres verspricht, als er halten soll und kann, als daß er bekennen muß: er habe gefehlet, und daß er sein Versprechen, das, wie er weiß, ohne Einwilligung des Staates und gegen das Beste des Landes, geschehen ist, für ungültig erklären muß. Diese Gerechtigkeit ist er seinen Unterthanen schuldig, und die Pflicht seines Amtes verbietet ihm, sein Versprechen zu halten. So gefährlich dieses auch auf dem Papiere zu seyn scheint, so allgemein wird es doch ins Werk gesetzt. Ein jeder Tag giebt uns neue Beweise, daß ein Regent nicht allein die Einrichtungen seines Vorfahren aufhebet, und seine Versprechungen vernichtet, sondern auch selbst

51

47

heute eine Anstalt macht, die er morgen wieder umstößt. Heute verspricht er etwas hoch und theuer, und in acht Tagen bricht er es wieder. Eine solche Wankelmüthigkeit ist keinesweges zu rühmen; ich gebe dem weisen Regenten vollkommen Beyfall, der mit einer grössern Einsicht die Einrichtungen seines Vorfahren verändert und verbessert; aber der Regent, der sie verändert, ohne sie zu verbessern; der nach seinen Einfällen das niederreisset, was er ohne Ueberlegung gebauet hat; der leichtsinnig verspricht, und das versprochene unbekümmert bricht, der Regent verlieret nicht allein die Hochachtung seiner eigenen Unterthanen und der Fremden, sondern auch das Vertrauen, das man insgemein auf das Wort eines Fürsten setzt, weil man glaubet, er werde nichts eingehen oder versprechen, ohne alles mit sich selbst und mit verständigen Räthen genau überlegt zu haben.

Man fraget mich: wer über de« Regenten urtheilen sollte, ob er schuldig zu bezahlen, oder von den Schulden frey zu sprechen wäre? Ist dieses eine Frage? Wer solte dieses sonst wohl seyn, als der Richter der ganzen Welt, das Recht Gottes und der Natur? Dieses Gesetz, vor welchem die Fürsten zittern, und das

52

48 mit gleichem Rechte den Regenten auf seinem Throne, und den geringsten Unterthan, der sich vor seinen Füßen bis in den Staube bückt, verbindet. Darnach muß ein guter Fürst seine Pflichten beurtheilen, und genau untersuchen sowohl die Bürden, die er seinen Unterthanen aufleget, als die Quellen davon. Dieses soll ihn lehren, wieweit sein Vorfahre Recht hatte, ihn und den Staat, der nach einige Jahrhunderten entsteht, zu etwas verbindlich zu machen. Dieses soll ihm sagen, ob wir Recht haben, uns auf Unkosten unserer Kinder glücklich zu machen, und kurz: ob alles, was ich vorhin angeführet habe, falsch ist oder nicht.

Solchergestalt glaube ich, die wichtigsten gegen mich gemachten Einwürfe beantwortet zu haben; die von geringerer Wichtigkeit sind, überlasse ich meinen: verständigen Lesern, und unter ihnen insonderheit denen, deren Pflicht es ist, eine Wahrheit, die das Schicksal Millionen von Menschen bestimmen kann, zu untersuchen. Ich habe nunmehr zu untersuchen, ob die Folgen, welche aus unterlassener Bezahlung unrechtmäßiger Weise angenommener Schulden entstehen, so böse sind, als man vorgiebt, Man muß aber wohl merken, daß ich künftig als bewiesen annehme: daß Schulden,

53

49 die von dem Vorfahren auf Rechnung des Nachfolgers gemacht worden, unrechtmäßigsind, und zu nichts verpflichten können.

Wenn sie rechtmäßig wären, wenn die Machfolger verpflichtet wären, sie zu bezahlen: so müßten die Folgen nothwendig böse seyn, wenn man sich weigerte, sie zu bezahlen. Diese Weigerung würde alsdann eine offenbare Ungerechtigkeit seyn, und sollte es ihm gelingen, den reimlichen bösen Folgen auch durch List und Macht vorzubeugen: so würde doch der gerechte Gott, dessen allsehendes Auge die Fürsten sowohl als die allergeringsten Menschen nach einerley Gesehen richtet, eine ungerechte Handlung nicht ungestraft lassen; seine Rache würde aus den Fürsten ruhen, der diese Ungerechtigkeit begieng, und auf dem Lande und Reiche, das ihr Beyfall geben würde. Hingegen aber wird eben diese Gerechtigkeit Gottes eine Stütze des Fürsten seyn, der nach einer unpartheyischen Prüfung sich weigert, die Verbindlichkeiten zu erfüllen, die ihm und seinem Reiche unbilliger Weise ausgeleger sind; der kühn genug ist, einen Theil seiner eigenen Macht aufzuopfern, um sein Land glücklich zu machen; und welcher suchet, die Pflichten zu erfüllen, die sein wichtiges Amt ihm auflaget. Er kann alles, was

54

50 zum wahren Wohl des Landes nothwendig ist, dreiste unternehmen, und mit ruhigem Gemüthe allen üblen Folgen entgegen gehen; denn was hat der zu fürchten, der seine Pflichten erfüllet, und den der Allmächtige beschützt?

Die erste der insgemein dafür ausgeschrienen gefährlichsten Folgen ist diese, daß die Gläubiger ihre Bezahlung mit bewaffneter Hand suchen, und, wenn sie nicht selbst dazu im Stande sind, die Schulden einem Fürsten übertragen, der ihre Forderung mit Gewalt eintreiben kann. Ein Fürst, der ein müßiges Kriegesheer auf den Beinen hat, freuet sich, Gelegenheit zu erhalten, es zu gebrauchen; und wie kann er eine bessere finden? hier ist die gerechteste Ursache zum Kriege, und da werden Bürgerblut und Kriegsrüstungen die Unbequemlichkeiten, die die Abbezahlung der Schulden mit sich führen, weit überwiegen. Ich muß dagegen erinnern: 1) Daß Schulden, die der Regent nicht verpflichtet ist, zu bezahlen, auch nicht mit Recht einzufodern sind. Die Gläubiger, die das Geld einem Unberechtigten vorgeschossen haben, können mit eben so wenigem Fug ihr Geld von einem Nachfolger fodern, als von einem andern Unbefugten, der die Schulden auf Rechnung des Staates gemacht, und ihnen ein Reich,

55

51

das ihm niemals gehörte, verpfändet hätte. Das Recht, das sie also selbst nicht haben, können sie keinesweges einem andern übertragen, und derjenige, welcher sich, ohne die Richtigkeit der Schulden zu untersuchen, unternimmt, sie einzutreiben, handelt gegen alle Gesetze der Gerechtigkeit und Billigkeit. Um Schulden einzufodern, ist es nicht genug, daß man einem diese Gelder geliehen hat; sondern man muß auch versichert seyn, daß derjenige, der wegen der Bezahlung angesprochen wird, zu bezahlen verpflichtet ist; will man hierein gleichgültig seyn, und einen angreifen, der weder die Schulden gemacht, noch seine Einwilligung dazu gegeben hat: so ist die Ursache zu einem solchen Kriege offenbar ungerecht. 2) Daß es auch keine so leichte Sache ist, einen Regenten so weit zu bringen, fremde Schulden einzufodern. Ein guter Regent schätzt das Leben seiner Unterthanen allzu hoch, als daß er es einer Summe Geldes wegen wagen sollte. Es findet sich nur ein Vorfall, worinn er das Recht über ihr Leben hat, nämlich, wenn er die stärkern von seinen Unterthanen nöthig hat, um die schwächern gegen einen einbrechenden Feind zu beschützen; allein neue Eroberungen zu machen, oder fremde Schulden einzutreiben, wie gerecht

56

52

sie auch sind, dazu muß ihm seiner Bürger Blut allzu theuer seyn, und doppelt tadelswerth ist er, wenn er es einer ungerechten Sache wegen vergiesset. 3) Wenn sich nun aber der gute Regent aus angeführten Ursachen weigert, die Schulden einzutreiben: so findet sich vielleicht ein böser, der sich weniger Bedenken darüber macht, und glaubet, seine Unterthanen wären bloß dazu erschaffen, um zu seinem Dienste aufgeopfert zu werden. Dieser kann ein mächtiges Kriegesheer bey der Hand haben; und er freuet sich darüber, daß er es auf die Rechnung anderer gebrauchen und unterhalten kann. Er nimmt daher das ihm gethane Erbieten willig an, und sollte denn nun das verschuldete Land ohne Rettung seyn? Vielleicht, und auch nicht, wenn wir den gegenwärtigen Zustand von Europa ansehen. Ein Regent, der, wie der letztere, gesinnet ist, fraget ganz und gar nicht nach gerechten Ursachen zum Kriege; es ist ihm genug, daß er mächtig ist, und gewöhnlich erkläret er erst den Krieg, wenn er überwunden hat. Also müßten nothwendig alle kleine Staaten vorlängst zerstöret seyn, wenn sich nicht andere Mächte fänden, welche das Schwerdt des Gierigen und Mächtigen in der Scheide hielten. Glücklich, daß es solche Mächte giebt, deren

57

53 eigene Sicherheit darauf beruhet, eine Macht im Zügel zu halten, die sich auf Unkosten geringerer allzu gierig ausbreitet. Europa stehet in gegenwärtigen Zeiten in einem solchen Gleichgewicht, daß ein jeder Regent für das Seinige ziemlich sicher seyn kann; doch sind einige Mächte zu einer solchen Höhe

angewachsen, und andere solchergestalt niedergedrückt, daß wenn jene durch den gänzlichen Untergang dieser noch vermehret werden sollten, das Gleichgewichte unstreitig aufhören würde. Die Regenten haben daher stets auf den Zuwachs anderer ein wachsam Auge; und eben diese Unsicherheit verschaffet den Schwächern Schutz gegen den Ueberfall der Mächtignern. Um eine gerechte Ursache zum Kriege fraget niemals ein herrschsüchtiger Fürst, der die Macht dazu hat, und hat er sie nicht, oder hindert ihn die Furcht vor einem mißgünstigen Nachbar daran, sie zu gebrauchen: so kannst du, kleiner Staat, vollkommen ruhig seyn; kommst du, geringerer Regent, deinen Pflichten nach: so wird dich der grössere nicht verschlingen, und der Herr aller irdischer Regenten wird selbst dein Beschützer seyn.

Hierzu muß ich noch diese Anmerkung sügen, daß ein verschuldetes Land insgemein et-

58

54 was bey andern Regenten zu Güte hat; und wenn es eine so leichte Sache wäre, seine Schulden einem andern Fürsten zu übertragen: so könnte ein grosser Theil der geborgten Gelder niemals bequemer bezahlet werden, als auf diese Art, das zugute habende einem andern zu übertragen.

Wenn Schulden nicht bezahlet werden, so verlieret das Land seinen Credit. Dieses wird als eine Wahrheit und als eine Sache von den schrecklichsten Folgen vorgestellt. Beydes ist unrichtig. Das Land selbst, das ist, die Unterthanen im Lande, die Kaufleute und die Handelnden verlieren auswärts ihren Credit darum nicht, weil der Regent seines Vorfahren Schulden nicht bezahlet. Ein Kaufmann, der redlich gehandelt hat, und richtig bezahlet, behält ganz sicher seinen Credit, und man kann ihm nunm hr eben so viel anvertrauen, als vorhin, weil die Ursachen seines ehemaligen Credits keinesweges aufgehöret haben; er hat von seinem Vermögen nichts verloren, nichts von seiner Ehrlichkeit, nichts von seiner Handlung: und diese, wie ich glaube, sind die Gründe, warum Fremde ihm alles, was er verlangt hat, anvertrauet haben. So lange diese Gründe fest stehen, so lange bleibet auch sein Credit

59

55

ungekränkt. Und sollte auch einer ihm den Credit versagen, so finden sich zehn andere, die sich um die Wette streiten, mit einem ehrlichen Manne zu handeln, ohne sich darum zu bekümmern, ob das Land in Schulden ist, oder nicht, und ob der Regent seine Schulden bezahlen kann, oder nicht. Der Credit ist zum Schaben der Handlung in diesen Zeiten allzuhoch gestiegen. Ein junger Anfänger kann so viel Credit bekommen, als er verlangt; seine ganze Handlung gründet sich oft nur bloß auf das Vermögen anderer; versteht er nun nicht, damit gut hauszuhalten, so ist er gar bald ruiniret, und er ziehet öfters diejenige, die ihm das ihrige anvertrauet haben, zugleich mit in seinen Ruin. Es wäre daher zu wünschen, man möchte bequeme Mittel zur Einschränkung des Credits ausfündiq machen; allein weil die Regenten ihre Schulden nicht bezahlen, so wird der Credit der Kaufleute weder eingeschränkt, noch verloren; ein redlicher Kaufmann behält ihn stets. Das Land verlieret also seinen Credit nicht, sondern der Regent. Ja was ihn betrifft: so verlieret er natürlicher Weise nichts als das eingebildete Recht, Schulden für seinen Nachfolger zu machen. Es ist leicht zu begreifen, daß, wenn ein Regent sich öffentlich erklä-

60

56

ret, wie er sich nicht für verbunden hält, seines Vorfahren Schulden zu bezahlen, und er nach einiger Zeit eine Summe Geldes borgen wollte, die sein Nachfolger bezahlen sollte, man sie ihm alsdann versagen würde, weil man voraus wüßte, sein Nachfolger hätte dasselbe Recht, wie er, die Bezahlung der Schulden zu versagen; er wird also ausserhalb Landes kein Geld geliehen bekommen, und er muß daher andere Auswege suchen, bey seinen Unterthanen borgen, papiernes Geld machen, sich einschränken, sparen, Schatzungen auflegen. Alles lanter schlimme Dinge; allein da von zwey Uebeln das geringste Uebel gut ist, so werden diese schlimme Dinge für etwas gutes angesehen, in Betrachtung des Bösen, sich den Fremden in Schulden zu setzen. Aber, antwortet man mir ferner, er verlieret nicht allein seinen Credit für sich selbst, sondern auch für seinen Nachfolger, ja für alle europäische Regenten, weil man befürchten muß, sie möchten seinem Beyspiele folgen. Doch, gesetzt, dieser Credit gienge auch verloren, so sind die Folgen davon doch so schlimm nicht; denn sie bestehen insgesamt in nichts anders, als darinn, daß seinen Nachfolgern die Macht benommen wird, mehr, als ihre Einkünfte zu verschwenden, das Reich in

61

57

grundlose Schulden zu setzen, das Land nicht allein so lange sie leben, sondern auch viele Jahre nach ihrem Tode zu ruiniren. Und ist denn das ein so grosses Unglück, daß dieselbe Macht, die nicht ohne Mißbrauch ist, ihm benommen wird? Ein guter Regent wird darüber niemals verdrießlich, und es ist gut, daß einem bösen

Regenten die Hände gebunden werden. Er mag sein Land verwüsten, so lange er lebet; er mag, so lange er vorhanden ist, eine Ruthe und eine Strafe seiner Unterthanen seyn; aber wenn er dafür zur Rechenschaft gefodert wird, so wird das unglückliche Reich nicht bis in undenkliche Zeiten die Folgen davon empfinden; und dieses würde gewiß geschehen, wenn er das Recht haben sollte, die Einkünfte von zehen Jahren in einem Jahre zu verschwenden, und wenn seine Nachfolger verpflichtet seyn sollten alle Schulden, die er gemacht hat, zu bezahlen.

Aber, heisset es, wenn der Credit des Regenten verloren gehet, und der Staat in Gefahr geräth, aus welcher ihn nichts als Geld retten kann: woher soll man es nehmen, wenn der Credit fort ist? Ich habe vorhin bewiesen, daß ein Regent nicht das Recht hat, weder seine Nachfolger in der Regierung, noch

62

58 seiner Unterthanen Nachkommen zu verpflichten. Wenn er also auf ihre Rechnung Schulden macht, so hat er sie ohne Recht und Billigkeit gemacht, und man kann solches bloß eine List nennen, deren sich ein Regent bedient, wenn er in der Klemme ist, ungefehr auf dieselbe Art, wie ein Kaufmann, wenn er an seiner Person angegriffen wird, einen falschen Wechsel ausstellet, oder auf einen, der ihm nichts schuldig ist, Geld anweist. Sind inzwischen die Schulden gemacht worden, um den Staat zu retten, und so mäßig, daß sie ohne den Ruin des Landes in kurzer Zeit wieder bezahlt werden können: so erhält der Regent den Vortheil, daß er oder sein Nachfolger bey einer andern Gelegenheit sich eben dieses Ausweges bedienen kann; sind sie aber übermäßig groß, so ist es nur eine Rettung für einmal, und eine List, deren sich ein guter Regent nur in der äussersten Noth bedienen darf. Er setzet dadurch seinen Nachfolger in die Nothwendigkeit, die Bezahlung der Schulden zu läugnén, und benimmt ihn zugleich das Recht, eine mäßige Summe zum Besten des Staates zu borgen. Dieses Recht ist es, was man den Credit des Regenten nennet, und das der Nachfolger verlieret, wenn er die Schulden seines Vorfahren nicht

63

59

bezahlet. Er hat also zu erwägen, ob der Schaden, den das Land, durch die Abbezahlung ihm unrechtfertiger Weise ausgelegten Schulden, leidet, grösser ist, als der Vortheil, den Staat im Nothfall, durch Aufnahme der Gelder bey Fremden, retten zu können.

Und dieses, was den Nachfolger bewegen soll, die Schulden zu bezahlen, ist nicht die Verbindlichkeit, die ihm sein Vorfahre aufgelegt hat, sondern der Vortheil, den das Land in künftigen Zeiten davon haben kann. Die Grösse der Schulden wird folglich bloß dieses seyn, was bestimmen soll, ob es rathsam ist, sie zu bezahlen oder nicht. ---

Der Nothfall, wenn ein ansehnliches Darlehn den Staat retten könnte, ist vielleicht seltener, als man denket; ich weiß nur einen einzigen, nämlich, wenn ein mächtiger herrschsüchtiger Regent einen kleinen Staat mit Ueberfall drohet; und in diesem Vorfälle könnte vielleicht ein solches Darlehn, wodurch eine zusammengerafte und gedungene Armee herbey gebracht wird, den Fortgang des Mächtigen einige Zeit aufhalten; wenn aber der schwächere Staat keine andere Rettung vor sich siehet: so wird jene nicht viel helfen; der Feind darf nur sein Unternehmen eine kurze Zeit aussetzen,

64

60 sogleich werden dem schwachen Staate Geld, Volk und Unterhalt mangeln; denn anstatt daß der Mächtige seine Kräfte aus sich selbst erhält: so muß der Schwache die seinigen von den Fremden kaufen; welches Mittel aber nicht länger währen kann, als er Geld oder Credit hat. Die Stadt Danzig lieget dem Könige von Preussen sehr gelegen; sie würde schon vorlängst in seiner Gewalt gerathen seyn, und die Gelderpressungen, die Gewalt, die er stets gegen sie ausübet, zeigen zur Genüge, daß dieses seine preisliche Absicht sey; aber die andern benachbarten Fürsten, die mit Vergnügen sehen, daß der Hochmuth der Reichsstädte gebändiget wird, sollten nicht dulden, daß ein ohnedies mächtiger Fürst, durch die Eroberung von Danzig, noch mächtiger würde; und dieses hat bisher diese arme Stadt gerettet. Aber, gesetzt, Danzig sollte sich selbst allein vertheidigen, und der König von Preussen liesse eine Armee von 30000 Mann gegen sie anmarschiren; man setze ferner, die Stadt könnte sich durch ihre eigene Mittel und durch ein Darlehn, so lange ihr Credit wähere, eine Besatzung von 6 bis 8000 Mann verschaffen; sollte da wohl der König etwas anders nöthig haben, als seine Unternehmen etliche Monate auszusetzen? nach

65

61 dessen Verlauf würde die Besatzung die Stadt ganz gewiß aufgezehret haben, und er würde sich mir geringere Mühe derselben bemächtigen können. Solchergestalt ergehét es ungefehr dem Schwachern, wenn bloß das Darlehn an Gelds ihn retten soll; damit kann er einen Krieg auf einige Zeit abkaufen; aber eben das zu dem Ende angewandte Geld ist ein Beweis von der Schwäche des Staates, und dem Feinde eine Lockspeise, um bald wieder zu kommen.

Doch wie ich überhaupt meinen Gegnern mehr Recht eingeräumer habe, als ich nöthig habe: so will ich auch in diesem Falle gegen meine Überzeugung setzen, daß das Geld einen Staat retten könnte. Wohlan! man lasse den Vorfahren Schulden gemacht haben, um den Staat zu retten, und zu dem Ende den Credit des Staates so weit, als er konnte, getrieben haben; man lasse auch den Nachfolger willig seyn, diese Schulden zu bezahlen; aber indem er daran arbeitet, kann er in einen neuen Krieg und in eben dieselbe Klemme, worinn sich sein Vorfahre befand, gerathen: welche Mittel soll er nun ergreifen? Der Credit ist bis aufs höchste getrieben, und, was noch ärger ist, das Land ist verarmet durch das vergebene Bestreben, die Schulden zu bezahlen. Ist nun nicht der Re-

66

62

gent In grösserer Verlegenheit, als wenn er von dem ersten Augenblicke an, da er die Regierung antrat, die ihm unbilliger Weise aufgebürdeten Schulden für ungültig erkläret, und sogleich daran gearbeitet hätte, sein Land und Reich in den Stand zu setzhen, daß er keinen andern Reichthum nöthig hätte, als seiner Unterthanen?

Das sicherste Mittel einen bösen Regenten zu verhindern, allzugrosse Schulden zu machen, ist dieses, seinen Credit zu ruiniren; und dieses kann auf kein billiger und bessere Art geschehen, als wenn ein guter Regent öffentlich erkläret: der Nachfolger im Reiche wäre nicht verbunden, des Vorfahren Schulden zu bezahlen; indem er selbst den Anfang damit macht, und auf diese Art einen jeden abschreckt, Geld aufs Ungewisse auszuleihen, weil er weiß, daß, wenn der Schuldner stirbt, auch das Kapital verloren ist. Ein guter Regent kann niemals Mangel leiden. Er samlet sich Schätze, indem er seine Unterthanen bereichert, und er siehst so vollkommen das Unglück seines Landes ein, wenn es den Fremden Geld schuldig ist, daß er sich mehr darüber freuet, als betrübet, daß ihm die Macht dazu benommen ist.

Wenn nun aber die Schulden nicht von so grosser Wichtigkeit sind; wenn sie nach einigen

67

63

Jahren mit Bequemlichkeit getilget werden könnten; warum, saget matt, warum macht man also so viele Schwierigkeiten? Ist es auch Unrecht, die Schulden zu bezahlen, und sie mit so hohen Renten, zu denen man sich verpflichtet hat, zu bezahlen? — Wohlan! wenn es nur möglich ist, so lastet uns lieber Unrecht leiden, und bezahlen, als dem Lande so viele schlimme Folgen zu zuziehen, die aus der versagten Bezahlung der Schulden fließen. Giebt nicht der weise Menes (man sehe den Azan*) den besten Rath, und wie leicht lässet sich derselbe ins Werk setzen! — Vielleicht nicht so leicht, als man denket. Der Verfasser des Azans hat den wohlgemeynten Rath, den Menes seinem Vetter giebt, nebst Azans Antwort darauf, angeführt, aber es ist ihm ganz gewiß unbekannt gewesen, daß der eigensinnige Pharnaz sehr viel dagegen zu erinnern hatte. Zum Glücke besitze ich seine Einwürfe, die mir in die Hände gerathen sind, und ich hoffe, es werde meinen Lesern nicht entgegen seyn, ihn hier reden zu hören.

„Dein Vorschlag, fängt er an, zeigt, o Menes! daß dir, nach deinem eigenen Ge-

*) Azan, der von Schulden befreiete Fürst; eine Erzählung.

68

64

ständnisse, die Kennniß von Armeniens Zustand, Volkesmenge und Reichthum mangelt. Wenn du vorschlägest, daß die Schulden auf alle Einwohner vertheilet werden sollten, und ein jeder nach seinem Vermögen und Gewinn für etwas Gewisses, als seinem Antheile an den Schulden, angeschlagen werden soll: so setzest du voraus, daß das Land würcklich so viel Geld besitzt, als die Schulden betragen, und daß die Schwierigkeit bloß auf die am wenigsten drückende Art und Weise, sie zu heben, ankommt. Ja! wäre dieses die einzigste Schwierigkeit, so würden die Schulden vorlängst bezahlt gewesen seyn; oder richtiger, man würde die ausländischen Schulden niemals gemacht haben; denn alsdann hätte unser lebenswürdiger Asernas so viel, als er nöthig gehabt hätte, bey seinen Unterthanen zum Darlehn bekommen können. Aber die grosse Schwierigkeit ist eben diese, daß das Land nicht den zwanzigsten Theil so viel besitzt; und womit soll es also bezahlen? Das Volk ist, wie du weißt, von einer biegsamen und guten Art; nicht aufgelegt zu neuen Erfindungen; nicht begierig nach grossen Reichthümern; doch aber unverdrossen zur Arbeit, die es um sich zu kleiden und zu speisen nöthig hat. An sich selbst ist es nicht verschwenderisch,

69

65 sondern durch fremde Müßiggänger verdorben worden, womit das Land angefüllet ist, und die, durch

Verachtung der eigenen Landesprodukten uns gelehret haben, fremde Produkten zu kennen und zu lieben. Siehe! diese sind die Quellen zu allem unsern Unglücke! Für unsere nothwendige und nützliche Waaren verschaffen wir uns von Zeit zu Zeit alle Wollüste Asiens an, auch die schädlichsten derselben werden uns angenehm, weil sie uns neue sind, und die Gewohnheit macht uns sie gar bald unentbehrlich. Inzwischen hatten wir keine andere Produkten, sie damit zu bezahlen, als erstlich etwas wenig an Getreyde und Vieh, wovon unser Land, nach der schlechten Art, mit welcher es gebauet wird, und nach den harten Gesetzen, die die Landleute bisher gebunden haben, weiter nicht vielmehr hervorbringet, als es verzehren kann, und hiernächst etwas aus dem nördlichen Theile des Reiches, das aber auch nicht beträchtlich ist, weil die nördlichen Gegenden noch weniger, als die unsrigen, die benöthigten Speisewaaren hervorbringen können. Dieser Ueberfluß wäre doch hinreichend gewesen, uns mit denen aus den südlichen Provinzen uns höchst nothwendigen Waaren zu versehen, und zwar um so vielmehr, da wir, genau zu reden,

70

66

sehr wenig gebrauchen; aber da wir ausser den würllichen Nothwendigkeiten manche hundert eingebildete ausfündig machten, indem unser Gaumen allzu lecker ward, andere als hyrkanische Weine zu trinken, und unser Körper zu weichlich, sich mit etwas anders als mit persianischer Seide zu bekleiden: so war also dieser Ueberfluß, der durch Arbeit und Sparsamkeit zuwege gebracht ward, noch lange nicht hinlänglich, unsere Verschwendung zu vergnügen. Der einzigste Reichthum, der uns noch übrig war, der zirkulirende Fond an Silber und Gold ward darauf angegriffen; und wie schleunig verschwand derselbe nicht? Nichts war nunmehr übrig; die Handlung nahm ab; die Nahrungswege verringerten sich, und doch war der grausame Feind des Landes, die zerstörende Verschwendung, noch nicht befriediget; um seine Herrschaft noch immer zu behalten, erfand er ein neues Mittel, einen eingebildeten Reichthum, der in Papiere bestand, welches Silber und Gold vorstellen sollte. Dieser eingebildete Reichthum erfüllte das ganze Land, und so wie er überhand nahm, so gieng auch der würlliche Reichthum, unser Silber und Gold und alles, was für Silber und Gold angeschaffet werden kann, aus dem Lande.

71

67 Zugleich ward des Landes zunehmende Armuth, die sonst täglich zu bemerken gewesen, dadurch gänzlich verdeckt. In der äussersten Armuth bildeten wir uns ein, in Reichthümern zu schwimmen; wir führten prächtige Steinhäufen auf; unternahmen weitaussehende Projekte; machten kostbare Anlagen, und unterhielten ein Kriegesheer und eine Flotte, die Unsere Kräfte übertrafen. Der Regent, der dieses unternahm, suchte bey seinen Unterthanen Geld; aber das Wenige, was sie hatten, wollte nichts verschlagen; sein vermeyntes Papiergeld, dieses Uebel, ward ärger, und doch verschlug es nichts; endlich machte er bey den Fremden ansehnliche Schulden, und dieses Mittel versetzte dem Reiche seine tödliche Wunde-Als diese fremden Gelder ins Land kamen, lebete alles auf; der Cours fiel; die uns so angenehmen fremden Wollüste würden wohlfeil; unsere Kaufleute gewannen Geld; aber ach! eine armselige Freude, die bittere Folgen hatte! Anfangs dachten wir allein darauf, die Zinsen zu bezahlen; auch noch so lange, als etwas von dem geborgten Kapital übrig war, konnten wir sie bezahlen. Aber wie bald wird es nicht damit zu Ende gehen! und obschon wir kaum noch vermuthen konnten, daß es so weit damit ge-

72

68

kommen sey, so sahen wir bereits den Anfang des Unglückes, das dem Lande drohet. Ich will nicht von der Erhöhung des Courses reden; nicht von der Abnahme der Handlung, noch von der Verminderung der Nahrungswege; sondern allein von den betrübten Folgen dieser Umstände, von der verwüstenden Armuth, die nun mit desto grösserer Kraft ausbricht, weil sie unter der Maske eines eingebildeten Reichthumes so lange verdeckt gewesen ist. Ich will dir, o Menes! nur vorstellen, daß in jedem Monate einige tausend von Azans Unterthanen müssen ausgepfändet werden, um die nothwendigen Ausgaben aufzubringen. Ich selbst habe in unfern nordlichen Gegenden die seufzende Menge gesehen, und zu derselben Zeit ihre Klagen über ihr Elend gehört, und sie zugleich die zärtlichste Liebe gegen den Regenten, der die Ursache desselben war, bezeugen gesehen. Doch nicht in Norden allein, sondern auch in Azans Hauptstadt wurden in jedem Monate tausend seiner Unterthanen ausgepfändet, und tausend andere versetzten das letzte, was sie besaßen, um die Schatzung aufzubringen. Ich kann dieses sagen, denn ich habe es gesehen, und seh, es täglich. Wie oft hat mein Herz bey Den Thränen dieser Elenden geblutet, und wie

73

69

willig würde ich mein Leben gewaget haben, um sie abtrocknen zu können! Du antwortest mir: sie sollten frey seyn, und die Reichern sollten bezahlen. Aber wüßtest du, wie wenige dieser sind, so würdest du deine Meynung ändern; doch gesetzt, das ihrer mehrere wären, womit sollen diese bezahlen? Ihr Reichthum

bestehet in einigen Häusern und in einigen Ländereyen, die kaum seine Bewohner sättigen. Wollen die Colcher unsere Steinhaufen nehmen? oder wollen die Aramer sich mit unfern schlecht angebaueten Feldern begnügen lassen? Etwas anders haben wir nicht: Womit soll also Azan bezahlen? Du giebst ihm den Rath, den Landleuten aufzuhelfen, und sie zu unterweisen; die eingehenden Waaren zu vermindern und die ausgehenden zu vermehren; die Verschwendung zu bestreiten, und die Handlung von dem bisherigen Zwang zu befreyen. Und du hast Recht. Wenn Azan seine Schulden sollte bezahlen können, so müßte dieses auf diese Art geschehen; aber wie viel Zeit wird nicht zu solchen Verbesserungen erfordert? Stelle dir die Ausmessung und Einhegung unserer Felder vor; die Ausreutung der alten Vorurtheile; die Verarbeitung und Anschaffung unserer eigenen Waaren in solcher Menge und Güte, daß wir die frem-

74

70 den entbehren können; bedenke ferner, daß die Colcher, die Aramer, Perser und Assyrier im Besitze der Handlung in allen Plätzen Asiens sind; daß sie durch den erworbenen Vortritt vor uns sehr groß sind, und zwar wegen des leichten Einkaufes der Waaren, wegen der geringern Abgaben, und des schleunigen Umsatzes; und endlich, daß wir Mangel an Volke leiden; stelle dir dieses vor, und du wirst zittern bey den Schwierigkeiten, die deines Bruders Sohne aufstossen. Nichts desto weniger müssen sie überwunden werden; es ist nothwendig, sie müssen, wenn Armenien in einiger Zeit soll empor gebracht werden; wenn es nicht öde und von seinen Einwohnern verlassen werden soll. Aber eben, wenn diese Schwierigkeiten überwunden werden sollen, so stösset ihnen etwas auf, das alles andere übergeheth, nämlich, die grossen Schulden, womit das Reich beladen ist. Azan will dem Landmanne aufhelfen; er befreyet ihn von den persönlichen Bürden; er theilet die Felder ab; giebt ihm das Eigenthum darüber, und lässet ihm, sie recht anzubauen, unterweisen. Nun soll der fleißige Landmann sich dieser Vortheile bedienen; er soll selbst seinen Grund mir einem Graben versehen; er soll ihn mit lebendigen

75

71

Zäunen umpflanzen; er soll neue Häuser bauen, oder die alten, wenn sie etwas taugen, auf seinen Grund versetzen; er soll die ungebaueten Felder urbar machen; und alles dieses kostet ihn, ihn, der überhaupt nichts eigenes besitzt, das Wenige, was er sich durch seinen Credit erwerben kann: wie billig wäre es, daß ein Mann, der auf eine solche Art dem Lande dienet, einige Jahre frey von der Schatzung wäre! aber die Landesschuldcn hindern Azan, solches zu thun, Solchergestalt reissen die Schatzungen auf der einen Seite nieder, indem er auf der andern aufbauet. Du willst, Azan soll die Einführung fremder Waaren verbieten, und du hast Recht; dieses muß geschehen. Aber der Verbrauch unserer eigenen Waaren, die sonst ausgeführet werden, wird dadurch grösser werden, und Azan wird an seinem Zolle verlieren. Keines von diesen allen kann die Bezahlung der Schulden ertragen, und eben dieses wird sich ereignen, wenn er die Handlung so vollkommen frey geben wollte, als er sollte. Du willst, daß Azan die Wissenschaften befördern soll; daß er Schulen des Ackerbaues aufrichten soll; daß er Verdienste belohnen soll; daß er den Fleißigen und Arbeitsamen unterstützen soll. Aber wovon und womit soll er dieses thun?

76

72

wenn du dir verstellen willst, daß Schatzungen, Zoll, Konsumtion und andere Abgaben bis auf das äusserste getrieben sind, daß darinn auch nicht die geringste Verminderung geschehen kann, und daß sie dennoch zur Bestreitung der gewöhnlichen Ausgaben oder zur Bezahlung der blossen Renten unserer verderblichen Schulden nichts verschlagen. Setze hinzu, weiser Menes! daß wir in einen Krieg mit den räuberischen Afranern verwickelt sind, welcher uns in einem Jahre allein über 2000 Talente kosten wird, das ist doppelt so viel, als die zur Bezahlung der Schulden ausgeschriebene Schatzungen einbringen. Stelle dir alles dieses vor, und alsdenn rathe uns. Mit dem größten Verlangen will ich deine Antwort erwarten, und mit der innerlichsten Freude will ich mich wiederlegt sehen. Ja, wenn die vollkommenste Hochachtung und die zärtlichste Liebe eines redlichen Bürgers, wohlthendender Menes! eine Belohnung ist: so sey versichert, daß du die meinige gänzlich besitzen sollst, wenn wir durch deinen Rath mit Ehren können gerettet werden. — "

Und hier schwieg Pharnaz stille. Sein Herz war durch das Unglück allzusehr gerührt, das seinem Vaterlande drohete, als daß seine Zunge seine Gedanken weiter ausführen konnte. —

77

73

wo weit gehen die Nachrichten, die ich durch einen Zufall erhalten habe, und die ich hiermit meinen Lesern zur Nachricht mittheile, welche glauben, es wäre eben so leicht, Schulden zu bezahlen, als zu machen.

Noch muß ich einen Einwurf beantworten, der vielleicht für den wichtigsten möchte gehalten werden. Die

meisten Ausländer, die einem Regenten Geld vorstrecken, sind die Kaufleute in den freyen Republiken. Diese sehen selbst ein, wie wenig sie Recht haben, die Schulden des Vorfahren von dem Nachfolger einzufodern. Es mangelt ihnen zugleich die Macht, sie einzutreiben, wenn die Protestation geschiehet. Um also sicher zu gehen, verlangen sie gewöhnliche Garantie wegen der Bezahlung. Diese Garantie ist einem Regenten nicht schwer zu verschaffen, wenn er nur einen Alliirten hat, der zugleich dadurch Vortheil ziehet, wenn er sich willig dazu verstehet, für die Bezahlung einzustehen. Wenn nun der Nachfolger gegen die Schulden protestiret, so hat er sogleich seinen Cautionisten und Alliirten auf dem Halse, wenn sich dieser verbunden hält, sein Wort zu halten. Aber so bald ein Regent überzeugt ist, daß seine Protestation nicht ungerecht ist, so kann er seinen Cautionisten gar leicht davon

78

74

überzeugen, und dieses machet seinen Eifer, Über die Garantie zu halten, sicherlich matt, insbesondere wenn die Schulden zum Theil gemacht sind, um ihm zu Hülfe zu kommen. Die Regenten sind insgemein bey solchen Gelegenheiten nicht sehr eifrig. Einige Bewegungen, ein starker Briefwechsel, die Zurückberufung der Gesandten auf einige Zeit, Entschuldigungen und Complimente, damit lassen sie sich gemeinlich begnügen; und überhaupt wird eine gesunde Staatsklugheit gar wohl wissen, die rechte Zeit zu tressen, wenn die garantirende Macht in Krieg verwickelt ist; wenn sie Hülfe nöthig hat, oder wenn Sterbfälle, Veränderungen in der Regierung oder des Ministeriums und dergleichen Vorfällen. Ein kluger Regent weiß allezeit Mittel, sich zu retten, und wenn seine Sache gerecht ist, so wird der Himmel sie selbst ausführen.

Ich habe vorhin gesagt, daß der einzigste Vorfall, worinn der Nachfolger zum Theil verbunden seyn könnte, des Vorfahren Schulden zu bezahlen, dieser ist, wenn se NB. bloß zur Conservation des Landes gemacht worden sind; in einem Vorfalle, worinn keine andere Auswege zu finden waren. Zwar setzte ich hinzu, die Schulden müßten nicht grösser seyn, als daß

79

75

sie die Unterthanen bezahlen könnten, ohne dadurch unglücklich gemacht zu werden; denn dieses Uebel ist jederzeit das größte. Aber obschon dieses eine unstreitige Wahrheit ist, so findet man doch viele Regenten, die anstatt zu denken: Mein Vorfahre hat die ihm möglichen Mittel gebraucht, um den Staat zu retten, und ich muß solche Mittel gebrauchen, die ihn glücklich machen; so schliessen sie folgendergestalt: Die Schulden sind zwar nicht grösser, als daß sie mir Bequemlichkeit bezahlet werden können; aber was würde die Welt denken, wenn sie nicht bezahlet würden? Wenn sie nun zugleich finden, daß die Gelder zur Conservation des Staates verwendet worden: so halten sie es für ihre Pflicht, sie zu bezahlen. Um ihnen zu helfen will ich solche Mittel vorschagen, welche zur Abbezahlung der Schulden die bequemsten sind; und da muß ich wieder einen grossen Unterschied unter den innländischen und ausländischen Schulden machen; denn es gehören weit andere und beschwerlichere Mittel dazu, diese letztern zu bezahlen, welche auch dem Lande weit schädlicher sind, als die erstern. Zur Abbezahlung der innländischen Schulden können Sparsamkeit, Schatzungen und billige Auflagen hinreichend seyn; aber diese helfen zu

80

76

den ausländischen Schulden nicht viel; das Land leidet stets dadurch, wenn sie bloß damit bezahlet werden sollen. Anstatt daß diese Gelder insgesamt im Lande bleiben, wenn die innländischen damit bezahlet werden, und folglich an sich selbst das Land nicht arm machen: so gehen sie hingegen auf der andern Seite gänzlich aus dem Lande, und vergrößern die Summe, die überdies für fremde Waaren aus dem Lande gehet. Dadurch wird zugleich der zirkulirende Fond angegriffen; Geldmangel und Theure Zeiten nebst allen daraus fliessenden Uebeln folgen darauf. Daher sind die besten Mittel, die ausländischen Schulden zu bezahlen, alle diejenigen, wodurch fremde Gelder ins Land gebracht werden; denn man bezahlet alsdann die Fremden mit ihrem eigenen Gelde.

Aus dieser Einleitung wird man gar leicht sehen können, welche von denen hiernächst anzuführenden Mitteln zur Abbezahlung dieser Art der Schulden dienlich seyn können.

1. Das erste Mittel ist die Sparsamkeit und eine gute Haushaltung. Ein jeder, der die Gelder anderer gebraucht, muß sich dieser Tugend sehr befleißigen, aber einem Regenten kann sie nicht genug eingeschärfet werden, da das Wohl von Millionen von Menschen öfters

81

77

darauf beruhet. Um zu sehen, wie eine gute Haushaltung am besten kann eingerichtet werden, muß man zuvörderst die vornehmsten Ausgaben des Staates wissen; und es findet sich, daß diese folgende sind: 1) die Vertheidigung des Landes; 2) die Verwaltung oder Pflege des Rechts; 3) der Hofstaat des Regenten; 4) die Besoldungen der Amtsbedienten; 5) die Unterhaltung der Armen und Kranken; 6) die Unterstützung nützlicher Künste und Einrichtungen.

1) Das Land zu vertheidigen ist des Regenten Pflicht; aber jederzeit muß er suchen, es auf solche Art zu vertheidigen, welche dem Lande am vortheilhaftesten ist. Die kostbarste und doch nicht immer die sicherste ist diese, eine grosse Macht anzuschaffen. Wie viele Exempel man auch gehabt hat, und noch täglich hat, an einen Philippus, Ludewig den Vierzehnten, einer Maria Theresia, und dem itzigen türkischen Kriege, die alle mit grossen, ja wohlgeübten, Armeen ansehnliche Länder eingebüset haben: so sehen doch alle europäische Regenten eine grosse und wohlgeübte Macht als den Schutz für ihre Reiche an. Daß aber dennoch diese nicht nothwendig erfordert wird, solches beweisen die freyen Republiken, die Reichs-

82

78

städte und andere kleine Staaten, die insgesamt von ihren mächtigen Nachbarn vorlängst wären verschlungen worden, wenn es die Macht allein ausmachen könnte. Es gereicht aber diesen kleinen Staaten jederzeit zu einem Troste, daß der Mächtigste jederzeit seines Gleichen findet, ja mehr als einen, welche das Wachsthum seiner Macht durch den Untergang der kleinern Staaten nicht mit gleichgültigen Augen ansehen. Dieses Gleichgewicht, welches die europäischen Fürsten stets zu unterhalten suchen, muß ein schlauer Regent sich zu seinem Vortheil zu bedienen wissen. Wenn er also siehet, daß die Einkünfte seiner Länder zur Unterhaltung einer solchen Armee, womit er allen andern die Spitze bieten kann, nichts verschlagen: so suchet er entweder sich mit Mächtigen zu alliiren, indem er ihnen gewisse Vorthteile zugestehet; oder indem er sie unter sich selbst gegen einander aufmerksam macht, um seine Länder zu beschützen. Erreicht er hierinn sein Augenmerk, so hat er keine grössere Landmacht nöthig, als zur Aufrechthaltung guter Ordnung und Nachlebung der Gesetze unter seinen eigenen Unterthanen nöthig ist, und keine grössere Seemacht, als zur Besthützung der Seefarth und der Gränzen gegen die Seeräuber erfordert wird. Dadurch

83

79

werden dem Staate ansehnliche Ausgaben erspart, insonderheit einem Staate, welcher sonst, seiner Lage wegen, sowohl eine Armee, als eine Flotte, zu unterhalten genöthiget wird. Und wenn ein Fürst auf diese Art sparet, so hat er in seiner Schatzkammer eine weit sichere Schutzwehre, als an der tapfersten Armee; denn die Armeen und Flotten von ganz Europa stehen dem Fürsten, der sie bezahlen kann, zu Diensten. Ueberdies hat ein guter Fürst an seinen Unterthanen die allersicherste Vertheidigung. Er weiß ihnen ihr Land so lieb zu machen, und ihr Schicksal so angenehm, daß ein jeder Leib und Blut mit Freuden dafür waget. Das Land, die Freunde, die Gerechtigkeiten, für welche sie streiten, geben ihnen weit edlern Muth, als jene niedrige Geschöpfe, die ihr Leben denen Meistbietenden verkaufen, und einem Fürsten nicht länger getreu dienen, als bis sie einen andern finden, der sie besser bezahlet. Ein Fürst also, der sein Land auf die allersicherste Art vertheidigen will, kann nach der gegenwärtigen Verfassung von Europa nicht weiser handeln, als wenn er sich bloß mit der Vertheidigung, die ihm seine eigenen Unterthanen verschaffen, begnügen lässet, als welche nicht so kostbar seyn kann; da denn ein jeder verpflichtet ist,

84

80

sein Vaterland zu vertheidigen, ohne Bezahlung dafür zu verlangen. Ein jeder muß ein Kriegermann seyn; die Jungen fechten für die Alten, und die Wehrlosen unterhalten die Streitenden: so mangelt dem Lande keine Vertheidigung, noch das, was es vertheidigen soll, den Unterhalt. So verlieret das Land nicht einige tausend fleißige Hände, die in Friedenszeiten dem Pfluge entzogen werden, um ihre Zeit mit dem Gewehre zu verspielen. So kann es mit manchen Auflagen verschonet werden, und wird nicht nöthig haben, fremde Müßiggänger zu erkaufen, und zu unterhalten. Dadurch kann also der Regent etwas ansehnliches ersparen. Daß dieses möglich ist, das kann die Republik der Schweitzer beweisen.

2) Zur Verwaltung oder Pflege des Rechts werden Bediente erforderk. Da diese aber insgemein von denen, die ihrer nöthig haben, besoldet werden: so kann der Regent dabey eben so wenig für sich, als an der Besoldung der Geistlichen ersparen; allein seinen Unterthanen können wohl in diesem Punkte die Ausgaben verringert werden.

3) Unter den allgemeinen Vorurtheilen ist auch dieser, daß der Regent einige äusserliche Pracht haben müsse, um sich Ehrfurcht bey

85

81

feinen Unterthanen zu erwecken. Ob dieses in vorigen Zeiten nothwendig gewesen ist, das weis ich nicht; aber in diesen aufgeklärten Zeiten ist es ganz und gar nicht nothwendig. Ein jeder weis, was er einem unumschränkten Herrn schuldig ist, und heget eben so viel Ehrfurcht gegen ihn, ob er ihn in einem groben einländischen wollenen Rocke siehet, oder in einem Kleide von der weichsten spanischen Wolle oder feinsten italienischen Seide. Ja, ein Vernünftiger Mann, der bemerkt, daß der Regent seinen Unterthanen dadurch ein preiswürdiges Exempel geben will, schätzt ihn noch weit höher. Der Arme freuet sich nicht darüber, ihn, von einer Menge von Hofcavalieren umgeben, zu sehen, deren wichtigste Verrichtungen nicht von der Wichtigkeit eines guten Schuhflickers sind; denn dieser nützet dem Staate durch seine Arbeit, wenn jene ihn auffressen und verprassen. Und der Reiche ehret den Regenten nicht mehr, wenn er ihn in einem Glaswagen, umringt mit Pferden und Menschen, siehet, als wenn er durch die Gaffen ohne Gefolge gehet. Die eigene Aufführung des Regenten setzet die Ehrfurcht, die seine Unterthanen vor ihn haben sollen, fest; man lasse ihn diese Liebe verdienen, und ihre Hochachtung durch weise Einrichtun-

86

82

gen gewinnen, so werden sie ihn anbeten, wenn er es verlanget. Man lasse ihn hingegen sich zum Sklaven seiner Neigungen machen, und sein ihm anvertrautes wichtiges Amt versäumen: so wird weder die höchste Pracht noch die härteste Strafe ihn vor ihrer Verachtung schützen. Wenn dieses eine Wahrheit ist, wozu nützen ihm also der kostbare Hofstaat, unzählige Bediente, viele Tafeln, weitläufige Ställe, prächtige Kleider, eine zahlreiche Garde, welche insgesamt dem Staate grosses Geld kosten, ohne dem Regenten selbst Nutzen oder Vergnügen zu machen. Der Hofstaat muß also bis auf das Nothwendige eingeschränket werden, und dadurch werden wieder beträchtliche Summen erspart.

4) Bey den Bestellungen der Aemter sinken sich eben so grosse Vorurtheile. Daher hält man insgemein dafür, es könne keine Sache von Wichtigkeit abgemacht werden, es sey denn daß ein Mann von hohem Adel sie zugleich mit unterschreibt. Hier ist nicht die Frage wegen seiner Meynung in der Sache; denn darinn richtet er sich insgemein nach den Gedanken seines Gevollmächtigten oder Sekretärs; es ist bloß um den Namen und um die Unterschrift zu thun. Inzwischen ziehet er doch

87

83 eine ansehnliche Besoldung für diese Unterschrift. Warum lasset man nicht diesen hochadlichen Mann seine Strasse gehen, und bedienet sich nicht statt dessen bloß des Sekretärs, der nicht den zehnten Theil so viel kostet, und per ohnedies besoldet werden muß? Ich darf versichern, die Verrichtungen werden dabey mehr gewinnen, als verlieren; denn der Sekretär muß sich nun weit mehr befürchten, sich zu versehen, weil er selbst alles verantworten muß. Gleichfalls finde ich, daß man gewissen Aemtern ohne Ursache einen ansehnlichen Rang und grosse Gagen ercheiler hat, welche ganz gewiß sehr verringert werden würden, wenn sie nach ihrem Nutzen, den sie dem Staate bringen, besoldet werden sollten. Ein Ober- und Unterstallmeister, Ober- und Unterjägermeister, Oberschenk, Oberküchenmeister, Oberhofmarschall, Oberkammerherr, Oberkammerjunker, Kammerherren, Kammerjunker u. s. w. welche ansehnliche Aemter in ganz Europa! aber von welchem geringen Nutzen für einen Staat gegen einen guten Richter oder Verwalter! Durch diese beyde Posten kann ein weiser Regent sicherlich etwas ansehnliches ersparen. Und noch muß ich hinzu setzen, daß sich die Anzahl solcher Aemter oder Würden fast in allen Reichen ansehnlich

88

84

vermehret hat, und es ist begreiflich genug, auf was für Art. Ein jeder, der in Ansehen stehet, suchet feine Bekannten und Verwandten anzubringen; will nun keine bequeme Bedienung ledig werden, so muß entweder eine gute Bedienung getheilet, oder eine neue erfunden werden. Dieses wird als nothwendig vorgestellt und approbiert. Hiernächst wird oft bey vorfallenden Zufällen ein neuer hoher Beamter angenommen, welche Stelle hernach beständig beybehalten wird; und auf diese Art findet man anitzt so viele hohe Bedienungen, theils wo drey oder vier Personen das verrichten, was einer gemächlich bestreiten könnte, theils wo wenig oder nichts verrichtet wird; daher würde eine Reduction unter ihnen der Kasse des Regenten beträchtliche Ausgaben ersparen.

S) Eben so recht und billig ist es, daß in einem Staate abgelebte, elende, suche, krüpelichte Leute auf dessen Unkosten erhalten werden sollten, indem sie theils ihre Lebensjahre den Diensten des Landes aufgeopfert haben, theils nicht im Stande sind, keine so gute Dienste, als sie wünschen, zu thun; ja so gewiß als diese den Segen Gottes über Land und Reiche ziehen, eben so unbillig ist es, den Staat mit dem Unterhalte unnützer Müßiggänger zu beladen.

89

85

Ein guter Regent muß einem jeden Unterthan Mittel verschaffen, sein Brodt zu erwerben, wenn er Lust zu arbeiten hat; kann er nicht arbeiten, so muß er vom Staate unterhalten werden; will er nicht, so muß er entweder dazu gezwungen, oder aus dem Lande gejaget werden, so wie die untauglichen sogenannten männlichen Bienen aus dem Bienenkörbe verjaget werden. Den Armen wöchentliche Almosen zu geben, bloß weil sie arm sind, ohne ihnen Mittel an die Hand zu geben, ihr Brodt zu verdienen, das ist eben so viel, als die Unterthanen zum Betteln aufzumuntern. Den Armen Arbeit zu geben, und ihnen nach den Umständen ihre Arbeit zwey- drey- ja wohl zehnfach zu bezahlen, dadurch wird man sie zur Arbeit ausmuntern; durch dieses letzte gewinnt der Bedrängte Gesundheit, Tugend und Unterhalt, und der Staat Reichthum, durch das erste verlieret er beydes.

6) Nützliche Einrichtungen sind oft von der Beschaffenheit, daß wenn man ihre Unterstützung ersparen wollte, der Staat einen unersetzlichen Schaden leiden würde; man kann aber auch den Staat arm machen, wenn man seine Wohlfarth daran verschwendet. Da also diese Ausgabe zufällig ist, so muß sie auch allein

90

86 auf die gute Urcheilskraft des Regenten ankommen, und es gilt davon eben dasselbe, was von mehrern andern unangegebenen Ausgaben zu erinnern seyn möchte, nämlich, daß ein guter Haushalter sich darinn zeigt, theils wie er das, was er einnimmt, zu rathe hält, theils wie er es zu rechter Zeit ausgiebt. Ein weiser Regent sichtet den Nutzen der Sparsamkeit ein, und giebet daher niemals einen Schilling unnöthiger Weise aus, und ohne versichert zu seyn, daß er zum Besten des Staates ausgegeben wird.

Zum Schlüsse muß ich bey diesem Punkte noch einen jeden guten Regenten warnen, sich nicht verleiten zu lassen, zu glauben, daß seine Particulier-Kasse von der allgemeinen Kasse zu trennen sey. Es finden sich leicht dienstbare Geister, die dem Regenten einbilden, ihre Haushaltung wäre sehr gut, wenn sie nur das verzehren, was in ihre Particulier Kasse fließet. Allein, da diese Kasse allein ans der gemeinen Kasse erwächst: so ist es des Regenten Pflicht, wenn das Land in Schulden stehet, selbst, so viel er kann, zu ersparen, und das Ersparte zur Abbezahlung der Schulden zurück gehen zu lassen. Der Regent, muß niemals eine Bürde des Staates seyn, sondern dessen Wohlthäter, und die Quelle seiner Glückseligkeit.

91

87

II, Den zirkulirenden Fond nenne ich alles

Geld, was beständig im ganzen Lande umläuft. Zur grossen Kunst eines Regenten gehört auch dieses, ausfündig zu machen, wie groß der zirkulirende Fond seyn muß. Ist er zu groß, so fließen daraus die hohen Preise aller zum Leben nöthigen Waaren und Manufakturen u. s. w. Ist er zu klein, so liegen Handlung, Kauf und Verkauf stille, weil es im Lande am Gelds fehlet. Durch die Schätzungen kommt ein Theil des zirkulirenden Fonds in des Fürsten Kasse; wenn er daraus die Amtsbedienten besoldet, und seine innländischen Schulden bezahlet: so geht das Geld wieder heraus unter die Unterthanen, und bleibt folglich immer im Lande. Gebraucht er hingegen die einkommenen Schatzungsgelder zur Bezahlung der ausländischen Schulden: so gehet diese Summe rein aus dem zirkulirenden Fond heraus, kommt niemals zu den Unterthanen wieder zurück, und wird also jährlich verringert. Hieraus siehet man, daß Schätzungen, wenn sie auf Sachen oder Personen, die sie ohne Schaden tragen können, geleyet werden, ein ganz bequemes Mittel sind, die innländischen Schulden zu bezahlen, weil dadurch nichts anders geschieht, als daß das Geld von den Unterthanen zu dem Fürsten,

92

88 und von dem Fürsten wieder zu den Unterthanen zirkuliret; daß man sie aber hingegen nicht zu den ausländischen Schulden anwenden müsse, ausser wenn der zirkulirende Fond die Verminderung, die er dadurch leider, ertragen kann. Ich muß also dem Regenten rathen, Schätzungen auszuschreiben, wenn das Land in Schulden stehet, aber dabey folgendes zu beobachten:

1) Daß wenn Auflagen auf Sachen geleyet werden, die allerhöchsten auf solche zu legen sind, welche allein zur Pracht und Ueppigkeit dienen, insbesondere wenn sie aus fremden Ländern kommen und ganz entbehrlich sind.

2) Etwas geringere Auflagen auf nothwendige Waaren aus fremden Orten.

3) Sehr geringe, ja wo möglich gar keine Auflagen auf unumgänglich nothwendige Waaren aus innländischen Orten.

4) Daß, wenn Auflagen auf Personen geleet werden, die höchsten auf die am meisten Vermögende zu legen sind; denn so wie diese von? Staate am meisten Gutes geniessen: so müssen sie auch am meisten helfen, seine Bürden zu tragen.

5) Insbesondere auf Personen, die dem Staate den Vortheil nicht bringen, den sie könnten und sollten bringen; als auf solche, die bloß

93

89

von ihren Renten leben, auf unverheyrathete Mannspersonen über dreyßig Jahre, und auf unverheyrathete Frauenspersonen über fünf und zwanzig Jahre, u. s. w.

6) Hingegen, sind sie zu mäßigen, wenn sie auf Personen geleet werden, die in Ansehung ihres Standes, ihrer Bedienung, ihrer Handthirung oder Bürden dem Staate wichtige Dienste thun, als auf Fabrikanten, Handwerker, Kaufleute, Familien von vielen Kindern, u. d. g.

7) Endlich, wenn diese letzten arm sind, so sind sie, so viel es möglich, von den Auflagen ganz zu befreyen.

Wenn diese Dinge bey den Schatzungen und Auflagen in Acht genommen werden: so werden dadurch die Umstände der Unterthanen zu der glücklichen Gleichheit gebracht, die unter allen Gliedern eines Staates herrschen sollte; und weit entfernt, daß solche billige Auflagen das Land drücken sollten, so werden sie zu dessen Wohlfarth Und Aufnahme dienlich seyn.

III. Ein Mittel für den Regenten zur Bezahlung der innländischen Schulden ist auch dieses, papiernes Geld zu machen. Er hat dadurch den Vortheil, bey seinen Unterthanen ein Kapital aussen stehen zu haben, von welchen er

94

90

die Renten ziehet; er hat ein Mittel, einiges Gold und Silber und andere Waaren zu erhalten, womit die ausländischen Schulden können bezahlet werden; und wenn die Schulden bezahlet sind: so kann durch eine gute Oekonomie so viel davon, als er für dienlich hält, wieder eingelöset werden; denn es ist nicht rathsam, eine allzu grosse Summe davon stets unter den Unterthanen umlaufen zu lassen, weil das Land dadurch eingebildecete Reichthümer und Urberfluß an Geld erhält, welches denn alles theurer macht, als der natürliche Werth beträgt. Man muß daher auch dieses Mittel nur in der Noth ergreifen. Das aber ist zugleich gewiß, daß das Recht, Papiergeld zu machen, mit weit grössern Fug dem Regenten zukommt, als einer kleinen Anzahl inn- und ausländischer Kaufleute.

IV. Ich habe vorhin gezeiget, wie viel schädlicher die ausländischen Schulden dem Reiche sind, als die innländischen; der Regent hat also einen grossen Vortheil davon, wenn es ihm glücken kann, die ausländischen Schulden in innländische zu verwandeln, das ist, die fremden Kaufleute, die bey dem Regenten Geld zu fodern haben, zu bewegen, sich in seinen Landen niederzulassen. Dieses wird ihm auch gar wohl glücken, wenn er 1) öffentlich deklariret,

95

91

daß, ob er schon sich keinesweges für verbunden findet, die Schulden seines Vorfahren zu bezahlen, so will er doch, den Verstorbenen zu Ehren, diejenigen von den Gläubigern bezahlen, die sich in seinen Staaten niederlassen, und sich darinn Häuser und Güter kaufen wollen. Wenn er 2) suchet, ihnen ihr Schicksal so angenehm zu machen, als sie anderwärts nicht erhalten können; indem er ihnen gewisse Freyheiten und Vorzüge zugestehet; indem er ihre Handlung beschützet, und von allen Lasten befreyet; und kurz: wenn er sie auf alle nur erdenkliche Arten zu ehren und ihnen aufzuhelfen bemühet seyn will. Wenn er 3) ihnen Gelegenheit giebt, ihr Geld in seinen Ländern auf vortheilhafte Art anzulegen, als z. E. in Landgütern, Manufakturen, Fabriken, Bergwerken, u. s. w. Kann er durch diese und andere Mittel die fremden Gläubiger in sein Land ziehen, so hat er nicht allein in Ansehung der Bezahlung der Schulden ansehnliche Vortheile gewonnen, sondern auch seinem Lande durch die Aufnahme der Handlung und durch den blühenden Zustand guter Einrichtungen einen wichtigen Zuwachs verschaffet. Ein guter und kluger Regent kann und soll schwerere Dinge als diese ausführen können; und ein jeder, inson-

96

92

derheit der zu Hause bedrängt ist, wünschet unter seinem glückseligen Zepter in Ruhe und Friede zu leben.

V. Das, womit die ausländischen Schulden können und sollen bezahlet werden, das sind die innländischen Waaren, die aus dem Reiche geführet werden. Damit werden auch alle fremde Waaren, die ins Land kommen, und darinn verbrauchet werden, bezahlet; je mehr also der Regent die Einsuhre der fremden Waaren einschränken und verhindern kann, und je mehr er die Ausfuhr der eigenen Landeswaaren befördern kann, je mehr behält er zur Bezahlung der Schulden übrig. Die Einfuhr fremder Waaren wird gehindert a) wenn ihr Gebrauch verboten, und über dieses Verbot scharf gehalten wird, b) Wenn sie und diejenigen, die sie gebrauchen, mit hohen Abgaben beschweret werden, c) Am besten dadurch, wenn man es dahin bringen kann, daß eben dieselben Waaren im Lande fabricirt und erzeugt werden. Die Ausfuhr der eigenen Landeswaaren wird am besten befördert, a) wenn sie im Ueberfluß angeschaffet werden; wenn z.E. der Reichthum eines Landes im Kornbaue und in der Viehzucht besteht, daß man alsdann dem Bauernstande aufhilft, dafür Sorge trägt, daß alle ungebauete

97

93

Felder urbar gemacht werden; daß das angebauete Land rechtschaffen behandelt wird, damit es überflüssig Frucht bringen kann; daß solche Dinge erzeugt werden, welche das Land am meisten nöthig hat, oder die Fremden am besten bezahlen; daß für die Fleißigsten Prämien ausgesetzt werden; daß gute Arten von Vieh, spanische Schaaf, angorische Ziegen, engelländische Pferde, frisische Kühe, westphälische Schweine, u. s. w. verschaffet werden, b) Wenn dafür gesorget wird, daß die innländischen Waaren eine gleiche Güte mit den fremden erreichen, oder sie übertreffen; welches am besten durch Befehl und Prämien erreicht wird, c) Insbesondere, wenn man sich befleißiget, die innländischen Waaren wohlfeiler, als die fremden, zu liefern; und dieses geschieht, wenn diejenigen, die sie erzeugen, oder fabriciren, so viel es möglich ist, mit Auflagen verschonet werden; wenn die nothwendigen zur Leibesnahrung und Nothdurft gehörigen Waaren auf sehr geringe Preise gesetzt werden; und überhaupt, wenn die Umstände und die Lebensart der Arbeiter so leicht und beqvem, als es möglich ist, gemacht werden; denn je leichter sie leben können, je wohlfeiler können sie ihre Waaren verkaufen.

98

94

Dieser Vortheil durch die Ausfuhr der eigenen Landeswaaren ist von so grosser Wichtigkeit, daß, wenn sie auch der Regent von den Unterthanen kaufen sollte, um sie den Fremden Mit Verlust zu verkaufen, doch alles, was für die Waaren mehr erhalten wird, als was die rohen Materialien werth find, dem Lande ein reiner Gewinn ist.

VI. Wenn der Regent, der das Reich in ansehnliche Schulden gesetzt hat, die einkommenen Gelder nicht allzu schlecht angewandt hat, so hat er doch gemeinlich bey andern Potentaten wieder etwas zugute bekommen, auf welche sein Nachfolger die Bezahlung der Schulden kann und muß anweisen. Z. E. Der Potentat A wird in Krieg verwickelt, er begehret von seinem Allirten B Succurs, erbiethet sich Subsidien zu bezahlen u. s. w.; um ihm zu helfen, setzet sich B in Schulden, für deren Bezahlung A, der da weis, daß die Gelder für dessen Vortheil gebrauchet werden sollen, garantiret. Einige Zeit hernach stirbet B, und hinterläset die Bezahlung der Schulden seinem Nachfolger C; dieser protestiret gegen die Schulden; da er aber findet, daß sie, um A zu helfen, gemacht worden, so überträgt er seinen Creditoren die Forderung, die er an A hat,

99

95

zu bezahlen, der ohne Widerrede dazu doppelt verpflichtet ist, weil er dafür garantiret hat. Weigert sich dieser, so ist C ohne Anspruch, weil er die Bezahlung der Schulden seines Vorfahren an denjenigen abgestanden hat, bey dem der Vorfahre hingegen so viel zugute hatte. Man antwortet mir: Vielleicht lassen sich die Creditoren mir dieser Anweisung nicht begnügen. Allein da sie, wie ich vorhin gezeiget habe, das Geld vorgestreckt haben, ohne zu wissen, was für Recht der Debitor, Schulden zu machen, hatte, so ist es hinreichend genug, daß der Nachfolger ihnen die zugute habende Summe abstehet, weil sie auf diese Art das Recht erhalten, ihr Geld bey einen zu fodern, der verpflichtet ist, sie zu bezahlen, weil dieses Geld sonst verloren wäre, oder verloren seyn: würde. Hierbey findet sich noch eine Frage in Ansehung der Bezahlung der Renten. Wenn ein Nachfolger sich verbindet, die geborgten Schulden zu bezahlen, so kann er doch niemals verbunden seyn, die Renten zu bezahlen; denn von dem Kapital hat er niemals etwas in die Hände bekommen, er hat auch keinen Nutzen davon ziehen können, folglich darf er keinesweges für die Renten stehen; und sind sie einige Jahre lang bezahlet worden, so müssen sie unstreitig

100

96

als eine vom Kapital ahzuziehende Summe darauf abgeschrieben werden.

VII. Zum Schlusse will ich hier noch beyfügen, daß, wenn es eines Regenten ernstlicher Wille und Meynung ist, die Schulden zu bezahlen, sein Rath verschiedene Mittel ausfündig machen kann, wodurch fremde Gelder ins Land kommen; allein, da ich bloß von allen europäischen Ländern überhaupt geredet habe, so können unmöglich die Mittel angeführet werden, die sich auf einen oder den andern Staat insbesondere schicken; doch will ich, bloß um meine Gedanken zu erklären, einige anführen. Wenn ein Staat ein wohlversehenes Kriegesheer oder eine Flotte hält, und er stehet sein Land auf allen Seiten in Sicherheit: so kann er selbige gar wohl in den Sold seines Alliirten treten lassen, wenn dieser in einen Krieg verwickelt ist, und diese Hülfe nöthig haben könnte. Doch halte ich nicht dafür, ein Regent müsse seine Unterthanen zwingen, für einen Fremden zu fechten; ihr Leben muß ihm allzu theuer seyn, als daß er es in Gefahr sehen sollte, ausser wenn es auf die Wohlsarth seines Reiches selbst ankommt. Hingegen kan er alle Freywillige dazu gebrauchen, insonderheit alle, die er erkauf hat, zu fechten, für wem und gegen wem er es für gut findet.

101

97

Mancher Staat hat weit entlegene Länder, deren Handlung ihm geringen Nutzen bringt. Sie werden vernachlässiget, ruiniret, und anstatt daß er zur Erleichterung der allgemeinen Bürden von ihnen Hülfe haben sollte, muß ihnen öfters aufgeholfen, und sie vom Untergange bewahret werden. Wenn die Handlung solcher Länder an Fremde verpachtet würde, so würden vielleicht dadurch beträchtliche Summen Einkommen, Und man könnte jederzeit die Bedingungen solchergestalt einrichten, daß weder das verpachtete Land, noch der Staat überhaupt, dadurch leiden könnte.

Oft besitzt ein Regent an kostbaren Juwelen, an Gold und Silber solche Reichthümer, die ihm zur Bezahlung der Schulden sehr helfen könnten, wenn er sie veräußern wollte; allein man hält den für unweise, der dieses Mittel, ausser in der äussersten Noth, ergreift. Ich werde hingegen den Regenten für sehr weise halten, der dieses thut, weil es mit allen guten Hausaltungsregeln übereinstimmt. Ein Regent ist eine Million schuldig; er hat Juwelen, die ihm keinen Nutzen bringen, womit doch die geborgte Million sogleich bezahlet werden könnte; aber weil er sie nicht veräußern will, so verlaufen zehn Jahre, ehe er in Stand kommt,

102

98

diese Schuld abzutragen; inzwischen hat er jährlich 50000 Reichsthaler an Renten bezahlt, folglich in zehn Jahren eine halbe Million mehr, als die Schuld würllich beträgt, und zwar bloß um das Vergnügen zu geniessen, einige Steine zu behalten, deren ganzer Werth Thorheit und Mode bestimmen. Ich muß gestehen, daß in meinen Augen ein Kranz von Eichenlaub auf dem Haupte eines Regenten eben so ehrwürdig ist, als eine Millionen werthe Krone; und die kindischen Zierathen, die thörigte Pracht, worinn viele Regenten ihre Ehre suchen, sind weit eher ein Beweis ihrer Schwäche als ihrer Macht.

Daß die Handlung ein Land bereichert, das ist unläugbar, und daß Freyheit das beste Mittel zur Aufnahme der Handlung ist, das ist es ebenfalls. Ein Regent, der sein Land bereichern, und die Handlung befördern will, suchet daher, sie so frey, als es möglich ist, zu machen, sie von manchen Auflagen zu befreyen, freye Ein- und Ausfuhr zu erlauben, und das Verbot, das ihr hinderlich seyn kann, aufzuheben. Aber wie würde es den inländischen Produkten, Fabriken und Manufakturen ergehen, wenn alles frey eingeführet werden dürfte? Sehr wohl, hoffe ich, wenn folgende Punkte in Acht genommen würden:

103

99

1) Es müßten auf die ausländischen Waaren solche Abgaben geleyet werden, daß wenn sie erleyet würden, die einländischen alsdann wohlfeiler im Preise würden. Z. E. Wenn eine Tonne Rocken 2 1/2 Markklübisch Zoll giebt, so kann die Einfuhr desselben gerne erlaubt werden, weil unsere Eigenthümer ihren Rocken willig verkaufen müßten, wenn sie für die Tonne 2 1/2 Markklübisch mehr bekommen könnten, als die Fremden dafür bekommen.

2) Es müßten alle Mittel angewandt werden, um unsere eigene Produkten auf so geringe Preise, als es möglich wäre, zu bringen.

3) Es müßten auf alle inländische Waaren Prämien, wie auch niedrige Preise u. d. g. gesetzt werden, um ihren Absatz und ihre Güte zu befördern, ja wenn der Regent auch die eigenen Landeswaaren aufkaufen, und durch Auctionen mit Verlust wieder verkaufen sollte. Dadurch würde der Fond, den er dazu hingelegt hätte,

ganz sicher am besten angewandt werden.

4) Es müßte über die ergangenen Verordnungen aufs allerstrengste gehalten werden, also daß Infamie, Landesverweisung, Verlust des Vermögens oder Gefängniß, die unzuvermeidenden Strafen für die Uebertreter wären.

104

100 Wenn dieses alles in Acht genommen wird, so glaube ich, könnte die freye Ein- und Ausfuhr ohne Schaden des Landes zugelassen werden.

Solchergestalt habe ich einen Entwurf der Mittel gemacht, deren sich ein Regent seine Schulden zu bezahlen ohne Gefahr bedienen könnte. Weder Zeit noch Raum erlauben mir, ihn so vollständig auszuführen, als es geschehen sollte, wenn er ins Werk gesetzt werden sollte. Allein mir ist es genug, Anleitung dazu gegeben zu haben; und höchstglücklich würde ich seyn, wenn dieses mehrere einsichtsvolle und dazu vermögende Männer aufmuntern sollte, andere und bessere Mittel ausfündig zu machen. Glücklich ist der kühne Regent, der, mit getreuen Rathgebern umgeben, alle Vorurtheile unter die Füße tritt, die seinem Eifer, die Glückseligkeit seines Volkes zu befördern, Hindernisse in Weg legen! Er gewinnt weit wichtigere Siege, als derjenige, welcher mit einem zahlreichen Kriegsheere seine und seiner Nachbarn Länder verheeret; vielleicht kann dieser letzte von wahnwitzigen oder, furchtsamen Geistern mehr gerühmet werden; das aber ist gewiß, daß er dennoch nicht völlig so rühmwürdig ist.

Wenn diese Gedanken allein vor die Augen der Fürsten kämen: so würde ich nichts mehr

105

101 zu sagen haben; da aber kaum ein Fürst sie lesen wird, wohl aber einige von ihren Unterthanen: so muß ich, nachdem ich die Pflichten des Regenten in einem verschuldeten Reiche gezeigt habe, auch die Pflichten der Unterthanen anzeigen.

Es ist weder billig noch klug, alle Lasten auf den Regenten zu schieben, ohne sie selbst mit einem Finger zu berühren. Sind die Schulden um unser und des gemeinen Besten Willen gemacht worden, wie alle behaupten, die verlangen, daß sie bezahlt werden sollen: so müssen wir uns auch zu deren Bezahlung vereinigen; und, wenn wir selbst die dazu dienlichen Mittel einsehen, uns auch nicht nöthigen lassen, sie ins Werk zu setzen. Wir haben bürgerliche Gesetze, durch welche wir gezwungen werden können, unsere Verrichtungen zum Besten der Gesellschaft, von welcher wir Glieder sind, einzurichten. Aber für den Menschen, der seine Pflichten liebet, können sie unmöglich so genau bestimmet werden, daß er nicht in Verhältniß mit dem Verstande, den Kräften und der Rechtschaffenheit, die ihm anvertrauet sind, Gelegenheit finden sollte, sie vollkommen auszuüben. Und das ist das erste, was er sich bekannt zu machen suchet, und für solche Menschen schreibe ich. —

106

102

Ein jeder weis, daß unter allen Geschöpfen die Menschen am meisten einer des andern Hülfe nöthig haben. Von Natur sind wir schwach, wehrlos, nochleidend, und einen grossen Theil von unserer Lebenszeit hindurch ausser Stande, uns selbst zu ernähren. Durch eine verzärtelte Lebensart ist unsere schwache Natur noch schwächer geworden, also daß ein jeder zur Nahrung, zu Kleidern, zu Bequemlichkeiten, zur Pflege in Krankheiten, Hauszins, Auferziehung und Vertheidigung stets den Beystand anderer Menschen suchen muß. Um diesen desto gewisser und leichter zu geniessen, sind Gesellschaften, und aus vielen Gesellschaften Staaten errichtet worden, deren Hauptabsicht auf alle obbemeldte Dinge gehet, oder kürzer, auf die Glückseligkeit aller Glieder insgesamt. Ein jeder insonderheit und alle insgesamt werden zu dieser Hauptabsicht mit einander verbunden. Eine Gesellschaft, die dagegen streiten wollte, kann nicht gedacht werden. Und ausser dem allgemeinen Gesetze, das uns gebietet, unsern Nächsten zu lieben als uns selbst, sind noch verschiedene andere Ursachen vorhanden, die uns insonderheit verpflichten, uns gegen den Staat, von welchem wir Glieder sind, wohl aufzuführen, als 1) die Dankbarkeit, in Ansehung der

107

103

Sorgfalt des Staates für uns in unserer Kindheit. Zwar haben unsere Aeltern uns genähret, gekleidet und auferzogen; aber viele andere Menschen sind ihnen dabey zur Hand gegangen. Der Bauer hat für uns gepflüget und gesäet; der Handwerker har für uns gebauet; der Fabrikante uns gekleidet; der Soldat uns vertheidiget; der Lehrer uns unterwiesen u. s. w. Ohne solche Hülfe würde unsere Pflege und Auferziehung unsern Aeltern eine grosse Last gewesen seyn; und wären diese in unserer Kindheit gestorben, so hätte der Staat unmittelbar für unsere Auferziehung gesorget, unser Vermögen in Schutz genommen, uns redliche

Vormünder gegeben, unser Leib und Leben vertheidiget u. s. w. Sehen wir noch hinzu die Vortheile, die wir noch ferner vom Staate erhalten haben, als Sicherheit für das Unsrige, gute Gesetze und deren Handhabung, Unterweisung in der Gottesfurcht, Beschützung gegen Feinde, bürgerliche Freyheit und dergleichen mehr: so muß man mir zugestehen, daß die Dankbarkeit allein einen jeden tugendhaften Menschen verpflichtet, das Wohl des Staates zu befördern, von welchem er so viele Vortheile genießet.

2) Wir wissen, daß, wenn wir ein so hohes Alter erreichen, als die Vorsehung dem

108

104

Menschlichen Leben zu Gränzen gesetzt hat, wir uns wieder der hülflosen Kindheit nähern. Aus täglichen Exempeln wissen wir, daß Tage kommen, in welchen wir ausser Stande sind, für unsere Nahrung zu arbeiten, und das Benöthigte zu erwerben. Wollen wir das Recht haben, die Unterstützung des Staates zu so- dern, und die Hofnung, in diesem Alter versorget zu werden: so ist kein sicherer Weg dazu, als zu des Staates Besten und zu seiner Mitbürger Glückseligkeit, so lange wir noch Kräfte dazu haben, zu arbeiten; Vermögen zu sammeln ist ungewiß; sein Vermögen zu erhalten ist unsicher; aber wohl zu thun, das ist ein Reichthum, der, nach allen Gesetzen der Gerechtigkeit, die sichersten Renten abwirft, und dessen Kapital niemals kann verloren werden.

3) Die Absicht aller bürgerlichen Gesellschaften und der Staaten ist, wie ich schon gesaget habe, die Glückseligkeit aller Glieder derselben; alle bürgerliche Gesetze zielen darauf; alle Glieder verbinden sich dazu, sie zu befördern, und die Gesetze geben dem Staate Zwangsmittel gegen die Unwilligen in die Hand. Wer also in eine solche Gesellschaft tritt, und die daraus fliessende Vortheile genießen. will, der wird hingegen dazu verbunden, das Seinige zur

109

105

Glückseligkeit des Staates beyzutragen. Entschläget er sich aber dieser Verbindlichkeit, entweder durch Macht oder durch List; verlanget er, daß die übrigen Glieder für ihn arbeiten sollen, ohne daß er ihnen Gegendienste thun will; ja entsiehet er sich sogar nicht, der Gesellschaft zu schaden, wenn er nur seine ungezähmten Lüste sättigen kann: so Übertritt er die Gesetze der Gesellschaft, begehet die größte Ungerechtigkeit, und wird ein unwürdiges Mitglied der menschlichen Gesellschaft. Man siehet hieraus, daß das, was hiernach der erste Grund einer Tugend war, nach und nach eine Vorsichtigkeit und endlich eine Pflicht wird, die so wichtig und heilig ist, daß kein ehrliebender Mensch mit Wissen und Willen sie übertreten darf. —

Nichts desto weniger scheint es, als ob man in diesen, ja wohl in allen Zeiten vergessen habe, die Pflichten, die uns in Ansehung der Gesellschaft, in welcher wir mit andern Menschen stehen, obliegen, als verbindlich zu betrachten. Ueberhaupt denket man nur darauf, so viel Nutzen und Vergnügen, als man kann, von der Gesellschaft einzuernden, ohne daran zu denken, ob es mit dem größten Schaden der übrigen Glieder und des gemeinen Wesens ge-

110

106 schehen kann. Eine gute und verständige Obrigkeit mag die weisesten Verordnungen ausgehen lassen, die härtesten Zwangsmittel gebrauchen, die nützlichsten Anstalten verfügen; weit entfernt, daß man sich mit ihr darinn zu vereinigen sucht; so sucht man sie zu verspotten, macht sich eine Ehre daraus, sie zu tadeln, und findet eine neue Art der Wollust in dem Verbotenen, just weil es verboten ist. Dieses ist keine Aufführung, die sich für ein Geschöpfe geziemet, das denken kann, und wohl denket, wo es kann; das nicht allein die Bequemlichkeiten aufopfert, sondern auch die unentbehrlichen Nothwendigkeiten, die mit dem allgemeinen Besten nicht bestehen können, und das sich mit dem Regenten und dem Staate in allem, was ihre Wohlfart betrifft, beständig vereiniget.

Inzwischen siehet man mit Verwunderung, daß rechtgesinnte Menschen, die die Pflichten, die sie andern Menschen schuldig sind, niemals übertreten, das, was sie dem gemeinen Wesen schuldig sind, mit der größten Kaltsinnigkeit übertreten. Zwar schweiget bey redlichen Menschen der innerliche Richter, das Gewissen, niemals stille, es wirft ihnen insgeheim und öffentlich ihre Ungerechtigkeit vor; aber insgemein sucht man es mit Scheusursachen und Ausflüch-

111

107 ten zufrieden zu stellen Z. E. Wir bezahlen dem Staate Schatzung; aber haben wir darum das Recht, dem Staate allen Schaden zu thun, den wir können? Wir müssen unser Brodt verdienen, sprechen die Zollbetrüger. Aber müssen wir es auf Unkosten des Landes verdienen? Man kann von dem Innlandischen

nichts schönes erhalten, sagen diejenigen, die den Zollbetrügern abkaufen. Aber ist wohl etwas schöneres als seine Pflichten erfüllen?

Wir müssen uns nach unserm Stande aufführen, spricht der Verschwender. Aber ist wohl ein Rang höher, als der Rang eines tugendhaften und genügsamen Menschen? Ich will nicht so strenge seyn, spricht die Obrigkeit, die über die Gesetze halten soll: aber warum besoldet der Staat die Obrigkeit? Ich habe Recht, über das Meinige zu rachen, spricht der Wucherer und der Kornjude. O du böser Bürger! muß nicht der Staat von dem Reichthume, den du unter dessen Schutze erworben hast, und den er dir beschützt, gutes genießen? Und wer kan die Menge aller solcher Ausflüchte aufrechnen?

Aber unter diesen allen finde ich keine ungereimter, als diese: Wir haben den Regenten das Recht gegeben, Gesetze zur Glückseligkeit

112

108 des Staates zu machen, und Gewalt, über deren Nachlebung zu halten; warum erlaubet er uns also, sie zu übertreten? warum zwinget er uns nicht, tugendhaft zu seyn? Das ist im Grunde die Ausflucht, deren sich alle bedienen, die durch List die Kraft der Gesetze zu schwächen suchen. Alle, welche verbotene Waare einstehlen und hernach sagen: warum passen nicht die Visitierer darauf? Alle, die die Obrigkeit bestechen, und hernach sagen: es ist der Obrigkeit ihre Sache, es ist nicht meine Sache. Kurz alle, die die Verordnungen verspotten, bloß weil sie Mittel wissen, der Strafe zu entgehen.

Ich halte diese Ausflucht für die ungereimtesten unter allen, weil insgemein diejenigen, welche sich ihr bedienen, zugleich stets über die Regierung, über die Macht der Regenten und ihren Misbrauch klagen.

Die Aufführung solcher Leute zeigt eben die Nothwendigkeit der Regierung an. Sie wissen, daß sie in einem Staate oder in einer Gesellschaft mit andern Leuten sind; sie wissen, daß es ihre Pflicht ist, die Glückseligkeit des Staates zu befördern; sie sehen die Strafen vor Augen, die sie dazu zwingen; und doch suchen sie das Gegentheil davon zu thun. Was sollten solche Menschen nicht unternehmen, wenn

113

109

kein Zwang, keine Obrigkeit wäre? um ihre Lüste zu vergnügen, würden sie im Stande seyn, die ganze Gesellschaft zu zerstören. Nein! wenn wir alle Regierung abschaffen wollen, so müssen wir zeigen, daß wir im Stande sind, uns selbst zu regieren.

Es ist also eine wichtige Pflicht, das Beste der Gesellschaft zu befördern, von der wir Glieder sind; wie diese Pflicht am besten erfüllet werden soll, daß muß ein weiser und guter Regent die Unterthanen lehren; zu dem Ende giebt er seine Gesetze und Verordnungen heraus, welche sie nicht sowohl von seinem Willen unterrichten, als vom Vortheile des Staates, und diesfalls muß ihnen nicht allein von allen guten Bürgern genau nachgelebet werden, sondern es muß auch, wo es Gelegenheit giebt, aufs strengste darüber gehalten werden. Nächst dem Regenten lieget diese Unterricht einen jeden Bürger ob, der Lust und Gelegenheit dazu hat; so bald er weiß, daß er ein Glied der bürgerlichen Gesellschaft ist, muß er suchen, Kenntniß von allen zu erhalten, was zum Besten der Gesellschaft dienlich ist; hat er diese Kenntniß erhalten, und findet er seine Brüder darinn unwissend, so ist es seine Schuldigkeit, sie zu unterrichten; und wenn er sucht, dieser Schuldigkeit nachzukommen, so

114

110

verdient er Dank, obschon seine Kräfte nicht so groß sind, als sein Wille.

Wenn das Reich in Schulden ist; wenn der Regent und alle Unterthanen es für recht und billig finden, sie zu bezahlen, so müssen sie unstreitig sich mit vereinigten Kräften darum bemühen. Die Billigkeit der Bezahlung der Schulden zu gestehen, und zu gleicher Zeit dagegen zu arbeiten; misvergnügt über die diesfalls ausgeschriebenen Schatzungen zu seyn; unbekümmert darum zu seyn, wenn das Reich in grössere Schulden gesetzt wird, indem man fremde unnöthige Waaren verschreibet; nachlässig in der Vermehrung der inländischen Produkte zu seyn, womit die Schulden könnten bezahlet werden; das ist: ein und dasselbe zu einer und derselben Zeit wollen und nicht wollen. — Ich habe vorhin so viele schädliche Folgen der fremden Schulden gewiesen, daß man mir ohne Zweifel zugestehen wird, daß, wenn ein Land in grossen Schulden stehet, nichts dienlicher ist, und nichts mehr zum Besten des Staates kann gesaget werden, als sie zu bezahlen, und zwar je eher, je lieber. Und weil ein jeder Bürger eines Staates, wie ich schon gezeigt habe, das Beste des Staates befördern soll: so ist es auch seine Pflicht, 'das Seinige zur Bezahlung der

115

111 Schulden beyzurragen. Ich will nach meiner geringen Kenntniß einen jeden guten Bürger Anleitung zu näherer Erwägung geben, auf was für Art er am besten seine Pflicht erfüllen kann.

Wenn eine Privatperson in Schulden ist, so muß er sich um zweyerley Dinge vorzüglich bemühen, um im Stande zu bleiben, sie bezahlen zu können; das erste ist dieses, ihre Ausgaben zu vermindern, und das andere, ihre Einnahme zu vermehren. Thut er dieses mit Eifer, und die Schulden sind nicht übermäßig groß in Verhältniß ihres Vermögens: so wird es ihr sicherlich möglich werden, sich nach und nach heraus zu reissen. Eben so verhält es sich auch mit dem Staate. Die Ausgaben des Staates sind zweyerley. Die erste Art derselben will ich die innlänbifchen nennen, und sie bestehen in dem, was der Staat einigen seiner Bürger giebt, um die übrigen zu vertheidigen, das Recht zu handhaben, in der Religion zu unterweisen, die Schatzungen zu heben, u. s. w. Obschon diese Ausgabe nicht so wesentlich ist, wie die folgende, indem der Staat dadurch in sich selbst nicht ärmer wird, so ist sie doch sehr schädlich, wenn sie zu groß ist; denn da sie nicht erhalten werden kann, ohne auf die arbeitsamen Bürger und auf den nährenden Theil des Staates eine Schatzung

116

112

zu legen: so wird diesen dadurch die Lust zu arbeiten und etwas zu erwerben, benommen, wenn der vierte, dritte oder halbe Theil von ihrem erworbenen Verdienste ihnen genommen wird, um damit eine unproportionirliche Menge Soldaten, Bediente oder Geistliche zu unterhalten. Der Regent soll also suchen, diese Ausgabe, so viel es möglich ist, zu vermindern, und wenn er dieses gethan hat, so muß ein jeder guter Bürger das Seinige thun, eben dieselbe Absicht zu erreichen. Solches können insonderheit solche thun, die dergleichen Gelder vom Staate geniessen, und auf dessen Unkosten unterhalten werden. Sind diese vollkommen gute Bürger, so müssen sie suchen, dem Staate für das allergeringste, als es nur möglich ist, zu dienen, und besitzen sie von sich selbst Vermögen, so müssen sie umsonst dienen. Sie müssen bedenken, daß ein jeder Schilling ihrer Besoldung ihren bedrängten Mitbürgern oft einen ängstlichen Seufzer gekostet hat, und daher entweder dem Staate einen Theil ihrer Besoldung, so viel sie durch eine sparsame Lebensart entbehren können, zurück geben, welches das richtigste ist; oder auch, wenn sie befürchten, der Regent möchte über ihre Edelmüthigkeit misvergnügt werden, und ihnen das übrige nehmen, oder sie in ihrem Alter Noch leidem lassen: so mögen sie das, was

117

113

sie ersparen können, umsonst zurück auf ihre bedrängten Mitbürger, von welchen er hergekommen ist, verwenden laffen.

Das muß ein redlicher und genugsam aufgeklärter Manu seyn, dem Gott natürliche Gaben und Gelegenheit, diese Gaben zur Wohlfarth vieler Menschen zu gebrauchen, gegeben hat. Wenn er sie solchergestalt gebrauchet, so muß ihn der Staat, für den er arbeitet, dafür belohnen; aber ein redlicher Mann siehet weniger auf die Belohnung als auf das Gute, was er ausrichtet. Ihm ist es die höchste Glückseligkeit, Gutes zu thun, und es schmerzet ihn innerlich, dafür Bezahlung anzunehmen. Ich weis wohl, daß diese Lehre neu ist, nichtsdestoweniger glaube ich, daß es bloß bey der Regierung stehet, thr manche Anhänger zu verschaffen. Wenn, fürs erste, niemals ein Exempel gesehen würde, daß einem Manne, der viele Jahre redliche und gute Dienste gethan hat, wegen seines hohen Alters sein täglich Brodt genommen würde, ohne mit einer Pension begnadiget zu werden; noch euch, daß ein Mann, der seine jüngern Jahre dazu angewandt hat, sich zu einer erhaltenen Bedienung geschickt zu machen, ohne Schuld abgesetzt würde. Ein einziges dergleichen Exempel giebt sogleich einem jeden Recht zu schlossen: eben dasselbe

118

114

kann auch mir begegnen, und also muß ich mich der Zeit bedienen. Und wenn, fürs zweyte, die Regierung selbst das Geld des Staates gut anwendet; merket man hingegen, daß der Regent sich es zur Regel gemacht hat, es müsse alles, was einkommt, verzehret werden: so denket ein jeder: Soll das Geld nicht dem Staate zum Besten gereichen: so kann ich es verzehren eben so gut, als ein anderer.

Ein guter Bürger, der in des Staates Diensten stehet, hat, ausser dem, was schon angeführet worden, verschiedene andere Gelegenheiten, seine Pflicht gegen seine Mitbürger zu erfüllen. Ist er z. E. ein Landpriester, so kann er seine Zuhörer zugleich im Ackerbaue und in der Viehzucht unterrichten. Er kann ihnen mit seinem Exempel vergehen, um die Arzeneykunst zu studiren um ihnen in vorfallenden Krankheiten zu helsen, u. s. w. Ist er ein Kriegesmann, so kann er für seine ihm Untergeordneten sorgen, um ihr Schicksal auf allerhand Art zu erleichtern, ihnen Arbeit und Verdienst zu verschaffen; um sie durch Erinnerung ihres Standes abzuhalten, seinen Mitbürgern im geringsten nachtheilig zu seyn denn er muß stets daran

gedenken, daß er ihr Vertheidiger und Beschützer seyn soll, u. s. w. Ist er ein Hebungsbeamter, so muß er, so viel es

119

115

möglich ist, den Unvermögenden durch die Finger sehen, indem er ihnen Zeit zur Bezahlung der Schatzungen giebt, ihre Noch höhern Ortes vorstellet, andere Auswege zur Abbezahlung der Schulden des Staates ausfündig zu machen suchet, u. s. w. Ist er ein Richter oder eine andere obrigkeitliche Person, so muß er suchen, Zänkereyen oder Processe zu vermindern, und die streitenden Partheyen zu vergleichen, obschon seine Einkünfte dadurch leiden; er muß sich bemühen, den ehrlichen Mann, der sich aus Unwissenheit versehen könnte, zu unterweisen, den redlichen zu beschützen, und alle Laster feind zu seyn. Kurz: ein jeder in seinem Stande hat ausser den Pflichten, die von ihm, als einem getreuen Diener, erfordert werden, noch verschiedenen andern Pflichten nachzukommen, die ihm, als einem Bürger im Staate, obliegen, und denen er nachdenken, deren er sich beflleißigen und die er ausüben muß, er mag nun dazu gezwungen werden können, oder nicht.

Aber, was soll man von einem Bürger sagen, der alle allgemeine Vortheile gemeinschaftlich mit den übrigen Gliedern des Staates genießet, der überdies wegen der Dienste, die er dem Staate leistet, ansehnlich belohnt wird, und doch einen grossen Theil seiner Belohnung zum

120

116

Schaden des Landes anwendet, wie auch zur Vergrößerung der Schulden, die, wie er weis, Ursache an dessen Unglücke und an dem Elende seiner Mitbürger sind? Verdienet wohl ein solcher Mann den Namen eines guten Bürgers? Ich zweifle sehr daran, und doch muß ich gestehen, daß sich unter den redlichsten Männern sogar verschiedene finden, die dieses thun. Unwissenheit ist das einzigste, was sie entschuldigen kann; aber soll ein rechtschaffener Mann in Ansehung seiner Pflichten unwissend seyn? Und daß man viele findet, die sie übertreten, dieses wird hoffentlich ein jeder leicht sehen, wenn ich die andere Art der Ausgaben, die ein Staat haben kann, erklären werde.

Diese andere Art der Ausgaben sind die ausländischen, und das sind diejenigen, welche jährlich aus dem Lande heraus gehen, als an Renten, Subsidien, Pensionen, u. d. g. oder auch für nothwendige oder unnothwendige Waaren. Man siehet sehr leicht ein, daß diese Ausgaben dem Lande ein reiner Verlust sind, und daß, wenn sie lange fortdauern sollten, die zu den Fremden hinausgehende Summe niemals die von ihnen ins Land kommende Summe übersteigen muß. Wird dieses nicht in Acht genommen, so gehet es dem Lande, wie einer jeden Privatperson, die,

121

117

wenn sie beständig mehr ausgiebet, als einnimmt, in kurzer Zeit verschuldet, verarmet und unglücklich seyn wird. Je mehr hingegen das Land sich mit dem, was es selbst besitzt, begnügen lässet, je weniger es von den Fremden verlangt, je reicher, mächtiger und glücklicher wird es. Ein jeder guter Bürger, der hierinn mit mir einig ist, weis also, was seine Pflicht gegen das Land, das ih i unterhält, nähret und kleidet, erfordert; nämlich, sich, so viel es möglich ist, damit begnügen zu lassen, was das Land selbst hervorbringet, und nicht aus Eitelkeit oder Wollust dessen Ausgaben zu vermehren. Dieses ist überhaupt eine allgemeine Regel; aber in einem verschuldeten Lande, dessen Ausgaben überdies die Einnahme übersteigen, oder doch mit ihr im Gleichgewichte stehen, muß sie um so viel genauer in Acht genommen werden, weil eine jede Ausgabe ein merklicher Schade fürs Land ist.

Beyspiele klären die Sache auf; und da ich kein Land besser kenne, als mein Vaterland, so werden sich meine Leser nicht verwundern, daß ich, um meine Meynung zu erklären, dieses Land, von welchem ich selbst ein Bürger bin, wähle; ob ich schon gestehen muß, daß es etwas unangenehmes ist, ein Land vor dem andern zu nennen; viel lieber wollte ich meine Leser in Stand setzen,

122

118

die Anwendung selbst zu machen; aber da ein jedes Land seine Vortheile und Mangel hat: so mögten meine Vorschriften allzu unbestimmt werden, als daß sie sich auf alle und jede schicken sollten.

Dännemark und Norwegen sind von Natur mit allem begabet, was der Mensch zu seinem Aufenthalt und Unterhalt bedarf; fehlet es dem letztern Reiche an Getreyde, so ist das erste hingegen ein Kornland, und

muß damit so wohl versehen seyn, daß es den Mangel Norwegens ersetzen kann. Uns zu kleiden, haben wir Wolle von den Schaafen, auf den Feldern Flachs; wir haben Früchte, Gerreyde, Vieh und Fische zu unsrer Nahrung; wir haben Zimmerholz und Steine zu unsern Häusern, und Holz, Eisen und Kupfer zu unserer Arbeit. Wir haben also alles was wir nöthig haben, und könnten nach der Meynung aller aufklärten Männer dieses alles überflüssig haben. Dännemark und Norwegen sind also ein Reich, das niemals etwas anders nöthig haben sollte; allein da unser Land noch nicht so angebauet ist, oder unsere Manufakturen nicht in dem Stande sind, als sie styn könnten: so finden sich verschiedene Dinge, die wir von den Fremden nöthig haben, als Flachs, Hanf, Bauholz, Brennholz, einige wenige Fabrikenwaaren und zuweilen Getreyde und Vieh. Das, womit wir diese

123

119

benöthigten Waaren bezahlen sollen, ist der Ueberschuß von unsern eigenen Waaren, welchen wir nicht selbst verbrauchen oder nöthig haben; allein dieser Ueberschuß ist so geringe, wenn man denen von braven Männern eingegebenen Berichten glauben soll, daß er kaum etwas verschlägt.

Wollen wir demungeachtet ausser den nothwendigen eine Menge unnothwendige Dinge verschreiben, z. E. Seide, eine kostbare und für die nordischen Länder ungereimte Tracht; Wein, ein uns unnöthiges Getränke, denn sonst hätte der Schöpfer ihn uns gegeben; Thee, der eben so schädlich, als lächerlich, ist; Porcellain, welches einem Lande, das Leimen in Menge hat, gänzlich unnothwendig ist; spanische Wolle, welche nicht wärmer ist, als die dänische; Kramwaaren von Eisen und Meßing, zur größten Schande für ein Land, das selbst Eisen- und Kupfer-Werke hat; und hundert dergleichen Dinge: so wird das Land dadurch gar bald arm werden, und ist es verschuldet, so wird es dadurch immer tiefer in Schulden gerathen. Das, was ich gesagt habe, ist gar nichts neues; ein jeder weis es, und manche oekonomische Schriften haben es lange vor mir gesagt; ein jeder weis z. E. daß die Seide hier im Lande nicht fällt, daß sie eine kostbare Waare ist, daß sie unnothwendig ist, daß die Landesschulden dadurch

124

120

vermehret werden, wenn man sie trägt, weil das Geld für die rohe Seide und Färberwaaren aus dem Lande gehet: folglich sollte kein guter Bürger sie tragen; er sollte, um das Beste des Staates zu befördern, leinene oder wollene Zeuge anstatt der seidenen tragen, und das, was er dadurch ersparete, auf Prämien zur Beförderung des Flachsbaues, der Spinnereyen, der Wolle, u. s. w. verwenden. Er weis, daß dadurch dem Lande eine wichtige Ausgabe erspart wird; daß sein Beyspiel andere aufmuntern würde, eben dasselbe zu thun; daß dadurch die Verschwendung in der Kleidertracht: eingeschränket werden würde, und endlich, daß er seine Pflichten gegen die Gesellschaft, von der er ein Glied ist, erfüllte. Nichts destow niger ist doch unter denen, die am meisten über die Schulden des Staates klagen, fast niemand, der darauf denket, dem Staate solche Ausgaben zu ersparen; sehr wenige erinnern sich, daß es eine Pflicht sey, die kein rechtgesinnter Bürger übertreten sollte; man lachet den aus, der so pedantisch denket; man siehet die Sünde für eine Galanterie an, und machet sich eine Ehre daraus, Mittel und Rath zu finden, sie öfters zu begehen.

Ich rede hier gar nicht von solchen Leuten, die die Verordnungen eines weisen Regenten übertreten, die contrabande Waaren ins Land stehlen:

125

121

die auf solche Art ihren Landsleuten das Brodt aus dem Munde reissen, und es an Fremde verkaufen, um ihren Gaumen zu kitzeln, oder ihren Leib zu schmücken. Solche Leute verdienen nicht den Namen eines Bürgers, und wenn der Staat sie endlich aus dem Lande jaget, so ist es nur ein verdienter Lohn. Ich rede nur von solchen Leuten, die da wissen, daß das Land in Schulden ist, die da wissen, daß diese Schulden täglich tausend Mitbürgern Thränen aus den Augen pressen, und doch diese Schulden mit kaltem Blute vermehren, weil es gleichsam rechtmäßig geschiehet, indem ein allzu frommer Regent sie daran nicht mit Macht will oder kann hindern. Diese sind es, welche ich bitte, ihr Unrecht, und das, was sie ihrem Varerlande schuldig find, zu erwägen; ein kurzes Nachdenken wird sie dieses gar bald lehren, und verlangen sie nähern Unterricht, so haben sie die oekonomischen Gedanken zu höhern Nachdenken und die Gedanken von der Liebe des Vaterlandes, die schon 1759 heraus gekommen sind. Schriften, die ein jeder guter Bürger mit Vergnügen lesen sollte, und die er, wenn er sie recht gelesen hat, immer mehr und mehr lesen sollte, um sie niemals aus seinem Gedächtnisse zu verlieren.

126

122

Ich komme nun auf das andere, dessen sich ein Staat, der in Schulden ist, befleißigen sollte, nämlich darauf, seine Einnahme zu vermehren, das ist: die innländischen Produkte, die zum Unterhalte der Bürger nöthig sind, oder für welche der Staat sich das, was er von den Fremden nothdürftig gebraucht, anschaffen muß, zu vermehren. Ein jedes Land hat von Natur seine Vortheile und Waaren, zu deren Cultur es insonderheit aufgelegt ist. Eine weise Regierung beurtheilt dieses zuerst, untersucht hiernächst wie diese Vortheile am besten genutzt werden können, und ermuntert alsdann die Unterthanen auf alle mögliche Arten dazu. Das ist die Sache der Regierung. Die Pflicht eines guten Bürgers ist dieses dabey, die gute Absicht der Regierung aus gutem Herzen zu befördern; und, so wie kein Bürger so geringe ist, daß er nicht im Stande seyn sollte, dem Staate gewisse Ausgaben zu ersparen, indem er nichts anders gebraucht, oder trägt, als was im Reiche wächst, erzeugt und fabriciret wird: so kann auch ein jeder dazu geschickt seyn, die Einnahme zu vermehren; und weil der Staat verschuldet ist, weil er auf keine andere Art von denen ihn zerstörenden Schulden gerettet werden kann: so wird dieses die wesentlichste Pflicht eines guten Bürgers sym

127

123

Ich finde insonderheit, daß ein Bürger die Einkünfte seines Landes auf folgende Arten vermehren kann:

1) Indem er ein abgesagter Feind aller Verschwendung ist. Unter manchen Staatskündigen ist es eine grosse Frage gewesen, wie weit die Verschwendung dem Staate schädlich sey? Und die meisten sind der Meynung, es wäre einem Lande, worinn viele bemittelte Leute sind, die Verschwendung, welche sich mit dem Verbräuche der innländischen Waaren begnügen lasset, unschädlich, ja auch wohl nützlich, weil dadurch der Umlauf des Geldes befördert wird. Mir mangelt es an Kenntniß, hierüber zu urtheilen, ob mir schon diese Ursache verdächtig vorkommt, indem sie mir scheint, von solchen Leuten erdacht zu seyn, die ihre Lust zur Pracht und zu einer verschwenderischen Lebensart unter den Mantel der Gerechtigkeit verbergen wollen. Das aber, was ich sicher weis, ist dieses, daß in einem Lande, das mit dem Ueberflusse seiner Produkten seine Schulden bezahlen soll, ein jeder Bissen Brodt, der ohne Nutzen des Landes verzehret wird, die Abbezahlung der Schulden hinderlich ist. Solchergestalt sind alle unnothwendige Aufwärter, Bediente oder Mägde dem Lande eine Bürde; denn, anstatt daß sie durch ihre Arbeit die Produkten ver-

128

124

mehren könnten, so verzehren sie selbige ohne Nutzen, und werden nach einem verächtlichen Leben in ihren jüngern Jahren, in ihrem Alter dem Staate zur Last. Die Pferde, die einen wollüstigen Bürger durch die Gassen schleppen, könnten mit weit grössern Vortheil vor dem Pfluge gebraucht werden; dadurch würden sie ihr Futter verdienet haben, das sie nun ohne Nutzen verzehren. Um prächtige Wohnungen für einen Menschen aufzubauen, der vielleicht nur drey Stuben öthig hätte, werden einige hundert Arbeiter einige Jahre lang in Arbeit gesetzt; würden selbige dazu gebraucht, um Heydeland zu bearbeiten, so würden die Früchte des Landes sie belohnen, und ihre Bebauer gesegnet seyn. Um einen Wollüstigen in Sammet zu kleiden, und seine Frau mit Spitzen, werden die fleißigsten Hände von dem Staate weit vortheilhaftern Arbeiten entzogen; eben dieses gilt auch von prächtigen Meublen, kostbaren Gärten, u. s. w. Ich will mit einem Exempel von Dännemark beschliessen. Ein Oxhöeft rother Wein kostet in Frankreich 36 Rthlr.; um diese zu bezahlen, müssen an Korn 12 Tonnen, die Tonne zu 3 Rthlr. gerechnet, aus dem Lande geführt werden. Von diesen 12 Tonnen an Korn könnten drey bis vier Arbeiter ein Jahr lang leben; doch ich will nur

129

125

zwey Arbeiter setzen. Wenn nun ein Mann vom Mittelstande hier, wie gewöhnlich, 3 Oxhöefte verbraucht, so verzehret er den Unterhalt für sechs bis zwölf Menschen. Wenn nun der Satz, wie Mirabeau und andere annehmen, Stich hält, daß, wo Nahrung ist, auch Menschen sind, so raubet der Mann, der 3 Oxhöefte Wein austrinkt, dem Staate sechs bis zwölf Menschen. Wenn man nun zugleich weis, daß die Volkmenge die Stärke und das Wohl des Staates ausmachtet: so kann derjenige, welcher dem Staate einen Theil seiner Stärke taubet, nicht den Namen eines guten Bürgers verdienen, und am wenigsten, wenn er einer von denen ist, die dafür belohnet werden, daß sie das Beste des Staates besorgen sollen.

2) Durch Unterstützung der Fabriken, und um sie so wir zu bringen, daß die verarbeiteten Waaren ausserhalb Landes abgesetzt werden können, weil dadurch das Land eine beträchtliche Einnahme gewinnet. Die nützlichsten Fabriken sind diejenigen, worinn des Landes eigene Waaren veredelt und verarbeitet werden. Diese sind es insonderheit, die ein guter Bürger unrerstützen soll. Zu dem Ende muß er theils suchen, die Arbeiter durch Belohnungen zu grössern Fleisse zu ermuntern, theils nichts gebrauchen oder tragen, als was

130

126

hier fabriciret wird, obschon die Fremden Waaren die hiesigen an Schönheit und leichtern Preisen übertreffen. Wenn man einen Theil seines Stolzes und der Pracht aufopfern will, so kann man allezeit ohne Verlust an seinen Einkünften seinem Vaterlande dienen. Z. E. Es ist eine eingeführte Mode, Tuch von spanischer Wolle zu tragen, von welchem die Elle 3 bis 4 Rthlr. kostet. Allein, will ich anstatt dieses Tuches Wadmél, das von dänischer Wolle und hier gemacht ist, tragen, so kostet die Elle nur 1 Markl., schützt eben so gut vor dem Regen, hält eben so gut die Kälte ab, kann eben so künstlich ausgeschoren oder geschminkt werden, und hat alle Tugenden des vorbemeldten Tuches, ausser der Feinheit und Breite; aber was die letzte betrifft, so siehet man leicht, daß ich hingegen 9 bis 12 Ellen Wadmél oder ein ganzes Kleid dafür, was eine Elle Tuch kostet, bekommen kann. Ich ermuntere zugleich unsere Bauren dadurch, um sich besser auf die Schaafszucht zu legen. Ich verschaffe unserrn nützlichsten Fabriken Absatz. Ich vermehre ihre Lust, ihre Waaren zu verbessern. Ich erspare dem Lande eine wichtige Ausgabe. Ich gebe andern ein gutes Exempel. Ich behalte einen Ueberschuß zurück, der zur Verbesserung, des Landes und zur Vermehrung seiner Produkten angewandt

131

127 werden kann. Und endlich erfülle ich meine Pflicht, als ein Bürger in der Gesellschaft, die zur Beförderung meiner Glückseligkeit ist aufgerichtet worden.

3) Die Einkünfte des Landes werden durch die Handlung vermehret, wenn innländische Waaren ausserhalb Landes abgesetzt werden. Ein Kaufmann also, der ein guter Bürger seyn will, muß seinem Vaterlande dadurch dienen, daß er für inländische Produkten Geld ins Land ziehet, und diesfalls muß er, sie anzubringen, stets bemühet seyn; erlaubt es sein Vermögen, oder hat er durch seine Handlung Mittel gesammelt, so kann er das, was er dadurch verdienet hat, niemals besser anwenden; leidet er auch Schaden dadurch, so muß er diesen Verlust als ein Allmosen ansehen, das er den armen und arbeitsamen Handwerkern unter seinen Landsleuten giebt. Durch Commissionshandlung werden ebenfalls die Landeseinkünfte vermehret; aber diese hat keine Aufmunterung nöthig, die Kaufleute eifern darinn um die Wette. Man sollte ihnen Vielmehr rathen, die Begierde, allzuviel dadurch zu gewinnen, einzuschränken; denn eben dadurch wird diese Art der Handlung gehindert; ein jeder Fremder wählet sich am liebsten solche Commißionäre, die mit ihm am redlichsten verfahren, und sich mit der geringsten Provision begnügen lassen.

4) Unbebaute Felder aufzunehmen, oder urbar zu machen, ist eines der besten Mittel zur Vermehrung der Einkünfte. Ein jeder Edelmann oder Proprietär, Selbsteigener, Landmann und Bauer muß darinn suchen, seinem

Vaterlande zu dienen. Ein jedes angebautes Heydeland und eingeteichtes Moor ist ein verdientes Ehrenkenndmal, das ein redlicher Bürger sich für ein Glück zu schätzen hat, wenn es ihm aufgerichtet werden kann.

Es finden sich noch unzählige andere Arten, die Einkünfte des Landes zu vermehren, als durch Erzeugung von Flachs und Hanf, durch Pflanzung der Kartoffeln, des Krapps und des Hofvens, durch Einhegung der Hölzungen, durch Beförderung der Fischereyen, Ausbreitung der Schifffahrt, bessern Betrieb der Handlung, Anlegung nützlicher

132

128 Fabriken, Unterstützung armer Arbeiter und durch unendlich mehrere Dinge, die theils die engen Gränzen, die ich mir gesetzt habe, anzuführen mir verbieten, und theils mein annoch ungeübtes Auge nicht übersehen kann. Ich verweise daher meine Leser diesfalls auf ihr eigenes Nachdenken, und auf das Lesen der hieher gehörigen guten Schriften. Dieses aber bitte ich mir zugleich aus, daß wenn sie sie mit Aufmerksamkeit durchgelesen und ihnen Beyfall gegeben haben, sie sich alsdann nicht damit begnügen lassen, daß sie sagen: Das Buch ist gut geschrieben; und alsdann glauben, sie hätten dadurch, wenn sie den Verfasser rühmen, ihre Pflicht erfüllet. So ist es bisher unsern besten ockonomischen Schriften fast insgesamt ergangen; man hat sie gekauft, gelesen, eingebunden, hingesezt mit der gewöhnlichen Klage: es wäre eine Schande, daß Mode, Stand, Einkünfte, Vorurtheile, Uebermuth, Wollust, Bequemlichkeit und Nachlässigkeit uns davon abhielten, sie ins Werk zu setzen. Ich verspreche dieser meiner Schrift kein besser Schicksal, wie gerne ich auch wünsche, man möchte sie weniger rühmen, ihr aber desto mehr Folge leisten.

Was wir Gott, dem Regenten, unserer Familie und unsern Freunden schuldig sind, das weis ein jeder redlicher Mann, und Über es täglich aus. Was wir dem gemeinen Wesen schuldig sind, das sollte man auch wissen; aber es scheint, als wenn man es in den meisten Ländern auszuüben vergessen hätte. Meine Absicht ist daher bloß diese gewesen, sie daran zu erinnern, und zu beweisen, daß die Pflichten, die man seinen Vorältern, seinen Kindern und seiner Obrigkeit schuldig ist nicht wichtiger oder heiliger sind, als diejenigen, die man seinem Vaterlande schuldig ist. Sind meine Leser davon überzeugt, so habe ich meine Absicht erreicht, und wenn sie ihrer Ueberzeugung folgen, so bin ich reichlich belohnet.

1

Erindringer imod den nylig udgivne Betænkning, hvorvidt en Efterkommere i Regieringen er forbunden at betale sin

Formands Gield.

Kiøbenhavn, 1771.

Trykt og findes tilkiøbes hos I. Rudolph Thiele, boende i Peder Hvitfeldtsstræde.

2

,

3

Der spørges:

Om en Regent er forbunden at betale sin Formands Gield?

Forfatteren af anførte Betænkning meener, at han ikke er forbunden dertil, uden i en eeneste Tilfælde, nemlig, naar Giel.

den er maadelig, og gjort for at redde Landet fra dets totale Ødelæggelse.

For at nøie bestemme dette Spørsmaal, maa jeg først erindre, at her spørges ikke om en Regents private Gield, heller ikke om

4

den Gield, der gjøres egenmyndig af en Regent, hvis Regieringsmagt er indskrænket, af en Konge, for Ex. der ikke kan paaføre Staten nogen saadan Forbindtlighed uden Parlamentets, Senatets, eller Stændernes Samtykke. Den Gield her sigtes til, bør desuden være lovlig, og have de behørigte Egenskaber, som Ret og Billighed udkræver i Henseende til Contracten i Almindelighed. Endelig spørges her ikke, hvad der i Henseende til publik Gield er enten billigt, eller nyttigt. Men det rette Spørsmaal bliver dette: Om en Regent, (det er at sige, den eller de, der have den hele Regieringsmagt i Hænde), ved den Gield han gjør paa Statens Vegne, fuldkommen kan forbinde sine Efterkommere?

Dette kan jeg ikke andet, end besvare med Ja. Thi da Staten (Civitas) er en moralisk Person, der kan have Rettigheder og Pligter ligesom andre Personer, og en Regent den, der i alle publike Handlinger forestiller Staten, altsaa bliver den Gield, som en Regent gjør paa Statens Vegne, ikke hans egen personlige, men Statens Gield.

5

Alt hvad en saadan fuldmyndig Regent gjør, som Regent, er jo i sig selv det samme, som om alt Folket havde gjort det selv; thi han eene forestiller dem alle, hans Villie er deres

Villie, hans Gierninger er deres. Paa den Maade og under de Vilkaar ere alle borgerlige Selskaber indgaaet.

Er det nu saa, som det virkelig er, at en Regent i Regierings Sager kan forbinde Staten, da flyder u-unægtelig deraf, at Gields, ligesom alle andre Forpligtelser, som Regenten paalægger den, ere uforanderlige ved hans

Død. At en Regent træder i den andens

Sted, er kuns en ny Scene, hvorudi Personerne allene forandres. Regentens Person er dødelig, og hans personlige Magt strækker sig ikke videre, end til Bredden af hans Grav, men Staten, med sine Rettigheder og Pligter, uuddelig. Det Scepter en Konge fører saa længe han lever, bliver tilbage efter hans Død, uden anden Forandring, end at den kommer i andre Hænder. Hvad Sikkerhed ellers i Stats Handlinger, om de Forpligtelser, de medføre, skulle uddøe tillige

med Regenten? Paa den Maade at befrie

6

Staten fra Forpligtelser, det er at gjøre en Stat umyndig og ubeqvem til at handle med andre Stater, ligesaa ubeføiet til Rettigheder hos andre, som til Forpligtelser imod andre; thi Rettigheder og Pligter hænge sammen, som Lænker i en Kiæde.

Det er kuns i en eeneste særdeles Tilfælde, at benævnte Forfattere af Betænkningen vil have Efterkommeren i Regieringen forbunden til at betale sin Formands Gield, nemlig, naar den er maadelig, der er at sige, naar den uden Landets Besvær, og uden at paalægge ny Skatter, allene ved en god Huusholdning kan betales; ja ikke i saa Fald engang, med mindre den tillige er gjort for at redde Landet fra sin totale Undergang, 12te S. Thi, siger han, en Regent har ingen fuldkommen Eiendom over sit Rige, følgelig kan han ikke engang, som Rigets Arving, forpligtes til Betaling paa Grund af den Rettens Regel: Hvo som vil arve, skal betale Gielden. Den Regierings Magt Regenten har,

7

siger han fremdeles, sigter kuns til at

befordre Undersaatternes Lyksalighed og det almindelige Beste; alt hvad han da gjør herimod, er i sig selv dødt og magtesløst, som noget, der er gjort af Regenten, uden at have Rettighed dertil, 13. 14. 15 S.

Jeg tilstaaer gerne, at Regenter ikke Have nogen egentlig Eiedoms Ret over deres Folk og Lande, samt at den ellers billige og ældgamle Rettens Regel: At hvo der vil arve, skal svare til dens Gield, som han arver, ikke kan anvendes paa den. Ikke heller har jeg mærket af grundig Lærde, eftersom Forfatteren foregiver, bygge Efterkommerens Pligt til at betale den Gield Formanden har gjort, som Regent, paa denne Grundvold. Men omendskiønt de ikke ere Eiere, saa ere de dog Herrer, hvis Herredom strækker sig ikke allene til Undersaatternes Personer, men ogsaa i mange Tilfælde, for det almindelige Bestes skyld, til deres Gods. Er det nu saa, som jeg meener at have beviist, at en Regent kan bebyrde Landet med Gield, paa hvad Grund kan da Efterkommerne befrie Staten for en

8

Giæld, som ikke er Hans egen Private, men Statens? Man maa ansee en Regent, hvorledes man vil, ikke som Eiere eller Arving, men, om saa synes, som blot Forvalter over Land og Rige; kan han da, som Forvalter, entledige den Person, han har paataget sig Forvaltning for, fra en Giæld, hans Formand har gjort paa Principalens Vegne? Er det en alt for stor og umaadelig Magt, for en Regent at kunde bebyrde Staten med uforføden Giæld, hvorledes vil man da ansee den Magt og Myndighed, at Efterkommerne kan ophæve og tilintetgjøre en Giæld, der virkelig hænger paa Staten? Skulle ikke det sidste være nok saa despotisk, som det første.

Jeg er ogsaa eenig med min Contrapart derudi, at Statens almindelige Beste, er den rette Regel, som en Regent i Regierings Sager har at gaae efter, at det er skadeligt for et Land, at det uden Fornødenhed belæstes med Giæld, i sær Udenlandsk, og at en Regent følgelig gjør meget ilde derudi, om han paafører Landet nogen uforføden Giæld. Men naar han deraf vil slutte, at hvad en Regent handler herimod, det skal altsammen

9

være ugyldigt, dødt og magtesløst, da er den Slutning aldeles urigtig. En Regent er uden Mødsigelse forbunden at føre sit Regimente i Overensstemmelse med det almindelige Beste; men hvorledes er han forbunden, og imod hvem? Med en indvortes og ufuldkommen Forpligtelse, imod Gud og hans Samvittighed allene. Da nu denne Forpligtelse er af den Natur, at den overlader Pligterne til Personens eget Omdømme og fri Villie, altsaa kan hverken Efterkommeren eller andre rygge, hvad Formanden har gjort, ikke engang, naar han har handlet ilde, og overtrædet den Lov, han burde have taget i Agt, da han, som Regent, har

fuldkommen Ret til at regiere efter eget Tykke.

Jeg sætter, uden at tilstaae, at Efterkommeren, som min Contrapart meener, er berettiget at gjøre Formandens Statshandlinger til intet, hvorledes skal da dette skee? Har han Magt og Myndighed til at selv være Dommere over sin Formands Gierninger, kan han gjøre gjort til ugiort, lade staae eller falde, eftersom han selv finder for got? Eller burde ikke først vides, om det og virke-

10

lig er saaledes, som foregives, at Gielden er skadelig, og at Pengene, som Gielden er gjort for, er ilde bleven anvendt? Ja dette synes saa meget meere billigt, som man veed, hvor tvivlsomt det ofte er, hvad der virkelig er nyttigt for Staten, eller ei, og hvor ilde den hellige Lov, at handle efter det almindelige Beste, ofte bliver misbrugt. Skal nu saa være, hvem faaer man da til Dommere? Man erindre sig herved, at det ikke allene strider imod det almindelige Begreb om den høieste Regieringsmagt, men hvor farligt det ogsaa er at lade Regenters Gierninger staae under andres Dom. Det er at opvikle borgerlige Stater, og at standse, om ikke aldeles at ophæve alle publike Handlinger.

Min Contrapart har endnu flere Skingrunde, at understytte sin Sag med. En Regent, siger han 34 S. ste Sætn. har ikke Magt at forbinde Efterkommerne, siden han derved stiller dem ved den samme Ret han har havt, nemlig selv at Udsøge det beste. Jeg begriber ikke, hvorledes en Regent enten ved at gjøre Gield, eller ved ellers at øve den

11

Hannem tilkommende Regieringsmagt, kan siges at skille sine Efterkommere ved den Ret, at udsøge det beste. Hvad heller Land og Rige efterlades gjeldbunden, eller fri for Gield, saa maa dog, al den Tid en Stat er til, kunde gives Anledning til at udsøge det beste. Overalt er det ikke for Efterkommernes, men for Statens og dens almindelige Bestes skyld, at en Regent skal gjøre meer eller mindre. Selv at gjøre lidt eller intet, for at lade Efterkommerne gjøre desmeere, er et Principium ignaviæ, som Staten ikke er tient med.

Aldrig kan det blive en Pligt for Efterkommeren i Regieringen, at fuldbyrde de Love, som hans Formand, ved Misbrug af sin Magt, har givet, heder det videre, S. 16. Egentlig

at tale, kan en Regent forbinde Staten, ikke Efterkommerne, og det er ikke Formandens, men Statens Love, som Efterkommeren skal fuldbyrde. Men lad dem hede Formandens Love, staaer det da i Almindelighed fast, at Efterkommeren fritages for de Pligter, som Formanden har paalagt ham, eller Sta-

12

ten, ved Misbrug af sin Magt? Hvem der vil tale nøiagtig og ret, han maa endelig gjøre Forskiel paa adskillig slags Misbrug, og ikke Henføre altsammen til een og samme Klasse. Har han tiltaget sig en Magt, som efter Rigets Grundlove ikke tilkommer ham, har Han for Ex. afhændet noget af sine Riger og Lande, eller har han paa egen Haand besværet Landet med ufornøden Gield, uanseet at Lovene have forbundet ham til ingen Gield at gjøre, uden Parlementets eller Stændernes Samtykke, ja saa har han gjort noget, som han ingen fuldkommen Ret har havt til, følgerig er det ugyldigt, (ipso jure nullum), hvad han har gjort, og kraftesløst til at forbinde enten Efterkommeren eller Staten. En anden Sag er det, naar Gielden gjøres af en fuldmyndig Eenevoldsherre, eller af en Monark, hvis Regieringsmagt er indskrænket, med Vedkommendes Villie og Samtykke. En Regent, han maa være hvem han være vil, handler uimodsigelig imod sin Pligt, som Regent, om han bruger sin Magt saaledes, at han misbruger den. Men naar Spørsmaal er: Om Efterkommeren kan rygge hvad hans Formand har gjort? Da kommer det

13

ikke derpaa an, om Formanden har regieret vel, eller ikke, men om han har havt fuldkommen Ret til at gjøre, hvad han har gjort. | Da nu en Regent, al den Tid han ikke overtræder Regieringens Grundlove, er fuldkommen berettiget til at bruge sin Magt efter

eget Tykke, altsaa kan han, uden at handle

imod samme sin Ret, endog misbruge den

Magt han har; man kan kalde den en udvortes retfærdig Misbrug. Hvad er nu da at gjøre for Efterkommeren, naar Formanden ved et slet Regiment har misbrugt sin Magt? Intet andet, end at han søger paa

beste Maade at gjøre got igien, hvad den anden har gjort ilde, at rette og forbedre, uden at kuldkastrere og gjøre til intet.

For at oplyse denne Sag desbedre, laaner Forfatteren et Exempel af en Formynder, som paa sin Myndlings Navn og Regning gjør anseelig Gield, ikke til Myndlingens Beste, men for at selv leve vel. — 17de og

følgende Side.— Saa lidet nu, vil han sige, som Myndlingen, eller den, som træder i første Formynders Sted, forbindes til at betale saadan Gield,

14

saa lidet ogsaa Efterkommeren i Regjeringen sin Formands.

En Regent, der forestiller Statens Person, ligesom en Formynder sin Myndlings, og bør vise i det mindste ligesaa megen Flid og Omsorg for Statens Beste, som den anden for Myndlingens, kan vel i adskillige Henseender sættes i Lignelse med en Formynder; men handles der om deres Magt og Myndighed, eller om Forbindelses Maaden i Henseende til deres Pligter, da er Parret meget ulige. Thi en Formynder er en Undersaat, underkastet de borgerlige Love, følgelig fuldkommen forbunden, at sørge for sin Myndlings Tarv og Beste; en Regent derimod er uafhængig af andres Magt, og hans Pligter ufuldkommene.

I Henseende til Arveriget gjør Forfatteren sig selv den Indvending, at siden

Tronen aldrig kan siges ledig, men maa stedse ansees, som een og samme Regent besad den bestandig, saa kan heller ikke Efterkommeren fritages for at betale sin Faders, Broders, eller anden Formands Gield. Dertil svares: At de Confirmationer,

15

som alle Contrakter, Embedsmænd, Privilegerede, og andre maa ansøge, give noksom tilkiende, at en ny Regent fører Scepteret, og at intet af alt det Formanden har gjort, kan ansees gyldig, førend Efterkommeren har givet sit Minde dertil, og bekræftet det, 21 og 22 S.

Ved dette Svar vil jeg kuns gjøre den Erindring, at det skeer ikke just for at give Contrakter, Embeder, Privilegier en Lovgyldighed, som de ellers ikke havde havt, at Efterkommeren vil have dem stadfæstede; det kan skee af Cameral-Aarsager, med flere, og ofte begieres Stadfæstelse ikke af Fornødenhed, men ikkun til Sikkerhed for Vedkommende. I øvrigt er det vist, at man af alle Tidens Historie kan fremlægge Beviser paa Regenter, der ikke har fundet sig forbundne ved deres Formænds Gierninger; men der findes ligesaavel Exempler af dem, der have tænkt og handlet tvertimod. De første romerske Keisere, omendskiønt deres høieste Regjeringsmagt ikke var i alting bygget paa saa fast en Grundvold, at jo Efterkommere kunde finde sig beføiet til Indvendinger imod Formandens

16

udgivne Privilegier, med videre; saa møder alligevel endog iblant dem en ædelsindet Titus, som tvertimod Tiberii Anordning ved en almindelig Lov stadfæstede sine Formænds Privilegier; Beneficia a superioribus concessa Principibus a fe peti passus non eft; hvilket Exempel siden blev fulgt af de fleste hans Efterkommere. Af Keiser Neros Forordning om det samme, kan jeg ikke holde mig fra at anføre følgende: Nolo existimet quisquam, qvæ alio Principe vel privatim vel publice consequutus, ideo faltem a me rescindi, ut potius mihi debeat, fi illa rata & certa fecero — — ea demum

fciant roganda esse qvæ non habent.

Hvad Forfatteren ellers vidtløftig anfører til Beviis, at megen Gield, i sær Udenrigs, er skadelig for Landet, (6te og følgende S.) saa unægteligt, som det er i sig selv, saa ubeqvemt til at bevise, at den ikke forpligter Efterkommere. Thi her spørges ikke, hvad der i saa Fald er nyttigt eller skadeligt, men hvad der er ret. I visse Henseende er det vel, som Poeten siger:

Utilitas justı prope mater & æqvi,

17

nemlig for saa vidt Retten er et Middel til vores sande Lyksalighed. Men som man veed, at Got og Ont betragtes anderledes, og i en langt vidtløftigere Omkreds, naar der handles om Ret og Uret, end naar Spørsmal er om nyttigt eller skadeligt, saa bliver det altid en vigtig Erindring i Stats- og Folke-Retten, saavel som i andre Rettens Videnskaber, at man vogter sig for at bygge det eene paa det andet.

Ogsaa dette er uimodsigeligt, at Udenlands Gield er skadeligere for Staten, end den Indenlandske. Men da her handles om en Skyldeners Forbindelse imod sin Creditor, saa er alt dette: Om Gelden er skadelig eller ikke, og om den Skade er stor eller liden, Sagen i sig selv uvedkommende. Ja er det saa, som Forfatteren sætter 21de S. at ved

visse Paafund var betalt ubillige Renter, eller Skielmstykker begaaet ved Remisserne; da er ikke længere Spørsmal om? Thi her forudsættes en lovlig Omgang paa begge Sider. Men hvorføre skal man forestille sig Udenlands Gield paa den slette Side allene? Kan der ikke være handlet bona fide? Og naar saa er, hvad skal da befri Efterkommeren i Regjeringen,

18

for at betale Udenlands Gield, som hans Formand har gjort paa Statens Vegne? At ville sige, Gielden er skadelig, den vil blive Landet til ødelæggelse, Pengene ere ilde anvendte, med videre. Er det ikke lutter saadanne Indvendinger, som efter Rettens Regler ikke kan fritage en Skyldener for Betaling, og af Creditor kan besvares ganske kort:

Alt dette er ikke min Sag. Lad os

dog ikke tilbagekalde Fortidens barbariske Tænkemaade, da man ansaa Fremmede for Kender, udelukte fra al Rettens Deelagtighed. Allermindst burde en Regent, efter min Tanke, vægre sig ved fremmed Giolds Afbetaling, da han i saa Fald har med en Creditor at gjøre, der ikke staaer under hans Herredømme, eller er ham paa nogen særdeles Maade forbunden, imod at der paaligger Undersaatterne i et Land en besynderlig Pligt imod deres Konge frem for andre. Thi efter Forfatterens egen Tilstaaelse, S. 20. er en Undersaat

ved visse Leiligheder aabenbare forbunden, ei allene at laane sin Konge Penge, men om hans Evne tillader det, at laane uden Renter, ja endog skiænke den Capital, som han til Nød kan undvære.

19

Men om end saa var, at en Regent, der undslaaer sig fra at betale den Gield hans Formand har belastet Landet med, havde Retten paa sin Side, skulle det og være raadeligt, at han benytter sig af denne formeentlige Ret? Sant nok, at det altid kan paa nogen Maade være fordeelagtigt, at befries for Gield, allerhelst, naar den er saaledes, som Forfatteren af Betænkningen forestiller sig den, overmaade stor og besværlig. Men lad os betragte Fordelen ikke Stykkeviis, men i det Heele! lad os gjøre en rigtig Balance-Regning over Fordeelen paa den eene Side, og Skaden paa den anden! skulle ikke den Fare en Regent derved sætter Staten udi, den hielpeløse Trang, en Stat maa frygte for, i Fald den skulle geraade i saadanne Omstændigheder, at den ikke kan reddes uden ved andres Hielp, den virkelige Vanære af Contrakters Brydelse, det skadelige Tab af Credit, og den liden Tillid, som en Stat, der lader sig regiere af slige Stats-Regler, i Almindelighed kan vente sig hos andre Stater; skulle ikke, siger jeg, dette Onde langt overveie den liden Fordeel af at ikke betale sin Gield?

Dog, min Contrapart veed Raad for alt dette. Det første meener han har ingen Fare;

thi de fleste Udenlandske, siger han S. 31.

20

som forstrække en Regent Penge, ere de fri Republikers Handlende, som mangler Magt at inddrive Gielden, og hvad deres Cautionister og Allierede anbelanger, da ere de i Almindelighed ikke meget alvorlige ved saadanne Leiligheder & c. S. 32.

Jeg vil overlade til Statskyndige at betænke, om dette Haab er saa fast, at man sikkert kan bygge noget derpaa. Saa meget meener jeg man vist kan vente, at Nægtelse af Betaling vil sætte Creditor i Bevægelse, og drive ham til paa alle muelige Maader at søge Erstatning. Men en opirret Fiende er altid farlig: Inest & formicæ bilis. Neppe er nogen saa svag, at han jo ved Represalier ved andres Hielp, og paa mange andre Maader, kan gjøre nogen Skade. Hvad om den Svagere overdrager sine Fordringer til en Stærkere? hvad om han forefinder en overveieende Magt, der glæder sig ved at faae Sag med Skyldneren?

At Landet (i sær Kiøbmændene og Handlende) skulle derfor tabe sin Kredit, fordi Efterkommeren ikke vil betale sin Formands Gield, anseer Forfatteren for en urigtig Følge. En Kiøbmand, siger Han S. 27, som har handlet redelig, og promte betalt, be-

21

holder sikkerlig sin Kredit, og kan betroes ligesaa meget nu som forhen, siden Aarsagerne til den Kredit han har havt ingenlunde ere ophørte, han har intet mistet af sin Formue, intet af sin Ærlighed, intet af sin Handel, og disse troer jeg ere de Grunde paa hvilke Fremmede have betroet ham. Men

taber Regenten først sin Kredit, jeg troer neppe andet, end at jo Kiøbmændene og Landet vil tabe den ogsaa; thi foruden det, at Regentens sædelige Karakter udbreder sig gierne til det heele Land, da staaer altid en Creditor i Tvivl om, at faae det hos sin Skyldener i et Land, hvor Regenten regieres af den ubilliges Tænkemaade, at Gield kan betales ved at gjøre den til intet.

At Regenten derimod taber sin Kredit, siger han fremdeles S. 28. 29, og faaer derfor ingen Penge til Laans Udenlands, er at ansee, som et Gode. Følgerne deraf sige altsammen ikke andet, end at han betager sine Efterkommere den Magt, at forøde meere, end deres Indkomster, at sætte Riget i en bundløs Gield, at ruinere Landet ei allene i deres Levetid, men endog mange Aar efter deres Død. Det

22

sikkerste Middel, legger han omsider til

S. 30, at hindre en Regent i at gjøre for stor Gield, er at ruinere hans

Kredit Det sidste og yderste Middel man bør gribe til, for at hindre det Onde, er at betage nogen Evne til at gjøre Ont. Jeg veed vel, at endeel kalde det en lykkelig Uformuenhed ikke at kunde synde, men, saavidt jeg skiønner, uden Grund; thi hvem der ikke kan gjøre Ont, kan heller ikke gjøre Got: Pengelaan kan ligesaavel være nyttig for en Stat, som unyttig og skadelig. Hvad om saadanne Omstændigheder indfalde, at alle de Midler min Contrapart foreslaaer, due intet, men at Hielp af Fremmede bliver det eeneste Hielpemiddel?

Men om intet andet var imod den Lærdom jeg søger at betyde, dette eene maa alt være nok, at der handles imod Troe og Love. Min Contrapart nægter ikke, at en Konges Ord bør være hellige, men som han er af den Tanke, at en Regent ingen Gield kan gjøre, Efterkommeren og Landet til Byrde, saa slutter han deraf, at det er hans Pligt at bryde sit Løfte, efterdi det i sig selv er ugyldigt, saasart det strider imod Statens Beste, S. 23. Jeg har intet derimod, at jo denne Slutning, i Henseende

23

til hans Grundsætning, er rigtig. Men er det tvertimod saaledes, som jeg vist og fast troer, at en Regent ved Gield kan forbinde Landet, følgelig ogsaa sine Efterkommere; er jeg da ikke ligesaavel beføiet af min Grundsætning til at slutte, at Efterkommeren ikke kan bryde den Gields Contrakt, Formanden har indgaaet, uden at handle imod Lov og Ret?

Den eeneste Tilfælde, som med Føie kan fritage en Regent, for at betale sin Formands Gield, skulle være denne: Naar Landet er kommen i saa slette Omstændigheder, at ingen Betaling kan skaffes tilveie, uden enten at berøve Undersaatterne det Fornødens til deres Lives Ophold, eller at afhænde Riger og Lande I første Tilfælde bør det hede: Nød bryder alle Love; det sidste strider imod alle Rigers Grundlove. I Henseende til det første, vil jeg kuns erindre, at den saa kaldte Nødtørft ikke kan gielde, som en lovlig Undtagelse fra vore almindelige Pligter imod andre, med mindre Nøden er yderlig og aabenbar: Avant que d'avoir recours à cette loi terrible (des violemens de la foi publique) qui détruit teutes les autres, il faut une évidence morale qu'il n'y a fort d'autres ressources, siger en berømt Skri-

24

bent; ikke Heller har den længere Sted, end Nøden vedvarer, følgelig ophæves ikke Gielden derved, men Forbindelsen bliver staaende ved Magt, og Skyldneren, saasart han kan, ligefuldt forbunden at betale.

I øvrigt er det en hellig Lov for Regenten saavel som Undersaatter, uryggelig at holde hvad man har lovet. Hvad Keiser Carl den Femte skal have sagt: At om end

Troe og Love ikke var meere til i den heele Verden, saa bør den dog findes hos en romersk Keiser; er en dyrebar Lærdom, som fortiener dybt at være indprentet i alle Regenters Sind og Hierte. Oprigtighed og Trofasthed ere de sikkerste Støtter for en Konges Trone, det rette Baand, som i Foreening og Forbunde binder den eene Skat til den anden. Overalt kan en Regent aldrig gjøre Staten større Skade, end ved at overtræde de evige Love, som en alseende Lovgiver paa det allernøieste har afveiet, efter al Verdens Ont og Got.

1

Azan eller den fra Gield Udfriede Fyrste.

En Fortælling.

Kiøbenhavn 1771, trykt og findes tilkiøbs hos August Friderich Stein, boende i Skidenstrædet.

2
3

Ascenas havde i lang Tid regieret Armenien, da han døde, og efterlod sin Søn en Gield saa stor, at tre Aars Indkomster af Riget neppe kunde afgjøre den. Colcherne

mod Norden og Aramerne mod Synden

havde forstrakt disse store Summer. Den unge Konge forbauses, og nogle raade ham ikke at betale, hvad han ikke havde laant.

4

Det er ikke din Gield, sagde de, men din Faders, og hvi laante han til saadanne Ting, vi havde undværet, og kunde undvære? Hans Forpligtelse hviler ikke paa dig; thi du har ikke indgaaet den. Dette Raad syntes de, at han saa meget sikrere kunde følge, som de sydlige Creditorer vare vel talrige, men kielne og slet ikke stridbare.

Hans Farbroder Menes, en ærværdig Olding og mægtig Konge, regierede Vesten for ham. Det var værdt at høre hans Tanker, tænkte Arvingen; og hans Raadgivere skyndte ham dertil, i det Haab at den Gamle skulde tage Parti med ham, ifald Udlaanerne med Magt vilde fordre deres Betaling.

Azan, saa bede den Unge, kom til sin Farbroder, blev kierlig modtagen, vilde tale om det Bedragerie, man havde raadet ham, og kunde ikke; thi et dydigt Hierte føler al den Skiendsel, der hviler over slige Raad og deres Udsmykkelse; Hans Venner eggede ham: han lovede dem at ville, og eklede for sig selv, naar han skulde. Een Dag havde han kun tilbage at for-

5

blive hos den Gamle, og presset af sine Raadgivere, brød han endelig overtvers, og i deres Nærværelse fortælte sin Tilstand, og med Vemmelse de givne Anslag, og bad tillige om sin Farbroders Raad, og forlangte stammende, at, om det nordlige Folk med Magt vilde indfordre Betaling, den Gamle da vilde udsætte ham.

Min Søn, svarede denne, hvorfor tier du om de sydlige? Dem frygter jeg ikke for, blev Svaret; thi deres milde Luft og lekke Frugter har gjort dem fredelige og lidet tapre. Men du kiender, kiære Farbroder, hvor talrige, haardføre, og væbnede de ere, som boe Norden for mig.

Begge har vel dog lige virkeligen gjort eder de Forstrækninger, som de nu kunde fordre erstattede — ganske vist — Og om du nu ikke kunde vente min Hielp, og eene ikke tiltroede dig (hvilket du ikke kand) at møde i Marken mod dine nordlige Naboer, hvad maatte du saa beqvemme dig til? — — at udbetale Gelden til dem. Men bliver Farbroderen ved, ik-

6

ke og til de Sydlige? — Nei, svarer Azan skamrød, ikke uden de nordlige vil antage sig disses Sag. — Men min Søn, om nu begge disse Folk, havde intet Krav paa dig, men levede af Rov, og det eene af dem eller begge under Trudsel af Sværd og Ild fordrede nogle hundrede Talenter af dig, hvad vilde du da gjøre? — Jeg

maatte enten slaaes med dem, eller om jeg dertil var for svag, give dem, hvad de forlangte — Vel! saa erklærte du til de sydlige Røvere, som du ey frygtede, at de fik intet, og de Nordlige sendte du dit Sølv. Ja! svarede Azan — Men blev den Gamle ved, du brugte jo da den samme Opførsel

mod Røverne, som du nu agter at bruge mod dine Creditorer: og mig synes dog at der er væsentlig Forskiæl imellem disse to slags Folk. Her taug Azan.

Du tier, min Søn; men I, hans Raadgivere (thi han duer ikke til at udspille Rullen) svarer nu for ham. I ville have ham og mig ogsaa til, at bruge

mod Røvere og Creditorer den samme Behandling, og dog ere disse Mennesker saa forskiellige, at de første vil rive fra os,

7

hvad vores er, og de sidste begiere kun Deres eget: de første ere alle godes

Fiender, de sidste have tient os efter vor egen Begiering. De Penge, I have annammet, og endnu ikke betalt, hvis

vare de og ere de? Svarer mig, spørger den Gamle. Hur, som han saae paa, fordi han var en af de ældste, maatte sige, at de hørde de nordlige og sydlige Folk

til — Nu vel! den, som vil bemægte sig

fremmedt Gods mod Eyermandens Villie, og endog med Sværdet holde ham borte, naar han affordrer sit Eget, hvad kalde vi ham, min gode Hur? Mon ikke en Røver? Agter I da, at gjøre min Broder-Søn til en Røver, og ville I forlokke mig til at fegte for Røvere? Men Herre, svarede Hur, disse Creditorer kunde uden Tvil undvære, hvad de have at fordre, og dog leve lykkeligen: Vi tvertimod og vore Børn og Børne-Børn maae kummerligen henslide vor Tid, naar vi skal udrede denne store og langvarige Giæld — Hur, hvorledes taler du? Er du opdragen hos Røveren Tigran, som altid sagde, at hans Haandværk var retfærdig, fordi han ikke ranede uden fra Rige, og ikke meere end hvad de hav-

8

de tilovers? Lod det derfor af at være fremmede Gods, som han anmassede sig? Og du, som eyer, jeg veed det, fire Gange saa meget Qvæg, som den Mand, der staar ved din Side, vilde du være nøyet, om han bemægtede sig, hvad du mod ham at regne har for meget.

Imedens Hur, truffen af Sandhed, famlede for at finde en Udflugt, traadde hans Søn Zariasp frem, og sagde: Men, Herre, din Broder Ascenas har gjort Gielden, og ikke Azan, ikke heller vi andre, og nu er han død, hvad vedkommer det os at svare til hans Handling, og lide for hans Overilelse?

Ikke dette! svarede Menes. Jeg setter at din Fader Hur forøder sit Gods og døer, efterladende dig fattig; er du derfor, Zariasp, berettiget til at slaae dig i Selskab med Røvere, og derved at samle dig igien den tabte Formue? Vælger du ikke hellere at arbeide med Møye, i det Haab, at du, som din Farfader, kand fra Armod stride dig frem til taalelige Kaar? Dersom enhver Fattig skulde have Ret til

9

at besvige, eller berøve en Rig, hvor længe troer du da, at din Fader eyede sine hundred Stykker Pløiland og de skønne Hiorder? Du svarer mig ikke, og kand ey heller. Jeg spørger dig da videre: Var det Eder imod, at I fra Norden fik Guld, og fra Synden de mange Vahrer? Ney! det kand jeg ikke sige; thi det eene var os nødvendigt, det andet angenemt. — Nu maaskee I fortryde paa, at der er af disse fremmede Ting indkom saa meget i Eders Land — Heller ikke; thi enhver af os ønskede gierne deraf, saa meget han kunde faae, men vi havde aldrig formodet at Gielden var bleven saa stor — Det troer jeg gierne: betalte da Ascenas om Aaret slet intet af det Laan, han havde gjort? — Jo! (blev Zariasp ved) min Herre maa vide, at af de Skatter, vi gave ham, som vores Fyrste, betalte han Aarligen, saa meget han kunde; men da dette neppe kunde gjøre fyldest for en tredie Deel, og de fremmede Penge og Vahrer stedse bleve flere, saa forstaar det sig selv, at Gielden maatte naae denne besværlige Høyde. Men, var Menis Svar, det undrer mig dog, at Ascenas ikke gjorde, som jeg i et lige Til-

10

fælde har brugt, og formindskede de fremmede Vahrers Indførsel. Hvorfor raadede du ikke dertil, Zariasp, eller bad din Fader derom? Her kunde Azan ikke tie. Ach! kiere Farbroder, Zariasp elskede Pragt, og Hur Metallet, og de fleste haabede, at man vel efter min Faders Død fandt ved hans Vanære Raad mod Gielden. — Nu, nu Azan! ikke for ivrigen. Men hvi faldt det ey din Fader ind, da hans Folk attraaede de fremmede Sager, at kræve dobbelte Skatter og jævne sine Indkomster med sine Udgifter? — Længe krympede han sig, svarede Azan, for at paalægge nye Byrder; thi aldrig har Fader ømmere elsket Børn. Endelig maatte han: og da vilde de Rige og Mægtige kun svare lige ved de Fattige. Disse sukkede: min Fader hørde det, og døde af Ærgrelse. Kand du negte dette, Zariasp? Men Zariasp slog Øynene til Jorden.

Menes saae Smerte og Ærgrelse i Azans Øyne, og kunde ikke længere fortsætte denne Samtale. Han saae sin dydige Broder-Søn sukke, og tænkte paa sin døde Broder. Forlegen med sin Alvorlighed og sin Sorg stod han op, uvis hvad

11

han selv vilde gjøre. Endelig brød han ud: Vor Tale er bleven for alvorlig. Kom min kiere Azan, og I, gode Venner, kommer med. Jeg vil dog, førend I skilles fra mig, vise Eder, hvad I endnu ikke har seet, og maaskee dette Syn skal fornøye Eder alle, og nytte dig, Azan.

Den Gamle gik foran, og førde dem med sig til en stor Bygning paa den venstre Side af Slottet. Her oplukkes Døren, og de saae en Sal, som var aaben imod den vestlige Side. Den grønne Plads uden for, de Træer, som omgave den, den Lund, som standsede Øyet, og den Dunkelhed, som udbredte sig over Lundens Indgang, opvakte disse Fremmedes Nysgierrighed. De gik, uden at bedes, uden at see til hinanden, ud paa det Grønne ned til Lunden, der alt, som de kom nærmere, aabnede sig meere, og viste dem endelig en liden Høy, saa beskygget af de deromkring plantede Eege, at neppe Middags-Solen, som da paa den klare Himmel udbredte den skønneste Dag, kunde gjøre de tre Stene kiendelige oven paa Høyen med den Fierde, der lig et Bordblad hvilede paa disse.

12

Her seer du, min Søn, sagde Menes til Azan, det Sted, hvor din Stamfader tilbad Gud for sig og sine Børn; Her ofrede han, da han sendte dem fra sig at beboe de tomme Lande: Her stod han, og omarmede dem sidste Gang, og velsignede dem, og bød dem at frygte den store Herre og vandre i hans Bud. Her opløfter jeg dagligen mine Hænder til ham, Herren, min og alles Skaber, min og mit Folks Fader og eeneste Regent. Her staaer jeg fire Gange om Aaret ved dette Alter, ofrer og paakalder Gud: Og mit Folks Ældste opfyldte Lunden, de Unge Pladsen, og de smaa Salen. Alle takke hans Navn, anraabe hans Barmhertighed, og glade sig hinanden, hvor god Herren er, og at han eene er stor.

Azan! ær ham af dit ganske Hierte, og lyd hans Befalinger, og hvad har han befalt os uden at være lykkelige? Hvad forbød han os uden at blive ulykkelige. Han elsker Sandhed, og du, min Søn, følger Sandhed, naar du erkjender ham for din Herre og Fader, og Menneskene for det, de ere i Henseende til dig. Lad denne

13

Sandhed bestraale din Siæl, saa blive Pligter din Lyst og Laster din Afskye.

Azan! tilbed hver Dag din, og dit Folks og hele Verdens Regent. Han er det, om I end ikke troe det; Men aldrig skal eders Anslag ledsages af en varig Lykke, naar I ikke frygte ham. Al Lyksalighed staaer ved Orden; Men det er den første Orden, at Gud er Herren og Mennesket Undersaatten.

Du sukker, min Søn, og at Gud rører dit Hierte, siger mig, at fra dette Øyeblik af begynder han at gjøre dig lykkelig. Men naar han ophøyer dit Hierte til sig, skal du og staae, som jeg i Dag staaer, og tale Guds Ord til dit Folk. Det elsker dig, som du mig, og du vil dets Lyksalighed. Men Velstand kand aldrig boe imellem Eder, naar Synd forjager Velsignelse, og Laster gode Sæder. Et Folks Lyksalighed er samlet af hver Families Velfærd; men intet Huus bestaaer, hvor Udyd hersker, og Overdaadighed øder.

14

Azan! Frygt Guds alseende Øye, og dit Folk behøver ikke at skielve enten for Frihed eller Eyendom. Lær dit Folk at ære hans Love, og det skal lyde dine: Hvers egen Samvittighed skal være din Tilsynsmand, og forhærder nogen sig mod den, han skal gyse for sine Naboers Dom. Det skal blive en Skiendsel at være en ond Borger, fordi det allerede er en Skam at være et slet Menneske. Dine Straffer, min Søn, afskrække neppe dem, som ere blevne Onde: Men Gudsfrygt gjør, at der enten ikke ere Onde, eller at de, som

ere det, blive en Skræk for sig selv, og

en Vemmelse for andre.

Azan! Fyrsten er mægtig; med Gud er hans Kraft. Ja! Du, som gjorde Jorden og satte Mennesker derpaa, du er min Kraft. Du satte mig, et Menneske, til

Fyrste for mine Brødre. Du gjorde dem dyrebare i mine Øyne, fordi jeg vidste, de vare dine; og mig i deres, fordi de saae dine Love at være mig hellige, og dit Herredømme at udøves ved mig. Jeg opmuntrede mit Folk til Flid; men du gav os frugtbare Agre og velsignede Aar.

15

Jeg ønskede, at see det formeeret; men du afholdte Død og Ødeleggelse, og du gav mig at finde de Mænd, som viiste mig de skiulte Næringsmidler, jeg ikke kiendte. Fiender truede, eller angrebe os: Du skrækkede dem eller gav Seyr. — Og mit Folk, mit kiere Folk! det seer paa mig og følger: jeg taler og det lyder. Herre! din Kierlighed, din Frygt gjør alt dette.

Ordene tabte sig i den Gamles Mund. Han nedkastede sig og tilbad. Azan stod henrykt, og Zariasp sank af Forbauselse til Jorden.

Imedens Andagt, Forundring og Rædsel gjorde alle tause: stod Menes op, og over hans Ansigt udbredte sig en Munterhed, liig den, som sees paa en dydig Søn, der har takket en eyegod Fader. Lad os vende tilbage, mine Venner, siger han til dette bevægte Selskab. Og du, min kiere Azan, hvorfor saa henrykt? Vov kun at

troe dig elsket af Gud; thi han elsker dig. Og denne Zariasp elsker han og; thi derfor er han bleven forfærdet. Ja! Eder alle, Brødre, har han forbarmet sig over; thi I ere alle rørte. Nu kand I ikke tænke Eders egen Tilstand; thi I føle

16

for meget. Men bevarer nu og lyder denne Overbeviisning, og da skal ogsaa I kunne gaae fra hans Altere med oplivede Evner. Saaledes taleden den Gamle og nærmede sig til Huset. En af de Ældste spurgde ham, naar de Aarlige Fester indfaldt. Ved Vinterens Begyndelse, svarede han, og Foraarets, ved Midsommers Tider og strax efter Høsten. — Saa er vel Midsommer-Høytiden nær — Ja! om fiorten Dage — O! Azan, raaber denne, tillad os at bivaane Festen. Men Azan var borte og Zariasp med ham. Alle vendte sig om med en øm Uroelighed, undtagen Menes. Kiere Venner, sagde han, lader os gaae ind: min Broder-Søn og Zariasp tilbøde Gud.

Dagen var heed, og den Gamle pleiede ved denne Tid at hvile sig. Selskabet vidste det, og forlod ham, for at gaae hen til den store og luftige Sal, som var anvist til deres Samling. Deres Siele vare for opvakte til at taale nogen Søvn, og deres Tanker saa overflødige, at de maatte meddele dem til hinanden. Da første Gang taleden de om Gud, og sig selv, og hyklede ikke. Azan var dem kiere, og deres Land ogsaa langt over

17

Partier, og egne Fordeele og Familier. Ascenas blev nævnet med Ærbødighed, og de forundrede sig over sig selv, at de uden at vide Midler vovede at troe, at Landets Gield skulle uden nogens Fornærmelse blive betalt.

Kongen og Zariasp kom tilbage, og de følede for Azan en anden Ærbødighed end nogensinde tilforn. Han traadde ind i sit Kammer, lagde sig og sov roelig. Zariasp sad hos de andre tankefuld, men med en fornøyet og standhaftig Mine.

Endelig blev dem sagt, at Menes var i den skyggefulde Have, hvor han med sine Venner pleiede mod Solens Nedgang at spadserere. De stode op, og skiønt Azan endnu sov, gik de alle til Menes. Ham fandt de siddende lige over for en Flod, som strax uden for Haven styrtede sig ned af en Klippe. Aftenen er deilig, sagde han til dem, og Regnbuerne i Vandfaldet, Fuglenes Sang, Hiordenes Brægen, og Vandets Torden fornøyer mig. Kommer, mine Venner, og deeler min Glæde; men hvor er Kongen? Han sover, svarede de, og vi nennede ey at vække ham. Lad ham kun sove, denne kiere Unge, sagde Menes; men

18

sig mig, Hur, var Ascenas i hans sidste 30ve Aar, jeg ey saa ham, saa øm over sit Folk, som tilforn, og overalt var han af saa føyeligt et Gemyt, som min Azan. Du veed jeg elskede min Broder, men elsker vist og Sandhed.

Ja! Herre, Azan har sin Faders Hierte, og som du seer ham elske os, saa elskede Ascenas os: han elskede os for høyt og vi vare forkielede, og du veed, Herre, hvordanne kielne Børn ere: de blive aldrig trette af at begiere, og den ømme Fader giver meer, end han kand taale og de kand taale. Vi burde, som du denne Formiddag sagde, enten ikke have havt den fremmede Overflødighed eller aarligen ved nye Paalæg have betalt den. Men for begge Deelee krympede vi os, og Ascenas saa det, og for at være Fader kunde ikke være Fyrste. Han vilde endog af sin egen forsparte Formue have prøvet at betale alt, og døde. Ja! brød Zariasp ud, hans Gield er vor Gield, og bør betales af os: Jeg skal betale min Deel, saa længe dette Hoved kand tænke, og disse Hænder Arbeide. Og den er et Afskum iblant vort Folk, der ikke saa tænker. Men, sagde Menes, Fyrstens Gield er jo ikke Sønnens og mindre Folkets; Herre,

19

svarede Zariasp, mit Hierte siger mig, at den Gield, Ascenas har gjort, er vor Gield, og det er mig nok. Ville ingen betale, vil og skal jeg betale ikke min Deel allene, men min Slegtes Deel: ja jeg skulde eene betale af Folkets Gield, hvad jeg kunde, saa længe jeg levede. Ascenas var vor Fader, og øm over os meere end over en eeneste Søn. Ach! Ascenas! Ascenas! Her flød Zariasp bort i Taare, og vilde have skyndt sig fra Selskabet, for at give paa et vidneløst Sted sit beklemt Hierte en ønsket Frihed. Men Menes greb ham i Kiolen og sagde; Bliv hos os, Zariasp! Dine Taare ere hellige, og opbygge os. De sige mig, hvad jeg, jeg bør søge at fortjene, og alle lære vi, at det er sødt at gjøre vel, og en Lyst at være taknemmelig. Thi, mine Venner, troer mig, at denne nidkiere Zariasp skulde af Kierlighed til sin døde Fyrste holde ud sin heele Livs-Tid at arbeide og trælle. Og lad os sette, at hans Landsmænd tænkte alle som han, hvor længe mon denne Gield skulde trykke dem? Azan har (saa troer jeg) 400,000 Mænd foruden Qvinder og Børn, og saa mange Arme oplivede af een Aand og under en viis Bestyrelse hvad kand de ikke udrette? Dette Folk har hidtil forbrugt alt for mange fremmede

20

Vahrer: lad det indskrænke sig til det Nødvendige: Derved skal det spare en stor Deel af sit Korn og Qvæg, og hvad der hidtil har været anvendt til denne Overflødheds Betaling, anvises nu til Gieldens Afgjørelse. Lad det samme Folk blive meere flittigt, bedre oplyst, visere bestyret: Lad udyrkede Jorder optages, de brugte bedre dyrkes, alle Hænder arbeide endog Børnenes (thi og for dem er Arbeide) lad hverken Egennytte, Fortrykkelse, Udsuelse eller nogen anden Last enten forstyrre eller øde, men Guds frygt, Kierlighed til det Almindelige og en virksom Eenighed besiele heele Folket: Lad dette skee og jeg er vis paa, at under HERrens Velsignelse er Gielden inden 12 Aar forsvunden.

I dette at Menes saaledes taledede, kom Azan, og havde en Fremmed med sig. Menes saae paa denne, begierlig efter at vide, hvem han kunde være; men Azan forekom ham; Farbroder, dette er Pharnaces, mit Folks Talsmand, og en af mine tapreste og klogeste Borgere. Han har ledsaget hid Colchernes og Aramernes Gesandter og de fordre strax Gielden betalt, og det under Krigs-Trudsel; thi de har hørt, at vi ville besvige dem, og

21

derfor har gjort fælles Sag af deres Fordring. Men jeg forlader mig paa Gud, mine Fædres Gud, og hans Navn være lovet, at jeg er hos dig, min Fader; thi din Viisdom skal nu raadføre os. Azan vilde have omarmet sin Farbroders Fødder, men denne tog ham i sine Arme og kyste ham. Sagde jeg ikke, min Søn, at Gud er Fyrstens Kraft? Du hører onde Tidender, og skielver ikke, som de Ugudelige, ey heller trodser du, som Daarerne. Du veed at Vanskeligheder fordre sindig Overleggelse, og overleg Klogskab; men det veed du og, at vise Raad ere fra Gud, og deres Velsignelse fra hans mægtige Naade. Gak frem i HERrens Kraft, og dit Folk skal blive lykosaligt. Men du, Atys, (saa hedde en af Meneses fornemste Betiente) leed Gesandterne til mit Herberger-Huus, og sørg for dem, som mine bedste Venner. Og du, Pharnaces, vær velkommen! Er alt vel i Azans Huus og hos hans Folk? — Jo! HERre! saavidt det kand være vel, hvor Giold nedtrykker til Jorden, og en grum Krig truer os og vore Børn. — Nu, nu, Pharnaces! Denne Strøm, som, i det den udskyder sig fra Klippen, synes at skulle overskylle denne min Have, synker strax ved sin egen Tyngde, finder nedden for et udhulet Af-

22

Løb, og vander siden mine Marker. Hvo gav Vandet denne Tyngde? Hvo grov denne Rende? Det har Gud gjort, og han skal og lade Eders Fienders Mod synke, og eders Giold finde et ønskeligt Afløb. Men, mine Venner, lader os gaae ind at spise: vor nye Giest har gjort en lang Reise, og er baade hungrig, og tret. I Aften ville vi fornøye os, og i Morgen tænke paa vore Gesandter og vor Giold.

De fulgte Menes. Aftensmaaltidet var tarveligt, Samtalen munter og endog Pharnaces maatte blive glad. Hvor kan jeg, sagde han til sig selv, være fornøyet! og i det han vilde kalde de Mørke Tanker tilbage, henrev et Ord af Menes, et Træk af Rhases, hans Søn, Azans Munterhed og Zariaspes Føyelighed hans Forundring. Han følte det skønne, smagte Saltet, oplivedes, loe, vilde begribe sin Fyrstes og sine Venners Forandring, tænke paa Tilstanden hjemme, og kunde ikke; thi en nye Funk af Viisdom, et Blink af Vittighed bemægtede sig hans Agtsomhed. Tilsidst dømte han sig selv ligesaa fortryllet, som de andre, og vilde være det. Han glemte Giold og Krig, eller haabefuld tænkte derpaa. Cithar, Cimler og Piber, som efter Maaltidet

23

kom ind, og de Lovsange, som forenede sig med dem, gave hans Siel en Høyhed endnu større end den, han følede, da han i Slettene ved Araxes havde flaget de røveragtige Byzere.

Zariasp, sagde han, da de vare komne over i deres Natte-Herberg, jeg kunde være Meneses ringeste Tiener, for at nyde saadanne Aftener. Men Zariasp! hvor er du forandret, og hvor er Azan munter! og I alle, jeg kiender Eder ikke meere. O! Pharnaces, svarede Zariasp, du begynder at kiende os: Gud skal gjøre, at vi alle kiende hinanden: Men det er Midnat, og du, min Ven, nyd nu dit Sinds Roelighed og hvil dig efter din møysomme Reise — Er det Midnat: neppe tænkte jeg, at den første Nattevagt var forbi — Jo! see der denne Stierne.

Morgenstunden kom. Pharnaces vognede, og med ham alle de rædsomme Tanker. Han kastede sig i sit Lene, saae sit Fædreneland, hørde de buldrende Fiender, hadede Aseenas, soer at ingen Giold Fulde betales, flog Aramerne, blev flagen af Colcherne, fendte de gamle Mænd med Qvinder og Børn til Me-

24

nes, og i Spidsen af sit Folks sidste Mandskab gysede, skjønt fortvilet, for Udfaldet af den Trefning, han allersidst kunde levere. Men i det hans Siel nedsank i en haabeløs Mathed, staaer Azan ved hans Seng.

Staae op Pharnaces, siger han, og mød mig med de andre i min Farbroders Raadsal. Pharnaces stod op, og lig sig selv paa de blodige Marke, hvor han glemmer Faren for at iverksette sin Plan og kuldkastrer Fiendens, overskuer han i en arbeidsom Taushed nu sine Grunde for Gieldens Frafald, og nu sine Modstanderes for sammes Betaling.

Azan var allerede hos Menes: og hans Mænd gik over til Raadfalen, hvor de forefandt begge Fyrster, og den Gamles tre Sønner. Mine Venner, sagde Azan, jeg har bedet min Farbroder og mine Fættre ikke allene at bivaane vor Forsamling, men og at meddele os deres Raad. Naar den Sag, vi skal handle om, angik mig selv, bad jeg dig min Fader, at byde over din Søn; men her gjelder det mit Folk, og disse mine troe Mænd bør overbevises om, at, hvad du vil raade os, er Viisdom. Eders Land, mine Venner, svarede Menes, er

25

mit Fædreland: anseer mig da i Dag, siden min Brodersøn saa har vildet, som en af Eder, og disse mine Børn, som fødte Medlemmer i Eders egen Raadsal. Konge (sagde han, i det han vendte sig til Azan) tag dit Sæde: her setter jeg mig som din ældste Raadgiver, og I, mine Børn, tager Eders sædvanlige Plads ved Thronen. Azan bøjede sig til Jorden for sin Farbroder og lydede. Hans Mænd satte sig, som Brug var hiemme.

I vide, mine troe Mænd (saaledes taledes Azan fra Thronen) at Colchernes og Aramernes Gesandter ere komne, og under Krigstrusel fordre de store Summer betalte, vi skyldte dem. Et fra vort Land udbredt Rygte, at jeg ikke vilde afbetale min Faders Gield, har gjort dem først opmerksomme, og siden saa eenige, at de nu paa engang kræve, hvad de tilforn nøjedes med lidt efter lidt at modtage. Hvad de have laant os, bør de have; thi hverken vil jeg bedrage, ikke heller bør mit Folk. Men strax at betale alt, overgaaer vore Kræfter. Det gjelder da at udfinde, hvorledes vi for det første skulle tilfredsstille disse Folk og afværge den ødeleggende Krig, som truer os, og for det andet hvorledes vi aarligen uden vort Fædrene-

26

lands Fordærvelse kunde udrede disse af Landet gaaende Summer. Skeer det nu, at vi kand tilfredsstille vore opbragte Creditorer, maae det tillige afgjøres, hvor meget af Gielden de foruden Renterne aarligen skal modtage: men førend dette fastsættes, maae vi ikke allene vide, Hvad Landet kand miste, men og udgrunde de kraftigste Midler for at sette dette Statslegeme i den Stand, at det kand taale denne sit Blods Aftappelse, uden at angribes enten af Slag eller Svindsot. Siger, mine troe Mænd, eders Meening om denne vigtigste Sag, saaledes som I kand forsvare for Gud og Eders Fædreland. Men du, min Farbroder, og, I, mine Fættre, værdiger at høre os, og siden enten at bifalde eller forkaste.

Pharnaces reiste sig, og I det han med en bævende Stemme begyndte at begiere Tilladelse, som sit Folks Talsmand strax at erindre noget mod sin Fyrstes Forestilling, vendte Menes sig mod ham og sagde: Min kiere Pharnaces, tillad at jeg for at forkorte Tiden og lette vor Beraadslagning strax gjør Fyrsten og Eder det Forslag, at I sende Gesandter til de Aramer og Colcher med det Tilbud aarligen foruden Renterne at betale en vis Deel af de

27

12000 Talenter, I skyldte dem. Hvor meget dette aarlige Afdrag skal være, maae, om ikke før, saa ved Eders Hjemkomst bestemmes. Men jeg vil, om dig saa synes, kiere Brodersøn, lade en Gesandt fra mig reise med, for at erklære til disse vrede Folk, at, om de ikke opgive den Paastand strax at ville have hele Gielden inddreven, nødes jeg til for at afvende din og mit gamle Fædrelands Ulykke, strax at lade 1001000 Mand nærme sig til Colchernes Grændser. Dog for at vise dem tillige, at vi hverken ville overvælde eller besvige dem, var det smukt at tilbyde dem strax betalte de nu forfaldne Renter med den Deel af Capitalen, som du efter Nøyere Overveielse kand fastsette for dette Aar. Bekymrer Eder ikke, mine Venner, hvorfra disse Penge skal komme, thi mit Skatkammer kand undvære dem indtil næste Aar efter, at I Have skilt Eder af med Eders nu værende Creditorer.

Farbroder/sagde den forvirrede Azan Hvad skal jeg sige? Du tiender mit Hierte, min Fader! og jeg føler dine Velgjerninger. Jeg er dig unyttig og dog modtager jeg saadan Redning! O! raabte de andre, tak Konge, tak store Menneskeven! hvor er du ædelmodig! du baade raader og hielper. Ach! mine Venner, udbrød

28

den gamle Fyrste, Eders Glæde er min Glæde: tak være Gud, som har til denne Eders Nøds Tid sparet mig Livet, og givet mig den Magt i Hænde! Men da I bifalde dette mit Forslag, saa kunde vi jo om min Brodersøn saa synes, gaae lige til det andet Stykke i hans Forestilling. Her er to vigtige Poster: Hvorledes kand Gielden bedst af Landet udredes, og ved hvilke Midler kand det settes i Stand til at taale dette aarlige Afdrag.

Det Øyeblik Azan havde med en øm Ærbødighed samtykt, stod Pharnaces op. Hans Øyne funkledede, hans Hænder zitrede, og en Forvirrelse blandede sig med den Frimodighed, som ellers var ham saa naturlig. Konge, sagde han, i det han vendte sig mod Azan, jeg maae først tale dit Folks Sag. Du vil betale din Faders Gield, og hans dydige Broder, denne ærværdige Herre vil det og. Fjenderne fordre paa engang alt sit Laan, og Menes vil med 100,000 Mand true dem til at fatte billigere Tanker. Tillad mig, Konge, at føre dine eller vore Tropper mod Aramerne, imedens disse din Farbroders holde Colcherne i ærbødighed, og jeg skal staae de sydlige Qvinder, og vende mig, og i en Haft være ved Arares, og fra Østen give Colcherne et blodigt Besøg, da Hæren herfra kunde paa

29

samme Tid ængste dem mod Vesten. Tag mit Hoved, Fyrste, gjør mine Børn til Slaver, nedbryd mit Huus, og lad mit Navn være for de tilkommende Slægter en Vemmelse, om jeg ikke kuer de kielne Aramer, til at frafalde deres Fordring, og ved Menes Hielp vrister af Colchernes Hænder de Tavler, hvorpaa din Fader skrev vor Skyld. O! Fyrste! du vil betale Gielden. Du vil; men kand du? bør du? dit arme Folk, du saa elsker, og som saa elsker dig, vansmægter nu under Byrden, og hvad vil skee? Faa Aar har det betalt over sine ordentlige Skatter de 1000 Talenter, og see dog de tiggendes Mængde, de nøgne Bønder, de sukkende og nedslagne Borgere, Haandværksmanden uden Arbejde, Kiøbmanden uden Penge, dine Stæder truede med Armod, den Fartige forsagt og den Rige uden Mod. Afmagt føles allevegne, og hvad bebuder dette uden en tilkommende Ødeleggelse? de nye Skatter svække Kræfterne til at udrede de gamle: andre Paalæg maae bøde paa det Manglende: alt hvad Undersaatten kand spare, opsluger Gielden, og gandske fortærer den Kraft, hver Mand skulde have til sin Nærings Drift. Skal da vor Sved, vor Trældom, ja vor Armod føde Aramernes Vellyst og opdyng nye Skatter i

30

Colchis? Skal vore Børn nedsynke under Aaget, og intet overlevere til en ulykkelig Afkom uden Fortvilelse? Og du, Fyrste, vil du være Skattefoged for disse dit Folks Plagere? Vil du boe imellem Suk? Kand dine Øyne udholde denne paa alle Ansigter malte Misnøysel? Du fand ikke, ømhiertede Azan: du vil en Dag, trettet af din strenge Dyd, overvunden af dit Folks Elendighed, gribe Sværdet og med det betale din Gield. Men da har du mindre Styrke, fordi dit Folk er blevet fattigere og derfor mere Modløst: da lever maaskee ey heller denne din og vor Fader.

Pharnaces taug. Azan var bevæget over sit Folks Tilstand, og dog elskede han ham; thi Manden havde talet af sin Overbeviisning; men endnu troede denne Konge, ar Gielden burde betales. Zariasp, siger han, hvad synes du om det, mit Folks Talsmand har fremsat: og du ærlige Pharnaces, forsvar din Mening, eller antag en bedre.

Du vil (begyndte Zariasp, og saae paa Pharnaces). Du vil overtale vor Fyrste til ikke at betale sin Faders Gield, og det fordi du troer, at vort Fædrene-Land, som allerede er i

31

sin Velstand svækket, vilde derved i Grunden ødelegges. Jeg er Soldat, og ikke Statsmand, men saa meget begriber jeg, at, kand vi beholde Fred, og undgaae de svære Krigsomkostninger, maae det være ligesaa mueligt for os at betale de 12000 Talenter, som for vore Fædre at udholde den fiorten Aars Krig, med de mægtige Saspierer: og veed du ikke, Pharnaces, at vore Aarbøger forsikre, Krigen kostede os 22000 Talenter, hvoraf tilvisse den halve Deel fordeelte sig mellem vore Naboer, som maatte forsyne vore Tropper med Proviant, Klæder og Vaaben? Du veed og, at Azans Farfader ved Krigens Ende befandt sig endnu i 8000 Talenters Gield, og Landet var udmattet ved de svære Skatter, og de stærke Udskrivninger: Folket var blevet tyndt: Vore Grændser laae øde: adskillige Byer vare Askehobe. Men Menis Fader vovede at have Haab Gielden blev betalt, Landet reiste sig, Folket tog til, Stæderne opbygtes, og ti Aar vare neppe forbi, førend ingen følede enten Gield eller Krig. Hvorledes dette gik til, veed jeg ikke saa Nøye; men saa meget begriber jeg, at, naar vi frygte Gud, saa da vi have samme Land, ere det samme Folk, og kand vente os af vor unge Fyrste hans Farfadets vise Regjering, maae det, vore Fædre kunde

32

i de vanskeligste Tider udrette, ogsaa være gjørligt for os. Erfaring er mig i Steden for anden Klogskab. Jeg troer derfor, at Gielden kand afbetales, og naar den kand, er der end ikke mindste Udflugt tilbage, hvorfor den ey skulle. Jo! Pharnaces, vi bør betale den Gield, vor fromme, vor eigode Ascenas har gjort, og det, som du bedst veed, min Ven, af Ømhed over sit Folk, og for at drive dets Lyksalighed til høyeste Spidse? Ja! skulde vel Azan kunne føre det over sit Hierte, at svække sin Faders Ord, og kaste paa hans Minde slig en Skiændsel? Hvad Ascenas har lovet, har Azan lovet; thi Kongen i Armenien dør jo aldrig. Kongen har forpligtet sig til Betaling, og bør betale.

Det er et Ordsprog, raabte Pharnaces; thi at han virkelig dør, viser almindelig hans Efterkommer. Har han ikke Magt til at ophæve alle Formandens Befalinger, Forbud, Stiftelser, Bestallinger? Vende vi os ikke alle til den nye Regent, for at blive bekræftede i vore Embeder, og erholde af ham samtykt, hvad hans Fader har enten givet eller indgaet.

33

Det skeer, svarede Zariasp, Men Spørsmal, hvorfor? Feiler jeg ikke, er Hensigten enten at skaffe nogle Penge ind i Skatkammeret, eller og at erholde af de meestgieldende Undersaatter en høytidelig Hylding. Det veed jeg, at det Øyeblik vor elskværdige Ascenas havde opgivet Aanden, var Azan Fyrste, og at baade du, Pharnaces, og jeg uden at bede vore Embeder os bekræftede, strax annammede og iverksatte hans

Befalinger. Personen var da vel død, hvori Høyheden hidtil havde boet, men ikke Høyheden selv. Kongen levede endnu og virkede fuldkommen. Var det da samme Kongemagt, maatte den jo og have samme Rettigheder, og, om jeg ikke meget bedrages, samme Forpligtelser. Du sagde videre, at Eftermanden havde Magt til at ophæve alle sin Formands Anstalter; men, min kiere Pharnaces, har han da og Ret dertil? En god Konge betænker først, hvad han maae gjøre, og derpaa, hvad han kand gjøre. Du erindrer vel, at da vi i vor sidste Raadsamling hiemme eggede Azan til at frafalde Gielden, spurgde han med et beklemt Hierte; men kand jeg og med en god Samvittighed giøre Min Faders, min egen Forpligtelse til intet? Er det tilladt? Er det anstændigt? I vide, mine Venner, at jeg til Colchernes og Ara-

34

mernes Gesandter erklærede, at jeg og vilde vedstaae Gielden. Og, Pharnaces, bør vel Azan, denne for sin Ære saa ømme Fyrste, brække sit Ord?

Zariasp! svarede denne: Azan hører mig; men Azan elsker sit Folk meere end sig selv. Han tør bryde et Løfte, han ikke bør holde. Det er ugyldigt, thi det strider mod Landets Bedste. Kand han, jeg spørger dig, ved nogen Lov forbindes til at udhungre sine Undersaatter, berøve dem al deres Eiendom, tvinge dem og sig med til Bettelstaven? og just dette maae skee, naar denne fordævelige Gield skal betales. Du siger: han bør være Ordholdig, saa lad ham da (thi jeg, som Folkets Talsmand maae sige det) saa lad ham da holde Loven, som hans Oldefaders Farfader gav, at ingen af hans Efterkommere skulde have Ret til at skille Riget ved nogen af sine Lande eller Herligheder; Men hvilket er nu det største Tab for os, en liden Provints neppe af 100 Talenters Indkomster, eller og en Gield, som muelig berøver Riget over 13000 Talenter? Burde Azan erklære Magtesløst, om hans Fader havde bortskienket en Bye, skulde han da ikke endnu skarpere af Loven være forbunden til at svække de Gieldstav-

35

ler, der skille os ved meere, end 30 Byer indrente? Zariasp blev Utaalmodig. Hans Følelse af Retfærdighed og hans Fortrøstning om Landets Redning vare alt for nye til at kunde udholde en langvarig Modsigelse. Pharnaces! siger han i en hæftig Bevægelse, Azan bør holde sit Løfte; thi du og jeg og hver ærlig Mand bør staae ved sine Ord. Er det retfærdigt at betale sin Gield, bliver det ved tusende og tusende Udflugter aldrig retfærdigt ikke at betale den. Tiridates, som der sidder, solgte i en Overilelse sit Jordegods langt under dets Værd, og skjønt det var til hans Skade valgte han hellere at blive forarmet end tabe sin Ære. En Fyrste, ja et heelt Folk ere ligesaa bundne af Retfærdigheds evige Love, som den mindste Undersaat. 100,000 Mand og du i Spidsen af dem, om du end forkuer Aramerne og spæger Colcherne, skulle endnu ikke kunde gotgjøre, at Løgn er Sandhed og Uret Ret. Du spaaer vort Land Ulykke, om Gielden betales; og svarer mig ikke, Hvorfor vort Rige blev staaende i Azans Farfaders Tid, da dets Udgifter vare stærkere og dets Kaar haardere. Du snakker

om Grundloven, og vil have os til at troe, at

36

Tabet af nogle tusende Talenter er vigtigere end Tabet af en Provints. Tag da 12000 Talenter, og see, om nogen Konge sælger dig en Provints med fuld Frihed og Høyhed. Hvad regner du de Mennesker for, der beboe slikt et Stykke Land? Set mig deres Værd, og husk endnu paa, at de ere Borgere. Ophøyt dine Talenter, saa meget du vil; men viid, at et Land og hvad det frembringer, har en naturlig Værd, Penge aldrig kan faae. Mennesker have levet, uden dem, men aldrig uden Jord og den Afgrøde, Jorden leverer. Det saae Lovgiveren paa: derover forbød han sine Efterkommere at adsplitte Rigets Provintser, men ikke at gjøre Gield. Overalt er det utaaeligt, at en Fyrste skal kuldkaste sin Faders og sine egne Forbindtligheder.

Og dog gjøre Fyrsterne dette, blev Pharnaces ved: lad en Fader eller Farfader tvungen eller godvillig have afstaaet det mindste Stykke Land; see om ikke Sønnen eller Sønnesønnen, saasart de kand, fordre det tilbage under det Paaskud, at Stykket hører til deres fulde Arv.

Ret, Pharnaces! hvad Fyrsten bar Magt til, har han og Ret til! Det er 110 Aar siden, at vi efter en ulykkelig Krig maatte indrømme

37

Mederne det skønne Gilan, Hvorfor skulde ikke Azan, om han kunde, rive det fra dem? Vores to sydostlige Provintser kand Aramerne igjen snappe fra os; thi for 300 Aar siden indtog vi dem: og Caduserne, siger man, have engang eiet den Provints, som nu er vor Regierings-Sæde, lad dem og komme at kræve deres gamle Arv. Og naar alle de, som have slige Grunde, mældte sig, hvo veed, om vi beholdte en Fodbred as det Land, vi hidtil have troet at være vores? Nei! Pharnaces, jeg kand begribe, at en Søn, som veed at hans Fader blev overvældet eller forrasket, kand med Rette væbne sig for at tilbagefordre det tabte; men ellers veed jeg, at Fredspagter maae gielde, og Tretter engang ansees for endte. Og at jeg skal erindre dig om den Sag, der i Dag handles om, have Colcherne og Aramerne tvunget eller bedraget os deres Penge paa? Eller have vi

indstændigen begiært dem og høytideligen forpligtet os til at erstatte dem? Da du ikke kand nægte det sidste, saa mane du jo tilstaae, at de have paa os det retfærdigste Krav. Azan har da ikke til at kuldkastrere deres Fordring den Ret, som du vil evig have Eftermændene paa Thronen forbeholden til aftvungne eller afstaaede Provintser. Men disse vore Udlaanere beholde,

38

om vi end nægtede dem nu deres Penge, den billigste Fordrings-Ret; en Ret, de med Magten kunde gjøre gyldig, sagsnart Omstændighederne bleve dem gunstige. Vi havde da altid Aarsag til at frygte, og derfor og til at holde os rustede imod dem. De kunde jo, om de ikke selv troede sig stærke nok, sælge deres Fordring til Assyriens Konge. Vi kunde da maaskee

blive nødte til at føre for denne Gields Skyld en Krig efter en anden, og da spørger jeg, om den Frygt, den Uro, det Borgerblod, de Omkostninger ikke rimeligen kunde overveie de Uleiligheder, Gieldens Afbetaling nu vil koste os. Troe mig, Pharnaces, det baader ikke at være uretfærdig.

Ach! Zariasp! svarede den anden, hvor har du høye og rædsomme Begreb om Staternes Retfærdighed og deres Bestandighed i at følge den samme Plan og sigte til eet Øiemeed? Du tænker, at ligesom den Aramiske og Colchiske Konge nu antage sig de Undersaatters Sag, som have forstrakt os de gruelige Summer: saa skal de stedse væbne sig for disse Borgeres Skyld, og ikke lade af, førend de have aftvunget os den sidste Skilling. Men om vi end skulde for nærværende Tid nødes til at love

39

Dem Betaling, hvor let dog for os siden at finde det gunstige Øyeblik, da Fyrsterne selv skulde opofre disse deres Undersaatter, og glæde sig, ved deres Fordring at købe sig vort Venskab? Colcherne leve nu med Saspirer og Moscher i den tryggeste Fred, og Aramerne trues ikke af deres mægtige Naboe i Assyrien. Men vil Azan tillade det, jeg skal inden to Aar hidse Assyrierne paa vore sydlige Naboe, og de nordlige skal see sig anfaldne af deres gamle Fiender. Lad os paa samme Tid gjøre usædvanlige Udrustninger: jeg vedder, at de Colchers og Aramers Konger skal, for at blive sikre for os, rive Gieldstavlene af vore Creditorers Hænder, og selv sende os dem. En duelig Fyrste og et klogt Raad veed at gribe, ja selv at skabe stige lykkelige Lejligheder, imedens en svag Siel, bange for sin Retfærdighed, udmatter sig med krybende Anstalter, og omkommer; i sine egne Øyne som et Offer, og i alle Fornuftiges som en Daare.

Pharnaces! er du Talsmand for en Røverbande, eller for et ærligt Folk! Tie: Du vanhelliger dette Sted, hvor Uretfærdighed aldrig taledes. Blev du til for at skabe Ulykke, og ophidse Folkene til at udgyde Blod-Strømme?

40

Skal mit Fædreneland reddes ved Skiendsel, og dets Lykke udfordre Himmelens Hevn: saa fortære mig først en Torden-Straale, og en brad Død henrive mine smaa Børn! Og du, som laaner din Mund til Ugudelighed, nævn du mig noget Folk, som Uretfærdighed gav en varig Lykke. Du har hørt om den store Zares, som Indien maatte sende alle sine Rigdomme. Han er din Lærer. Hyrcanien, Persien, Ariane vilde han opsluge, og derfor saaede Oprør, Krig, Mord alle vegne. Ingen Forpligtelse var ham Hellig, ingens Redelighed fandt hans Ærbødighed. Og hvad udrettede denne rige, mægtige, arbeidsomme, underfundige Fyrste? Luus opaade ham, og Forsmædelse fulgte hans Afkom, til hvilken han efterlod et forarmet og afmægtigt Folk. Hyrcanien har, for at give sig en Vægt i alle Landene paa hin Side Floden, oppustet i lang Tid de fleste Krige: ogsaa dens Statsmænd ere dine Mønstre. Men hvad har Hyrcanien vundet? En almindelig Armod, og et forgieldet Skatkammer. Du saae, Pharnaces! Du saae for faa Aar siden Assyriens kiekke Konge angreben af de mange Fyrster, som vilde omkaste de to forhen sluttede Fredspagter. Kunde noget Forbund være stærkere? Men hvad frugtede dem denne Uretfærdighed? Han beholdt

41

jo sine Eyendomme, og de fik slagtet nogle hundrede tusende Mennesker. Det har du seet, og endda tør du prædike Uretfærdighed, og spaae ond Trædskhed Lykke. Kald mig Fei, fordi jeg har ligesaa lidet Mod som Lyst til Bedrageres Paafund; men viid, at den forarmede Kiøbmand, som ved nye Flid tør haabe sin Velstands Oprettelse, har et langt større Mod end den, der giver sig i Røveres Selskab for at samle de hastige Rigdomme. Og du! hvi valgte du den lange Dueligheds Vey til din egen Lykke? Hvi krøb du ikke for Boges, eller spillede under Dække med Sphendat! Du saa retfærdig, at du har endog med Møie betalt din Faders Gield, hvor kand du plage Azan for at frafalde sin Faders?

Zariasp nedkastede sig paa sit Sæde: Ærgrelse og Foragt taledes endnu af hans Gebærder. Pharnaces reiste sig op, og alt for angreben til ikke at føle Forvirrelse, standsede han et Øyeblik for at overtænke sin Tilstand: og syntes, at han havde forladt sit sande Forsvars-Sted. Imedens denne Taushed herskede, besluttede den gamle Tiridates, der endog hjemme havde talt mod det Forslag om Gieldens Ophævelse, at tiltale Pharnaces.

42

Jeg var 22 Aar gammel, da jeg, som Zariasp før sagde, i en Ubesindighed forskiertsede mit Fædrenegods. Endog vore Love havde tilladt mig at kalde mit Ord tilbage; men da jeg betænkte, at Æren er det kiereste, et Menneske eier, besluttede jeg at holde mit Løfte, og ved Flid og Sparsomhed see til at oprette min Skade. Hele 30 Aar maatte jeg leve kummerligen, førend jeg kunde sige at have indhentet, hvad jeg en Time forloredede. Jeg tilstaaer, det var haardt, og følesløs var jeg ikke; men det trøstede mig altid, at jeg havde handlet som en ærlig Mand, og var af alle anseet derfor. Azans Farfader og Fader troede mig: hver Borger havde Tillid til mit Ord, og trængde jeg til Forskud, ingen nægtede mig det. Den Kredit, jeg havde, istandsatte mine Sager, og har gjort, at jeg nu eier dobbelt imod det, jeg da tabte. See, Pharnaces! hvad der er ret og nyttigt i det lidet, er det og i det store. Thi naar vi erklære at ville betale vor Gield, gjøre vi vor Pligt, og dette er den første Fordeel. Vi maae da og bestikke os paa Tarvelighed og Arbejdsomhed; og dette er den anden. Men det, jeg og

43

agter høyt, kommer endnu til: Vore Naboer nemlig vil ansee os for et ærligt og paalideligt Folk.

Pharnaces fortrædelig over denne nye Modstander, og gandske henvendt paa de stærke Beviis, som stode færdige til at fare ud, faldt Tiridates i Talen.

Du frygter vel, gamle Mand, for vore Kiøbmænds Kredit, om Fyrsten ey betaler sin Formands Gield, men have de, jeg spørger dig, tabt derfor deres Formue, deres Ærlighed? Paa disse Grundvolde have de Fremmede bygget, og saa længe Kiøbmanden er bekiendt for Velstand og Redelighed, er hans Kredit jo altid den samme.

Hvad! svarede den Gamle, vil du blinde mine Øyne? eller forvirre mine Tanker? Jeg sad i min gamle Konges Raads-Kammer, da du endnu ikke havde Alder til at bevogte hans Dør. Skulde du indbilde mig, at, naar vi besviige Colcher og Aramer, vi endda skulle beholde vor Handel med dem? Lad vore Kiøbmænd have tilgode hos dem, skulde de ikke udlegge det

44

til deres egne Borgeres Betaling? Og lad dem have tilgode Hos vore: skulde de ikke skielve for disse Summer, søge jo før jo hellere at udtrække dem, og til et dødeligt Stød for vor Handel blive varsomme, bange og tilbageholdne? De andre omliggende Folk maatte jo frygte, at ligesom een Fyrstelig Forordning til intet gjorde Landets Gield, en anden ligedan kunde kassere alle Fremmedes Fordringer paa vore Borgere. Men jeg vil skienke dig dette, som jeg ikke tænkte paa, da jeg ønskede, at vi maatte altid hos vore Naboer passere for et ærligt og ordholdigt Folk: og i det Sted vil jeg spørge dig, om vor gode Fyrste og hans Eftermænd kunde, naar han saaledes bedrog vore Creditorer, vente at faae herefter Penge til laans, i fald Landet nogensinde skulde, som ofte tilforn, behøve det?

Nei! blev Svaret: og hvad skader det? En Fyrste, som veed det, maae være sparsom, laane hos sine Undersaatter, og naar alt kniber, fordærve Mynten. Lad dette være et Onde, saa er det dog et Gode imod den ulykkelige Tilstand at sette sig i Gield til Fremmede.

45

En god Fyrste fortryder aldrig paa, at han ey kan gjøre ondt: og en ond Fyrste er det en Velgierning imod, at Hænderne ere ham bundne. Vort Fædreneland skal da aldrig meer sukke under slig Byrde.

Hvorved erholdes dette? spurgte Tiridates — Derved, svarede Pharnades, at Azan nu erklærer sig ey at ville betale sin Faders Udenlandske Gield, og endnu meere gjør det til en Lov, at ingen Eftermand er bunden til slige sin Formands Forbindtligheder? Men om nogen Fremmed, blev Tiridates ved, da siden efter laante een af vore tilkommende Fyrster, skulde han da aldrig kunne vendte sin Betaling? — Nei! thi der var jo en Lov for, at en Formands Gield ey blev betalt — Det kand jeg begribe, at naar slig Lov var, og behørigen gjort bekiendt, kunde man underkiende en saadan Fordring. Men kand saadan en Lov forbinde, førend den er til? Endnu Pharnaces, har vi den ikke, og dog dømmes du efter den. Dog du er ung og kand overile dig, saa at jeg fand holde dig meget tilgode. Men dette har jeg ondt ved at skienke

46

dig, at du for at indskrænke vore Fyrster, setter vort Fædreneland i yderste Fare for at savne i de vanskeligste Øyeblikke de Summer, som da kunne redde, og siden gerne betales. Her tænker jeg paa Azans Oldefader, som i sin blodige Krig mod Moscherne behøvede et Aar for at aabne Feldtoget 500 Talenter, Hans Undersaatter havde intet meere at laane: deres Sølv var endog udmyntet: vore flette Penge kunde ey hielpe; Thi han behøvede Korn fra Aramerne og Vaaben fra Chalyberne. Havde da Menis Dronnings Farfader ikke opmuntret sine rige Folk til at forstrække denne Summe, saa havde Fienden faaet Overhaand, og Colcherne, som stode færdige, havde slaget sig til deres Parti. Troer du, Pharnaces, at hvad der er skeet, aldrig kand skee meere? Frygter du for onde eller ødsle Fyrster, saa frygter jeg for farlige og med Ødeleggelse truende

Tider.

Saa lad da, raabte Pharnaees, en Fyrste have Ret til i slige Tilfælde, det er, i den alleryderste Nød at optage en Summe hos Fremmede saa stor, at Landet ved at betale den ikke lider saa meget, som det skulde have lidt, om intet Laan havde været gjort. Men er Giel-

47

den gjort for at berige egennyttige Betjente, for at udføre vindige Projecter, for at mætte en daarlig Begierlighed eller deslige, saa er Gielden i sig selv død og Magtesløs, og bør frafalde. Thi en Regent, som ilde anvender de laante Penge, taber just derved sin Ret at gjøre Laan.

Hvo skal dømme derom? blev Tiridatis Svar. Skulde Fremmede, naar vi ville laane hos dem, kalde os for deres Domstoel, og undersøge vor Opførsel, Landets Tilstand, de offentlige Penges Bestyrelse? Eller skal de (thi jeg maae huske paa din saa ofte gientagne Paastand) først laane os; og siden for at forvisses om deres Kravs Lovmæssighed opbie Regentens Død, indtil hans Eftermand faaer randsaget, om hans Fader med Føye gjorde Gielden. Pharnaces, hvorledes slutter du? Tænker du, at de Fremmede ere Daarer, eller vil du opkaste dem til Dommere over os?

Men vil du, skreeg Pharnaces, at en Fyrste skal betale al Formandens Gield, den lovlige og ulovlige. Her ere Betiente, som har udsuet Landet og beriget sig.

48

Her ere daarlige Projecter, som har kostet græsselige Summer. Her ere Fremmede, som af Frygt for at gaee glip af Capitalen, har fordret og faaet urimelige Renter. Her ere begangne Skieltsstykker ved Remisserne, og hvo kand opregne det alt?

Du har allerede, svarede Tiridates, sammendynget nok, og det Ting af meget forskiellig Natur. I Almindelighed staar det fast, at hvem, Fremmed eller Undersaat, som Eftermanden finder at have bedraget sin Fader og Landet, kand, og hvad meere er, bør han straffe eller skaffe sig Erstatning af. Lad ham kun, Pharnaces, men efter Lov og Dom, tvinge de gevinstsyge Betiente til at udlevere det Gods, de har ranet fra Landet. Lad ham undersøge deres Handling, som har været Penges Opbørsel, Bestyrelse eller Udbetaling betroet, og treffer han de Skieltsstykker, du sigter paa, saa have vi jo Love mod Tyve og Bedragere, og behøve ikke først at gjøre dem. Men har vindige Projecter, bifaldte og iverksatte af Formanden, tilsat vore Skatter og forøget vor Gield, da vedkommer det ikke vore Creditorer, thi de

49

skulde jo ei være vore Tilsynsmænd. Og har de Fremmede betinget sig høye Renter, og faaet dem tilstaaede af den, som havde Myndigheden: saa er det en Ulykke af samme Art, som mange andre, der kand beklages, og maae med Fornuft ændres. Lad os prøve, om disse Creditorer ei selv vil beqvemme sig til Billighed, og maaskee det mod saadanne, naar de ikke ville, var ingen Uret at anstille sig, som man ei ville betale, indtil og de Nedsatte Renterne omtrent til det, de ere i deres eget Land. Dog i det, Pharnaces, du dømmes saadanne fra deres Krav, erkjender du jo selv alle dem for lovmæssige Creditorer, paa hvilke intet sligt hefter?

Pharnaces, som mærkede, at hans Setninger ravede og truedes med Fald, besluttede at sette Undseelse tilside og rykke frem med de Grunde, han længe havde holt tilbage. Azan, Menes, dennes tre Sønner vare hans Tilhørere, og i Øynene af dem skulde han sige, at ingen Fyrste eiede sit Rige, med den Frihed og Ret, som Undersaatten sin kjøbte eller arvede Eiendom. Menes opsamlede (han saae

50

det) hver Slutning og hvert Udtryk: og dog maatte han erklære, at Sønnen ei havde Faderen Thronen at takke, at denne ei kunde forbinde hiin, at Azan følgelig kunde med bedste Ret sønderrive alle de Baand, Ascenas havde paalagt ham. Hidtil havde han tænkt med mindre kostbare Beviis at svække de Udenlandske Gields Fordringer; men den uventede Modstand af Zariasp, og de haarde Angreb af Tiridates, og det Bifald, disse kiendeligen havde vundet, og Fædrenelandets Nød, som bespændte hans Hierte, og Frygt for nye og mægtige Indvendinger af den skarpsindige Rhases, han saavel kiendte: Alt dette stødte sammen for at tvinge ham til at bryde løs med de Setninger, der i hans Øyne havde med al deres Uangenemhed og Bitterhed en uovervindelig Styrke.

Jeg vil, Tiridates (saaledes begyndte han) forlade Valpladsen, overgive dig og vore Udsuere Seiren, og paatvinge min Siel den Taalmodighed sindigen at ansee mit Fædrenelands Ulykke og dets Borgeres Armod. Ja! jeg vil: dersom du kand overbevise mig om, at en død Fyrste endnu har Ret

51

til at regiere. Thi det paastaaer du og Za: riasp, naar I vil bevise, at Azan er bunden til sin Faders Gield. Skal saa være, saa hersker Ascenas endnu, thi endnu gielde hans Skatteforordninger, endnu føles de jammerfulde Virkninger af hans ubetænkte Raad, endnu styres Landet overensstemmende med den Tilstand, han satte det i. Men han er ikke meere. Lad ham, imedens han var, have havt Magt til at give Love og bestemme vor Skiebne: saa ophørte denne Ret med hans Liv. Azan besteed Thronen, og nu er det ham og ikke Ascenas der skal udfinde Midler til vort Bedste. Siger mig ikke, at vor Konge har sin Fader Riget at takke, og derfor bør betale hans Gield. Han regierer, I vide det, ikke af hans Faders Maade, men i Kraft af den uryggelige Lov, hans Oldefaders Farfader gav. Siger mig ikke, Kongen har skrevet Gieldstavlene; derfor bør Kongen ære dem. Regentens Ord gielder, naar han har Ret til at give det; men ingen Regent har Ret til at gjøre sit Folk ulykkeligt. Har da Ascenas misbrugt sin Magt, skal da og Azan overtræde Grændserne?

52

Rhases, som det længe havde krænket at høre sin Farbroders Forhaanelse og see den elskværdige Azan at martres, stod op, og tiltalede Pharnaces:

Tapre Feldherre og ærlige Mand! Glem et Øyeblik baade Zariasp og Tiridates, og om du kand, glem og Ascenas, og Azan og vort Fædreneland. Lad os søge Sandhed, og for at finde den, vende Øynene fra de Ting, der ophidse vort Sind, og hindre vor Overleggelse. Ingen kand meere end jeg være overbeviist om, at Folket er ikke til for Fyrstens Skyld, men han for Folkets: At dets Vel er hans eeneste Lyksalighed, og bør være hans eeneste Øyemeed; at om han end har den meest uindskrænkede Magt, har Han dog aldrig Ret til at forkrænke noget Menneskes Rettighed og endnu mindre til at gjøre et heelt Folk ulykkeligt. Lad ham være Herre, Gud er Overherre, og de, Fyrsten regierer over, vare Mennesker, førend de bleve Undersaatter. Pharnaces! Det er min Troe, og jeg veed, Sandhed har lært mig den.

53

Herre! svarede Pharnaces, lyksaligt er det Folk, hvis tilkommende Fyrste saa tænker, og derefter vil Handle.

Nu vel! blev Rhases ved. De fleste Folk leve nu under uindskrænkede Fyrster; men den Tid har været, da disse Herrer vare bundne enten med et Raad eller en Rigsdag; og Norden for os og eder findes endnu slige omgrændsede Fyrster. Ja! stige vi 600 Aar tilbage i Tiden, møde vi Mennesker deelte i smaa Familie-Selskaber, alle Frie, alle Brødre. Og endnu Vesten her for ere Folk, som forsamlede paa deres Torve vælge selv deres Øvrighed og selv afgjøre deres Tretter. Tænk nu med mig, kiere Pharnaces, paa en af de gamle frie Mænd ved Euphrats Bredder. Havde han Ret til at laane af en sin Naboe 10 par Øxne, eller hvad du vil sette, og love derfor, indtil de vare betalte, den siette Deel af sin Afgrøde? Du maae (jeg veed det) svare Ja, fordi Manden er fri, og laaner paa sin sande Eiendom. Nu jeg spørger videre: et af de vestlige Folk, jeg før nævnede, og som regiere sig selv, trænger til 100 Talenter, og bliver i dets Forsamling eenig om at laane dem af et andet Folk, faaer dem og forpligter

54

sig til at udbetale dem med Renter i 10 Aar. Har dette Folk Ret til at indgaae saadan Forpligtelse? Ogsaa dette maae tilstaaes; thi Folket er frit, og laaner paa sin Eiendom. Byzererne, som du saavel tugtede, har en Konge og en Rigsdag. Til det for dem ulykkelige Feldtog optog de 600 Talenter hos Colcherne, men disse vilde ikke forstrække Kongen Pengene, førend Rigsdagen havde tilstaaet dette Laan, og hvorfor? Kongen med det forsamlede Folk kand (saa sige deres Love) allene give slig Handling Gyldighed. Naar nu dette var skeet, vilde det jo være fært, om nogen spurgde: Maatte og Byzererne saaledes laane Penge? Jeg er vis paa, Pharnaces, du selv vilde falde i Forundring, om den frie Mands Børn, det frie Folks Hustruer og de Byzerer, som ikke vare paa Rigsdagen, vilde gjøre nogen af disse deres Ret stridig, og antaste deres Laans Retmæssighed?

Herre! jeg tilstaaer det, svarede Pharnaces, og seer tillige det Maal, du stiler til.

See det min Ven (sagde den unge Fyrste smilende) thi og jeg øyner allerede en klog og god Mands lette Overbeviisning. Et

55

Folk, som har overgivet al sin naturlige Magt i en Fyrstes Hænder, Har jo berettiget ham til at gjøre Handlinger ligesaa gyldige og kraftige, som om det selv havde paa en Rigsdag besluttet dem. I Følge deraf ere alle hans Pagter, Contracter, Laan og deslige Folkets. Fremmede ansee ham som hele Folket, og indlade sig i Forbund, Underhandling & c. med Ham, som med det hele Folk. Og dette har jo Folket selv foraarsaget, da det forenede i hans Person al sin egen Myndighed og Høyhed. Han laaner og kand, fordi han har hele Folkets Rettighed og hele Folkets Eiendom. Han er for sine Undersaatter og Fremmede det samme, som den fri Mand for sine Børn, Forsamlingen paa Torvet for et frit Folk, og Kongen og Rigsdagen for Byzererne. Dette kand du ikke negte, Pharnaces, med mindre du vil kuldkaaste den Handling, da Folket overdrog Ham den uindskrænkede Magt.

Det hverken vil eller kand jeg, svarede denne; ikke heller synes jeg, Herre, at kunde med Grund indvende noget imod dine Setninger. Men det maae jeg dog sige, at jeg aldrig Har kundet troe, at vi vare Fyrstens

56

Eiendom, og at vore Fædre have overdraget et Menneske Ret at skalte og valte med hele Nationens Eiendom og Liv efter Behag, det er at sige større Ret, end noget Menneske haver at give bort. Ingen Fyrste eier dog sit Rige med saa fuldkommen Eiendom, som en Mand i det borgerlige Liv eier de Ting, han har kjøbt eller arvet; thi dem kand han uden at fornærme nogen, slaae i Stykker, brænde, sælge eller give bort. En uindskrænket Konge forekommer mig som en Formynder, og hans Thronfølger som Formynderskabets Arving.

Min Ven, blev Rhasts Svar, Fyrsten har Folkets Ret over Folket og over Landet, med mindre denne hans Ret ved een og anden Lov er indskrænket. Du seer da let, hvorudi din Sammenligning imellem ham og en Formynder er grundet eller ugrundet. Om Fyrsten eier sit Rige, vil jeg ikke undersøge; men i det Sted spørge, om Folket eier sig selv, sit Land, sine Midler; thi han har samme Magt som Folket. Du troer, en Mand i det borgerlige Liv har over sit Gods en langt højere Eiendom end Fyrsten over sit Rige, og mærker ikke, at naar denne Mand er Lem af

57

en Stat, tilstaaer samme ham aldrig en fuld Selvraadighod med sin Formue. Vil han brænde og ødelegge den, griber Staten om slig en Rasendes Haand, og det fordi han med alt hans Gods udgjør en Deel af Statens Kraft og dens Formue. Jo skarpere dens Omhue er for sine Borgere, jo mindre taaler den i dette Tilfælde en egensindig og med dens Indretning stridig Bestyrelse. Saa er det i min Faders Lande, og det er ikke een af de svageste Aarsager til deres Velstand. Men, min Ven, fordi jeg nægter dig disse dine Setningers fulde Meening, derfor maae du aldrig tænke, at jeg fornædler mig til at føre Ordet for Tyrannen, Voldsmanden, Øderen. Slaveherren. Fyrsten (saa sagde jeg) har Folkets Ret over Folket og Landet, ei en større og heller ikke en mindre, uden saa er at Grundlovene har bestemt noget andet. Men intet Folk har havt Ret til at udsue, fortrykke, myrde, ødelegge sig selv, fordærve gode Sæder, forgribe sig mod Gud, berøve, plage, forstyrre fredelige og retfærdige Naboer. Ingen Fyrste har heller Ret til nogen af disse Ugierninger. Folket kunde give Love, ophæve, forandre dem, begynde Krig, slutte Fred, indgaae Forbund, paalegge Skatter, vælge

58

Embedsmænd, gjøre Laan, og videre. Fyrsten, som har Folkets Magt, besidder alle disse Rettigheder og med samme ubehindret Øvelse, som Folket. Dette havde Ret til, dog med Indbyggernes Samtykke, at bortskienke, pantsætte, sælge sine Lande: det kunde vælge sin Regents Eftermand, om det havde givet sig et Hoved, og fastsette Arvefølgen, om det tilstod nogen. Regenten maatte have samme Ret, og paa samme Maade, naar den ikke ved en Grundlov var ham paa de allerfleste Steder betagen, og den kand han ikke ophæve, fordi Folket ei heller selv burde tilintetgjøre den Lov, det høytideligen og med god Grund havde erklæret for uforanderlig.

Men, Herre! udbrod Pharnaces, lad da Fyrsten have Ret til at laane, hvad han selv kand betale, i det mindste hvad der kand betaales af det, som Aarligen af hans Indtægt forspares. Hans Ret gaaer jo efter din egen Dom ikke til at udarme den Slegt, som nu er, og dem, som skal fødes. Driver han den saavidt, er den jo ulovlig, og følgelig ugyldig, uden Forbindlighed for Efterkommeren og Landet.

59

Sandt! Pharnaces, svarede Fyrsten. Nu har denne Regent overskredet sin Ret, og dog (jeg tilstaaer, det er Haardt) maae hans Gieldstavler indfries; ikke fordi han med Rette har gjort Gielden, men af andre Aarsager. Den har gjort Gielden for Landet, som har Ret til at giøre Gield, og en ubunden Magt til at giøre den Gield, han har efterladt sig: han havde hele Folkets Myndighed, Formue og Troeværdighed: de, som have laant ham, kunde ikke dømme ham enten for uberettiget eller uvederheftig: endnu mindre havde de enten Ret eller Kald til at undersøge Trangens Aarfager og Pengenes Anvendelse. Negter man dem nu Betaling, begaaer man det fuldkomneste Bedragerie. Men dette forbyde alle Guds og Naturens Love. Mod Udlaanerne har Landet faaet en grundet og upaaankelig Forbindlighed: ikke at ville opfylde den, er en erklæret Uretfærdighed. Et Folk bør end videre elske sin Ære, ligesaa ivrigen, som nogen Mand sin; og du selv, Pharnaces, veed bedst, at for rettænkende Siele er den kierere end Gods, ja Liv. Den Tid kand og komme (Zariasp eller Tiridates har allerede erindret det) at Landet trænger igien til fremmede Penge, og denne Hielp, ofte af yderste Vigtighed, bør

60

det aldrig berøve sig. Det er da i dette Tilfælde, min Ven, som i Tusinde andre: Handlingen er ubillig, og dog forbinder den. En Mand bliver i Overilelse Borgen og maae opfylde sin Pagt; thi den er lovlig, skjønt ikke overlagt. Enhver af os har ligesaa liden Ret til at skade os selv, som Kongen sit Folk: og dog maae vi og vore

Børn og undertiden Hele Afkom for en skadelig Handling lide et smerteligt Tab. Et frit Folk (thi og de baade forhaste og forgielde sig) begynder en ubesindig Krig eller gjøre for umaadelige Anlæg en urimelig Gield. Kand det derfor sige, naar Ulykken bryder ind: bort Fiender, bort Udlaanere! Vi have ikke havt Ret til at stifte vor egen Ødeleggelse. Nei! Nei! min ærlige Pharnaces, det slette Udfald af en Handling eller et Foretagende beviser aldrig sammes Ugyldighed; heller aldrig maae vi slutte, denne Sag er mig nyttig, følgelig er den retfærdig. En Mand kand let kuldkaaste og tilintetgjøre sin Gierning, naar han kun handler med sig selv; men aldrig saasnart er det med andre, førend deres Rettigheder paalegge ham Forbindligheder, der ikke ophæves uden enten ved Opfyldelse af ham, eller Forbrydelse af dem, eller og ved deres erholdte Sam-

61

tykke. Alt dette synes mig, Pharnaces, at have Sandhedens unegtelige Medhold.

Jeg kand ikke, Herre, svarede denne, imodsige disse dine Grunde. Men haardt er det, at Eftermanden skal betale den ødeleggende Gield, han aldrig har gjort, og at han, som er forbunden at befordre sit Folks Lyksalighed, skulle af denne strænge Dyd kunde nødtvinges til at styrte sine Borgere i Elendighed.

Det hielper ikke, var Printsens Svar, at det er Haardt, møisomt, smerteligt at efterkomme sine Pligter og opfylde sine Forbindligheder. Retfærdighed selv fordrer, at eders Gield skal betales, og saa maae den betales. Da Du i Trefningen ved Euphrat, som Oberst for min Farbroders Garde, saa Slaget tabt, dersom du ikke ved et fortvilet Angreb kunde adsplitte det seirrige Rytterie: da betænkte du dig ikke et Øyeblik at kaste dig ind imellem Fienderne, og blottet for deres Pile og Sverd at vende til den øvrige Hærs Frelse al Agtsomheden paa dig og dine Folk. Da saa jeg dig komme tilbage, vist nok kronet med Ære, men saaret i dit Bryst af en farlig Piil, og saa forhugget i dit Ansigt, som disse Skrammer endnsi vise. Erindrer du dig,

62

min Ven, at du paa min Medlidenheds Erklæring svarte mig: Jeg har kun gjort min Pligt, og vel! at Fjenderne bleve slagne. Det var Haardt, Pharnaces, saa dyre at gjøre sin Pligt, og dog vilde du. Det samme og intet andet er det, jeg nu paastaaer. Min Fætter og hans Folk skal betale deres Gield; thi det er deres Pligt. Den Pligt ligger paa Folket; thi den har gjort Gielden, som det selv havde givet sin Ret, sin Magt, ja selv gjort til sin Mund og sin Haand: og Folket bør vestaae, hvad Folket har gjort. Ascenas er død, men Folket dør aldrig, saa længe det er et Folk, og derfor bliver dets Forbindlighed altid levende, altid gyldig. Azan er nu dette Folks Hoved, og har dets Ret, men ingen anden Ret, end Folket har. Nu er det saa langt fra at Folket har Ret til at fragaae sin Gield, at det tvertimod er af al Retfærdighed forpligtet til at betale den. Derfor, og af denne Grund bør og maae Azan indfrie Gieldstavlerne; ikke fordi det er hans Faders, men fordi han er nu dette forgieldede Folks Fyrste.

Jeg undersøger da ikke (thi det er mig uvedkommende) hvorvidt han har sin Fader

63

Throne at takke, og derfor bør erkiende hans Gield. Det veed jeg, at han skylder sin Fader ikke allene Liv og Opdragelse, men og den nærmeste Adkomst til Thronen. Og denne Skyldighed til al den anden bør forpligte ham til ikke allene at håndhæve hans Faders Minde, men og ved sin egen personlige Sparsomhed, at hielpe til at dæmpe Undersaatternes Klage. Dog her behøver jeg ikke at tale om Pligt. Azan elfter sin Fader, den fromme Ascenas, min iegode Farbroder. —

Men, Pharnaces! Du synes, det er haardt, at en Fyrste, som burde stifte sit Folks Lyksalighed, ved slig en Gields Afbetaling dømmes det til Armod; men hvad vil du, at denne Fyrste skal gjøre? Paa den eene Side er Armod, paa den anden Bedragerie: her seer han Uretfærdighed, Skiendsel, Himmelens Mishag: der forsvundne Skatter, tilvoxende Fattigdom og forvirrede Vanskeligheder. Her skal vælges. Og du selv, min Ven, tænk dig selv i dine egne Huussager sat i saadanne Kaar, at du skulle gribe enten til Armod eller Misgierning: tænk hver viis og ærlig Landsmand for sig selv i de samme. Siig mig, Pharnaces, og lad hver ligesindet

64

Landsmand ogsaa sige mig, hvad vilde I her vælge. Du valgte: De valgte (jeg veed det) i øyeblikket Fattigdom, Pinebænke, Døden selv. Og Hvorfor? Du og de, I vil jo dog og bør ville eders Lyksalighed? Men svarer I mig, det er vor Lyksalighed at leve og døe med Ære og Dyd. Og nu, spørger jeg, hvad du og hver ærværdig Borger for eder selv vilde og burde vælge, bør det ikke være hele Folkets Val, Folkets, siger jeg, sat i de samme Kaar? Folket er jo dog ikke andet end alle disse Borgere tænkte tillige. Nu Azan er Folkets Røst, og denne min elskværdige Broder skal vælge imellem Fattigdom og Bedragerie, Ære og Skiændsel, Møysommelighed og Magelighed, Himmelens Naade og Vrede. Han skal vælge baade for sig og sit Folk, og bør (thi dertil er han forpligtet) søge sin, søge dets højeste Lyksalighed. Pharnaces! Vælg du for ham.

Herre! (udbrød denne med en mat Stemme) jeg vælger det, som Azan som du allerede har valgt. Mægtige

Sandhed, men hvor haard! Ach! mit Fædreneland og mit Folk! Vee dem, som har forvoldt dig denne Ulykke!

65

O! Ven, blev Rhases ved, du har været ophøyet nok til at erkiende en bitter Sandhed. Du skal og være det til at tilgive Ascenas, min Farbroder og Fader, om du troer ham at være Aarsag til denne eders Ulykke. Jeg troer det ikke, og kand ikke troe det. Tænk paa den sidste Krig, I stode Fare for: paa eders Udrustninger, og eders Tropper, som nogle Aar laae ved Tigris Bredder. Tænk paa de store Summer, Ascenas anvendte for at skaffe alle sine Undersaatter fri Handel paa det sorte Hav. Tænk paa den Indianske Caravane, som tilforn et Selskab allene var berettiget til, og han gjorde fri for alle sine Borgere. Glem ikke de ørkener, han vilde gjøre frugtbare, ei heller den mangfoldige Arbejdsomhed, han ved svære Bekostninger indførte og vilde indføre iblant sit Folk, og ei heller de Opmuntringer og Belønninger, han saa villigen gav til hver den, som man forsikrede at vide og at have gjort noget nyttigt. Lad nogle Anlæg have været overilede, og lad visse kostbare Anslag have havt Mislykke. Du veed, min Farbroders Hensigt var den bedste; men et hvert Menneske kand feile, og ingen af os skabe Lykke. Lad nogle Summer være henfarne til Uværdige: ogsaa

66

76 du kand beskuffes, og hvormeget meere den, som der er saa stor Gevinst ved at bedrage. Ja! gode Gud, Hvor lurder man paa os, Hvor beleires vi, og hvilket Arbeide for os, om vi, der kaldes Herrer, ei blive Slaver!

Ofte skeer det og, at visse Setninger udraabes for Sandheder, endog af dem, som de ingen Fordeel love: man troer, ærer, anvender dem, og ikke seer før bag efter, at her var ikke Sandhed, men kun dens Skin. Saaledes var det (ogsaa det veed du, Pharnaces,) en antagen Meening, at fremmede Penge blive en Stats Flor: Min Farbroder lod sig forlede, fordi han ønskede Øyemerket, og blev indtagen af Midlet. Det er fandt, han kunde ved Skatter have hævet de Udgifter, som Tiderne gjorde nødvendige; men og her var han for øm. Og jeg gider ei sagt meere. Det veed jeg, han elskede sit Folk, Uskyldighed var sikker under hans Scepter, og Fortieneste, naar den var kiendt af ham, blev belønnet.

Krige stiftede han ikke, og da alle hans sydlige og østlige Naboer i hans sidste Aar forstyrrede sig selv og hinanden, da boede

67

hans Folk i Fred. Havde han da traadet frem paa de blodige Baner, vundet et og andet Slag, og efterat have leveret nogle Tusende af hans. Borgere til Døden, og flere til Angst og Ulykke, efterladt Staten denne Gield, da havde du ei talet i Dag, og da havde alle dine Landsmænd anseet den som et nødvendigt Onde, man maatte taale og afhjælpe. Nu disse sørgelige Optog sparede han eder for, spar og ham for eders Klager. Troer I Ham, troer I eder optrækkede enten af Fremmede eller Borgere: saa ere de første eders Fiender, og de sidste skyldige for eders Domstoel.

Her afbrød Rhases. Hans Indbildning blev for levende, og de Bevægelser, der skøde sig op i hans Sind, mistænkte han selv. Hvad Rhases sagde til Forsvar for Ascenas, følede Pharnaces og neppe vidste, om han hørde det: saa bespændt var hans Siel af de gamle Setninger og de nye Sandheder, og saa fremmet var det ham at finde i sin Forstand en Overbeviisning, den dydige Mand maatte modtage; men Folkets Talsmand er endnu

68

kunde rumme. Azan selv sad tankefuld. Uden Ophold var han reven fra de stærkeste Forestillinger om Gieldens Umaadelighed til det søde Haab om Afbetalingsens Muelighed: fra de rædsomste Malerier over Landets uundflyelige ødeleggelse til de modige Beslutninger at være arm og dydig: fra Rhasis stille Betragtninger og Glæden over den kiere Pharnacis Overbeviisning til den bitre Erindring om sin Faders Hierte og Faders Skiebne, der med de ædelste Forsetter havde besværet sit Folk. Og her tænkte Azan, hvordan vil min Skiebne blive? strax indtrængede Landet og dets Nød, og Fyrstens Byrder og Farer, og Hyklere og de ukiendelige Bedragere og Himmelens Hielp mod alt dette sig saa hyppigen i hans Tanker, at han ikke mærkede, at Rhases endte, og han burde tale.

Menes, som kiendte Mennesket, vidste Aarsagen. Konge, siger han, Du tænker: og det undrer mig ikke; thi Sandhed har vundet, og en klog Mand er overbeviist; men hvad Viisdom og Standhaftighed nu har at udrette for Retfærdighed, er noget

69

saa stort i dine Øyne, at det gandske fængsler dit Sind.

Ach! ja min Farbroder! svarede Azan. Men jeg bør spørge eder, mine Mænd, om I nu alle troe, at vort Fædreneland bør betale sin Gield?

Imedens de alle og Pharnaces ogsaa gave deres Samtykke: prøvede Azan at forjage sine adspredende Tanker, og efterat han havde lagt Mærke til den fulde Eenstemmighed, taledede han saaledes fra Thronen:

I troede tilforn, mine Mænd, at

vor Giæld burde betales; men nu troe I

det med Overbeviisning. Dertil har den Modsigelse tient, som Pharnaces har gjort. Ogsaa denne mit Folks Talsmand har selv følet Sandheden, og skal gjøre den begribelig for mine Borgere med samme Iver,

som han her i denne Forsamling har angrebet den. Det vil udgiøre en vigtig Deel af min Roelighed og Sindsfornøjelse, at alle mine Undersaatter kunne troe, det er mig umueligt at lette ved Svig deres

70

Byrder. Hvorfor jeg og vil bede eder, ved vor Hjemkomst at meddeele eders Medborgere de samme Tanker og Indsigter, I selv Have. Naar vi da alle vide, at vi

maae arbeide, og spare for at fyldestgiøre en kier Pligt, saa skal Retfærdighed give os Mod, og Haab om Himmels Velsignelse oplive vor Flid. Men her behøves nu for at iværksette denne ædelmodige Beslutning en viis Plan og uryggelig Standhaftighed. Vort Fædreneland er allerede fattigt, og dog skal det aarlig forlore saa anseelige Summer. Dersom vi da ikke ved andre Kilder erstatte denne Afgang, maae det inden faa Aar gandske udtørres. Jo større Arbeide vi fordre af dette syge Legeme, jo bedre maae det pleies, og jo skarpere maae vor Omhue være. Mine Mænd! Forklarer eder nu, hvorledes I meene, at vort Folk kand udholde Giældens Betaling, og dog beholde baade Styrke og Velstand. Min Farbroder og mine Fættre have lovet os at styre og forbedre vore Tanker. Pharnaces, mit Folks Talsmand! om Landets Bedste fordrer nogen Erindring. eller Indsigelse, gier strax dit Embede.

71

Herre, svarede denne, Jeg vil oprigtigen bekiende, at jeg er gandske ubereed til den vigtige Undersøgelse, der nu skal anstilles. Du veed, hvad min Siel hidtil har pønset paa; og nu da vor Regierings Natur og Retfærdighed selv gjør Giældens Betaling uomgiengelig nødvendig, aabner sig for mig en Afgrund, der saa forbauser mig, at jeg intet kand tænke. Tillad da, Herre, at jeg i Dag er Tilhører. Skulde jeg ellers i den ængstelige Uroe, som omtumler mit Hierte, kunne tiltroe mig at give dig noget Raad: da blev dette det eeneste, at vi alle vælge at tie, og alle bede Asiens viseste Konge, din Farbroder, at han vil vise os det giørligt, jeg neppe tør haabe at være mueligt, og om Landet skulle kunne udholde denne Afgift, da oplyse os om de Midler, vi bør anvende, for at opfylde et Haab saa stort, saa vanskeligt.

Alle istemmede med Pharnaces. Azan selv føyede sin Bøn til deres. Menes, som havde ønsket, at de i deres egen Sag vilde i det mindste have sagt deres Tanker, undskyldte sig længe, men alt for god til at være paastaaende, gav han endelig efter, og begyndte saaledes:

72

I vide, mine Venner, at da jeg forlod Armenien, for at modtage efter min afdøde Dronnings Fader denne Krone, var jeg 23 Aar gammel, alt for ung, alt for lidet brugt til at kiende mit Fædreneland saa nøye, som jeg denne Dag ønskede. I de 50 Aar, som siden den Tid ere forløbne, har Armenien undergaaet saa vigtige Forandringer i Velstand, i Næringsveie, i Indretninger, i Sæder, at jeg neppe kiender det meere; men dette var det dog, jeg burde paa det omstændeligste vide, for at være i Stand til at give eder: eder, siger jeg, duelige Raad. Hvad I da kand høre af mig, maae I, naar I endog vil dømme allerfordeelagtigst, ikke ansee uden som vore gamle Visers Sententser, der lære Klogskab, men fordre en klog Mands Anvendelse.

Eders Land skylde til Fremmede 12000 Talenter. Havde sliG Giæld Hvilet paa vore Fædre, saa havde de efter Borgernes Tal, Næring, Formue og Tilstand strax fastsat. Hvor meget enhver tilkom at betale. Retfærdighed, Billighed og Klogskab havde gjort Hos dem sliG en Inndeling. Den som strax kunde bringe sin Andeel tilveie, var

73

det tilladt: og den, som ikke kunde, udredede den i visse Aar. Enhver vidste, at naar hans Andeel var betalt, havde hans Byrde Ende, og denne Vished gav Mod, og fordoblede hver Borgers Flid. Troer mig, mine Venner, at saa simpelt som dette Middel er, saa naturligt er det. Landets Skyld, er jo dens Indbyggeres, og hvad da meere rimeligt, end at hver faaer at vide, hvad hans Deel er? Denne Summe stor eller liden, kan han begribe: han føler den: han indretter sig strax derefter, og enten ved Sparsomhed eller nye Vindskibelighed søger at overvinde den: hvad han aarligen afbetaler, bestyrker hans Haab om det endnu tilbageværende: hans Naboes Flid opmuntrer hans, og at denne nu har løsgjort sig, ansporer Ham til at erholde samme Lykke. Anderledes er det, naar Landets Giæld ved aarlige Skatter skal inddrives. Giælden selv føler ingen, som sin,

just fordi den er alles. Dens Storhed gjør, at de fleste, der intet Begreb Har om Summen, ei heller om de Skyldige, ansee den for ubetalelig, og de derved forarsagede Skatter for evige. Rygter, sande eller falske, udsprede, forvirre Mængden, og svække baade dens Mod og Flid. Op-

74

muntringen, denne i Mennesket mægtige Driver, fattes, og med den alle de gode Ting, den udretter. Kort sagt: Mennesket, som er sig selv det rette Fædreneland, vil arbeide for sig selv. Det er kun faa, som kan ophøie sig til at see deres Velfærd i det Almindelige Bedste, og endnu er det et mindre Tal, som har Mod til at opofre sig derfor.

Undrer eder ikke, mine Venner, at jeg bygger min Statskonst paa Menneskets Natur. Jeg veed vel, at det Dag fra Dag bliver meer og meer Moden i Asien, at behandle Mennesker som Fæ eller rettere (thi efter Fæets Natur maae vi dog kæmpe os) som livløse Maskiner. Men jeg selv, et Menneske, regierer over Mennesker, og for at bringe dem til det Øyemeed, jeg vil, maae jeg rette mig efter det, baade jeg og de ere.

Naar Du derfor, elskværdige Brodersøn, kommer hiem, lad det være Din første Omhu at tælle alle Huusfædre med alle ei endnu Boesatte tjenstdygtige Personer af begge Kiøn: dernæst at beregne enhvers Formue eller aarlige Vinding: og endelig derefter at bestemme, hos dig selv, hvad hvers Deel af

75

Gielden kunde blive. Undtag ingen, som har Formue eller mægter at arbeide, fra den Part, ham i det rette Forhold tilkommer. Undtag Dig end ikke selv; men lad den Summe, Du hertil udlegger, være beskikket til at bøde paa de Mangels-Poster, der aarligen vil blive.

Dersom jeg vidste hos Eder, som jeg veed hos mig selv, da Skattendes Antal, Formue eller Vinding: kunde jeg her tale med fuld Vished. Men da jeg derom er gandske vankundig, har jeg bedet Dig, først hos Dig selv at udregne, hvad hvers Deel kunde blive. Min Meening er: betragt først de Skattendes Antal imod Landets Gield, og de aarlige Renter: og hvis Du da finder, at den Deel, som derefter kunde tilfalde enhver Person, er en meget taalelig Summe: troe saa sikker mit Forslag og gaae videre. Nu bliver det andet Arbeide at fastsette, hvad Formue og Vinding bør føye til den først udvundne Anpart, som jeg vil kalde den Personlige. Vær her viis og retfærdig. Men alt hvad Formue lægger til, maae rigtigheden fradrages fra den Deel, som Bonden, Haandværksmanden, Arbeidskarlen bør betale.

76

Jeg vil sette, at naar alt er prøvet, Dit Forset da bliver i 12 Aar at afbetale Gielden. 1000 Talenter skulde Du da Aarligen udrede. Tillad nu, at alle de, som strax kand, ogsaa maae erklære sig til strax at udbetale deres Andeel. Overlad til de andre, som haabe inden 12 Aar at blive deres Byrde qvit, selv at sette sig Tiden. Jo meere Du overlader til enhver selv at vælge, jo tilforladeligere bliver din Regning. Jeg veed, at disse Indretninger vil koste Møye, have Vanskeligheder, og fordre ærlige Folk. Men her har Du, kiere Fyrste, disse trofaste Mænd, og Du skal finde fleere; thi de fattes aldrig, naar en Fyrste, som Du, har Øyne til at opdage dem, og Hierte til at bruge dem. Lad her møde Besværlighed, Fordeelen er vis, om Anslaget gaaer an; og skulde det ikke kunde iværksettes, saa har Du vundet dette, at Du kiender bedre end nogen Tid tilforn Dit Lands virkelige Styrke. Jeg har visst Dig, hvorledes Du snart kand erfare, om Forslaget er giørligt; og befindes det saaledes; da er jeg vis paa, at de Vanskeligheder, som vil ind treffe, aldrig skal afskrække Dig fra et Foretagende, saa naturligt og billigt.

77

Men, Elskeligste Farbroder, udbrød Azan, lad Dit Forslag koste Møye og være foreenet med Vanskeligheder, jeg vil taale alt, og ingen Flid spare. Eet alleene har brækket mig, og gjør det endnu. Det er, hvorfra skal de store Summer komme, Landet uomgiængeligen maae hvert Aar tabe? Det har kun en vis omløbende Summe: det eier kun, om jeg og vil tælle det med, en vis Vegt Guld og Sølv. Naar nu 1000 Talenter foruden Renterne Aarlig tabes: snart, snart, kiereste Fader, oplever jeg den gruelige Tid, at mit Folk er bragt til yderste Armod. Og dette Øyeblik frygter jeg at være mig nærmere, end jeg nogensinde troer; thi fattigt er Landet allerede, Vel veed jeg, at vi kunde udholde denne Byrde, naar vi af Fremmede vandt, hvad vi til Fremmede skal betale; men fra denne Lykke ere vi langt borte. Vel seer jeg, at det maae blive min yderste Flid at formeere Landets Producter; men jeg frygter, at dette Middel baade vil være for langsom, og finde en uovervindelig Hindring i den besrygtelige Fattigdom. Jeg vil og spare, formindske mine Betiente, indskrænke min Pragt; ja vel! sælge mine Kost-

78

bavheder. Azan maatte afbryde; thi hans Hierte blev for bevæget.

Min Søn (blev den gamle Fyrstes Svar) Gud vil giøre Dig til en stor Regent, og derfor har han gjort det

nødvendig for Dig, at Du maae føle Dit Folks Nød, anspende Dine Kræfter, og fornegte de nedrige Forlystelser. Opfyld disse livsalige Hensigter: vær ham følgagtig, og Dig selv og Dit Folk hengiven; men forsag ikke.

Kom først Hiem og anstil den Beregning, jeg raader Dig, over det skattende Folks Tal, Formue og Vinding. Vil Du vel troe, at Du har Aarsag til Mistvil, om hver skattende Person (endog naar Beregningen kun gjøres efter Hovedernes Antal) faaer af Landets Gield til sin Gield 60 Pataner*). Meere bliver det vist ikke, og saavidt jeg kand slutte af eders Hæres Antall og Dine Aarlige Indkomster, neppe 50 Pataner. Lad nu Formue og Vinding Forholdsviis formeere de Rigeres Anpart, og i samme Forhold formindske de Fattiges og den Arbeidende Deels:

[*] Ä vor Mønt so Rdlr. omtrent,]

79

Du skal see Haandværksmanden, Bonden, Tienestkarlen, Pigen ansatte for en Part, der ikke skal skrække dem og trøste Dig.

Glem nu, kiereste Fyrste, og lad Dine Betiente glemme den ængstelige Statskonst, som en ond Aand synes at have indblæst alle de Asiatiske Regieringer. Thi den har Viisdoms Anseelse, og virker dog allevegne Møye og indviklede Ulykker. Du tvertimod følg mit Exempel, og jeg følger vore gamle Fædres.

Omgaaes med Dit Folk aabenhiertet. Lad hver faae sin Skyld at vide, naar Du først har rigtig udregnet den, og med en Faders Viisdom, Ømhed og Upartiskhed bestemt den. Overlad til enhver at betale strax, eller at bruge 2, 4, 6, indtil 12 Aar dertil. Hver vælger det, han formaaer, og da først er Du vis paa, at hvad der udredes, kand Dit Folk taale; thi det som svarer til hver Mands Formue, svarer og til hele Landets. Folket er jo dog ei andet end alle disse Mænd tillige.

80

Kand Du ved de Rigeres Overskud og ved de ugifte Personers Andeel sette enhver af Dine arbeidende eller nærende Huusfædre ned til 40 eller 45 Pataner, saa skal Du ikke drive de Rigeres Paalæg Høyere. Thi det er Dig vigtigt at have og beholde formuende Borgere, og de Fattiges Andeel har da og den Maadelighed, som kand opvække baade deres Haab og deres Flid. Skulde nogle blive for svage til den aarlige Betaling, saa har Du dertil bestemt, hvad Du selv har af Gielden paataget Dig, og desuden vil det blive Dig let at hæve af dem, som beforders, et Tilstød mod slige Mangler. Din egen Viisdom og disse Dine troe Mænd skal desuden udfinde Midler og overalt udarbejde dette mit Forslag, og give det en til eders Land sig passende Duelighed. I sær skal I vide, at gjøre de tienligste Indretninger mod de Forandringer, som Giftermaale, Dødsfald og Befordringer forvolde.

Hvad Renterne angaaer, da beregnes ide efter de 12 Aar, i hvilke jeg har antaget Gielden at skulde vorde betalt, og tælles til enhvers Andeel. Den Rige betaler, om han

vil, alt paa engang, og den mindre For-

81

muende efterhaanden. Men Fordeelen af de strax udtælte Renter lader Du siden efter komme de Fattige til gode, og deri har Du ogsaa et Middel mod deres Svaghed.

Jeg troer, Du skal forfriske dit matte Land ved dette Forslags Iverksettelse. Thi Frygt og vrang Forestillinger, som Almuen gjør til et meget virksomt Onde, forsvinde, da enhver veed sine Kaar og strax vil stile sine Anstalter derefter. Hver Patan, en Bonde betaler, er ham et gandske kiendeligt Afdrag, og et Skridt nærmere til den Ende, han ønsker. Men vent aldrig, at han troer sin Patan ved Skatter inddreven at slukke Landets Gield, thi dette Afdrag er usynligt og urimeligt i hans Begreb. 12,000 Talenter overstige al hans Forstand, og hans Patan er i hans Øyne til denne Summes Afbetaling, det samme, som en Draabe Vand af Havet tit sammes Udtømmelse. Heraf Mistvil til Regieringen og et forsagt Hierte. Men Gud bevare mig fra modfaldne og vantroe Undersaatter! Da tvertimod, elskværdige Konge, skal Du see dine Bønder oplives: og dette, at denne flittige Naboe allerede har gjort fyldest for sig, og intet kræves meere,

82

gjør alle de omliggende haabefulde og arbeidsomme.

Hvad Dine meere formuende Undersaatter angaaer, da vil de vist nok ogsaa oprette Hovedet; thi nu see de og Enden paa deres Byrder. Men deraf flyder en Fordeel for Din Stat, større, end mange tænke. Saadanne velhavende Borgere, som nu udrede om Aaret 150 Pataner eller derover, og ikke vide, hvorlænge det skal vare, skaffe sig ved Sparsomhed denne Udgift, og bange for, at samme længe skal trykke, tør de intet vove. De spare ved at bruge mindre, lade mindre forarbejde, og ved at anskaffe sig, hvad de dog vil have, for

bedre Kiøb. Gik derved mindre Penge ud, var det en Baade for Landet; men jeg har mærket, at da just forbruges meest fremmedt hos eder, fordi dette er til lettest Priis. Dog det som er ligesaa skadeligt, denne Sparsomhed skeer paa Bondens og i sær paa Haandværksmandens og Kiøbmandens Regning, hvilke nu fortiene mindre: herved forøges da (Du seer det) Armod i de talrigste Stænder, hvor Arbeidsomhed skulde være, og Styrke til Landets Skatter. I slige Omstændigheder sagde jeg

83

og, at Den formuende Mand vovede mindre. Vær kun vis paa, at baade hvad Du paalegger og synes at kunde paalegge, unddrages fra fattige Børns Opdragelse, fra Laan til Haandværksmanden, fra Handelens Understøttelse, fra Agerdyrkningens Forbedring, fra Tusende andre nyttige Anstalter. Vi tør ikke, sige de, thi det er svære Tider. Alt dette skal Du ændre, min Fyrste, saasnart Du erklærer til enhver, hvad hans Giæld er; thi ingens mage blive saa stor, at den nedslaaer ham. Da skal baade den skadelige Sparsomhed og den Landfordærvelige Mistrøstighed ophøre.

Det er vist, at baade Du og de Betiente, Du hertil bruger, vil for at gjøre og forfølge denne Indretning, blive overvældet med Arbeide. Men Du, kiere Fyrste, der saa elsker Dit Folk, vil heri finde Din Lyst: og disse Dine Betiente, alle saa bekymrede for denne Giæld, vil agte de Timer, de anvende til dette Øyemeed, for de angennemste i deres Liv. Om dem gielder det ikke, hvad man ellers andensteds ofte erfarer, at en nyttig Anstalt forkastes eller gaaer til Grunde, blot fordi Den paalegger et nyt Arbeide, eller

84

er foreenet med en trettende Møye. De fleste Vanskeligheder hæves her som i andet ved en vel overveiet Indretning og en uafslædig Handhævelse. Vel veed jeg, at de aarlige Forandringer med Befordringer, Dødsfald og Giftermaale vil volde den største Uleilighed; Men mig skulde det ei være vanskeligt at blive Mester over dem; Klogskab og Billighed overvinder alt. Heller ikke skal det skrække, at Summerne vil indkomme ujevnt. De indkomme jo alle i de 12 Aar. Og det er Din og Dine Ernbedsmænds Sag at jevne det eene Aar pag det andet.

Din Pligt bliver det, elskværdige Fyrste, om Du følger dette mit Forslag, først og for alle Ting at anvise enhver af Landets Giæld den Andeel, som Viisdom, Billighed og Upartiskhed foreskriver Skaan den Fattige, og overvæld ikke den Rige; thi den Fattige lever ved ham, og det maae aldrig være en Misgierning i Dine Lande at være rig. Spar den Huusfader, som arbejder med sine Hænder; men sørg og for den, som skaffer denne sin Vinding. Tryk ingen Stand, og giv ingen nogen Fordeel; thi de

85

ere alle Borgere, og Du er alles Fader. Unge og Ugifte bør arbeide, betale, lette Byrden med de trællende Huusfædre. Barndom, arm Enkestand, og fattig Alderdom staaer aldrig paa min skattende Liste.

Jeg behøver ikke af formane Dig til helligen at holde Dit Ord. Du lover Dine Borgere at betale Gielden; Lad da de indkommende Summer være som fremmede Penge for Dig, thi de ere jo Dine Undersaatters, eller, om Du vil, Eders Creditorers. Du lover Gielden skal i de 12 Aar vorde afgjort, og Dine Undersaatter afgjøre den. Ær deres Tillid og svæk aldrig Din Troe. Bekiendtgjør hvert Aar for dem, hvad der er indkommet og udbetalt. Derved befæstes Din Myndighed; thi nu hersker Du og i deres Hierter.

Hvis Du ved Din Hiemkomst har Aarsag til at bifalde og udføre dette mit Forslag, saa lad Dit Hierte aldrig ængste sig for de udgaaende Summers Mængde, og frygt ikke, kiere Fyrste, at Penge omsider skal blive usynlige i Dit Land.

86

Derfor skal du ikke forlade min Plan.

Thi og, naar Du ved Skatter inddriver disse

Summer, maae dog Pengene vandre ud. Men en Skat er halv udredet, naar den hæves vel. Konsten er, således at gjøre og modtage Paalæg, at Folket har Sikkerhed og Haab og Munterhed og Fred og saa megen Raadighed, som Sagens Natur nogensinde kand taale.

De til Giældens Afbetaling bestemte Summer skal vandre ud. Men stop nu for alt andet overflødigt Afløb. Overdaadighed og Trang til fremmede Vahrer har taget Overhaand hos Dit Folk. Undersøg, til hvad Summe det unødvendige stiger, som indføres, og Du skal forbauses. Men her staaer det jo til Dig ved Exempel, Forbud, Straf at sette Grændser, og Du skal beholde i Dit Land store Summer.

Fyrste! Vær her ubevægelig, uovertalelig. Med Viisdom bestaaer Dit Folk, skjønt det afbetaler sin Giæld; men skal det tillige underholde sin Overdaadighed, er dets Dom fældet. Et fattigt Folk og arbeidsomt bliver lettelige rigt: et rigt Folk og ødselt

87

skal endnu lettere blive armt. Fyrste! det er en Sandhed, at Du og Folket ere Eet. Du vinder ikke, taber ikke, sparer ikke uden tilligemed Dit Folk; og det ei heller, uden tilligemed Dig: og I begge kand ikke vinde, uden fra Fremmede: ikke tabe, uden til dem: ikke spare, uden fra dem. Viid derfor, og forstaae Dit Lands Handel. Skye de Asiatiske Kongers Veie. De tænke, at de vinde, naar de vinde fra deres Undersaatter, og om deres Tab og Sparsomhed har de samme Indbildning.

Formindsk de indførte Vahrer, saa sparer Du: Formeer de Udgaende, saa vinder Du. Dette bliver en anden vigtig Omhue for Dig; thi Du maae søge efterhaanden af Fremmede at skaffe Dig de

Penge, der udgaae til Fremmede. Dyrk

Din egen Jord bedre, og dyrk i Din egen Jord alt, hvad Din Grund og Himmel kand taale. Opmuntre Din Bonde, og underviis ham: til at lære ham, brug dem, han meest troer; og til at lære dem, saadanne, hvis Indsigt Du med Føie kand troe. Optag udyrkede Jorder, og forvandle øde Steder til frugtbare Marke. Giør

88

dette ved Dine Anstalter mere end ved Dine Penge. Moradser, Heder, Bierge selv skal blive nyttige, naar Du vil, og er viis. Store Landsbyer og store Bøndergaardere ere lige skadelige. Tid og Læmpe og Klogskab skal give begge de rette Grændser. Hav to Bønderstammer; den eene med et lidet Jordsmon, blot for at formeere Dit Folk; den anden med et meget større, for at føde Dine Stæder, og levere udgaende Vahrer til Dine Kiøbmænd. Lad begge være lige Talrige. Fyrste! Kiend Dit Land. Dets Egne er forskiellige. Lad hver frembringe, hvad det kand; men helst det, Naturen der har vildet. Hvor Levnets midlerne ere lette og vanskelige at afhænde, nedset der Haandverksfolk, hvis Arbeide bortføres nemmere end Kornvahre, eller i Mangel af dem, leg der Dine Krigsfolk. Hold gode Veie, og besørg, saavidt mueligt, for Dit hele Folk indbyrdes Samfund. Bring frem af Jord, Vand, Bierg, Klippe alt, hvad Naturen tilbyder, og opsøg, hvad den endnu skiuler; men lad Agerdyrkning være Din første og ømmeste Omhue; thi den er Din Bygnings Grundvold. Alt hvad Dit Land har, søg at gjøre der overflødig, got, auge-

89

nemt og let for den Fremmede. Frygt da ikke for Mangel af Penge.

Bevar Dit Land for umaadeligs Kornpriser, og det gjør Du, naar Du opelsker og udvider Agerdyrkning, setter Dit Folk viseligen i Arbeide, og formeerer det. Stands Fødevahrers Udførsel, naar de overstige en med Klogskab bestemt Priis; Aabne ellers Grændserne for dem; thi det er Folkets Vinding, og al Flids Opmuntring. Et talrigt Folk er Regentens Styrke; men da maae det næres og være muntert. Nye Næringsveje og de gamle bedre brugte, mild Regiering, taalelige og vel hævede Skatter, jevn Retfærdighed, Lovmæssig Frihed, herskende Gudsfrygt skabe ham hvert Aar en Tilvæxt af Undersaatter. Fyrste! Foragt ikke to Pataner, Aarligen vundne meer ved Din Bondes og Handværksmands Flid. Summen bliver stor, naar alle disse Arbeidere tælles. Giør, saavidt Du kand, alle Dine Borgere til nærende, og i det mindste dem alle til sparende; sparende, mener jeg, fra Fremmede. Lad Dine Kiøbstæder handle, Dine Landsbyer pløie, og det ene Slag ei fornærme det andet. Giør hver Stad og

90

Flekk til et Sæde for den Vindskibelighed, Naturen der besynderligen tilbyder, eller Folket elsker, eller og visse Omstændigheder ynde. Lad Dine Borgere arbeide flittigen, klogeligen og vel. De skal selv gjøre, hvad de vil bruge, eller bruge, hvad det selv kand gjøre. Kiend, hvad Naboer og fraliggende Folk behøve og ønske, og besørg dem det, og som de ønske det. Dine Handlende være oplyste, redelige, ordholdende, tarvelige, arbeidsomme; de være ikke for mange, at de skal mangle Styrke, ei heller for saa, at de ikke skal herske. Giør Handelen fri, men ledsag med Klogskab dens Frihed; thi den skal enten berige eller udarme Dit Folk. Den Told, Du paalægger, skal være Dit Øye ved Handelen, veilede ikke forvilde den: og aldrig maae Du ville vinde fra Dit Folk; thi da gjør Du det største Tab. Ær Din Faders Arbeide: opryk ikke, men vand, ja, om Behov gøres, lug hans Sæd. Hvad nu først skal plantes, er længere fra Væxten, end det, som allerede har taalt sin Grund, og faaet Grøde.

Fyrste! Følg disse mine Raad, og Gielden skal betale sig selv, og Penge skal

91

ikke mangle. Men ængstes hverken for Gield eller Penge. Thi fylder den Omhue Din Siel, skal den eene herske i Dine Raad. Da blev Du Colchernes Skattefoged, og ikke Armeniernes Konge: da opdyngede Du Penge, for at betale, og betalte med at ødelegge Dit Folk : da steg alt Blodet til Hovedet, Lemmerne visnede, og Legemet fik et Slag.

Lad da hver Undersaat sørge for Gielden, og sørg Du for hver Undersaat. Skaf Dig Frihed i Dit Raad, og, giv Kongen Rum. For at betale Din Gield, regier viseligen, men som Du ingen havde, og da skal Du betale den. Et Lands Formue er ikke dets Penge, men dets Grund, dets Folk, sammes Mængde, Flittighed, Klogskab.

Du elsker Kundskab. Ær, beløn, forfrem hver nyttig Kundskab, og Du skal udbrede den hos Dit Folk. Det dyrker, hvad Du agter, og har Du valgt vel, da bliver Du ved, og det og. Ungdommen vil være klog, fordi den Kloge er befordret: og Barndommen selv hører det, og er lærvillig. Hvor Kundskab hersker hos et Folk, der er

92

baade Raad og Mod, ogsaa til at betale Gield. Vankundighed kryber om det Gamle, eller fortviler.

Du elsker Tarvelighed, og behøver det; thi Dit Folk er overdaadigt. Fyrste! Dine Forbud og Dine Straffe skal gjøre noget; men Dit Exempel og Din erklærte Afskye og Din Standhaftighed meere. Ogsaa jeg traf dette mit Folk overdaadigt. Jeg gysede: tænker Du for Armod? Nei, for Vellyst og Kielenhed og Frihed og Gierrighed og Uretfærdighed og Haardhed og Bedragerie og Ugudelighed og Forsømmelse og Ladhed og Uduelighed og Slaverie. Den Dag, jeg modtog Scepteret, soer jeg Gud i mit Hierte, at hade, forfølge og udrydde denne Fiende. Mit Huus blev tarveligt, som Du seer det denne Dag: mine Betienters blev det. Jeg bød Tarvelighed, og talte dens Sag. Jeg saae end ikke den Overdaadige. Jeg reiste igiennem mit Land, og Rygtet om mig havde, førend jeg kom, fordrevet min Fiende. Jeg holdte over min Anordning, og den Gienstridige fandt aldrig Naade. O! Kiere Azan, et Folk er bøyeligt: os er det, som enten ophøye eller styrte det: Giør Dit Folk tarve-

93

ligt, og det skal betale Din Gield og sette Fremmede i sin for Vahrer, den graadige Overdaadighed ei meere opluger. Du deeler Gielden ud imellem Dine Undersaatte: paabyd dem tillige Tarvelighed. Da skal en mindre Formuende blot derved udrede sin Part, og den Rige, som ei meere maae øde, skal have tilovers at forstrække den Fattige. Man maae formindske Udgifterne for Borgeren selv, om man vil formeere dem for Staten.

Du elsker Dyden, de søde Pligter, Sindets Glæde og Menneskelighedens Ære, Nyd, min Fyrste, Din egen Dyd og al den Lyksalighed, den skienker; men Forsynet har tiltænkt Dig en endnu Høyere Fornøjelse: det, at gjøre et heelt Folk dydigt; Dit kiere Folk retfærdigt, redeligt, medlidende, hielpsomt, maadeligt, kydst, nøysomt, sindigt, ophøyet, frit. Hvis Glæde kand ligne Din, naar denne Guds Gierning lykkes ved Din Haand, og disse Dine Borgere ere gode Mennesker, nyttige for sig selv og ærede af deres egen Samvittighed? Da føler Du dig, som deres sande Fader; thi Du har opdraget dem, ikke til at trælle for Dig, men stifte deres egen Lykke, Da Har Du over hvers Hierte et

94

langt andet Herredømme, end det, Frygt og Magt og Love give. Alle Dine Forordninger blive en Faders Raad, og Dine Børn lyde, fordi de af Erfaring kiende, at Du er klogere, og har allerede gjort dem lyksalige. O! kiere Brodersøn, dette at kunde hertil gjøre meget: dette allene er vor Rang, dette allene vort Fortrin. Alt andet er enten Byrde eller falsk Glimmer. Men denne Overbeviisning, at mit Folk er under mig bleven dydigt og ved Dyd lyksaligt! Mit Hierte kand ei rumme den Glæde. Jeg udbad mig dette af Gud, og han har hørt mig. Dette allene bad jeg, at være dette Folks Velgiører, og jeg selv, et Menneske, er bleven fem Millioners Velgiører. Jeg blev det ved at elske ham og lære dem at elske ham; thi den, som elsker Gud, er dydig; thi han kand ikke fortørne Gud. O! dig. Fader, Gud og alle Tings Herre, dig takker jeg: for dig nedbøyer jeg mig i mit Støv. Det er din Kraft allene, din Velgierning. Giv denne unge Mand samme Viisdom, samme Glæde!

Min Søn! Jeg burde endnu sige Dig meere, men kand ikke. Mit Hierte er bevæget. Gud skal give Dig Viisdom.

95

Anraab Ham. Vogter Eder dog for det Overasiatiske Afguderie.

Den gamle Fyrste blev taus. Azan sprang op, og kastede sig i sin Farbroders Arme. Min Fader! Min Søn! Dette hørde man, og intet andet. Zariasp laae for deres Fødder, og de mærkede det ikke. Pharnaces sad, som han endnu hørde, og de andre svemmede i Taare, ogsaa Menis Sønner. Tiridates allene havde en Glæde i sit Ansigt, som Hur endelig saae og forundrede sig over.

Menes reiste sig. Min Søn! sagde han, og I, mine Venner, Gud har velsignet Eder, og jeg kand ikke fatte min Glæde. Mit Land lyksaligt, og Armenien mit gamle Fædreneland, det samme forsikret. Han gik ud af Raadsalen. Azan omarmede sine Fætre, og begav sig til sit Kammer. Hans Mænd fulgte Ham til deres Sal.

Pharnaces! (udbryder Zariasp efter en almindelig og langvarig Taushed) har du levet nogen Dag som denne? O! Ven,

96

svarede denne, slig Sammenligning har jeg ikke gjort. Menes er stor, og har en ophøyet Søn, og saligt er det, at sidde i de Vises Raad. Men tænk den Dag, kiere Zariasp, naar Azan er som Menes, og vort Land som hans. Og den Dag skal vi see: mit Hierte seer den allerede: jeg gider ikke tvile og kand ei heller.

Nei! Nei! raabte Tiridates, at fryse saa nær ved Sandheds og Viisdoms Straaler, det Hverken kand eller bør vi. Men lad os, kiere Venner, holde fast ved dette Haab, der nu opliver os, og denne søde Overbeviisning, der synes os saa uimodstaaelig. Vi komme hiem, og skal høre Modsigelser og stride mod Vanskeligheder, da gjelder det at staae: at overtale: og forfølge sin Plan. Thi troer mig, at det skal koste meere Møye at gjøre vort Folk tarveligt, dydigt og arbeidsomt end betale vor Gield. Overdaadighed har sine Yndigheder, og hvad man længe er vant til, bliver os nødvendigt. Der skal ikke mangle saadanne, der vil forsvare Ødselhed, som en anstændig Levemaade, og udregne til Statens Fordel, hvad Undersaatter over Evne tilsette. De Forbud, de Straffer, den strænge Opsigt

97

over Sæderne, Azans Exempel selv og vores med: alt dette vil blive anseet, som et Vidunder, og paadrage sig vore Borgeres, ja vore egne Hustruers og Børns Klagemaale og Giennemhegling. Ja naar et Folk skal blive dydigt, som har forliget sig med Laster, og hvoraf en stor Deel allerede har sønderrevet de helligste Baand: i Sandhed det krymper sig, og ved tusende Omveie søger at undgaae Lovene og besnære Fyrsten. Det vælger før at forarme sig ved Laster, og begrave sig under Statens Gruus, end at oprette dens Vælde og selv leve i en stille Lyksalighed. Tænker paa de Ceaner, Phænicernes Naboe. Og meener I, mine Venner, at det bliver let at indføre blant vort Folk den vise og fordeelagrige Vindskibelighed, Menes gjorde os et Udkast til? Nei! nei! jeg seer, hvor Vankundighed og den taabelige Egennytte vil skringe over Voldsomhed og Haarhed: og Magelighed og gammel Vane vil foreene sig mod alt hvad Azan begynder. Ja! det jeg frygter og for, er, at vi skal omfatte formeget og overvælde den svage Stat. Langsomhed, Varsomhed, Standhaftighed behøves

98

til visse ligesaa meget, som Indsigt og Mod. Men og det skal Azan—.

Her traadde Azan ind, og just da han vilde have bedet sine Mend at fortsætte deres Samtale, kom Rhases og hans to Brødre, for at tilbyde deres Fætter at besee Hovedstaden.

Jeg har allerede, kiere Brødre, (svarede denne Konge) været overalt, førend I endnu ankom fra eders Stadtholderskaber. — Men vi ikke i Dit Selskab, sagde Rhases, og Dagen er sær kølig. Azan omfavnede sin Fætter, og med megen Høflighed modtog Tilbudet. Hans Folk fulgde med.

Neppe vare de komne igiennem Ringmuren, som afsondrede Slottet fra Byen Sabira, førend de mødte et Barn, som nærmede sig til Fyrsterne at kysse deres Haand. Min Søn, siger Rhases, hvor boer din Fader, og hvem er han? Han er Steenbryder, blev Svaret, og her boe vi.

Rhases førde dette store Selskab derhen, og ingen af de Fremmede havde nogen-

99

sinde været i saa ringe et Huus. Alle ventede at finde Armod og Skidenhed og nøgne Børn; thi de agtede ikke paa, hvorledes det Barn saae ud, de havde talet med. Men de fandt til deres Forundring fire smaa, men reenlige Værelser; got, skjønt fattigt, Boehave, og Forraadskammeret vel og ordentlig forsynet med Brød, Jordfrugter og noget Kiød. Konen, ærbødig men ikke forvirret, var opstaaen fra sin Rok at modtage sit Herskab. Da hun havde viist dem om, spurgde Rhases: hvor er din Mand? I Kongens Steengrube, svarede hun — og hvad er hans Maanedsløn — 8 Pataner — Hvor meget overlader han dig deraf — Fem, svarede hun, og de tre bruger han selv. — Hvortit kommer han hiem til sit Huus — Herre! du veed at vor kiere Konge giver dem hver femte Dag fri — Hvor mange Børn har du — Fire foruden denne Dreng, og denne lille Pige, som er to Maaneder gammel — Hvor ere de andre — De to ældste ere hos deres Fader, tilhugge Steen, og faae af Kongen 6 Pataner om Maaneden, hvoraf de sende mig de halvtredie. Den tredie luger i vor Have, og den fierde er henne at skyde med Bue: denne lille Dreng karder

100

for mig, og passer sin Søster, naar jeg har Huusforretninger — I leve vel kummerligen — Aldeeles ikke; thi vi have, som du har seet, Herre, meget tilovers: og jeg skal viise dig mere. Her aabnede hun en Kiste, og viste Fyrsten 150 Paraner.

Da han havde velsignet hende og Søn, og lagt sin Haand paa hendes spæde Datter, førde han Azan igien ud, og da de i en fortrolig Samtale havde uden at agte det, spadseret et par Gader igiennem, standser Azan ved mange Hamres buldrende Lyd, og spørger. Fyrsterne bade ham træde ind i det store Huus. Her fandt han 40 Smidier, og endnu fleere Verkstæder, hvor alle slags Vaaben bleve smedede, udarbejdede, polerte. Arbeidet var saa artigen deelt, at Qvinder og Børn vare sysselsatte ved det samme Stykke, som havde udfordret de

vældigste Arme og de stærkeste Muskler. Herre, sagde Hur Rhases, Kongen er vel Eier af denne Fabrik, og maae deraf drage stor Fordeel? Vist nok,

svarede Printsøn; thi den nærer 400 Familier. Paa dette sumpige Sted, som min Fader har ladet fylde, og som tilforn gjorde hele kvarteret ved Muren stinkende om Som-

101

meren, opførde han denne Bygning, og lod disse 400 Haver indrette. Her gøres en god Deel Vaaben, hvoraf nogle gaae til Phoenicien, og Resten forbliver i min Faders Tøihuse. Før hans Tiid, kiøbte Riget alle sine Vaaben af Chalyberne, skiønt vi har lige ved Staden baade Ærtz og Kul. Da nu Selskabet havde beseet Værket, roset Arbeidet og forundret sig over det Forraad, der fandtes, traf de ved Udgangen paa et Kammer, som Cotys, den yngste Prints, aabnede: lader os see Værkets Regnskab, siger denne Fyrste til en Kongelig Skrifer. Det blev bragt frem og forelagt Hur. Med Forundring faae han, at det var alt, Kongen ikke tabte, og endnu meere faldt det ham sært, at han et par Aar tilforn havde afslaget 202 Talenter, som en rig Mand havde budet ham for Værket. Det er naturligt, sagde Printsøn; thi Eieren er Konge, ikke Kiøbmand. Nu leve her 1800 Mennesker: det seer min Fader paa. Solgte han det, blev maaskee det samme gjort med 600 voxne Karle, og det blev Kiøbmandens Fordeel, men derfor Kongens visse Skade. Hur begreb det, og blev skamfuld.

102

Rhases ledsagede nu Azan ind i Byen, Hvor en smuk Gaard paa en aaben Plads vendte endog langt borte hans Agtsomhed til sig. Fætter, siger han, hvem tilhører denne Marmor-Bygning? Den rige Ariarathes, min Faders Overtilsynsmand, her i Staden. Herre, spørger Zariasp, Overtilsynsmand! Hvad er det for et Embede? — Under hans Opsigt staae de andre Tilsynsmand. Vor Indretning er saadan, min kiere Zariasp. Byen har tolv Qvarterer: over hvert Qvarrer er en Mand, der igien har ligesaa mange mindre Tilsynsmand under sig, som der ere sne Huse i Qvarteret. Disse holde Mandtal, agte paa enhvers Formue, bivaane Skifter, raadføre deres Underhavende. De maae see til, at hver Mand bliver ved sin Sag, vel opdrager sine Børn, følger Lovene for Tarvelighed, og lever et anstændigt Liv: at Faderløse Børn ikke forsømmes, ugifte Piger ikke forføres, unge Mennesker ikke øde deres Gods: at Fattige have Arbeide: Enker, Syge, gamle Folk ikke lide Nød, og kort sagt, at Lovene i Almindelighed og de om Sæderne i Besynderlighed holdes eller og ved Straf håndhæves. Qvarter-Tilsynsmanden modtager deres Maanedlige Beretning,

103

understøtter deres Myndighed, veiviser dem i vanskelige Tilfælde, og dømmer ved paakommende Stridigheder imellem dem og Borgerne. Desuden maae han hvert halve Aar undersøge deres Beretnings Vished, og kand desuden saa ofte han vil. Overtilsynsmanden skal aarligen gjøre det samme: ellers staaer det og til ham, naar han finder det nødigt: og desuden er han for Qvarteertilsynsmændene det, de ere for de andre. Tyve Huse vælge selv deres Tilsynsmand: disse tilhobe udnævne tre Personer, hvoraf Kongen vælger Overtilsynsmanden; men min Fader indsetter hvert tredie Aar dem, som han vil betroe Qvarterer. Fire af disse tilligemed deres Forstander overlevere hvert fierding Aak i Kongens egne Hænder de indkomne Maanedes-Lister med et kort og Kiernefuldt Udtog. Den samme Indretning er over hele Riget ogsaa i vore Landsbyer. Disse Udtog læser Kongen med megen Omhue igiennem, hvor paa de gives med alle Listerne til Kongens første Statsbetient, hvis Embede det er at sammenligne Lister og Udtog for at forvisse sig de sidstes Rigtighed: at forfatte af dem alle til Kongens Efterretning et Udtog over hele Riget, og holde det mod de forrige

104

Aaringers, og endelig Nøye anmærke, om Folkemængde, Flittighed, Sæder, Formue tage af eller til: hvor, og af hvad Aarsag. Denne Post, har i en halv Snees Aar omvexlet imellem mig og mine Brødre, saa at en af os derfor er altid hvert Fjerding Aar den halve Tid hos Kongen. Men her er Huset. Har min Fætter Lyst at beste det? siger han til Azan.

Da denne med Fornøyelse modtog Tilbudet, gik de ind, og Rhases spurgde strax om Ariarathes; men han var i sine Forretninger, og Fyrsten vilde ikke, han maatte hentes. Værelserne aabnes. De vare store, nette, og prydede med alt, hvad smukt Cappadocien selv havde og kunde forfærdige. De stukne Tapeter tildroge sig i sær de Fremmedes Roes, og det indlagte Arbeide, de hist og her forefandt, standsede deres Øyne; men da de kom i Eierens Rustkammer og saae hans Skiolde og hvad Konsten der havde forestilt, saa kunde Azan selv ikke blive tret as at beskue, og ophøye Mesteren. Det Guld og Sølv, de i et andet Værelse forefandt, forundrede nogle, og forvoldte Rhases mange Spørsmaal:

105

men Azan siger til Prints Ascenas, den mellemste af Brødrene. Men Fætter! det prægtige Arbeide endog paa dette Kobberty! Desflere Kunstnere leve, og blive formuende, svarede Fyrsten. Jeg har nok, min Broder, sagde Kongen.

Nu fører Rhases dem over Gaarden forbi det kølende Springvand til den inderste Bygning, og opad Trappen til de øverste Værelser, som havde en deilig Udsigt over en frugtrig og her og der skyggefuld Have. Her fandt de Ariarathis egen Skriverstue, og i de saa kaldte ti Aars Lister, som Fyrsten strax vidste at tage, en Sammenligning med Stadens Tilstand 10 Aar tilforn. Her, min Fætter, seer Du, som med et øyekast Byens samme Beskaffenhed for to Aar siden, da denne Beskrivelse blev gjort. Folkemængden er omtrent den samme; thi min Fader hindrer Folks Indflyttelse fra Landet; men Sæderne ere blevne bedre; thi der læser Du, at man i de sidste ti Aar har haft 13 Misgjæringer, 115 Bøder og 236 Irettesættelser mindre end i de forrige 10 Aar: Formuen er voxen 124 Talenter, og kunde endnu Have steget Høyere, naak Kongen ikke

106

for at give den et vist Forhold, havde sendt som EmbedSmænd til Provintserne 37 rige Mand.

Neppe kunde Azan forlade denne Liste; men Rhases mindede ham, og førde ham til et andet Kammer, som han befoel at oplukkes. Her saae de imellem otte unge Piger tre, som traadde frem, og, røde uden Forbauselse, helsede i dybeste Ærbødighed deres Lands Fyrster. Dette er Kongen i Armenien, mine Døtre, sagde Rhases. Han ønsker at see saa dydige og flittige Pigers Arbeide. Glade over denne Ære, neie de til Jordan for denne Fyrste, og med en munter Anstændighed vende sig, de to til deres Væve og den eene til sit i Rammer udspendte Tøi; et øyekast af dem bragte deres Piger; nogle til Rammer, andre til Rokke, og andre til Klæder, de syede. Dørene oplades ogsaa til Kamrene paa hver Side, fyldte med samme Verktøi, under 24 unge Pigers duelige Hænder. Alt er nu i Bevægelse.

Her ere de stukne Tapeter, siger Azan, i det Han beskuede Rammerne: og hvilket Lærred! raaber Zariasp, i det han betragtede Vævene. Tiridates

107

var traaden ind i det venstre, og nogle af de andre i det høyre Kammer. Kongen besaae ogsaa alt, og fornøiede sig over den Flid og Vittighed, som herskede i denne yndige Fabrik. Min Datter, spørger han den ældste, ere disse unge Piger eders Faders Slavinder? Herre, svarede hun, i vor Konges Lande ere slet ingen Trælle; men det er deels Faderløse, deels fattige Forældres Børn, som min Fader underholder, vi undervise og han betaler deres Arbeide, for deraf at samle dem en Udstyr. Tør jeg vise Kongen deres Regning, sagde hun i det hun nærmede sig til et Skab. Han saae den og gav den til de andre. Nogle iblandt dem havde allerede 700 Pataner. Men, blev Azan ved, forbruges da alt dette Tøi i din Faders Huus? Den mindste Deel, svarede Hun; thi det meeste forsendes i fremmede Lande, og leveres af min Fader til vore Kiøbmænd. Men behøver I det ikke selv, siger Kongen til sin Fætter? Nei, svarede Rhases; thi tænk, hvad Her gøres i alle Huuse. Azan studsede herved, og efterat han endnu havde priset disse unge Pigers Flid, og hørt, at deres Moder ikke levede, og med sine Fætre bedet dem helse

108

deres Fader, gik han bort, og blev af Rhases ført ud af dette ham besynderlige

Huus.

See der et lidet Huus, siger Kongen til sin ældste Fætter. Sammenligningen vil være artig. Kand vi vel gaae derind? Meget gierne, svarer Fyrsten, som og strax førde Selskabet derhen. Eieren modtog dem selv, og oplod alle sine Værelser for dem. Huset var smalt til Gaden, og dybt indad, saa det indeholdte fleere Kamre, end man formodede. Tarvelighed boede her ved Velstand, og det Simple blev smukt for den Reenhed og Orden som herskede allevegne. Mandens Kramboe beholdte længst disse Fremmedes Agtsomhed; thi efterat de havde beseet hans Vahrer, og hørt ham gjøre Regnskab for sin Formue og aarlige Vinding, spørger Pharnaces ham om Prisen paa et Stykke Babylonsk Guldbrocade. Du er, svarede Kiøbmanden, uden Tvil Fremmed; thi her kand det ikke bæres. Men vil du kiøbe det, saa koster hver Alen 84 Pataner. Men blev Pharnaces ved, naar det ei her kand afsettes, hvad nytter dig da at have saadanne Vahrer? — De gaae til Phrygien og Lydien og Siderne ved Havet,

109

saa her er kun et Oplag — Men disse Lande blive vel af Caravanerne forsynede — Undertiden, skiønt sielden; thi Kongen kræver en stor Told af disse reisende Kiøbmænd, og Norden for hans Stater ere Veiene usikre. Vi tvertimod gaae til Babylon med vore Vahrer, og da vi have dem her til letteste Priis, vinde vi saa anseeligt paa dem, at vi i Lydien undersælge de Babylonske Kiøbmænd selv. Det indseer jeg, siger Pharnaces, i det han vender sig til sin Konge; thi hos os koster en Alen 92 Paraner, saa vore Handlende ikke skal vinde ved Fremsendelsen. Alle Fremmede Vahrer stode tilhobe i samme Forhold, og endog de Phoenicisike vare saa lette, at Sidon selv næsten ikke kunde sælge dem til bedre Kiøb. Har du Sønner? spurgde Kongen. Ja, svarede Manden, foruden disse to, som passe hiemme min Handel, endnu tre andre, hvoraf den eene er paa Veien til Lydien. Den anden venter jeg fra Sidon, og den tredie er i Armenien. — Og denne sidste, hvad har han der at gjøre? Han kiøber Uld, og har bragt Klæde derhen og fine Lærreder tilligemed smaat Guldarbeide.

— Hvad vinder I da vel ved dette Ombytte? — 20

Pakaner paa hundrede. — Men Reisens

110

Omkostninger og Fortæringen? — Fortæringen er ikke megen; thi mine Børn ere ikke kræsne: og hvad Armenierne angaaer, da ere de glade ved, at vi bringe dem disse Vahrer og købe deres Uld, de ikke vide at sortere, faa at de endog holde min Søn og 3 Karle frie, imedens de ere der. Cotys, den yngste Prints, maalte fmile til Azan. Men han holdt gode Miner, og spørger endnu: Jeg seer, at du eier en stor Formue: mig synes, at det er sært, du ikke har faaet en eller anden af dine Sønner i Kongens Tieneste. Fremmede! svarede denne, Kongen seer helst, at de blive ved Handelen, og selv have de ikke Smag paa andet, saa at da min anden Søn for sit vittige Hoved og hurtige Væsen blev i den Undersøgelse, her skeer over de Unge, naar de ere 14 Aar, tilbuden en Plads i den kiere Fyrstes Rhasis Skriverstue, vegrede han sig derfor, omendskiønt det havde maaskee været en aaben Vei til stor Ære. Kongen pristede Faderens Flittighed og Forstand, tog Afskeed, og gik ud. Fætter, siger han til Rhases, jeg lærer allevegne. Gandske vist, svarede denne, naar man saaledes veed at spørge.

111

En stor Mængde Heste og Muulæste, nogle løse og andre tilpakkede, dreves forbi. Dette forundrede Kongen, faa at han spurgte, Hvad dette vilde sige. Cotys gav ham strax den Underretning, at om tre Uger var det store Marked ved Sidon, og der skulde de bedste og Heste sælges. Esterhaanden ved at see paa denne lange Rekke og tale om Prisen og Fordeelen paa disse Vahrer, kom man langt ind i Staden, og mærkede det ikke. Rhases saae sig om, og agtede, at han var nær ved det Kongelige Handelstov. Lad os, om min Fætter saa vil, gaae hen at skue endnu engang disse Heste: Kongen bifaldt: og snart saae han paa det store Torv, det hele Optog at have standset. Han kom nærmere, og erfarede, at ethvert af disse Dyr blev undersøgt, hvad Alder det havde, og om det var Lydeløst. Endelig kom Lastdyrene frem, og bleve afpakkede: Pakkerne aabnede: Metallet prøvet, veiet, og Arbeidet efterseet: det vævede Tøi maalet og undersøgt og stemplet: en Fortegnelse gjort og leveret Eierne: noget blev udskudt, og til en Side Hensat. Kongen tænkte, at alle disse Anstalter sigtede til rigtigten at bestemme Tolden, men han fik snart at vide, at Sidonierne fordrede de Vahrer af en vis Beskaffenhed. Denne havde

112

Menes Nøye faaet udspurgt, og ved en Anordning bekiendtgiort. Nu skede her Undersøgelsen: naar Kiøbmændene ankom til sidste Pas paa Grændserne, afteverte de til de Kongelige Betiente den medgivne Fortegnelse, hvorefter disse randsagede, om intet Nyt var kommet til. Virkningen var, at de Cappadociske Vahrer bleve strax og alle opkiøbt, og vel betalte, hvorved Kiøbmændene havde ogsaa den Fordeel, snart at kunde vende tilbage og det med fuld Tilpakning af de Landes Vahrer. Tager da Kongen ingen Told, spørger Zariasp. Nei ikke af sine udgaaende Vahrer, svarede Prints Ascenas; thi den maatte Kiøbmændene igien legge paa deres Gods, og saa holdte vi aldrig Priis med de meere nærliggende Folk. Men indfaldt Hur, hvilket Tab i de Kongelige Indtægter? Kiere Hur, siger Printsens, kand Kongen vinde, hvor hans Folk taber? Kongen og Landet ere eet. Hur taug, men regnede endnu hos sig selv.

Azan saae sig om for at finde nye Føde for sin Opmærksomhed: Men, Fætter, siger Rhases, Solen er neppe to Timer oppe, og Du har og er Legeme. Lad mig, svarede Azan, dog endnu (thi min Farbroder bier maaskee efter os) see et eeneste Sted, og Eder, mine Brødre,

113

bør jeg ei heller trette længere. Vi blive ei trette! svarede Rhases, saa længe Du, kiereste Broder, fornøyer Dig. Nei! kom ind til den Mand, som her boer paa Hiørnet. Da de kom til Huset, fandt de allerede dets Ejer, en ærværdig Olding, i Døren at modtage dem. Hvilken Lykke, siger han, at see min Konges tre Sønner, og hans Brodersøn Armeniens Konge at beære deres ringeste Slave med deres Nærværelse. Kiere Ardys, svarede Corys leende, min Fader har ingen Slaver, og hans Sønner endnu mindre. Nu, nu Herre, (tog den anden Ordet) er jeg der ikke, vilde og burde jeg være det. Lad os see din Boe, siger Rhases, og dit Huus; thi derfor ere vi komne. Strax indføres de i Boen. Her saae man de kostbareste Metaller under Konstnernes Haand formede til Menneskers Brug og Fornøyelse, og saa artigen at ligne Naturen i sine Dyr og Vexter, at Pharnaces selv kunde ikke mættes af at see og sammenligne. I et Kammer ved Siden vare Kobber-Kar opstillede, der forkyndte samme Vittighed, og fæstede ikke mindre Tilskuernes Øyne. De reve sig endeligen fra disse Tilløkkelser, og kom ud i hans Værksteder, hvor de fandt de samme Ting raae eller ufuldkomne, de inden for havde anseer med Henrykkelse. Den Flid: her herskede; den Orden som bestyrede alt; den Omvexling af Hænder, som annammede og videre befordrede det samme Kar; Den forskellige Alder og Duelighed, der havde Deel i et sandt Mesterstykke: alt dette opvakte paa nye Kongens Agtsomhed og Forun-

114

dring. Men han mærkede, at Solen dalede, og efter at han havde købt de Stykker, som i hans Nærværelse bleve færdige, forlod han med sit Selskab dette Konstens Sæde.

Jeg takker dig, kiereste Fætter, siger han til Rhases, at du endnu tilsidst vilde formeere min Fornøjelse. Eier min Farbroder denne Fabrik? Nei, nu ikke længere, blev Svaret; men han har eiet den. Ardys selv og otte af vore Kiøbmænd, som handle deels paa Assyrien og Medien, og deels paa Phrygien, Lydien og henmod Havet have i 11 Aar været i Besiddelse af den; thi Arbeidets Natur tillod ikke, at min Fader derved kunde underholde flere Folk, end de andre: hvorover han ikke havde den længere, end der behøvedes for at sette den i fuld Drift, aabne Udveie til Afsettelse, og omplante paa beqvenmeste Stæder i Riget de Lærlinger, som vare blevne Mestere. Men Ardys synes mig, sagde Kongen, ikke at være indfødt, thi hans Udtryk og Manerer have noget stridigt mod eders Sæder. Sandt! svarede Rhases. Han er fremmedt og født i Lydien. Der havde han lært at arbejde i Metal, og uden at fortælle ved hvilke Hændelser, kom han til Sidon, siden til Damascus, og endelig til Babylon. Overalt forbedrede han sin Konst, og forsynet af Naturen med det sindrigste Hoved og den nemmeste Haand, blev han en Mester. Nogen Stridighed og Fare jog ham fra Babylon for 36 Aar siden, og bragte ham til min Faders Lande. Efterat han havde givet de ubedrageligste Prøver paa sin Konst, blev det beslut-

115

ted at beholde ham og indrette ham alt, som han selv foreskrev. Men han maatte forpligte sig til at lære Landets Børn, og give dem den fulde Anviisning. Det er skeet, og nu lever derved 372 Familier, og min Faders Lande vinde ved disse Vahrers Afsettelse om Aaret 180 Talenter af Fremmede. Men jeg kand ikke sige, min Fætter, blev Printfen ved, hvad Bryderie denne eene Mand har voldt min Fader, og i intet har jeg meere æret hans Taalmodighed. Ardys var vandt til i de vellystige Lande, han er kommen fra, at holde sig mange Fruentimre, at give lekke Maaltider, al anstille Lystigheder, at føre Stads, at holde Slaver: og alt dette taalede vore Love, Sæder og Velfærd ikke. Det havde været let at jage ham bort, men min Fader havde den Nytte i Sigte, vi nu glæde os ved. Tilsynsmændene fik da deres fulde Arbeide: Irettesættelser, Bøder, smaa Straffer frugtede efterhaanden: i sær hialp det, at han ingen kunde faae i Ledtog med sig. Omsider blev han klog, og har nu intet uden de Talemaader og Manerer tilbage, som har gjort min Fætter opmærksom.

Imedens de saa talede, kom de alt nærmere til Slottet, da Azan besindede sig, at han hverkern nu eller sidste Gang havde mærket enten Tiggere eller Hospitaler i Staden. Hvorledes gaaer det til, tilspørger han Rhases. I et Rige, hvor Tilsynet er jævnt og rigtigt, svarede denne, forekommes megen Fattigdom, og Resten raades Bod paa. Alt maae arbejde, hvad der har Kræfter, og Materialier forskaffes dem, som in-

116

gen have: Slegt og Venner og goddædige Folk, og naar andre ikke vil, Staden, Egnen eller og min Fader sørger for spæde, umyndige, gamle og svage Folk. Hvor Laster intet øde, hvor Formue findes, hvor Dyd gjør ynksom og Viisdom styrer alt: der, kiereste Konge, er Armod rar eller letteligen ophielpes. Vi have ellers Huse for Svaghed og Alderdom, men de ere ikke i vore store Byer, hvor der ere desuden Munde nok, men paa saadarme Steder, hvor Levnetsmidlerne ere lette og mindst afsettelige.

De vare nu ved Slottet, og saae den gamle Konge at komme dem i Møde. Azan fordoblede sine Skridt; men førend han endnu kunde tale, siger Menes: Kiere Brodersøn, Stadens Orden og Vindskibelighed har uden Tvil fornøyet Dig, og kand nytte Dit Land. Gud har givet mig baade Villie og rig Anledning til at gjøre dette Folk lykosaligt; Han skal give Dig det samme. Men I ere nu allerede trekte, lader os gane ind ar hvile os og nyde nogen Forfriskelse.

Imedens Bordet blev tilberedet, satte den gamle Fyrste sig med hele Selskabet i en luftig Sal. Farbroder, begyndte Azan, jeg længes efter mit Folk, som behøver min Nærværelse, og bør høste Frugten af den Viisdom, jeg baade har hørt og seet hos Dig. Dersom Du saa synes, bliver det bedst, at jeg i Morgen affærdiger de fremmede Gesandtter. Svaret, jeg skal give dem, har jeg Dig at takke. Du har tilbudet mig, om vi i visse Aar kunde afbetale vor Giæld, det første Aars Summe med paaløbende

117

Renter. Ogsaa denne Godhed tør jeg modtage. Men da jeg endnu ikke kand fastsette, hvormeget jeg trænger til, troer jeg det at være nok, at jeg lader min Gesandt erklære, at hver Aars Andeel skal altid 6 Maaneder forud blive dem tilstillet. Vilde Du nu og, kiereste Farbroder, efter Dit gode Løfte udnævne en Gesandt. Zariasp har jeg bestemt til min. Menes bifaldte det alt, og gav Befaling til Ariarthis Søn, Oberst ved et af hans Garderegimenter, at holde sig færdig. Azan erklærede og, at han Dagen efter maatte forlade sin Fader og sine Brødre. Men maae vi ikke opbie Festen? siger Hur. Kiere Hur, svarede Azan: Gud dyrkes allevegne, og det han i sær fordrer, er, at vi skal gjøre vore Pligter. Du veed, hvad baade du og jeg skyldte vort Fædreneland.

Armenien lod ham nu føle sin Magt over Hans Hierte, og ikke mindre ømmedes han ved at tænke paa den haarde Skilsmisse. Neppe kunde han ved Bordet være munter, og liden var hans Søvn om Natten; thi

Fædreneland og Anslag og Menis Lærdomme og Hovedstadens Indretninger, og Farbroder og Fætre og den livsalige Omgang fremtraadde samlede og skifteviis for hans Tanker, Indbildningen overvældede Forstanden, og forstyrrede Hvilen, imedens hans Mænd uden for, trette af Gang og Betragtninger, nøde Natten og vederqvægede deres Legeme.

Saasnart Azan og hans Folk havde om Morgenen paaklædt sig, saae han Gesandterne,

118

hørde deres Trufler, forkyndte dem sin Villighed til at betale, naar deres Konger vilde blive ved den første Foreening, og i det øvrige foreviste dem Zariasp, som skulde følge dem hiem, og tillige fortælte dem, at Cappadociens Konge ogsaa lod en Gesandt fra sig reise med.

Da Gesandterne vare borte, gav Azan Befaling at holde alt færdigt til hans egen Afreise. Hvorpaa han gik over til sine Fætre, som strax sagde ham, at deres Fader havde tilladt dem at følge ham paa Grændserne. Afskeed maatte han dog tage med Cotyses Fyrstinde, der med to Sønner alleene var paa Slottet; thi de andre Printser havde deres Gemaler i deres Statholderskaber. I hendes Kammer staaer han, taler med hende, og har det yngste Barn paa Armen, da Menes triner ind, omfavner sin Brodersøn og siger: Kiere Søn, jeg maae begive mig til Staden: de nødvendigste Forretninger kalde mig: Vær Gud tro, og Dig selv og Dit Folk tro: elsk Viisdom: søg Sandhed: gjør Ret. Vær langsom og standhaftig og bliv lykkelig! Den Gamle vilde holde sig og begive sig bort; men Azan havde omarmet ham, vilde tale, og kunde ikke. Nu, min Søn, Gud følge Dig og gjøre Dig stor! sagde Menes, i det han selv, gennemtrængt af Kierlighed og Længsel, sidste Gang kyste ham.

Aldrig saasnart var han ude af Slottet, førend Azan med den talende Taushed tog Afskeed Med Fyrstinden og hendes Smaa, satte sig til Hest, og ledsaget af sine Fætre forlod det Sted,

119

hvor Menes boede. Rhases og hans Brødre taledede ikke; thi de vidste, at Venskab og Høyagtelse og Taknemmelighed har endog smertelige Rettigheder. Azans Mænd vare oversvømmede af samme Følelser som deres Herre, og Pharnaces selv, den forfærdelige Helt, var ikke engang forlegen med sin Sorg.

Endelig ankom de til en liden Bondebye, efterar de allerede vare paa Marken komne forbi dens arbejdende og syngende Indvaanere. Fætter, siger Rhases til Kongen, vil Du see disse Hytter: jeg for min Deel elsker dem vel saa meget som Hovedstadens Huse og Konstnernes Værksteder. Azan var villig, og efterat han agtsom havde beskuet inden til alt, hvad den nøysomme Natur kalder nok, betragtede han de Frugttræer og Jordfrugter, hver Hytte havde, og hørde af Rhases Hensigten og Nyttens. Han saae et lige Tal af store og smaae Gaarde, og fornøyet over denne vise Indretning, blev han igjen talende, og efterhaanden meere munter. De Fabriker, han hist og her antraf, enten hvor Levnetsmidlerne vare sær lette, eller Materialierne i Nærværelsen: De gamle ørkener, som nu skiultes med Korn: de Bierge, som Menneskehænder havde bedækket med Jord, og for en skyllende Regn med adskillige Steengierder omgivet: de udtørrede Moradser, aftappede Sumper, henledede Floder: de skjønne Græsgange, de mange Hjorder, hvert Vand Fiskerigt, og hver Egn anvendt efter sin Grund: den store Folke mængde, de fornøiede og velklædte Mennesker, den muntre Sindighed, som saaes pag dem alle:

120

dette, siger jeg, gjorde Kongen ligesaa nysgierrig og glad, som Eftermiddagen tilforn i Hovedstaden.

Efter fire Dages Reise naaede de Cataonien, Rhasis Stadtholderskab. En Bavne, han antændte, og visse Tegn, han derved gav, viiste dem to Dage efter paa Armeniens Grændser 22000 Mand opstille i fuld Slagtordning, alle Bønderkarle af Provintsen. Deres standhaftige Mine, den Glæde, hvormed de gjorde deres øvelser, og deres Færdighed deri indtog saaledes Azan, at han, fuld af Forundring og det Forsæt at efterfølge, mindre blev rørt, da han nu tilsidst maatte omarme sine Brødre.

Han kom hiem, og den Fryd, som et Rygte om Fred Dagen tilforn havde opvakt, troede alle grundet, fordi de nu saae deres kiere Konge. Zariafp bilagde og Stridighederne, og Azan fik Roe til baade at udarbeide og iverksette sin Plan. Det laae ham og om Hierte, stedse at beholde Fred for at fuldføre sine Forbedringer. Landet fik da efterhaanden en fornyet Skikkelse: ingen sukkede over Vold: ingen knurrede længere, end til Erfaring havde viist dem Fordelene af Kongens Indretninger: Guds frygt, gode Sæder, Vindskibelighed og Indsigt vorde med hinanden.

Azans Viisdom var som Menesis; men det var i Armenien, han herskede. Gielden blev betalt og man troede, at Gielden havde gjort Riget sin Lykke; thi nu var Folket dydigere og rigere og meere vindskibeligt.

Pag. 6. Lin. 8. udsætte, læs: undsette. P. 9. L. 10. der er af, l. der af. P. 14. L. 16. med Gud, l. men Gud. P. 21. L. 12. overleg, l. Overlæg. P. 40. L. 12. Redelighed, l. Rettighed. P. 90. L. 6. det, l. de.

Beviis at Lotteriers Fremgang er

Europæ Fald

og

Staternes Ødeleggelse.

Kiøbenhavn,

Trykt hos Hof-Bogtrykker Nicolaus Møller.

1771.

2

3

Høiden af Daarlighed er Daarlighedens Berømmelse. Forlængst har jeg talt og advaret. Tau igien for en Tid. Men nu kan og bør jeg ikke tie længere, da man offentlig anpriser et vist Lotteries store og tredobbelte Nytte for Staten (da dog Directionens redelige Administration vel bliver det eneste, som derved kan falde roesværdigt), see det nylig udkomne Skrift: Tanker om det alene privilegerede Lotterie & c.

Aldrig har noget Seculum, saavidt Historien gaaer, været mindre berettiget til at bære Navn af det oeconomiske, end dette nærværende, hvilket dog af mange blindede en saa blindende Ære-Titel tillegges. Europa, som nu

4

igien saa mange Tids-Aldere har havt saa anseeligt et Fortrin for de øvrige Verdens Dele, har aldrig staaet mere paa Fald, og været sin Nedstyrrelse og Undergang nærmere.

Til at gotgiøre disse Setninger ere Lotterierne alene mig et noksom tilstrekkeligt og uomstødeligt Beviis. Den Fremgang Lotterierne har gjort i dette Seculo, og deres Oversvømmelse snart over hele Europa, endog i Norden (der ved en selsom Skiebne, i Mistroe til sig selv, og end meer til sine Fædre, absolut skal efterabe alle Søndens Daaligheder) anstifter større Ulykke og Ødeleggelse, end alle Oversvømmelser fra Syndfloden af, med alle de Vandfloder, som Europa i dette Seculo lidt haver, og dem man paa mange Tider og Steder ved anordnede Bods-Dage, Bøn og Faste, har søgt at afvende. De truer Europa med et større og farligere Onde, end den i dette Seculo opkomne fordervelige Kræesyge. Dertil er Kræesygen en Tugtelse fra Himmelen. Men Lotterierne et selvgjort Onde, en Misgeburts af den menneskelige Vittighed, eller, muelig rettere, et Foster af Underfundighed.

5

Beskyldningen er nu gjort. Det gielder da om at bevise den. Uden Beviis slipper jeg ikke. Lotterierne have dertil allerede vundet alt for mange Elskere, Tilbedere og Forfattere. Jeg forlanger det heller ikke. Men da

Beviset falder klart og tydeligt for enhver, som ikke har taget nogen betydelig Skade paa Synet, da forlanger Læseren vel ingen Vidtløftighed, helst i denne Tid, da han har saa travlt, og saa mangfoldige Piecer at giennemlæse.

Jeg, og, som jeg haaber, al sund Sands med mig, raisonnerer saaledes: Flid, Arbeidsomhed og Tarvelighed, Lyst til at erhverve og samle, ere de rette Grundpiller, hvorpaa Staternes Floer og Velstand beroer. Og det saaledes: At ligesom disse svækkes, undermineres, omstødes og kuldcastes, saaledes hindres, svækkes og omstødes Staternes Velstand. Industrie, Arbeidsomhed med Haand og med Hovet, er ene den, der har givet Europa sit anseelige Fortrin frem for de øvrige Verdens Dele, og deri soutineret den hidindtil. Medens de tvende Verdens Dele har passeret Tiden med Leeg og Ledighed, med Jagt paa Dyr eller Mennesker, og den tredie, som usikker paa erhvervede time-

6

lig Eiendom, fordybet sig i himmelske Speculationer, da har Europa arbeidet, og ved sin Arbeidsomhed spillet Hovedrollen i Verden.

Naar nu denne Setning tilstaaes mig, som afgivet og antaget af den hele Verden: At en Nations Arbeidsomhed, Lyst til at erhverve og samle, er en Hovedpille, ja den sande, retteste og viiseste Grund til Statens Velfærd. Og følgelig: At den, der til nogen Varighed vil befordre nogen Stats Velfærd, fornemmelig og for alle Ting maa søge at befordre og vedligeholde Nationens Arbeidsomhed, uden hvilken alle andre erhvervede Fordele i Tiden vil bortfalde, og blive unyttige. Saa maa mig og, som et uomgængeligt Følge, nødvendig tilstaaes: At den Tænkemaade, som meest befordre og opmuntrer til Arbeidsomhed og Sparsommelighed, og er den tienligste til Statens Velstand, da derimod den Tænkemaade, som svækker og underminerer Flid og Sparsomhed, er Staten høist farlig og skadelig.

Nu kan til Arbeidsomheds og Sparsommeligheds Befordring og Opmuntring ikke vedbringes den Menneskelige Slegt nogen fordeelagtigere Tænkemaade, end denne: At hans

7

Skiebne i Verden, hans bedre eller slettere Kaar, hans mageligere eller kummerligere Liv, Høihed eller Nedrighed, Rigdom eller Fattigdom, beroer paa ham selv og eget Forhold, hans Arbeidsomhed og Tarvelighed. Jo mere og jo større Indflydelse han saaledes tilstaaer og tilkiender sig selv og eget Forhold i sin timelige Skiebne, jo større er hans Opmuntring til den saavel Staten, som ham, fordeelagtige Flid og Sparsomhed. Derimod kan ingen Tænkemaade vedbringes Menneskene, skadeligere og mere hinderlig for Arbeidsomheden og Statens dermed forknyttede Velstand, end denne: At Menneskenes Skiebne, bedre eller slettere Kaar, beroer paa en blind Lykke, en Slump, en Hændelse, et lykkeligt eller ulykkeligt Træk, Tref, eller Terningkast. Jo mere og jo større Indflydelse han saaledes tilstaaer den blinde Lykke og Lykkespil i sin timelige Skiebne. Og jo mindre han derimod troer, samme af ham selv og eget Forhold at være afhængig, jo mindre er hans Opmuntring til Flid og Tarvelighed; jo mere svækkes, forgaaer og uddør ham al Drift og Lyst til Arbeidsomhed.

8

Grunden er nu lagt. Og rester da kuns at bevise: At Lotterier vedbringer Menneskene, forplanter, udvider og bestyrker denne Tænkemaade: At Menneskenes Skiebne beroer, om ikke ene, dog fornemmelig, eller for en stor Deel, af en blind Lykke, en Slump, en Hændelse, en lykkelig, eller ulykkelig Gietning eller Trekning. Og at de derimod underminerer, svækker og omstøder den Tænkemaade: At ethvert Menneskes Skiebne, bedre eller slettere Kaar, beroer paa ham selv, eget Forhold og Flittighed.

Denne Virkning seer nu vel enhver med Lotterierne uadskillelig at være forenet. Efter hvert et Lotteries Trekning høres saa og saa mange Familier, den og den, ved en blot Slumpelykke, en blind Trekning og Gietning, ganske uden egen Medvirkning, uden dertil at have eller kunde have contribueret det allerringeste, at have vundet anseelige Summer, og med et at være satte i Velstand. Dette udbasunes for den hele Verden: Lotteriets Entrepreneurs, Inspecteurs og Collecturs forsommer ikke saadan Bekiendtgjørelse, for at opmuntre til et desto større, hastigere, og dem for-

9

delagtigere Tilløb til paafølgende Lotterier. Disse Gevinster giver Opsigt. Derom tales i alle Selskaber. Men hvad bliver Virkningen? Hvad Indflydelse har det paa Folkets Tænkemaade? helst naar Lotterierne, som nu, gjøres bestandige, aarlige, ja Maanedlige. Et eneste, men continuerende, Lotterie har efter den nylig udgivne Beregning i 17. Aar beriget 320. Familier i den Danske Stat alene. Naar nu dette saaledes fremdeles continuerer i 13. Aar, og de øvrige, Tal-Lotteriet indberegnet, kommer dertil, hvor stort et Antal af Familier vil da ikke inden en kort Tid have deres Velstand og Rigdom en blot og blind Slumpelykke ene og alene at tilskrive? Hvad Indflydelse, spørger jeg, har dette paa Folkets og Mængdens Tænkemaade? Bliver ikke Mængdens Tanke og Betænkning saaledes: Lykken regierer jo mere i denne Tid, end Flid, Vid, og

Vindskibelighed. Den første setter flere i Velstand, og i større Velstand, end de sidste. I min eftersøgte Velstands Befordring kommer det jo altsaa mere an paa den blinde Lykke og blotte Hændelser, end paa min Arbeidsomhed og Stræbsomhed? Og vil derpaa saadan Tanke

10

og Betænkning ikke følge saadan Slutning: Siden det er mere en blind Lykke, end Fornuft, Stræbsomhed og Tarvelighed, der i vor Tid deciderer Menneskenes timelige Kaar og Skiebne, da gid ingen bryde sit Hovet, slide og arbeide saa meget. Det, som min Flid kan indrente mig, er dog lidet eller intet imod det, en Lotterieseddel, i fald jeg er blant de lykkelige, kan indbringe. Og hvortil nytter nu at spare paa Bagateller? at drikke en Pot Øl, eller en Flaske Viin mindre? at gaae Viintapperens Dør forbi? At staae saa tilig op om Morgen, og fornegte sig got Selskab om Aftenen? Dette gjør nu lidet til Sagen, og deciderer ikke et Menneskes Rigdom eller Fattigdom. Nei! det kommer an paa Lykkens Gunst, om min Lodseddel kommer ud med en af de store Gevinster, med en Terne eller Qvaterne. Forstaae! jeg siger ikke, hvad Mængden skulde og burde tænke; (thi da tænkte den vel, som jeg tænker, der aldrig har kundet persvaderes, at tage et eneste Lod i et for Folkets Tænkemaade, Flid, Tarvelighed og Statens Velstand saa høist forderveligt Paafund), nei! man maa tage Verden og Menneskene, som de ere.

11

Mængden, veed man jo nok, har aldrig været rettest og rigtigst tænkende. Helst naar De, der skulde bestyre og ophielpe Almuens Tænkemaade, ret med Flid og med Force arbejder paa at forvende, forstyrre og forderve den. Da den opkomne falske Statskunst udtømmer alt sit Vid, i dette, som i andet mere, at blinde Folket. Jeg siger kuns, hvad Mængden tænker, og i denne Tid ret ligesom drives og tiltvinges at tænke. Og paatvivler nogen, at dette allerede er Mængdens antagne og herskende Tænkemaade, han søge Selskaber, hvor og hvilke ham helst lyster, saa skal han fuldkommen overtydes om Rigtigheden. Ligesom det og desuden er forstaaeligt nok: At Folk heller vil gjøre Lykke i Verden ved et blint Lykketref, end ved Flid, Sved, Aarvaagenhed og Overlæg. Deraf kommer Mængdens store Tilløb, og ret rasende Begierlighed efter Lotterier. En stor Lykke er det endnu for Staten, at Bonden intet synderligt Begreb har om Lotterier, og endnu mindre om Amber, Terner og Qvaterner. Kommer det nogetid dertil (det jeg skal bede Himmelen ligefuldt, som en farlig Pest, at afvende), at først nogle anseelige Ge-

12

vinster her og der i Provintserne tilfalder Bondestanden, da frygter jeg; (thi saadant Raserie har jo snart befængt hele Europa, hvilket de Herrer Lotterister endog selv udbasuner, som en Motive for Nordens Beboere, altsaa heller ingen Betænkning at gjøre sig, ligeledes at renuncere paa Forstanden): At Bonden forlader Plov og Pleiel, og løber hen til Collecteurerne med de Kongelige Skatter, i Forhaabning at faae dem 75. ja indtil 60000. Gange fordoblet tilbage.

Herved, haaber jeg, at have tilstrekkelig gotgiort min Beskyldning imod Lotterier: At de medfører, forplanter og udbreder en Tænkemaade, som er den allerforderveligste og skadeligste for Stræbsomhed, Flid og Tarvelighed. Og, siden disse ere de sande og rette Grundpiller til Staternes Velstand, samt hele Europæ erhvervede Fortrin, at Lotterier da ere det allerskadeligste Paafund, som nogensinde er opfunden i Verden. Et Onde, saa meget verre og farligere, end Pest, Krig og Kræesyge, som det paa en hemmelig og forborgent Maade svækker og fortærer de Piller og Grundstøtter, som Staternes Velstand hviler paa. Og at de

13

altsaa ikke truer med mindre, end med Europæ Fald og Staternes Ødeleggelse.

Jeg kunde vise flere, men mindre betydelige, onde Virkninger af Lotterier. Men i denne travle Tid lader jeg det forblive ved det anførte, da dette alene er mig et noksom gyldigt og tilstrekkeligt Beviis. Beviset for Lotteriernes store Skadelighed er tillige et noksom tilstrækkeligt Beviis: At vort Seculum allermindst fortiener Navn af Oeconomisk, eller Oplyst, da Lotterier, der skadeligste Paafund af Verden, har dette Seculo at takke, om ikke just for allerførste Opfindelse, dog for den Tilladelse, at gjøre Fremgang, oversvømme og overskylle alle Lande.

I forrige Tider, da Spitsfindigheds Knebs og Klygter mest holdt sig indspærrede i Klosterne, og endnu ikke havde faaet Indpas i Fyrsters og Statsmænds Cabinetter. Da man vaagede over, at holde menige Mand ved den enfoldige, men sunde Tænkemaade, som det retteste og letteste Middel til den Flittigheds Opmuntring, der beforder Statens Velstand. Da hindrede man med megen Omhue alle hazard Spil sig at indsnige og opkomme, Sma-

14

gen og Tænkemaaden til Fordervelse. Mødte paa noget Marked en Landløbere med en Lykkepotte, da blev han anseet lige med en Lommetyv, strax var Byefoget med Raadstuetienere ham paa Halsen, og jog ham ud

af Byen, som en Spitsbube og Bedrager. Og hvad er vore Lotterier og Tal-Lotterier andet, end Lykkepotter, skjønt videre udstrakte, med større Spitsstadighed udtænkte, og nu med Fyrstelige Privilegier og Monopolier forsynede. Det ene, som det andet, stiler kuns paa at lokke og drage Folk Pengene af Pungen. Spillerne, naar de tages samtlige, skal og maa tabe, i nogle Lotterier absolute, i andre efter alle probabilitets Regler. — Disse Keiserlig, Kongelig, Pavelig, Fyrstelig privilegerede Lotterier, som nu setter Europa i saa megen Bevægelse og Forvirrelse, og som beskæftiger saa stort et Antal Mennesker deres hele Livstid, vil Eftertiden, i fald Verden nogentid kommer til sin Samling igien, antegne, som en stor Klik i vore Tidens Historie. (Hvilket den gode Mand, der har foretaget sig, skjønt jeg ynskede hans rare Pund af saa sundt et Judicio til noget nødvendiggere appliceret, at beskrive Verdens Historie

15

efter Tænkemaadens, Smagens og Kundskabens Forandring, Fald eller Fremgang i enhver Tids-Alder, vist nok, om han lever saalænge, uden min Erindring legger Mærke til.) Og maa ingen Regent vente længere, end indtil Verden kommer ud af sin Døsigthed, at beholde det erhvervede Tilnavn af Stor, al den stund Efterslegten kan finde, at han har givet Minde til et Paafund, der saa yderlig har fordervet Tænkemaaden, Staternes Velstand til en ubodelig, i mindste i mange Tider uoprettelig Skade.

Min Setning og Beskyldning er beviist. Og mere behøves ikke. Dog er jeg ikke uvillig at tage imod Indvendinger.

Gjører mig den Indsigelse: At Lotterier (skjønt Tænkemaadens Fordervelse maae tilstaaes at være deres uadskillelige Virkning) dog er et snilt Middel, under en Stats høisttrængende Omstændigheder i en Hast at skaffe en anseelig Capital tilveie. Ved Lotterie udlokkes den Capital, som Paabud møisommeligt skulde udperse. Ved første indkommer Pengene godvillig, og vel meest fra Formuende. Men ved sidste modtvillig, og mange Gange fra høit-

16

trængende. Dertil svares: At naar Lotterier reserveres til Statens ikomne, men ikke sig selv paadrage, høisttrængende Omstændigheder, da har jeg intet derimod, men bifalder dem ganske, dog med den Forbeholdenhed: At der ikke bevilges mere, end et Lotterie, og for en ganske kort Tid, ikke længere, end den høie Nød tvinger og tilraader. Thi slige eenlige Lotterier, uden Continuation, dem ingen venter tiere at opleve, kan ikke stort contribuere til Tænkemaadens Fordervelse. Men naar man, som vi læser i udgivne Tanker om det alene privilegerede Lotterie, bevilger Opfostrings-Huset 30. Lotterier i 30. hinanden paafølgende Aaringer, og efter den Tid de Fattiges Væsen 50. Lotterier i de paafølgende 50. Aaringer, da zitrer jeg af Frygt og Angest for disse 80. Aars Virkning paa Tænkemaaden, og den til Statens Velstand uomgængelige Arbejdsomhed og Tarvelighed. Denne min Angest, som allerede var stor nok, forøges end mere, naar jeg kaster Øie i Avisen paa den skreksomme Mængde af Ober-Collecteurs til det Altonaer Tal-Lotterie. I mine patriotiske Øine ere de Staten langt farligere, end en heel Hær af vel væbnede Fiender.

17

I denne min Angest maae jeg anraabe eders Bistand, I ægte og sande Patrioter. Her er en Sag, som udfordrer eders Mod og eders Vaaben, værd at oplyse, værd at forfegte. I vide, at ingen er værdig at bære Navn af Patriot, uden den, der ønsker og søger at befordre Flid og Tarvelighed, og ikke uden Sorrig kan see disse vor Velstands eneste og sande Piller og Grundstøtter af Uagtsomhed, Partiskhed, eller Egennyttighed at undermineres og kuldcastes. Møder da her alle retskafne Philodaner, Philonorvager, Philaether, Creter og Plether, ligemeget, hvad I heder, naar I kun ere Rettænkende og Veltænkende! Lader ikke af, førend den fordervelige Lottriesyge, som i Mangel af behørig Vagtsomhed, skjønt det ikke har manglet paa Advarsel, har indsneget sig og befængt disse Lande, er forestilt Monarchen, ikke som hidindtil og nu udi Moden, masqveret og forklædt, men i sin egen fæle og fordervelige Gestalt! Og mere behøves ikke.

18

Gjøres mig derpaa videre den Indsigelse. See Tanker over det alene privilegerede Lotterie! At ved den Afdrag af 12. pro Cento af Lotteriets Gevinster, eller hele Summa, er opdraget saa eller saa mange hundrede fattige og faderløse Børn. At i 30. Aar kan samles en bestandig Fond til saa mange hundrede Børns Opdragelse. At i paafølgende 50. Aar kan samles en Fond, tilstrekkelig, alle Residentsens Fattige at underholde. Og at der endda desuden kan afgives anseelige Summer til andre Stiftelser, og Statens nødvendige Indretninger. Da svares: At saa meget kan jeg alene tilstaae. At af bestandige og continuerende Lotterier kan muelig ikke drages bedre Fordeel. For Resten kan al den opregnede Nytte, og de ved Lotteriers Afdrag bestridede nyttige Indretninger for Staten, i ingen Maade enten døve eller blinde mig. Den Skade, som disse continuerende Lotterier anstifter, ved at forderve Nationens Tænkemaade, svækker dens Arbejdsomhed og Tarvelighed, og derved hindre og omstøde Statens Velfærd, er langt større, og kan ikke nær opveies med al den opregnede Nytte. Hvad kan det nytte; At jeg opretter større Fonds og

19

Stiftelser for Fattige, naar jeg tillige indfører en Tænkemaade, der Aar fra Aar forøger de Fattiges Tal og forarmer Nationen? Tilsidst, naar Ingen, eller Faae, har mere, kommer man dog til kort. Da bliver der ligesaa lidet at udlokke ved Lotterier, som at udperse ved Paabud. Og at en Nations Dovenskab og Ødselhed, dem Lotterierne ved Tænkemaadens Fordervelse medfører, jo tilsidst styrter i en almindelig Armod og Afmagt, har aldrig noget Menneske paatvivlet. Hvad mon Aarsagen være, maa jeg spørge: At vi Aar efter Aar behøver alt flere og flere Stiftelser og Fonds for Fattige, Opfostrings-Huse, Pleie-Huse, Findlings-Huse, og Hospitaler uden al Ende? Og dog forslaaer det intet, dog er der endnu Solicitantere til engang saa mange. Og at vore Fædre i forrige Tider med deres faae Stiftelser og ringere Almisser kunde forsørge deres Fattige? Skulde den rette Hoved-Aarsag ikke være denne: At de havde en rettere og sundere Tænkemaade, tienligere til at befordre Arbejdsomhed og Tarvelighed. Og at vi derimod har antaget, ja ret med Flid og med Force paatvinger Nationen en Tænkemaade, høist skadelig og

20

ødeleggende for Flid og Tarvelighed? Her er den rette Qvæl til vor Armod, der overskyller Staten med Betlere og Fattige. Denne Qvæl er det, der skal stoppes, om Strømmen skal hindres. At vilde curere vor Fattigdom ved Lotteriers Oprettelse, er det allerbagvendteste Raad, som den menneskelige Daarlighed kan opfinde. Ved saadan en Fremgang, ved Lotterier at forsørge de ringere, og tillige at gjøre et større Antal Fattige, maa hele Staten tilsidst forvandles til et Hospital. Ved en saadan Oeconomie, der i Grunden fordrer Folkets Tænkemaade, overbliver intet andet Middel til Flittigheds Opmuntring, end yderlig Nød og Trang, som af alle er det sletteste, og dertil et ulyksaligt Middel. Jeg tilstaaer, som sagt: At den beste Nytte, som kan gøres af et Lotterie, gøres af det Kiøbenhavnske. Men hvad derom? Naar Lotterier, som viist, i Grunden ere høist fordervelige, forarmende og ødeleggende for Staten. Den beste Nytte, som den Hundebidte kan gjøre af Hunden, er muelig at aftrekke ham nogle Haar for at legge paa Skaden (ifald dette efter gammel Sagn hjælper noget): Dog er der vel ingen, som for

21

denne Nyttens skyld, den han kan drage af Hunden, frivillig lod sig hundebide. Den retteste Resolution efter rigtig Overleg bliver nok denne: At skye Hunden, og forjage den.

Her maa jeg anraabe Landhuusholdings-Selskabet om Hielp og Bistand. I, mine værdige Medlemmer! hvad bedre Brug af eders Indskudde, samt vort Maler-Academie, end ved det sidste at betinge en Tegning af en Hundebid, dragende Haar af Hunden, med Underskrift: anden og større er ikke Lotteriernes Nytte? Betinginger saa mange Copier, som der er Fyrster og Regentere i Europa! Tilsender enhver sit, med allerunderdanigste Begiering: At det maa værdiges Sted over Indgangen til hans Cabinet, til Afskrek for alle daarlige Insinuationer, alle falske og fordervelige Statsmaximer, alle indsigtmanglende Ministre, der under Paaskud af Lotteriers Nytte vil tilsnige sig Lotteriers Bevilling. Og finder Selskabet for got, at lade et Exemplar af dette medfølge, da er det gjerne tilladt. NB. I Constantinopel, troer jeg ikke,

22

det behøves. Til med kan Tyrken vel ikke mere ansees, som en Europæisk Potentat. Den anden foregivne Nytte vil jeg lade Forfatteren af de ommældte Tanker selv fremsette. Hans Ord ere Visse: "At Lotteriet i sig selv, " og uden at see paa de 12. pro Cento, er maaskee langt fordeelagtigere for Landet, end alt, hvad som kan bringes tilveie ved de 12. pro Cento nyttige Anvendelse. Og denne Landets Fordeel foregiver han at bestaae deri": At Lotteriet i 30. Aar gjør en uventet Lykke, og beriger 580. af Kongens Undersaatte; ligesom det i samme Tid udtæller og udbetaler blant Kongens Undersaatte i bare Gevinster omtrent fire Millioner Rigsdaler.

Denne Tanke der har fraperet Forfatteren saa sterkt, og denne Udregning, der har sat ham i største Forundring. See pag. 9., har hos mig havt ganske stridig Virkning. Min Alvorlighed forgik mig, og min Forundring var alene over Forfatterens Slutning.

Urigtigheden er saa øiensynlig, at jeg begriber ikke, hvor den kunde skiule sig for nogen, der var vaagen og ved Samling. Altsaa kunde jeg gjerne forskaane mig og Læseren for saa

23

urigtig en Slutnings Igiendrivelse. Hvis Penge, maa jeg spørge, er det, Lotteriet har udbetalt, eller fremdeles udbetaler, til de Danske Undersaatte? Er det andre, end deres egne, dem de efter halvt eller heelt Aars Forløb med Rabat af 12. pro Cento, i Steden for Renter, faaer tilbage? De Penge, som forhen efter Forældres, Paarørendes eller egen Industrie, Flid, Sved og Møie vare fordeelte blant Undersaatterne, udlokkes ved Lotteriet, og overgives til den blinde Skiebnes Uddeling. Kan da den blinde Skiebne tiltroes en rettere og bedre Fordeling, med Industrie og Vindskibelighed?

Men her beriges; 580. Familier. Meget got! Men hvor tages disse Penge? Fra andre Danske Undersaatte. Og en stor Deel fra Fattige, Trængende, ja endog dem, som derover maa lide Nød, sulte, om ikke rapse og stiele.

Er Forfatterens Slutning rigtig, saa er det og ret og rigtig: At man setter alle Lykkepotter, Spille-Gilder og Hazartspil i fuld Drift. Ja jeg tænker, at man kunde gaa saa vidt, at alle Slags Underfundigheds Veie til at samle Penge, Stikkepenge, Underkøbelser, Udsu-

24

elser, ja vel gar Tyverier og Røverier, kunde finde Forsvar i de Grundsetninger, som Forfatterens Slutning hviler paa.

Af anden Beskaffenhed er heller ikke den tredie Nytte, som Forfatteren pag. 11. beregner Staten af Lotteriet, bestaaende efter hans Ord i en for Landet overmaade vigtig Circulation af 200. til 255. tusinde Rigsdaler aarligen. Al Flytning og Bevægelse af Penge maa ingenlunde belegges med Navn af Circulation. De siges alene at circulere, som ere i Omløb i Kiøb og Sal, i Handel og Vandel. Altsaa siges langt rettere, de to til tre Tønder Guld, som aarlig i Lotteriet indskydes, udbetales, og indskydes igjen, og saa fremdeles, at være udsatte af Circulation, og en død Capital for Staten, da Lotteriet holder disse Penge fængslede og ude af Handelen, tilladende dem ingen, uden den heel unyttige Bevægelse og Forflytning fra og til Collecteureernes Casser. Har Engellænderne, som de klager, formedelst deres selvgiorte Rigdomme, deres mange og adskillige Repræsentanter af Penge, for mange Penge i Circulationen, da kunde Forfatteren med god Føie tilraade dem, at mangfoldiggjøre deres Lotterier, som et tienligt

25

og sikkert Middel til at formindske den circulerende Penge-Summa. — Men til at befordre eller forøge Circulationen duer Raadet slet intet, da det har en ganske stridig Virkning.

Mere forlanger Læseren vel ikke til Giensvar paa disse tre foregivne Lotteriets Fordele, da jeg gjerne undslaaer mig for, som en mig høist modbydelig Sag, at igiendrive aabenbare og alt for øiensynlige Urigtigheder.

Fremtræder nu til Slutning en Opponens ex Auditorio, og taler saaledes: At, endskiønt Lotteriernes store Skadelighed for Tænkemaaden, Flittigheden, og den derpaa hvilende Statens Velstand, samt for hele Europæ Fortrin, ingenlunde staaer til at negte. Ligesom og deres Opfund og Fremgang i mange Stater, og under mange retsindige Fyrster, har fundet megen og langvarig Modstand, saa kan der dog siges meget tit Undskylding for deres omsider paafulgte Bevilling, og tilladte Fremgang. En og anden Fyrste, som uagtet sine alvorligste og strængeste Forbud, dog maatte see paa, at anseelige Summer Aar efter Aar, ham til Skade og andre til Fordeel, udgik af hans

26

Stat til en eller anden Handels-Republicque, Rigsstad, eller andre smaa Stater, i Naboelavet, der havde opfundet og tilladt denne spitsfindige Klygt, for at skiere de paagrændsende Staters Indvaanere, saae sig omsider nødt til at give efter, og at vige for Folkets daglig tiltagende og herskende Lotterie-Lyst. Denne begyndte Regenterne da at ansee, som et malum prædominans, og Lotterier, som et malum necessarium. Efter Reglen da, af tvende onde Ting at vælge det mindste, agtede de rettest, for at hindre Penges Udløkning og Udløb af deres Stater, en snedig Naboe til Fordeel, heller at tillade indenlandsk Lotterie, derved i mindste at indeholde egne Penge inden Statens Grændser, om ikke tillige at iprofitere af Naboerne.

Da svares saaledes: Alt dette tilstaaes at være Sagens sande Beskaffenhed. Jeg veed nok, at Lotteriers Fremgang har omtrent været den samme, som Comoediers, Pantomimers og Masqveraders. Ved deres Anleg begyndte en og anden Bye at lokke ikke alene den rasende og vellystige Ungdom, men endog hele bemidlede Familier, som levde, og vilde leve vel

27

og i alle optænkelige Lystigheder og Tidsfordriv af deres Capitaler, til sig fra paagrændsende Byer og Stater. Disse som nødig saae, at saa anseelige Capitaler med deres, skiønt deels uværdige og uduelige Eiere udgik fra dem til andre, forsømte ikke strax at anskaffe sig Masqver, Comoediantere, Gøglere og Pantomimer, for ikke at fornærmes af Naboeer, men snarere, om mueligt, at fornærme dem. Dette falske Statsgreb udbredte sig i en Hast. Og denne Maximes Virkning er i en stor Deel conform med Lotteriernes. Men her er det ikke Sted, dens Indflydelse paa Tænkemaaden, dens sterke og farlige Stød med Arbeidsomheden og Tarveligheden at udføre. (Men den allerførste Ordre, som den i dette Øieblik til« bragte Avise ommælder, at den nye Svenske Konge udgav, og det fra Paris af, staaer mig meget vel an, og synes mig at være en nordisk Konge meget anstændig). Videre tilstaaes: At mangen Fyrste virkelig for en stor Deel heri er at undskyldte. Men ganske kan de ikke und« skyldes; Thi 1.) har de feilet derudi: At de ikke har anseet de første Lotteriers Opfund, som tillod Fremmedes Indskud, at være af saa stor

28

en Forbrydelse, og saa stridige mod Folke« Retten, som de virkelig ere. Havde de indseet Lotteriernes fulde og vidt udstrakte Skadelighed, samt den derved hæftende Forbrydelse imod Naboe-Staterne, da havde den, ja de en saadan fornærmende Stat paagrændsende Naboer fundet sig høilig beføiede, naar den ved mindelig Mellemlhandling ikke vilde afstaae fra et dem saa fornærmeligt Paafund, at declarere ham Krig, indtil han fandt sig i deres billige Paastand. Langt fra at de fleste Krige, og og muelig ikkun ganske faae ere førte paa saa gyldig Grund, og af saa billige Aarsager.

2.) Har de feilet derudi: At i den Sted de skulde, som deres Agt og har været, vælge det mindre, har de (mueligen de fleste ved en indsigt manglende eller daarliggodgjørende Ministers Tilraadelse, da han derved fandt Leilighed at gjøre sig mange forbundne, ved at placere end Mængde Mennesker til Directeurer, Inspecteurer, Over- og Under -Collecteurer, og dertil fik et Overskud fra Lotterier at disponere over) virkelig valgt det større Onde; Thi Tabet af den Summa, som virkelig, de indkomne Gevinster fradragne, saaledes udgaaer af

29

Staten, kan ingenlunde komme i Consideration imod den høistbetydelige og ubodelige Skade af Tænkemaadens Fordervelse, Flids og Tarveligheds Fald og Landflygtighed, og Statens dermed forknyttede Ruin og Ødeleggelse. Ja al den Vinding, som en eller anden Stat ved dette spitsfindige Kneb og Klygt (et Paafund af den Jødiske Cabale, men høistuværdigt nogensinde at finde Indpas i noget Stats-Kabinet) har kundet drage fra Fremmede og Naboer, kan i ingen Maade erstatte det Tab, som samme

har lidt ved Tænkemaadens Fordervelse. Ved sidste har de efter ret Beregning nødvendig

maattet tabe mere, end de har vundet ved det første.

Og frem for øvrige ere de Fyrster med Raadgivere mindst at undskylde, hvis Lande ganske, eller for største Delen, ere særskildte, og som ikke har mange smaa Stater, eller

Rigsstæder, til Naboer; Thi der kunde, helst

naar de ikke selv gav Indbyggerne Smag paa Lotterier, ved tilbørlig Agtsomhed lettelig forebygges, at ingen anseelig Vinding derfra udgik til fremmede Lotterier.

30

Men endnu allermindst ere slige Stater at undskylde, om de bevilger vedvarende og bestandige Lotterier; Thi dette er ikke aleneste at vise Flid og Tarvelighed i en (saavidt det staaer til nu værende Slegt) evig Landflygtighed, men endog at sette Skandser og Dæmninger, Vagt og Posteringer, at de aldrig meer skal eller maa vende tilbage igjen.

Det forunderligste er: At under alt dette tænkes, tales og skrives der allermeest om at ophielpe Tænkemaaden, Flittighed, Tarvelighed og Folkemængden.

O! hvor ere Menneskene dog ikke nogle selsomme Kreature! I denne Forundring bliver Haanden afmægtig at føre Pennen videre. Og hvortil nytter, at spille Blek og Papiir, paa at forfigke den forhadte Sandhed og forviste Viisdom, da Verden vil bedrages?

31

32

1

Tanker over det alleene Priviligerede Lotterie til

Landets almindelige Nytte, fattige Børns Opdragelse, og det fattige Væsens

bestandige Underholdning

i Kiøbenhavn.

Kiøbenhavn, 1771.

Trykt i det Kongl. Universitets Bogtrykkerie hos

A. H. Godiches Efterleverske, og findes sammesteds Tilkiøbs.

2
3

Omendskiønt vort danske Lotterie er bekiendt nok, og sammes bestandige Fremgang noksom viser Publici almindelige Bifald: saa troer jeg dog, at Nøyerer Kundskab om dette Lotterie skulde være endeel af mine Landsmænd ikke ubehagelig.

4

Faae kiender al den Nytte, som det allerede har bragt og endnu medbringer aarlig; og mange maae forundre sig, at en Indretning, hvorom nesten intet bliver talt, og som man maaske lidet agter, kan forskaffe saa meget til Landets Beste, til fattige Børns Opdragelse, og til det fattige Væsens vedligeholdelse.

I Aaret 1753 fik Opfostringshuuset, ved dets Stiftelse, den Bevilning at oprette 20 efter hinanden følgende Lotterier; Men da siden adskillige betydelige Summer udfordredes til det almindelige Beste, og Directionen for Opfostringshuuset paatog sig at bestride samme, saa blev det endnu 10 Lotterier, følgelig i alt 30 Lotterier tilstaaet, af hvilke 17 allerede ere trukne, og det 18de begyndt.

5

Førend jeg nærmere undersøger dette Lotteries inderlige Beskaffenhed og forklarer dets Planer, vil jeg med faae Ord Viise den Nytte, som disse 17 Lotterier, i lige saa mange Aar, ved det blotte Afdrag af 12 Pro-Cento, allerede har forskaffet, og som man har at vente af de 13 øvrige.

1.) Ere derved 200 til 230 Drengbørn fra deres 6 til deres 15de Aar, nu allerede i 17 Aar underholdte, opdragne og holdte til Arbeyde, og blive endnu herefter deraf underholdte.

2.) Bliver af et hvert Lotterie, som kommer i Stand, givet til det Fattiges Væsen i Kiøbenhavn 3000 Rdlr, gjør for 30 Lotterier - - - 90,000 Rdlr.

6

Er desuden givet til det Fattiges Væsen, uden at skal betales igien. - 70,000 Rdlr. og til Militair Cassen 50,000 Rdlr.

Tilsammen. 210,000 Rdlr.

3.) Har Directionen for Opfostringshuuset forpligtet sig til 11 Junii 1774 i visse fastsatte Terminer at betale til Forskud: 10,000 Rdlr. til Stiftelsen for Børnekoppernes Indpodning. 30,000 - til vor Frelseres Kirke

paa Christianshavn.

10,000 - til andet Brug efter nærmere Forestilling.

84,000 - til Landeveyes Istandsettelse

imellem Kiøbenhavn og Roeskilde.

134,000 Rdlr.

7

Da disse 134,000 Rdlr. bliver taget fra Opfostringshuusets Capital, saa skal samme tillige med Renter 4 Pro-Cento i følge af den Kongl. Resolution af 22 December 1769, igjen betales af de Lotterier, som ere tillagde det Fattiges Væsen.

4.) Efter 30 Aars Forløb, og naar det 30te Lotterie 1783 er trukket, har Opfostringshuuset sin fornødne og bestandige Fond til at underholde 2 til 300 Børn.

Disse ere de Fordeele, som det almindelige Væsen allerede har havt, og endnu har at vente, alleene af de 12 Pro-Cento, som Stiftelsen ere tillagde af dette Lotterie.

Men Lotteriet i sig selv, og uden at see paa disse 12 Pro-Cento, er maaskee

8

langt fordeelagtigere for Landet, end alt hvad som kan bringes til veye ved disse 12 Pro-Cento nyttige Anvendelse.

1.) Vores Danske Lotterie har i 17 Aar, ved 320 Gevinster, fra 1000 til 15000 Rdlr. (de 12 Pro-Cento allerede fradragne) uddeelt - 734,360 Rdlr. Og skal, naar det nu værende Lotterie, hvorudi 20 Personer eller Lodder aarlig faaer over 50,000 Rdlr., er 13 Gange trukken, udbetale endnu 260 saadanne Gevinster, som gjør - - - 652,080 -

I alles for 580 Gevinster, - - - 1,386,440 Rdlr.

9

Jeg veed ikke om dette vil frappere alle saa stærkt som det har frapperet mig. Denne Udregning satte mig i den største Forundring. Et saa lidet Lotterie, som man nesten anseer med ligegyldige Øyne, en vilkaarlig utvungen Collection fra 1 til 5 Rdlr. gjør i 30 Aar en uventet Lykke, og beriiger 580 af Kongens Undersaatter; thi over alt troer jeg, at der er kun faae, der kan være ligegyldige ved 880 Rdlr., som er den ringeste Gevinst af denne Classe; til 30 andre er reent udbetalt 8800 til 13200 Rdlr. og dette alleene udgjør en Summa af En Million, Tre gange Hundrede, Ser og Firssinstyve Tusind Rdlr.

2.) 9246 andre Gevinster, som just ikke heller ere at foragte, fra 50 til

10

800 Rdlr. har i de trukne 17 Lotterier beløbet sig til - - 884,004 Rdlr.

De 6240 Gevinster i de 13ten øvrige Lotterier, gjør efter den nu værende Plan - - - 563,420 Rdlr.

Tilsammen for 15486 Gevinster, de 12 Pro-Cento allerede fradragne 1,447,424

Rdlr.

3.) De smaae Gevinster fra 25 Rdlr. og der under, gjør i de 17 Lotterier. - - - 1,884,036 Rdlr

og i de 13 forestaaende, regnet efter nu værende Plan - - - 2,101,184 4/5 Rdlr.

I alt - 3,985,220,4/5 Rdlr.

11

Alle Gevinster, efter de 12 Pro-Cento Afdrag, og de 317,000 Frilodder uberegneede, gier Altsaa 6,819,084 Rdlr. og gjør en aarlig, for Landet overmaade vigtig Circulation af 200 til 255,000 Rdlr.

Efter 30 Aars Forløb, og naar det sidste Lotterie er trukken 1783, maae det Fattiges Væsen alleene, og uden at andre til noget Lotterie imidlertid maae være berettiget, nyde de danske Lotterier udi 50 paa hinanden følgende Aar.

Som da, naar den nuværende Plan bliver beholdt og udført, paa nye vil udgjøre:

2,500,000 Rdlr. i frie Gevinster fra 1000 til 15000 Rdlr.

12

2,100,000 fra 50 til 750 Rdlr. og 8,000,000 i smaae Gevinster fra 25 Rdlr. og derunder,

tilligemed en aarlig, i 50 Aar vedvarende Circulation, af 255,000 Rdlr.

Derved kan det ganske Fattiges Væsen faae en tilstrækkelig Fond til i Fremtiden at underholde de Fattige uden nyt Paalæg paa Stadens Indvaanere, som er en Sag af høyeste Vigtighed for Kiøbenhavn.

Faae Lotterier kan roese sig af saa vigtige Fordeele; hvorved jeg endnu til Slutning maae erindre:

1.) At alt, hvad Lotteriet indbringer bliver i Landet. Jeg erindrer mig ikke at

13

et eeneste Lod af 1000 Rdlr. er gaaet ud af Landet.

2.) At al den Fordeel, som haves af de 12 Pro-Cento, bliver til den sidste Skilling anvendt til det almindelige Beste. Den Fordeel, som Directionen har for deres Arbeyde, Møye og Aarvaagenhed, bestaaer alleene i den af enhver Patriot saa høytagede Fornøjelse, at have indrettet en for det Almindelige saa nyttig Anstalt, efter Omstændighederne forbedret samme, og derved at have fuldkommen erlanget Publici Høyagtelse, Bifald og Fortroelighed.

De derved nødvendige Omkostninger og Løn ere paa det sparsommeligste indrettede. Alting viiser, at Directeu-

14

erne med en utrættelig og uophørlig Fliid og Forsigtighed fortsætter og vedligeholder dette Værk.

Jeg ønsker Dannemark endnu mange saadanne uegennyttige Anstalter.

1

Tydeligere Forklaring paa Tall-Lotteriet til Nytte for Lotteriet,

og Oplysning for dem, som ey kan begribe dens Indretning.

Kiøbenhavn, 1771.

Trykt i det Kongl. Universitets Bogtrykkerie hos Andr. Hartv. Godiches Efterleverske,

og findes sammesteds tilkiøbs.

2

3

Et saa kaldet Tall-Lotterie, er ey andet end et andet Lotterie der ligeledes bestaaer af Tall, og er at ligne ved et Lotterie som bestaaer af 5 Classer, nemlig:

1.) Den som allene spiller paa Udtræk, for at faae en Indsats af 2 β., 15 gange betalt, gjør ey andet end om han allene ville sætte ind i 1ste Classe af det ordinaire Kiøbenhavns Lotterie, og lade sig nøye med, hvad han der-

4

udi kan vinde, dog er der allene den Forskiel, at jeg i et Classe Lotterie kan vente langt større Gevinst end at faae Indskuddet 15 gange betalt.

2.) Bestemte Udtræk og Amber maae man ansee som vore Lotteriers 2den Classe, hvorudi allene kunde være 2 store Gevinster, nemlig den største Gevinst 270 gange saa stor som 2den Classes Indsatz, og den anden Gevinst 75 gange saa stor som Indskuddet, men hvorved er at agte, at saadanne Gevinster ey kan blive udbetalte uden paa saadanne Nummere, som have vundet baade udi 1ste og 2den Classe; thi naar udi et Tall-Lotterie 2 af mine tagne Nummere ey udkommer, men ikkuns en af dem, da faaer jeg ey mere end 15 gange min Indsatz, kommer der ingen ud af dem, da faaer jeg intet ligesom i andre Lotterier der ere inddeelte i Classer.

3.) Ternen ere at ligne ved et andet ordinaire Lotteries 3die Classe, hvorudi kunde være Gevinster paa 5300 gange størrere end 3die Classes Indsats, som imidlertid efter Lot-

5

terie Conditionerne ey skulle blive udbetalte paa andre Nummere end dem som vare udkomne baade i 1ste, 2den og 3die Classes Trækning. Dersom et Nummer allene var udkommen i 2den og 3die Classe, da skulle ey mere blive betalt end 270 gange Classens Indskud, men ey mere end 15 gange naar et Nummer ikkun var udkommen i 1ste eller 3die Classe allene, ligesom man kunde finde for got, at lade det begiendtgjøre, eftersom et hvert Lotteries Indretning allene beroer paa Conditionerne.

4.) Qvaterne er at ligne ved et Lotteries 4de Classe, hvorudi kunde være en Gevinst paa 60000 gange saa stor som 4de Classes Indskud, men som ey heller skulle blive udbetalt uden paa saadant et Nummer der havde vundet i de 3 foregaaende Classer. Dersom et Nummer ikkuns havde vundet i 2den, 3die og 4de Classe, da skulle det Indskud ikkuns blive udbetalt 5300 gange, og saa videre ned ad som allerede oplyst er udi 1ste og 2den Post eller Lignelser.

6

5.) At vinde en Qvaterne tillige med Præmien, som er 30000 gange saa stor som Indskuddet, er at ligne ved et Lotteries 5te Classe, hvorudi kunde være en Gevinst paa 90000 gange saa stor som 5te Classes Indskud, hvilken allene skulle blive udbetalt paa saadant et Nummer som havde allerede vundet udi de foregaaende fire Clasker, men derimod mindre, ligesom det kunde være udkommen udi foregaaende Classer, saaledes som udi de allerede anførte Poster er ommeldt. Eftersom alle 5 Nummere, som tages af Interessenterne, skal, efter Tall-Lotteriets Plan og Conditioner, være de selvsamme som bliver udtrukken, for at faae den belovede store Gevinst, saa bliver min Ligning imellem Tall-Lotterierne og Classe-Lotterierne gandske rigtig.

Udi den forhen udgivne Forklaring over dette vel indrettede Lotto er bleven meldt, at derudi ingen pro Cento tages, således som brugelig er ved andre Lotterier. Men da jeg derudi har irret, saa beder jeg det høygunstige Publicum des angaaende underdanigst og aller-

7

ydmyst om Forladelse, eftersom der staaer i Planen, at et Indskud Billet A, naar derpaa vindes, ikkuns bliver 15 gange udbetalt. Jeg havde bildet mig ind, at den blev 18 gange betalt; thi 5 gange 18 gjør 90, og paa saa Maade havde jeg havt ret; Men da 5 gange 15 gjør 75, saa maa jeg tilstaae, at naar disse 75 blive subtraheret fra 90, der da bliver 15 til Profit for dette Lotto, som vel udgiør ppter, $16 \frac{2}{3}$ af 100, og maaske er Fordelen vel og ulige større for dette Lotto, naar Liebhaberne indsætte paa bestemte Udtræk, Amber, Terner og Qvaterne; thi Pengene maae jo komme et steds fra, som anvendes paa dette Lottos kostbare Præparationer, Collecteurernes 6 pro Cento, og de 10 pro Cento som Actionairerne vente paa, foruden Entrepreneurens Fordeel & c. & c.

Udi øvrigt tænker jeg, at enhver nu forstaaer hvorledes han skal interessere i dette fordeelagtige Lotto, og ønsker til Slutning meget oprigtig, at de derudi ommeldte store Gevinster ey maae komme ud iblant Folket fra Trekning til Trekning, og fra Aar til andet, ligesaa re-

8

gulair som det sker i Classe-Lotterierne, paa det enhver maae blive overbeviist om, at et vel indrettet Takl-Lotterie er mere fordeelagtig, end de slags Lotterier som ere fordeelte i Classer.

Bergers Bergers, le loup n'a tort Que quand il n'eft pas le plus fort,
de la Fontaine.

1

Aarsager til Tall-Lotteriernes Forviisning af

alle Riger og Lande.

Kiøbenhavn,

Trykt og findes tilkiøbs hos Nicolaus Møller, Kongl. Hof-Bogtrykker.

1771.

2
3

Lotterier ere nyttige i en Stat, i Henseende til, at de bringe mere Penge i Circulation end ellers, hvilke Penge gemeenligen alene destineres til en eller anden nyttig Anstalt. Den Velhavende og Veltænkende sætter da ind for at fremme det Almindeliges Beste; den Gierrige for at forøge sin Rigdom; den Vellystige i Forhaabning af Vinding, for des længere at kunde continuere sin Levemaade, og den af Middelstanden tager Deel i Lotterier, for derved at kommer i

4

bedre Omstændigheder, saa at der ved Lotterier gives Leilighed ei alene at befordre det Almindeliges Beste, men endog at den Gierriges, den Vellystiges og den af Middelstanden deres Ønsker alle kan blive opfylte.

Men ligesaa stor Nytte som der kan blive tilveiebragt ved Lotterier, saa stor Skade og Ulempe kan des formedelst og blive foraarsaget, naar som Lotterier ere af saadan Indretning, at Almuen i Stæderne og paa Landet, kan tillige tage Deel udi samme. De selvsamme Passioner som findes hos Bemidlede og Folk af Middelstanden, findes og hos Soldaten, Matrosen, Haandverkernes Svenne og Dreng, Bønderne, deres Tieneste-Folk, ja endog hos Svine-Hyrden. Og da disse Folk ikkuns have liden Fortieneste, og ei mere end det de til det usle Livs Ophold behøve, saa burde vel ingen Lotterier være til, hvorudi

5

disse Folk kunde tage Deel, eftersom Matrosen, naar han var bleven af med en Deel af sine Penge og Maanedes Kost, samt Soldaten med sin Lønning og Brød, ville blive nødt til, at søge deres Underholdning, fra Maaned eller Uge til anden, paa en strafværdig Maade. Mange Haandverks Svenne og Dreng skulle stille deres Mestere ved de ringeste Verktøier og Materialier, som ellers havde blevet urørte, alene for at faae en otte Skilling eller en Mark til at sætte i Lotteriet, og Bondestanden, hvoraf den største Deel staaer til Restance i Skatte-Bøgerne, skulle uformerket faae Smag paa Lotterier, og i Steden for derved at komme ud af Gielden, komme i Restance hos deres Tieneste-Folk tillige, hvorved disse da ei alene kunde komme til at miste deres Løn, og ved selv at indsætte i deslige smaae Lotterier, tabe det lidet de kunde have samlet sig, for dermed at tiltræde en Gaard efter en anden,

6

saaledes som Brug er paa Landet, og hvem veed om ikke Svine-Hyrden, ved at sætte ind i Lotterier, kunde faae det Indfald, at sælge en Soe, for at kiøbe sig et Par Strømper og Skoe; Allermest vilde jeg beklage dem af Almuen, som havde Kone og Børn; Udi, hvilken elendig Tilstand ville ikke disse fattige Mennesker komme! ei at tale om, hvad Skade og Uleiligheder et Rige kan blive tilføiet, ved det at deslige Folkes Børn ville vox op som Fæe, uden anden Opdragelse end den, at see deres Forældre leve i bestandig Uenighed og Strid, der alene ville reise sig af den Fortvivelse, at have tabt i Lotteriet det de skulle have levet af. De ville forbande

den der havde indført Lotterierne iblant dem, og dog ei lade af med at indsætte, fordi det allerede var bleven dem en Vane.

De beste Lotterier synes altsaa at være saadanne, hvorudi den fattige Almue

7

ei kan tage Deel. Lad dem blive ved, ei at kiende nogen anden Vei til deres Omstændigheders Forbedring, end Vindskibelighed og Stræbsomhed, og naar et Lotterie udi øvrigt skulle kunne kaldes for god, og alene være til det Almindeliges Beste, da bør det, uden ringeste Modsigelse, være indrettet saaledes, at Publicum kan see hvor meget det har sammenskudt; samt at hele Indskuddet, paa det som anvendes til et eller andet Brug nær, bliver den til Deling igien ved Trækningen. Alle andre Indretninger af Lotterier, hvoraf den hele Indtægt ei tilforladeligen kan bringes i Erfaring, og ved hvis Indretninger, Maaden eller Mueligheden at vinde gjøres besværlig, ere af selvsamme Beskaffenhed som de saa kaldede Lykke-Potter og Taskenspillerier, hvilken hele Kram ved Kongelige allernaadigste Forordninger meget viiseligen for lang Tid siden ere blevne forbudne.

8

Forfatteren af tydeligere Forklaring paa Tall-Lotteriet, har ikke saa aldeles uret, naar han derudi ligner bestemte Udtræk og Amber ved et vel indrettet Lotteries anden Classe, Terner ved tredie, Qvaterner ved fjerde, og Qvaternen med Præmien ved femte Classe. Hvorledes ville disse ved Kongl. allernaadigst Forordning af 1753.

alene privilegerede Kiøbenhavnske Lotterier ikke have fornærmet os, dersom vi ei skulle

have kundet vinde i anden Classe de store Gevinster, med mindre vores Nummer og

havde været udkommen i første Classe; om

vi ei skulle kunde have faaet de største Gevinster udi tredie Classe, uden saa var at

vore Lotterie-Sedlers Nummere forhen allerede

havde været udkommet udi første og anden Classe, og saa videre. Jeg troer tilforladeligen, at Lotteriet paa saa Maade ei endnu skulle have udbetalt en eneste af de store Gevinster udi fjerde og femte Classe,

9

og maaskee ei heller ret mange Terner, omendskiønt vi havde gjort Indskud til alle fem Classer. Jeg kan des Aarsag ligeledes forestille mig, at der ei kan være nogen Regularitet i Tall-Lotteriets Decourt, uden alene naar man sætter otte, eller flere Skillinger ind, for at faae dem femtenfold igien, naar man er lykkelig, ved hvilken Spille-Maade da strax sexten to tredie pro Cento profiteres, hvad som vindes paa Amber, Terner og Qvaterner, er følgelig langt anseeligere, eftersom ingen fattig Ambe er at forvente, uden at to af mine fem Nummere kommer ud; Tre af fem for at faae en Terne, fire af fem for at faae en Qvaterne, og alle fem for at faae høieste Gevinst eller Præmien tillige med Qvaternen. Hvilken Lykke skal der da ikke til, for at forbedre sine Omstændigheder udi et Tall-Lotterie! og naar man af Sparsommelighed ei vil tage fem Nummere for at vinde en Ambe eller

10

Terne, saa er Hazarten ligesaa stor, som at sætte ind paa Den Maade for af vinde høieste Gevinst, hvor alene mine Nummere alle bør udkomme.

Efter saadanne Omstændigheder spørges: Om Tall-Lotteriets Indretning kan være behagelig? Om alle de Penge som en Entrepreneur modtager, kommer i Circulation igien, saaledes, at det almindelige Beste derved fremmes? Om den Veltænkende har Aarsag at tage Deel derudi? Om den Gierrige vil vove sine Penge i et Tall-Lotterie, da han nu seer, hvor stærk de saa kaldede muelige store Gevinster ere fortificerede, med Volde, Grave, Fod-Angler og Spanske-Ryttere? Om den Vellystige, naar han ligeledes bringer i Erfaring, at Amber alene kan være at forvente, vil holde det for Umagen værd at detachere nogle af sine Skillinger? Og endelig, om Middel-Standen kan have nogen Nytte af deslige

11

Lotterier? Dersom de der har Penge, og Fornuft, skulle ansee Tall-Lotteriet med Foragt, saa er der ingen anden Vei for Entrepreneurten for at betale hvad han har lovet, end at gjøre sig Umage for, at faae sit Lotterie bragt i Gang udi enhver Krog af Provincerne, og naar han paa denne Maade kunde blive sat i Stand til at svare alle og enhver, saa vil den fattige Almue til visse blive forarmet, og uimodsigelig være Kongens Casse til langt større Skade end Fordelen kan være, naar det gaaer Entrepreneurten tillige med Actionairerne vel.

Det vil efter et eller to Aars Forløb blive Proprietairerne umuelig, at være Kongen ansvarlig til Jordebogs Afgifterne, Folke- og Familie-Skat, samt Extra-Skatten; Dersom de ville exeqvare hver gang Tiden er at betale, torde de maaskee ei være sikre for Overfald.

Hvad Ont der kan skee Kiøbstæderne, og især her i Staden, det vil Tiden lære. I

12

det ringeste maae Herskaberne være viste paa, at deres Huusholdning vil koste langt mere end forhen, med mindre de selv ville indkiøbe alt behøvende, selv lave Maden og varte dem op & c. & c. Jeg har allerede seet allehaande Folk, Soldater, Matroser, Dreng, Piger, og saadanne Mennesker, der har været klædt paa det uselste, gaae paa Gaden med Tall-Lotterie-Sedler i Hænderne, læse over paa de mange Nummere mere de have faaet for otte Skilling, og det i de allerdybeste Tanker.

Disse mine Tanker har jeg alene tilkiendegivet, for om muelig at foraarsage, at den fattige Almue, som ei bør kiende eller faae Smag paa Lotterier, derved ei skulle blive udsued, og bragt i en mere trængende Tilstand end den nu er udi, og alle og enhver i Kongens Riger og Lande, have i al Sandhed Aarsag at ønske, at med Tall-Lotteriets Colligering aldeles ophøres,

13

og at det derimod allernaadigst maatte behage Hans Kongelige Majestæt, ei at tollerere flere Lotterier end det allerede alene privilegerede Kongelige Kiøbenhavnske Lotterie, eftersom det derved alene kan skee, at det hele Fattiges Væsen, tilligemed det Kongel. stiftede fattige Børns Opfostrings-Huus paa Christianshavn, kan blive souteneret. Hvor betydelig en Sag det er, at haandthæve det Fattiges Væsen, kan vel ingen forestille sig, uden de som dermed i lang Tid have havt at bestille, og dersom nogen skulle kunde tvivle derpaa, da ønsker jeg ham som en retfærdig og velfortient Straf, at være Directeur ved det Fattiges Væsen. Naar der ere mange Lotterier til, da hindrer det ene Lotterie ikkuns det andet, saaledes som skeet er i forrige Tider, da Lotteriet til den tydske Kirkes Opbyggelse paa Christianshavn ei kunde faae den forønskede Fremgang, og Bygningen ei kunde blive ganske

14

fuldført, uden at falde den Kongelige Cassa til Last ved Taarnets Opsættelse.

Severins Arvinger kunde ingen Steds komme, Opfostrings-Huset tillige med det Fattiges Væsen hialp dem; Det saa kaldede Sorte Lotterie gik reent over Styr, og det Fattiges Væsen har forhen aldrig havt saa meget af ethvert af deres Lotterier, som det de nu nyde aarlig af Opfostrings-Huset, undtagen en eneste Gang, da Fordelen har været Tre Tusende Rigsdaler.

Da nu dette anførte er den rene Sandhed, og Erfaringen har viist, hvad et alene privilegeret Lotterie kan udrette, i Steden for at ved flere Lotterier ei en eneste Hensigt har kundet blive opnaaet, saa var det at ønske, at Entreprenuren med sine Reise-Commissarier maatte gaae hen hvor de vare komne fra, og lade dem nøie med Fordelen af en eller to Trækninger.

15

Intet kan foranledige nogen Lands-Herre at etablere et Lotto i sine Riger og Lande, fordi hans Naboe har ladet sig overtale dertil, dersom Lands-Herren kunde have været underrettet om, hvor skadelige saadanne Lotterier ere for deres Undersaatter. Man havde kundet forekomme Pengenes Udførsel til Fremmede, ved et Forbud, alene under To Hundrede Rigsdaler Straf for hver som offentlig eller hemmelig colligerede for fremmede Lotterier: og skulle saadan Mulkt alene blive Angiveren, være sig Rettens Betiente eller andre, til Deel, for at engagere dem til stedse at have et vaaget Øie paa alle fremmede Lotterier. Straffen synes at være vel haard, men naar Omstændighederne ere saaledes, at det kommer an paa et Riges Velfærd, da bør der straffes med Eftertryk.

16

1

Afhandling om Gevinsterne

Forhold imod Tabet, samt Lotteriets Kasses

Fordeel

udi Tal - Lotterier.

Kjøbenhavn, 1771.

Sælges i Bogladen No. 5 paa Børsen.

2

3

Om

Gevinsten

udi

Tal - Lotteriet.

Førend man bør vove sine Penge i Spil eller Lotterie, maa man først være underrettet om sammes Natur og Forhold imellem Tab og Gevinst; vel er i denne Henseende til Efterretning for dem, som agte at forsøge deres Lykke i Tal-

4

Lotteriet, udkommen en liden Afhandling om dets Natur og Beskaffenhed, samt alt hvad til dets Faveur kan siges, og hvorledes man paa fordeelagtigste Maade kan spille deri; men om Rimeligheden at vinde er ikke sagt saa meget, at det skønsomme Publicum kunde faae noget tydelig Begreb derom. Dog, som dette maaskee udføres i samme Afhandlings 2den Tome, saa vil jeg allene her, siden Planen og forommelte Bog indeholder, hvad Fordeel enhver Interessent udi Tal-Lotterie kan vente sig, anføre hvad Fordeel Lotteriets Kasse kan have derved.

Halvfemsindstyve Tal indeholder 90 Udtræk, 405 Amber, 117,480 Terner, og 2,555,190 Qvarterner, som enhver selv lettelig kan udregne, naar han vil umage sig at udfinde alle Amber, Terner og Qvarterner, som 2 til 90 Tal indeholder. For Exempel:

5

Man vil vide alle Amber, som 15 Tal indeholder; saa gaaer man saaledes til Verks: Fiorten Tal indeholde 14 Udtræk, og 91 Amber, naar disse lægges sammen, faaer man alle Amber for femten Tal, nemlig = 105 Amber. For 16 Tal udregnes paa samme Maade, nemlig man kaster 1 bort, og siger, i 15 Tal er 15 Udtræk, og 105 Amber, disse adderede, gjør = 120 Amber for 16 Tal, o.s.v.

Terner paa 15 Tal for Exempel udregner man saaledes: Fiorten Tal indeholder 91 Amber og 364 Terner tilsammen, = 455 Terner for 15 Tal, og s. v,

Qvaterner paa 15 Tal for Exempel findes, som følger: Fiorten Tal indeholder 364 Terner, og 1001 Qvaterner, tilsammen 1365 Qvaterner for 15 Tal, og saa videre, indtil man kommer til halvfemsindstyve; saa finder man oven anførte

6

Antal. Vel findes andre og kortere Maader at udregne det; men da denne er den letteste at fatte, saa forbigaaes de andre.

De ved hver Trækning udkommende 5 Tal indeholde 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Qvaterner, følgelig

bliver Proportionen saaledes:

Paa simpel Udtræk, som 5 til 90, eller 1 til 18

Paa Amber, som 10 til 4005, eller 1 til 400.

Paa Terner, som 10 til 117,480, eller

1 til 11,748

7

Paa Qvaterner, som 5 til 2,555,190 eller 1 til 511,038.

Heraf seer man, hvad Haab man har at vinde i dette Lykkespil; thi

Spiller man paa simpel Udtræk, saa forholder Gevinsten sig imod Tabet, som 1 til 18, sætter man for Exempel paa 4 Tal, saa er Proportionen, som 4 imod 18. Følgelig efter Rimelighed kan man ved 18 Trækninger vinde 4 Udtræk.

Spiller man paa Amber, saa forholder Gevinsten sig imod Tabet, som 1 imod 400, eller, som er det samme, ved 400 Trækninger har man Haab at vinde en eeneste Ambe. Sætter jeg, for Exempel paa 105 Amber, som 15 Tal indeholder, saa er Proportionen endnu, som 1 imod 4,

8

eller jeg maa spille 4 gange, førend jeg efter Rimelighed vinder 1 Ambe.

Spiller man paa Terner, saa forholder Gevinsten sig imod Tabet, som 1 til 11,748, eller man har Haab at vinde 1 Terne ved 11,748 Trækninger. Sætter jeg, for Exempel, paa 455 Terner, som 15 Tal indeholder; saa er Proportionen endnu, som 1 imod 26. Følgelig maa jeg spille 26 gange, førend jeg kan vente 1 Terne.

Spiller man paa Qvaterner, saa forholder Gevinsten sig imod Tabet, som i til 511,038, eller man har Haab at vinde 1 Qvaterne ved 511,038 Trækninger. Sætter jeg, for Exempel, paa 1365 Qvaterner, som 15 Tal indeholder; saa er Proportionen endnu, som 1 til 374. Følgelig maa jeg spille 374 gange, førend

9

jeg efter Rimelighed kan vente 1 Qvaterne.

Sætter man nu, at et Sælskab tager alle 90 Nummer eller Tal, og sætter paa simpel Udtræk a 1 Rdlr.; saa er Sælskabets Udgift = 90 Rdlr. Paa Trækningsdagen fremkommer 5 af deres Tal, som er 5 Udtræk, Indskudet vunden 15 gange, gjør 75 Rdlr. Følgelig har Sælskabet tabt, og Lotteriets Kasse vunden 15 Rdlr., eller $16 \frac{2}{3}$ pro Cento, og altsaa tager Tal-Lotteriet ved simpel Udtræk, som dog er den fordelagtigste Spillemaade, $4 \frac{2}{3}$ pro Cento Afkortning mere, end ved nu værende attende Kiøbenhavns Lotterie.

Videre sætter man, et Sælskab besætter hver Ambe, som 90 Tal indeholder, a 1 Rdlr., saa er Sælskabets hele Udgift 4005 Rdlr.; thi saa mange Amber indeholder 90 Tal. Fem ved Trækning ud-

10

kommende Tal indeholder kuns 10 Amber, hvorpaa bliver vundet Indffudet 270 gange, gjør 2700 Rdlr. Følgelig har Sælskabet tabt, og Lotteriets Kasse vunden 1305 Rdlr., eller $32 \frac{1}{2}$ pro Cento, og altsaa seer man heraf, at Spillemaaden paa Amber er slettere, end paa simpel Udtræk.

Fremdeles sætter man, Sælskabet besætter alle udi 90 Tal indeholdende Terner, som er 117,480 Terner med 1 Rdlr., gjør 117,480 Rdlr. Fem ved Trækning udkommende Tal indeholder 10 Terner, for hvilke Sælskabet vinder Indskuder 5300 gange, gjør 53,000 Rdlr. Følgelig er tabt for Sælskabet, og vundet for Lotteriets Kasse = 64,480 Rdlr., eller omtrent 55 pro Cento. Altsaa meer end Halvparten.

Endelig betaler Sælskabet alle udi 90 Tal indeholdende Qvaterner, som er

11

2,555,190, a 1 Rdlr., gjør 2555190 Rdlr. De ved Trækning udkommende 5 Tal indeholder 5 Qvaterner, hvorpaa bliver vundet Indskudet 60,000 gange, samt Premie 30,000 gange, gjør 330,000 Rdlr. Følgelig er tabt for Sælskabet, og vunden for Lotteriets Kasse 2,225,190 Rdlr. Det er udi mindre Forhold: Lotteriet skulde udbetale 8 Rdlr., men betaler kuns 1 Rdlr., og beholder 7 Rdlr. i steden for ellers sædvanlig Decourtering.

Sætter man sluttelig i steden for sælskabet det spillende Publicum, saa seer man tydelig nok, hvad Fordeel

Lotteriets Kasse kan have ved Tal-Lotterie. Man kan gjøre den Indvendning, at det er Rimeligtviis umuligt, at hver Tal skulde blive besat lige stærk, siden det staaer enhver frit at tage og spille paa hvad Tal og Maade han vil, og at Lotteriet ved 1, 2 eller flere Nummer, som er

12

meget høyere, end andre besat, og ved Trækning udkommer, kan tabe noget anseeligt; saa svarer man derpaa, at de mange Forandringer, som med 90 Tal, hvoraf 5 udtrækkes, ere mulige, (nemlig 43 Millioner, og 949,268 gange), ikke saa let tillader, at 5 meget stærk besatte Tal udkommer, og desuden kan det ligesaa got treffe, at 5 meget maadelig, eller slet besatte Tal, ved Trækning udkommer. Følgelig er denne Hazard, efter Rimelighed, ikke større paa Lotteriets, end paa de Spillendes Side.

Dette er hvad man for det første agter sig forpligtet at bekiendtgjøre for det skiønsomme Publicum, paa det samme ved fornuftig Indsetning kan probere Lykken i Tal-Lotteriet; men ikke lader sig forlede at forfølge den til sin egen Ruin og Fordervelse.

13

Saa snart Tid og Leylighed tillader det, skal Beviset for de i denne foreløbende Efterretning anførte Sætninger med de dertil hørende Beregninger blive bekiendtgjort ved Trykken. Man har allene derfor hastet med dette, paa det de iblant vore Medborgere, som af de adskillige udkomne Skrifter, til Forsvar for Tal-Lotterierne, kunde lokkes til at forsøge sin Lykke, ikke strax skal vove alt for meget; dog maaskee det kan være ret got, om dette kommer for silde. Adskillige, som ikke have eftertænkt den liden Rimelighed til at vinde, have ventelig allerede gjort betydelige Indskud. Ved den tilstundende Trækning vil det vise sig, hvad deres Gevinst er, og naar da Haabet har slaaet dem feyl; saa har saadant følelig og praktisk Beviis langt mere Eftertryk, end den beste mathematifke Demonstration.

14

1

Patriotiske Tanker I Andledning Af Tal-Lotteriet. Skrevet den 1ste Martti

Af

Philoplebis.

Kiøbenhavn, 1771. Sælges hos Johan Gottlob Rothe i No. 8 paa Børsen.

2

—

3

Fortale.

Vi ere alle i Almindelighed betragtede, Lemmer i et Selskab, paa et og det samme legeme, hvor alle Deelene

bør concurreere til det Heeles Fuldkommenhed. Vore Pligter, naar de betragtes i deres ganske Omfang, bliver de samme her, som de ville blive i mindre Selskaber, hvor

4

det er enhvers Pligt, at befordre def ganskes Nytte, uden at see hen til enkelte og og personlige Fordeele; intet er mere skadeligt i det borgerlige Selskab, end hvor en nedrigeegen Nytte er vor Handlingers Drivefier; thi derved sættes det almindelige Beste til side, ja undertiden glemmes det aldeles, da det det dog burde være den fornemste Gienstand for vore Bestræbelser.

ALdrig skrev jeg for det offentlige ei heller ville jeg lettelig have vovet det, (thi jeg maa tilstaae, det er aldeles uden for min Cirkel:) dersom en anden mere veltalende Philoplebis end

5

jeg i bedre Stiil, og med meere overtalende Udtryk havde ved denne Leilighed fremstillet sig for Publico.

Længe tauv jeg i saadant Haab, men nu, da det er slaaet feil, saa vover jeg at vise mig for Publico, som jeg er, i de Klæder jeg har — Ligeftrem og uforstilt; Læseren man altsaa ei vente, at jeg iudklæder mine Tanker i en flydende Stiil, ziirlige Udtryk eller nogen vis Skrive-Orden, nok er det, jeg veed med mig selv, oger overbeviist om, at ei Had, Misundelse eller Egennytte, men allene en reen og usminket Iver for mit Fædrenelands almindelige Beste fører min Pen.

6

Erfarenhed paa mine Reiser har lært mig, hvor slette og grueiige Følger, det saa kaldte Tal-Lotterie anretter i en Stat; — Nogle faae beriges, da derimod Mængden forarmes og udsues- Jeg har selv forsøgt alle muelige Spille-Arter, dog uden nogen Tiid at vinde. — Jeg har ved samme Leilighed bemærket, til hvor stor og yderlig Raseri dm nedrige Vinde-Lyst kan drive den gemeene Mand.

Philoplebis.

7

Længe tvilede man, om det saa kaldte Tal-Lotterie skulde nogensinde ogsaa her blive indført, og komme til Virkelighed, hvor gierne havde ikke jeg, og hvor gierne maatte ikke enhver retskaffen Dansk Patriot have ønsket, at saadan Tviil havde bleven evig.

At Tal-lotteriet er det største Hazardspil, som kan tænkes, derom kan vel neppe nogen Fornuftig tvile, naar de allene med Eftertanke giennemlæser Planen, hvor det da let vil falde enhver i Øinene; af 90 Tal vinder ikkun 5; naar

8

vi altsaa gjør Regning imellem 5 og 90ve saa bliver der 16 gange mere Rimelighed til at tabe end til at vinde; da det altsaa i sin Natur, Art og Beskaffenhed er et virkelig stort Hazard-Spil, saa flyder deraf, at Følgerne bliver de samme, nemlig: at af 100 neppe en vinder, naar derimod de 99 maa tabe.

Her maa Læseren holde mig til gode, at jeg ved denne Lejlighed, ei kan undlade at gjøre nogle Anmærkninger i henseende til Hazard-Spil, som nu (skiønt imod den viiseste Konges Villie og Forbud) ere alt for gængse.

En Spiller, taget i den egentlige Forstand, spiller alletider for at vinde, taber han, saa forcerer han Spillet i Tanke at gienvinde det tabte, vinder han, saa tænker han ved at forcere Spillet at vinde meere og paa engang at blive Lykkelig, bægge spiller i en og den samme Hensigt, indtil de endelig spiller sig selv fattige, de seer sig bedragne i deres Haab, de seer sig skilt ved deres Penge i Spil, de vil altsaa ved Spil igjen

9

erstatte deres Tab, de laaner og gjør Gield saa længe de kan faae at laane, ja undertiden griber de til andre ulovligere Midler, for at begynde Spillet paa nye, de driver det da til det yderste Point, for paa engang at blive lykkeligere, naar da, som oftest, Ulykken slaaer ind paa deres Side, saa skeer de sig blottede og udsatte for Mangler af det meest nødvendige, de maa da opfinde andre Maader til at bedrage deres Medborgere paa, de gjør sig selv til de ulykkeligste og udueligste Mennesker i Staten, de, som ellers kunde være sig selv og Landet til virkelig Tjeneste og Fornøielse, det er jo en uforbiegængelig Følge af Spil, den, som sidder i et Spille-huus langt ud paa Natten, ja ofte til den lyse Dag, hans Legeme svækkes, hans Penge fortæres og forspilles og hans Tiid spildes, i Stæden for at gaae til sine Forretninger, hvortil han dog desuden var ubebvem, lægger han sig til Søvnns enten for at styrke det svækkede Legeme, eller og for ved Søvnen at glemme sit Tab, han sover til Middag, undertiden og længere, han drikker Thevand, spiser Frokost og

Middags-Mad paa engang, ikke saasart faaer han Ma-

10

den til Livs førend han maa paa Spille-Huset igien, saaledes lever han Dag ud og Dag ind, det bliver tilsidst saa væsentlig hos saadant et Menneske, at han derover ganske og aldeles forglemmer sine Pligter mod Gud, sig selv og sine Med-Mennesker; han skal, han maa spille, hans Tilbøieligheder kan paa ingen anden Maade tilfredstilles eller fyldestgøres. De som opofrer sig selv og deres Tiid, Midler og ganske rimelige og evige Velfærd for en nedrig og forbandet Spille-Lyst, bliver omsider de udueligste Mennesker, de bliver Staten til Byrde, deres Slægt og Venner til Skam og Vanære, og sig selv til en utaalelig Last — Drikken, Banden,

Løgn, Bedragerie og Gudsbespottelser ere de naturligste Følger af Spil, og overalt har Spil den Magt over et Menneske, hos hvilket Det (faaer Indpas, at det af den dueligste og beste Borgere kan gjøre den største Bedragerie og Skielm. Herpaa vil jeg allene anføre et rørende Exempel) Le Briant et ungt Menneske i Paris, omtrent 24 Aar gammel, en Søn af en blank de riigeste og fornemste Kiøbmænd i Paris, havest fra sin Ung-

11

dom af, tegnet til at blive en nyttig Borgere for Staten og en Alderdoms Stytte for sin Fader, han opførte sig saa vel, at hans Faader i hans 22 Aar gjorde ham deelagtig med sig i sin Handling; den unge Henriette Florimont var den smukke Gienstand, for hvilken den unge Briant sukkede, hans kierlige Fader biefaldt hans Val, og lovede snart at gjøre ham til den lykkeligste Ægteemand, og den gamle Florimont tog med Glæde mod der Tilbud, hvorved hans Dotter blev indlemmet i en saa riig og anseelig Familie, alle muelige Ting syntes ligesom at foreene sig for at gjøre den unge Briant fuldkommen Lykkelig. Ved en ulykkelig Hændelse, møder han en Aften, da han spadserede, en af sine Bekiendtere, som nødte ham saa længe, til han endelig overtalte ham at gaae ind med paa et Spille Huus, under Paaskud, at man ville soupere der - man spillede der, den unge Briant blev anmodet og opmuntret til at spille med, han gjør det i Begyndelsen af Høflighed mod sin Ven, han taber alt hvad han har hos sig, han laaner hos sin Ven i Tanke at igienvinde det han har tabt, endelig maa han, da han er ganske Penge

199,

12

geløs, holde op, han gaaer bort med Løfte at møde ham paa samme Stæd for at betale ham sine Penge; den unge Briant troer at Mangel paa Penge var Aarsagen til hans Tab, han tænker ved at forcere Spillet, at komme til Revange, han tager altsaa ganske anseelige Summer med sig; da de, der giorte Partie med ham, mærkede at han var hidsig, lode de ham i Begyndelsen vinde, men siden lidt efter lidt fordoblede og forhøiede man Spillet, de blandede endelig deres Kort saa got, at Briant spillede alle sine Penge bort, og gjorde nye Gield; hans Hierte var for ømt til at aabenbare sin gamle Fader det, og Summen for anseelig til at den længe kunde blive usavnet, en liden Upasselighed undskyldte hans Udeblivelse, han levede immer i Haabet at Lykken skulle træde paa hans Side, og derfor continueerte Spillet; for ei at Pengene skulle saunes i Kassen, og for at have nok til at soutinere Spillet med, laante han betydelige Summer Penge imod sin og sin Faders Vexler, dog sin Fader uafvidende: imidlertid nærmer Tiden sig, han skal inden 2 Maaneder være den lykkeligste Ægteemand, den deilige Hen-

13

riette Florimont elsker ham, han deler sin Tilbøielighed endnu mellem hende og Spillet, han spiller endnu, han driver det immer højere, dog uden at vinde, undtagen naar man loed ham Undertiden med Fliid vinde for at opmuntre og ophidse ham paa nye; endelig bliver Henriette Florimont hans, han bliver elsket af den deiligste Persohn, han holder sig nu, men alt for sildig fra Spillet, de første Dage af hans Ægteskab tilbringer han i den største Lyksalighed, men imidlertid indløber Vexlerne, Summen er alt for stor og betydelig til at den gamle Briant (i hvor stor Hans Credit end var) kunde anskaffe dem, den unge Briant seer sig nu paa engang tilligemed sin gamle Fader henslæbet i et fælt Arrest Huus, hans unge Kone holder ham fast i hendes Arme, hun vil ikke slippe ham, men hans ubarmhertige Creditorer agter knus lidet paa hendes Bøn og Taarer, de slæber ham saa got som bort, hun vil følge ham, hun vil lide med ham, men de vil ikke engang unde hende denne Trøst.. Nu seer den unge Briant i sig selv en Fader og en Kone-Morder tillige, han seer i sig selv Aarsagen til sin Faders, sin Kones

14

og sin egen Ulykke, Raserie og Fortvilelse bemægtiger sig hans Sind og Tænkraft, han anbringer sig hemmelig, paa Veien til Arrest-Huset, et Stik med en Penne-Kniv, som han bar hos sig, hvoraf han efter 2 Timers Forløb døde i den største Fortvilelse.

I Sandhed, jeg kan ikke uden største Medynk tænke mindre see paa saadanne Mennesker, der lader sig drage af en Nedrig Spille- og Vinde-Lyst saa længe til de omsider styrter dem selv i de elændigste

Omstændigheder. Gid saadanne i tide ville tænke dem om, og i det mindste lade sig røre af en Briants og en Beverlejs bedrøvelige Exempler.

Men at komme til Tal Lotteriet igien, da ere vist Følgerne deraf ligesaa slemme, som de af Hazard-Spil i Almindelighed, ja som oftest værre, disse ere ved den allerviseste Kongens gode Foranstaltning forbudne, saa man dog ikke saa frit tør øve dem, ikke heller kan gemeen Mand, der nødvendig maa bruge Dagen og Tiden til deres Handteringer, sinde Leilighed til at forspille deres Penge i disse,

15

derimod er Tal-Lotteriet tilladt og privilegeret enhver kan altsaa frit uden Frygt og Tidsspilde forøde sine Penge derudi, i andre Hazard-Spil er Rimeligheden til at vinde og tabe ungefær lige, derimod i Tal-Lotteriet vinder ikkun hver 18de Tal, da følgelig de 17 taber, naar et vinder; Hazardten bliver altsaa ulige større, andre Hazard-Spil spilles i Almindelighed saa højt, at gemeen Mand ei læt, af Mangel paa Penge kan spille dem, derimod her i Tal Lotteriet, saasnart en har 8 Skilling kan han strax faae en Lodsedel, ligemeget paa hvad Maade eller hvorledes han skal Vinde, nok er det han har saa og saa mange Nummere, dersom han endelig seer et af sine Nummere blant de udkomne, tænker Han strax han har gjort sin Lykke, men naar han kommer til Collecteuren, bliver han strax overbeviist, om det, som er tvertimod. Planen til det saavel antagne og med saa mange Fordele begavede Lotterie Viiser os 5 Spille-Maader den første, bestemt Udtræk, naar den bliver vunden betales Indskuddet 75 gange, Gevinsten kunde nok passere, dersom Umueligheden i at vinde et bestemt Udtræk ei var saa stor,

16

og følgelig Rimeligheden alt for liden; man betænke engang: der skal ei allene giettes paa det Tal af 90, som skal iblant 5 blive udtrakt, men det skal endogså i Forveien bestemmes, i hvad Udtræk det skal komme, idet 1, 2, 3, 4 eller 5te, saa om jeg f. Ex. har taget No. 17 og bestemt at det skal komme i andet Udtræk, og det kommer ikke precise i det 2, men i 1, 3, 4, eller 5te, saa vinder jeg dog ikke, i Sandhed, smukke Udsigter til at gjøre Lykke for det Danske Publico; mig synes at de gierue kunde gjøre Gevinsten for den 1ste Spilleart, lige med den for sidste Spille-Maade, begge Spillearter ere visselig lige urimelige, og vil blive lige sieldne. Den anden Spilleart, Udtræk, er ikke just saa urimelig, det kan vel undertiden treffe ind, at jeg af 90 kan treffe et Tal, som bliver udtrukken blant de 5; men hvad for en Gevinst? Indskuddet 15 gange betalt, det er virkelig, efter mine Tanker, ei Belønning nok for saa stor en lykke. At spille på Amber den 3die Spilleart og

Terner den 4de Spilleart, synes mig, naar

17

man endelig vil spille i dette Lotterie at være de riimeligste Spillemaader; thi her er dog Gevinsterne temmelig proportionerede. Vel er det sandt, at der ikke hør en liden Lykke til, blant 5 Tal at faae 2 connecterede Tal ud, og endnu en større til at faae 3 ud; men slaarer det ind, saa faaer jeg dog min Hazard i den 3die og 4de Spilleart lovlige nok betalt.

Den 5te og sidste Spilleart, som kaldes Qvaterne, faaer man, naar der vindes NB. sit Indskud 60000 gange betalt, dersom man faaer alle 5 Tal ud, da 300000 gange og det som endnu mere er: en Præmie af 30000de i Sandhed det er alt hvad trække kan, her viiser det saa vel antagne Lotterie sig i alle sine Fordele, her ere Udsigten til at gjøre Lykke, som Planen siger, dersom allene en saadan blev nogensinde vunden, og naar den blev vunden, om den da blev betalt, en eneste er der vunden i al den Tiid Tal-Lotteriet har været til, men man hørte ikke, at den blev betalt, det var Ulykken; det er just den rette Løkkemad for et vindesygt Publico, de tænker det er dog mueligt, det kan engang treffe ind, det er intet at vove, 10, 12, eller

18

16 Skilling for saa stort et Haab, saadan Begreb har den 1ste, den anden ligedan, og den 3die troer det samme og saa fremdeles; det er just Knebet i delte Lotterie, og det er just Aarsagen, hvorfor det soutinerer sig, Indskuddet er lidet, Haabet er stort, jeg lever immer i det falske Haab, og omsider, naar jeg har spillet i 10, 20 eller flere Aar, saa har jeg intet andet for mine Penge end at jeg i saa lang Tiid har haabet forgieves.

Det er nok uden tvivl i den 1ste og sidste Spilleart, at Forfatteren til Planen vil at det Danske Publicum ved betydelige Indskuddet skal probere deres Lykke, for at erholde anseelige Gevinster; jeg maa tilstaae en Grospherdt selv kan ei paa en smukkere og mere overtalende Maade opmuntre Liebhaberne til at spille frisk paa hans Weltkugel, ja hvem veed det? Maaskee han selv, eller og en anden af det høilovlige Mrk - skr - g - Selskab har været Forfatter til den Tydske Original.

Ingen kan negte, at det er jo en anselig Gevinst: at faae sit Indskud 330000 gange betalt, det kan gjerne passere, ingen kan med Bil-

19

lighed klage over at den Gevinst er for liden, ja jeg tør forsikre paa dens Vegne, som vinder en saadan Qvaterne, at han skal være fuldkommen fornøiet dermed, ja at han endda oven i Kjøbet nok skal aflægge sin Collecteur med en betydelig Foræring.

Dersom mit ringe Raad maatte glæde noget hos den med den Kongelige Octroy benaade, de Derecteur, da skulle han saamænd bestemme, at deraf skulle afdrages 1¼ Deel af enhver saadan vunden Qvaterne, som skulde deles mellem Collecteurerne, det skulde være deres Løn, saa sparedes derved de 6 1/4 pro Cento, som han nu maa betale Collecteurerne, men dog hvad siger jeg? Det var jo et naragtigt Raad; thi da fik jo Collecteurerne slet intet; saa var der jo intet at pille af, hvem ville vel Da være hans Collecteur i Kiøbenhavn? Intet er latterligere end at see Præmier og Gevinster at udsættes for Ting, som Umueligheden selv forbyder at existere, det er jo skinbarlig at sætte Folk, som man siger: en Voxnæse paa; thi hvor Tingen, hvorfor Gevinsten udsættes, ei kan existere, der kan jo heller ingen Gevinst erholdes, det er ligesom man f. Ex. ville udlove en Belønning for den, som ville reise til Maanen for at skaffe os sikker Efterretning, om dens Beboere, deres Levemaader, Sæder, & c. Dersom man havde ude-

20

ladt den første og sidste Spilleart, og allene benyttet sig af Udtræk, Amber og Terner, saa kunde det endda være; thi saa blev Hazarden ei saa stor, og Gevinsterne ei saa tillokkende eller pralende, og følgelig loed Mængden sig ei saa blindt hen af en blot Vindelyst forlede til at spille, men det er just den snilde Opfinderes Kneb, at han har indrettet de anseeligste Gevinster for de Spillearter, hvoraf den første sielden og den sidste aldrig vinder.

Hertil vil man rimeligviis svare mig:

1) At 8, 10 eller 12 Skilling er af ingen Bekydenhed, at enten jeg har dem meer eller mindre, kan det ikke gjøre mig nogen stor Forskiæl, men man seer lætteligen Hensigten, Spillet er i Særdeleshed indrettet for Almuen, der ei saa let indseer Spillet's Natur og Beskaffenhed, og følgelig har man indretter Prisen eller Indskudet saaledes: dels at de, som kan undvære uden deres Skade, saadan en Bagætæl, destolængere i Haab om engang at vinde, skal kontinuere Spillet, men i Særdeleshed, at den Vindesyge Mængde deslætttere, skal lade sig forføre til at anvende endog det de nødvendig behøver til deres daglig Udkomme derudi; thi var Indskuddet høiere, saa var Lotteriet mindre farligt for Landet, men og tillige mindre fordeelig for Bangeureerne, saa blev Almuen og den el-

21

lers i sig selv Fattige snarere afskrækket derfra, men nu maa enhver fattig Haandværksmand, enhver Arbeidskarl, enhver Tjenestepige, Soldater, Matroser, kort sagt alle i hvem de endogsaa ere, ja de fattigste Hospitals-Lemmer, nu maa de, nu skal de have i Lotteriet, i hvordan de bær dem ad, og det er just saadanne Folk der soutinerer Lotteriet, saadanne er det, der sætter det i Flor. De som i nogen Maade lader de Fattiges Omstændigheder være sig angelegen kan læt bemærke, hvor stor Forskiel 8 Skilling meer eller mindre kan gjøre i en fattig Mands Øeconomie, og hvor stor Taksigelse man ved en Gave af 8 Skilling kan afpræsse en Fattig; hertil vil jeg allene, som et Exempel anføre Extra-Skatten, som dog allene er 8 Skill. maanedtlig, hvad Jammer- og Vee Klager har den ikke foraarsaget blant den fattige Almue i Begyndelsen indtil derved vor allernaadigste Konges Viise Anordning blev gjort en Forandring i den.

2.) At det er en utvungen Gierning, at enhver har sin frie Villie og s. v., man tvinger just ikke Folk eller trækker dem ved Hals og Haar til at sætte i Lotteriet, det maa jeg vel nødes at tilstaae; men, har vel et med Vinde-Lyst befænget Publicum deres frie Villie længere i deres Magt. Lader de sig ikke som blotte Maskiner drive af en bar Vinde-Syge: i Sandhed, mig

22

synes, at lugten af det stækte Flesk i Musefællen er mindre farlig for Musen, end denne prægtigelokkemad (Man kan paa 8 eller 10 Skilling vinds saa og saa meget) for en enfoldig Almue: De spiller saa længe de have Penge, siden laaner de, naar de ei længere kan faae til laans, saa maa Klæderne holde for, og endelig søger de paa alle muelige, lovlige og ulovlige Maader at faae Penge, alleneste for at have den Fornøielse at bære dem hen til Collecteurerne, som giver dem et Stykke Papir derfor, og det er ogsaa alt hvad de faaer for deres Penge, det er dem og ligemeget, naar de kuns har en lotterie-Sæddel, saa er det fornøiet, saa tænker de, at deres lykke er gjort: Herpaa vil anføre et levende Beviis: En Tiener, som bragte mig et Brev i Dag, reev uforvarende en Lotterie-Sæddel op af sin lomme tillige med Brevet, jeg spurgte hvad det var? Han svarte mig at det var en lotterie-Sæddel, og at han havde givet 3 Mark for den, jeg spurgte videre: paa hvad for en Spilleart, han tænkte at gjøre sin lykke? (han viste ei hvad jeg vil sige dermed) ved dette Spørmaal studsede han, og svarede at han allene havde forlangt af Collecteuren en Lotterie-Sæddel til 3 Mark; man kan let slutte, hvad for et Slags, en fornuftig og habil Collecteur, naar det staaer i hans Magt, helst udgiver.

23

Enhver Fornuftig og Uegennyttig indseer altsaa lættelig de foskiællige og ulige Virkninger, som flyder af Tal-Lotteriet, nogle faae beriges, da derimod Mængden, som dog udgjør den største Deel af Staten, forarmes og udsues, 16 eller 17 Collecteurer beriges, da derimod Almuen paa en fiin og dem selv uafvidende Maade lidt efter lidt afklædes.

Jeg har paa andre Stæder, som sagt: bemærket til hvilken yderlighed den rasende og utidige Spille- og Vinde-Lyst kan drive den gemeene Mand; jeg frygter det samme her, og det ikke uden Aarsag Den Fattige, ja den Allerfattigste som vor Dyrebare Monark ei allene forskaaner fra de allerringeste af Landets almindelige Byrder; men hvis slætte Tilstand, endog nu i vore Tider ved den viiseste Foranstaltning paa alle muelige Maader lættes, han skal nok finde Leilighed at skrabe sig 8 Skilling sammen, for at anvende dem i Lotteriet, om ei paa anden Maade, saa ved at tigge, eller og paa en endnu ulovligere Maade.

Hvorudi bestaaer vel et Lands Styrke? Mon det ikke bestaaer i Mængdens eller Almuens gode Tilstand, er den slet, saa lider

24

Staten, lider Staten, saa lider jo Regieringen selv, det indseer de største Statsmænd, det veed vor allernaadigste Konge selv, des-Aarsag stræber man jo paa alle Maader at hielpe og forbedre dens Tilstand; Hvem kan vel tvile paa, at det jo er Hensigten af vor mildeste Konges Handlinger, skulde vel da en saa god viis og naadig Landets Fader paa selv samme Tiid ville? At den største Deel af hans Undersaattere paa en fiin og hemmelig Maade forarmes. Nei det er umueligt, det modsiger sig selv: Havde Tal-Lotteriet bleven Monarken viist paa den rette Side, var det bleven forklaret i sin Natur, Art og Beskaffenhed, og i alle sine Omstændigheder, som det er, jeg tør da være Borgen for; at det ikke saa lættelig var bleven tilladt til Landets og den gemene Mands største Ruin og Skade. Her seer man Følgerne af den nedrige Egennytte drevne af den, har man uden Tvivl forestillet Lotteriet, som fordeelagtigt, nyttigt, ja man har vel endog dristet sig at forestille det, som nødvendigt i Landet, for deshastigere at faae Octroyen udvirket.

For endnu tydeligere at see hvad Indflydelse dette Lotterie har i Almuens Til-

25

stand, saa behøver man allene, at betragte de visse Udgifter ved dette Lotterie, hvoraf man let kan slutte sig til Resten.

For Octroyen skal aarlig betales - 25000 Rixd. For frie Porto - - - 1800 Rixd.

10 pro Cent Rente af 2 og en halv Tønde Guld - - - 25000 Rixd.

Directeuren forbeholder sig forudbyttet - - - 1600 Rixd.

53400 Rixd.

Ikke engang at reine de Uvisse, som Collecteureernes Sallarium, reise Inspecteurens-Comissariernes Løn & c., som dog i det ringeste maa udgiøre aarlig 20000 Rixd. hvor skal alle disse Penge komme fra uden fra Almuen? er det ei at forarme Staten, naar dens Mængde paa saadan Maade forarmes? lad dette Lotterie kuns i 3 á 4 Aar blive ved Magt, vi vil snart see, hvad Virkningerne bliver, man skal da biefalde min Meening, nemlig at Tal Lotteriet i et Land hvor Let bliver først indført, griber om sig, som en smitsom Syge ødelegger og ruinerer gemeen Mand som en Pest.

26

Disse er mine ringe dog velmeente Tanker i Anledning af Tal-Lotteriet, intet andet end mit Fædrenelands almindelige Beste er Hensigten af samme; gid Frugten maatte svare til Øiemedet! dette ville da være Belønning nok for en sand Philoplebis, der allene har dets Velfærd til Maal. Forresten haaber jeg at jeg ei bedømmes med den yderste Skarphed, eftersom jeg engang har erklæret og endnu erklærer, at jeg aldrig før var Skribent.

27

Kragen og Stæren.

En Krage, som i lang Tiid havde været Huus-Hofmester hos en gammel Falk, der levede herlig og prægtig paa de mindre Fugles Bekostning, blev endelig kied af at tiene, og fik derfor i Sinde at være sin egen Herre, han havde i den Tiid, han var i Falkens Tieneste, erhvervet sig temmelig Indsigt, i den Videnskab, hvorved den snilde Falk ganske listig og paa en uformærkt Maade tildrog sig de mindre Fugles Midler; det faldt ham derfor strax ind, at han paa samme Maade, ved samme Kneb ville forskaaffe sig sit magelige og riigelige Udkomme; Indfaldet var got, men tillige alt for stort for Kragens sløve Forstand at iværksætte, han gjorde derfor en lærd Stærd, som paa samme Tiid var Informator hos Falkens Unger, til sin Fortroelige, han

haabede, og det ikke uden Grund, ved hans Hielp at Sagen skulde faae et lykkeligt Udfald, han aabenbarede altsaa Stæren sit Forsæt, der fik lættelig dens Biefald, men, sagde Stæren: Sagen er vigtig, den fordrer Overlæg, her er det unyttigt ja endog urimeligt at iværksætte sligt;

28

82 thi derved præjudiceerte man den gamle Falk, som desuden ved sin Myndighed og store Anseese nok vil vide at afværge det; dog, da de har værdiget mig deres Fortrolighed, og jeg aldeles ei tviler om en raisonabel Belønning, dersom mit Anslag lykkes, saa skal jeg nok skaffe Raad, jeg veed endnu et Stad, hvor denne Maade at narre de smaae og enfoldige Fugle paa, er endnu ganske ubekientd, der ville blive en god Fangst; men en Ting staaer mig endnu for Hovedet: en aarvaagen og skarpsindig Ørn, der er deres Behærskere, vil ikke saa læt give sit Biefald til noget, hvorved de mindre Fugle, som staaer under hans Magt, paa nogen Maade kan blive bedragne, man maa derfor udsinde Midler, hvorved man kan indtage Ørnen til sin Fordeel, for paa saadan Maade at faae ham til at samtykke; i Sandhed sagde Kragen: din Visdom og store Indsigt indtager mig ganske og aldeles, hvor lykkelig er jeg ikke? at jeg har gjort dig til min Fortrolige; flye gesvindt afstæd! erhold en nøie Kundskab! og meddeel Mig derefter de beste og tienligste Raad! Belønningen skal blive overensstemmende med dine Fortienester. Vores Stær blev altsaa Kragens Reise-Comissair og Fortroelige, den fløi, kom, gjorde sig underhaanden bekiendt,

29

og udspeidede i en Hast Tænkemaaden i Ørnens Rige. Fuld af Glæde kom den tilbage til sin Principal, som den tiltalte paa følgende Maade: Naadige Herre! sagde Stæren, jeg har efterkommet deres Høiheds Befaling i alle Maader, jeg har ved at udspejde Tænkemaaden i Ørnens Land udfunden de Midler, som skal drage Ørnen i en Hast og uformærkt paa vores Siide; jeg har bemærket at Egennytte er Drivefieren til de fleeste private Handlinger i Ørnens Stat, altsaa er mit ringe Raad, at man gjør nogle af de meest formuende Fugle i Ørnens Land deelagtige i sit Foretagende, og følgerig i den deraf flydende Fordeel, naar vi da først har faaet dem (i Haab om store Fordele) til at tage Deel i vort Foretagende, saa vil det destobedre lykkes os ved deres Mellemlhandling og Forestillinger, at overtale Ørnen at give sit Samtykke. Fortræffelige Stær! sagde derpaa den af Glæde henrykte Krage, hvor beundringsværdig er ei din Stats-Indsigt? Hvor vel overlagt og grundet finder jeg ikke dit Raad og Anslag? Reis derfor af paa nye! prøv deres Gemytter! som du troer ere best skikkede til at udføre vore Anslag, lykkes der dig at du overtaler dem, da vil jeg strax (skiønt under en meer anseelig Character, end

30

jeg virkelig besidder) indfinde mig hos dig, for med Fælleds Kræfter, at bringe Sagen med mueligste Hast i Rigtighed; den hurtige og veltalende Stær kom paa nye til Ørnens Riige, — Den forsøgte strax nogle af de meest Formuende, dog tillige gierrigste Rovfugle i Ørnens Residentz; den fandt dem snart villige til at tage hans Partie; thi den snaksomme Stær vidste paa en særdeles fordeelagtig Maade at forestille dem, hvad der kunde være at fiske for dem, de lovede da Stæren (drevne af en nedrig Rovsyge) paa 2den og 3die Haand, at faae Ørnens Samtykke udvirket: vor Stær, Kragens Reise-Commisair indberettede strax paa hvad Foed Sagerne stoad, Kragen forsøier sig ufortøvet til sin kiære Stær, de bringer snart Sagen i Rigtighed, de hykkelske Rovfugle i Ørnens Residentz veed at forestille deres Sag paa saa fordeelagtig en Siide, at Ørnen endelig gier sit Biefald: nu er Kragen og Stæren oven paa, den sidste blier til Belønning for sin Umage og udviste Fliid, af Kragen deelagtiggjort i Byttet, og blir bestandig Kragens Fortroelige. — Men hvor længe varer vel deres Glæde? Den skarpseende Ørn mærkede snart, hvad der stak under, han saae at de mindre Fugle pag en hemmelig og un-

31

derfundig Maade bleve plukkede af Kragen, Stæren og de andre hykkelske Rovfugle, som dog vare hans Undersaatter, han mærkede at de, ved at forestille Sagen paa den falske Siide, havde understaaet sig at narre ham, hans Vrede optændtes, og for at hævne sig, lod han Kragen og Stæren udjage af sit Rige, og sine egne hykkelske Undersaatter, som havde været i Ledtog med Kragen, lod han stække, saa de ei oftere kunde skade de mindre mægtige blant hans Undersaattere.

32

1

Undersøgninger af Tal-Lotteriet, som vil sette enhver i Stand at indsee, om

han med Grund

kan eller bør haabe

Fordeel af samme,

Forfattet af M.

Kiøbenhavn, 1771.

Trykt og findes tilkiøbs hos R. Møller, Kongl. Hof-Bogtrykker.

2

3

Enhver Lotterie-Plan, beskriver den Fordeel en Interessent muelig kunde bekomme, den viser os altid de glimrende og tillokkende Sider; Men maa have sine Raisons hvorfor den ikke lige saa vel afskildrer de modsatte og ubehagelige Sider, der bringer os Tab og Forliis. Da dette ikke skeer, saa har man ikke saa snart igiennemlæst en Lotterie-Plan, at man jo strax seer Lykkens Trone i saa stor Skin og Glands, saa dens behagelige og indtagende Klarhed jo synes saaledes at forblinde

4

Sind og Sands, at man troer her fattes nu intet uden at løbe hen og tage den i Besiddelse. Haabet smigrer for os at Veien er læt, ja giver os lige som Vinger, der bestaae i bedragelig Indbildning. Men dersom vi saae til Fødderne, dersom vi undersøgte de Vanskeligheder, som ligger i Veien for dette Maal, da skulde vi sandelig faae at see, at den slibrige Grundvold, hvorpaa vi byggede vort Haab, blev til en Afgrund, og Fornuften skulde vise os Umueligheden at komme derop. Hazard eller Slumpelykke er den eneste Ledsagere som skal vise os Veien, men at betroe sig til denne bedragelige Lodsmænd er en stor Daarlighed; Han burde sandelig ikke have mere Lodspenge end hvad som man uden ringeste Skade kunde undvære; thi Udfaldet viser, at han nesten alle Tider gjør sine Selskabsbrødre vildfarende, alt dette kan fornemmelig appliceres paa Tal-Lotteriet Dets Plan har viist os Lykkens skinnende Trone, jeg vil her med mine Undersøgninger og Betragtninger forsøge hvorvidt det vil lykkes mig at vise de Hindringer og ubestigelige Passe, som ligge i Veien dertil, kunde jeg ret afskilde samme, vilde man faae at see hvorledes Lyk-

5

kens Trone forsvinder i det man giver sig paa Veien at bestige den; men kan jeg ikke, ønskede jeg en anden, dertil mere dygtig, ilde paatage sig denne Umage; Hvis ikke kommer Erfarenhed og lærer baade mig og andre det vores Tab og Skade.

Førend jeg herpaa gjør noget Forsøg, vil det være fornøden, først at forklare dette Lotteries indvendige smaa Partikler og Dele. Dette troer jeg skeer beqvemmost ved efterfølgende Tabel, hvorudi vises hvor mange forskellige Billetter der kan udgives paa Udtræk, Amber, Terner og Qvaterner, saavel paa et hvert Nummer især, som paa det Hele hvoraf Lotteriet bestaaer. Derudi findes alle de forskellige Udtræk Amber Terner og Qvaterner, som der er imellem 1. til 90 Nummere, begge inclusive, saasom 69. Nummer har 69. Udtræk, 2346. Amber, 52394. Terner og 864501. Qvaterner, dog skal dette kun forstaaes naar der er 69. Nummere paa en Billet; men det er ligemeget om de staaer i Arithmetist Progression eller ei.

6

9 Forskiellige Forskiellige Forskiellige Forskiellige No. | Udtr. Amber. Terner. Qvaterner. 1 1 - - - 2 2 1 - - 3 3 3

1 - 4 4 6 4 1 5 5 10 10 5 6 6 15 20 15 7 7 21 35 35 8 8 28 56 70 9 9 36 84 126 10 10 45 120 210 11 11 55 165
330 12 12 66 220 495 13 13 78 286 715 14 14 91 364 1001 15 15 105 455 1365 16 16 120 560 1820 17 17
136 680 2380 18 18 153 816 3060 19 19 171 969 3876 20 20 190 1140 4845 21 21 210 1330 5985 22 22
231 1540 7315 23 23 253 1771 8855 24 24 276 2024 10626 25 25 300 2300 12650 26 26 325 2600 14950
27 27 351 2925 17550 28 28 378 3276 20475 29 29 406 3654 23751 30 30 435 4060 27405

7

Forskiellige No. | Udr.

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

31

32

33

34

35

36

37

38

39 40

Forskiellige Forskiellige

Amber.

465

496

528

561

595

Terner.

630 666 703- 741 780

4495

4960

5456 5984 6545

7140

7770

8436

9139

9880

Forskiellige

Qvaterner.

31465

35960

40920

46376

52360

58905

66045

73815

82251

91390

41

42

43

44

45

46

47

48

49 50

51

52

53

54

55

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

820

861

903

946

990

1035

1081

1128

1176

1225

1275

1326

1378

1431

1485

10660

11480

12341

13244

14190

15180

16215

17296

18424

19600

20825

22100

23426

24804

26235

101270

11930

123410

135751

148995

163185 178365 194580 211876 230300

249900

270725

292825

316251

341055

56

57

58

59 60

56

57

58

59

60

1540

1596

1652

1711

1770

27720

29260

30856

32509

34220

367290

395010

424270

455126

487635

8

Forskiellige Forskiellige Forskiellige Forskiellige No. | Udr. Amber. Terner. Qvaterner. 61 61 1830 35990
521855 62 62 1891 37820 557845 63 63 1953 39711 595665 64 64 2016 41664 635376 65 65 2080 43680
677040 66 66 2145 45760 720720 67 67 2211 47905 766480 68 68 2278 50116 814385 69 69 2346 52394
864501 70 70 2415 54740 916895 71 71 2485 57155 971635 72 72 2556 59640 1028790 73 73 2628 62196
1088430 74 74 2701 64824 1150626 75 75 2775 67525 1215450 76 76 2850 70300 1282975 77 77 2926
73150 1353275 78 78 3003 76076 1426425 79 79 3081 79079 1502501 80 80 3160 82160 1581580 81 81
3240 85320 1663740 82 82 3321 88560 1749060 83 83 3403 91881 1837620 84 84 3486 95284 1929501 85
85 3570 98770 2024785 86 86 3655 102340 2123555 87 87 3741 105995 2225895 88 88 3828 109736
2331890 89 89 3916 113564 2441626 90 90 4005 117480 2555190

9

Da vi nu af forestaaende Tabelle har betragtet hvoraf dette Tal-Lotterie bestaaer, vil vi snart blive i Stand ved Hielp af samme at undersøge alle forskiellige Spillemaader. Lad os da legge Planen for os, og i det efterfølgen- de for det første igiennemløbe de fem saa glimrende Hovet-Spillemaader.

Bestemte Udtræk

Exempel: Jeg sætter et Nummer paa andet Udtræk og betaler derfor en Rigsort, har jeg truffen det rette, faaer jeg 75. Rigsorter igien. Contra Exempel: Der er 89. andre som hver især tager forskiellige Nummer paa samme Udtræk, de vil ligeledes hver især have 75. Rigsorter; men alle 89. tager mærkelig Feil; thi jeg har faaet dem, fordi jeg giettede ret, see Planen.

Betragtning.

89. Personer, hver med sit forskiellige Nummer, ere alle uden ringeste Undtagelse lige berettigede med mig til at vinde, de skal dog allesammen tabe, saa fremt jeg skal vinde, eller og jeg skal tabe og en eneste iblant dem skal

10

vinde. Det var ligesaa mueligt jeg kunde giette tusinde Gange og aldrig faae mit giettede Nummer paa samme Udtræk jeg havde bestemt, som det var mueligt, at en anden kunde giette det rette nogle gange i Rad. Proportionen er da her 90. imod 1., og Lotteriets Avance 16 2/3, pr. Cento Rabat af alle Indskuddene.

Een tager 90. Nummer paa hver Udtræk, og giver 450. Rigsorter til Indskud, herpaa vinder han 5. bestemte Udtræk, følgelig faaer han igien 375. Rigsorter; Lotteriet har altsaa avanceret 75. Rigsorter fra ham, som er hans rene Tab med alle sine 5. Gevinster. Det duer da ikke at tage alle Nummere, for ar være vis paa Gevinsten, det duer ikke heller at eie er Nummer iblant 90, hvor 89. gaaer forlorne; vi maa da see nogle andre Proportioner, som Gevinst og Tab har imod hinanden, saasom:

11

Dette troer jeg kan fuldkommen uden videre Forklaring oplyse denne Spillemaade. Vil jeg endnu være sikrere, og tage 60. Nummere, er der kun 30. tilbage som kan tabe, og jeg, naar jeg træffer, vinder 1/4 Deel til mit Indskud. Tager jeg 75. er enten altsammen tabt, eller jeg faaer mit Indskud igien, hvad jeg tager derover er ufeilbarlig tabt ved, enten jeg faaer Gevinsten eller ikke. Enhver vælger nu heraf hvilken Maade han vil, men jeg troer det er best ingen at vælge; thi det er ikke i denne Spillemaade man skal gjøre sin Lykke.

Om Udtræk.

Man setter at der ved en Trækning udkom følgende: No. 9. 21. 42. 62. og 76.

Een har sat paa No. 21. en 8. Skill. han faaer det ud; thi faaer han 15. 8. Skillinger igien. Contra Exempel: En anden tog 18. No. à 8. Skill. fik ingen af dem ud, mistede altsaa 9. Mark.

Billet B.

Een har taget No. 18. 21 og 62. og sat paa hver Nummer 20. Mrk. eller 60. Mrk.

12

2. deraf er udkommen, altsaa faaer: han 600, Mrk. igien. Contra Exemp. Een anden tog 60. Nummer à 20. Mkr. fik et af dem ud, altsaa tabte han 900. men fik han 2. ud saa slap han med at tabe 600. Mrk.

Een tager 85. Nummere men har ikke deriblant de 5. udkomne, thi tabte han 85. Indskud, han vil ikke tabe, tager derfor 90., nu vinder han 5. Udtræk; thi faaer han 75. for sine 90. og taber kun 15.

Betragtning.

Denne og foregaaende Spillemaade, er i Grund og Beskaffenhed lige et og det samme, vel synes Manden forskiellig, og Gevinsten eller Fordelen større i den første end den sidste, see Planen; men det bestaaer altsammen derudi, at den sidste er een af den førstes Grene, see nest foregaaende Tabel.

Hvo som derfor har vel overveiet foregaaende Betragtning, behøver ikke her igien at see Endeel deraf igientaget. Faaer man Gevinsten, var Hazarten 16 $\frac{2}{3}$. pr. Cento større,

13

det er: Lotteriets Avance er 16 $\frac{2}{3}$. pr. Cento Rabat af Indskuddene. Som alt med videre i forrige Betragtning er forklaret.

Om Amber.

Antag at følgende No. udkom ved en Trækning. 12. 35. 43. 75 og 81.

Een har taget No. 12 og 81. og sat paa denne Ambe i6. ß. da disse No. er udkommen er en Ambe vundet, eller 270. gange 16. ß.

Een anden tager 9. Billetter, paa hver er 10, No. eller 45. Amber, er 405. gange 16. ß. da han fik ingen Ambe ud, mistede han det altsammen, men fik han en ud, som er alt hvad han rimelig kunde vente, saa slap han med at tabe 135. gange 16ß.

Billet D.

Een har taget No. 12. 35. 75. 78 og 81. hvorudi er 10. Amber à 5. Mrk, er 50. Mrk., han traf 4. af de udkomne Nummere i sin Billet; thi vandt han 6. Amber hver til 270. gange 5. Mrk. eller 8100. Mrk. Contra Exempel:

14

Publicum tager 3204 Amber à 5 Mrk. Stykker, paa adskillige Billetter, vindes derpaa 4. Amber, tabes ikkuns 2124. gange 5. Mrk., vindes kun 3., er Tabet 2394, og vindes ingen, er tabt altsammen, nemlig: 3204. gange 5. Mrk.

Een tager 85. Nummere, men har ikke deriblant de 5. udkomne, han maa da betale 3570. Amber; da han ikke fik nogen Ambe ud, har han tabt 3570. gange sit Indskud pr. Ambe. Han tager da 3995. Amber, men har ikke de 10. udkomne, de er derfor ligeledes tabt allesammen; Nu vil han vinde par force; thi tager han alle Lotteriets Amber, som er 4005. han vinder nu vist nok 10. Amber; thi faser han 2700. igien betalt, og kan følgelig slippe med at tabe 1305. gange sit Indskud pr. Ambe.

Betragtning Herudi vover man 400, imod een 399, eller 400. maae allesammen tabe for en eneste skal vinde, 399. eller 400. ere alle lige berettigede, gjør sig alle lige stort Haab; 399. eller 400. har allesammen flaterer sig selv forgieves, og mistet baade sit Haab og sit Indskud; Thi

15

der kan ikke mere end een faae Gevinsten af alle disse. At kaste en Rigsort iblant 400. andre paa Condition, at jeg med bundne Øine ved første Greb skal tage den samme igien, var vel ikke voveligt. Vi vil da tage flere end en Ambe, paa det vi kan faae Proportionen af Gevinst og Tab bragt nærmere sammen, saasom:

2 mb, bet.

5 - -

10 - -

LO -

30 - *•

45 --

ICO s 200 s r 4005 S -

i kan vinde af 200 fis -- 80

I i s s 40

I s si 20

I i t i 13

i - S' S 9

I - . - 4

EL s. - i 2

LB --- I

fager SØ. 125

-- 54

-- 27

-- i3i

-- 9

-- 6

-- av

-- 2t77

Heraf sees, at man nok kan formindske Hazarten, men Ulykken er, at Gevinsten formindskes ligesaa stærk. Naar jeg ingen Hazard vil staae, faaer jeg 37/40 af mit Indskud, og taber de 13/40.; Naar man undersøger dette, seer man at man er lykkelig naar man faaer sit Indskud igien, og er det saa, er man jo ogsaa lykkelig naar man holder sig derfra og slet intet setter ind, undtagen man har noget tilovers at spendere paa Slumpelykken, hvor 400. gaaer for-

16

loren for een at komme frem. Hazarten var da for den som vandt omtrent 32 1/2. pro Cento større end Gevinsten, eller rettere, Lotteriets Avance er her omtrent 32 1/2. pro Cento Rabat af alle Indskuddene.

Om Terner.

Set at følgende No. udkom ved en Trækning: 10. 15. 23. 56 og 82.

Man vælger No. 15. 23. og 82. til en Terne og setter derpaa 8. Skill, da disse Nummere ere alle 3. udkomne, er en Terne vundet, som giver igien 5300. gange Indskuddet.

Contra-Billet.

En anden tager 42. Nummer og maa betale 11480. Terner som findes derudi, og vinder slet intet, følgelig har han tabt 11480. gange sit Indskud pr. Terne. Det sidste er fuldkommen saa rimelig som det første.

Bittet F.

Man vælger No. 10. 15. 23. 48 og 82. og betaler for disse 10. Terner à 2. Mrk. er 20. Mrk., da 4. Tal er udkommen, er 4. Terner

17

vunden, som betaler Indskuddet pr. Terne 21200. gange.

Contra-Billet F.

Publicum tager paa adskillige Billetter 109736. Terner og giver 2. Mrk. for hver, paa allesammen vindes kun

en Terne; thi faaer det 5300 Terner betalt; og slipper med at tabe 104436. gange 2. Mrk. men fik det ingen Terne ud, var Indskuddet tabt altsammen.

Item.

Een tager 85. Nummere paa Terne paa en Billet, men har ikke der iblant de 5. udkomne, han maae da betale 98770. Terners, og da ingen af hans Nummere udkom, har han tabt lige saa mange gange sit Indskud. Han kan endnu tabe mere, nemlig: dersom han paa adskillige Billetter tager 117470. Terners, er det muelig han kan tabe dem allesammen. Men vil han vist vinde, tager han hele Lotteriet, som har 117480. Terners, nu vinder han vist paa 10. og heller ikke paa flere; thi faaer han 10. gange 5300. betalt, og alipper altsaa med at tabe 64480. gange sit Indskud pr. Terne.

18

Betragtning.

Herudi vover man 11748. imod 1., 11747. skal tabe, paa det en eneste kan vinde, 11747. ere alle lige berettigede, gjør sig alle lige stort Haab. Men alle 11747. tog mærkelig Feil; thi der var een foruden, som løb af med Endeel af deres Indskud, og Resten beholt Lotteriet. Haabet maae vist nok synke, og Tvivl tage Overhaand, om at blive den rette iblant saa stor en Mængde, vi vil da. indrette det til mindre Hazard:

2Terne bet. I i kan vinde af 5874

6

I 7

+ 1

73

150

300

500

1174

11748

i - I r

II * I r I X II -

19 58 691

379

161

78

39

23

10

i

faa Gv. 2650 gange

-- 833

-- 311

-- 171

-- 73

5 - 35

- - 17

i s 10

- - 5

Dette ovenstaaende har jeg kun sat omtrent, for at undgaae store Brøker. Her spørges ei heller om Accuratesse, thi man vil kun see Proportionen, hvor en Brøk gjør intet til Sagen, men snarere forvirrer end oplyser Betragtningen. Dersom Lotteriet blev complet, og lige-

19

meget indsat paa hver Terne, var Avancen omtrent 55. pr. Cento Rabat af alle Indskuddene.

Om Qvarterner.

Lad vs sette at der ved en Trækning udkom følgende No., see Planen, 25. 51. 57. 65. og 85.

Man udvælger No. 25. 51. 57. og 85. til en Qvaterne, og setter derpaa 8. Skill., da disse Nummer er Udkommen, saa er vunden 60000. gange 8. Skillinger, en glimrende Lykke.

Contra-Billet.

Publicum tager alle de øvrige Qvaterne som ere 2555189. og vinder derpaa de øvrige 4. Qvart., som derfor betaler 240000. gange Indskuddet pr. Qvart., bliver da hele Publici Tab 2315189. gange hvad de indsatte paa en Qvaterne.

Billet H., see Planen.

Man setter paa No. 25. 51. 57. 65. Og 85. hvorudi er 5. Qvat. à 2. Mrk. er 10. Mrk. Indskud, da alle paasatte Nummere ere udkomne, saa er 5. Qvat. vunden, som betaler Ind-

20

skuddet med 330000. gange 2. Mrk. Hvo vilde vel ikke nu spille med, men vi maae ogsaa see den anden Side.

Contra-Billet H

Publicum tager de resterende Qvat. allesammen, som er 2555185. Hvo kan begrunde hvad denne Mængde er! 2. Mrk. for hver, er da 851728. Rdl. 2. Mrk, hver især gjorde sig Haab om 60000. gange 2. Mrk., men de tog allesammen mærkelig Feil; thi Billet H. fløi af med alle Gevinsterne, og Publicum tabte over 8 1/2. Tønde Guld. Publicum vil da vinde, og tager derfor alle Qvat., nu vindes vist de 5. som betales 330000. gange, bliver da Publici Tab ikkun 2225185. gange Indskuddet pr. Qvaterne.

Betragtning.

Her voves da 511038. imod 1. Hvilken Proportion, 511033. skat allesammen tabe, paa det een eneste kan vinde, hvo kan begribe denne Forhold. Dersom Lotteriet kunde trækkes 22. Dage hver Maaned, og 15. gange hver Dag, kunde der ved hver Trækning komme forskielli-

21

ge Qvat. ud i længere Tid end 129. Aar, følgelig er det ligesaa mueligt at Børn og Børnebørns Børn, i mangfoldige Leed ned ad, kunde vedblive at fornye en Qvat. og aldrig faae den ud, som det er mueligt; at een kan tage en Qvat. og træffe strax den rette. Men vi vil ligesom ved de andre Spillemaader gjøre Hazarten mindre, ved at tage flere Qvat., og see hvorledes vi derved kan avancere:

Hvo som vil, troer jeg, kan om ikke fuldkommen, saa dog nogenledes betragte dette. Hvo som ikke vil, han spiller med saa længe han lyster; muelig, Slumpelykken tar ham i Haanden og fører ham over, men han maae ikke bruge Fornuften imedens han er paa Veien. Enhver Betragtning burde være langt udførligere, og tydeligere, men jeg indskrenker det altsammen saa meget jeg kan.

22

Dersom det var mueligt Lotteriet kunde blive complet, og der var lige meget indsat paa hver Qvat., var Lotteriets Fordeel over 87.pr. Cento Rabat af alle Indskuddene, en ublue Fordeel paa Publici Bekostning!

Jeg havde nær glemt Planens Hovedzirat, nemlig: At een kan vinde 5. Qvat. og derfor faae 330000. gange sit Indskud tilbage, vi maae da ogsaa see efter hvorledes dette seer ud paa den anden Side, nemlig:

Af dette Slags udkommer der ikke mere ved en Trækning, end som een eneste; Lotteriet derimod har af samme 43949268. som alle spiller med hver gang. Læseren maae nu selv dømmme hvad Haab de kan gjøre sig om at træffe det rette i en Mængde, som næsten er 44. Millioner.

Summarisk Forklaring.

Alle dette Tal-Lotteries muelige Gevinster ved en Trækning bestaaer af 5. Udtræk 10 Amber, 10. Terner og 5. Qvaterner, forstaa i Proportion til alle muelige Tab udi samme,

23

nemlig: 85. Udtræk, 3995. Amber, 117470. Terner og 2555185. Qvaterner. Udhørlige Proportion! Afskyelige Kunstgreb! ved indviklede store Summer af Tal, at tage Publicum ved Næsen. Den Indvending, at der kan blive mange flere Gevinster, ved det mange setter ind paa et og det samme, siger intet andet end alleneste at Kunstgrebet er vel indviklet, for desbedre at forblinde vort Begreb.

Man kan med god føie kalde det et Tal-Lotterie; det er just de store Tal og Summer som forvilder vor Indsigt. En ubegribelig Summa kan udsiges med faae Ord. I alle. Sprog giver Ordene nogenledes et Billede i Sindet paa Tingene hvortil de sigter, men i Tal af store Summer synes enten Ordet ufuldkommen til at afskildre sin rette Betydning, eller rettere Begrebet for svagt til at gjøre sig en fuldkommen Forestilling om dets rette Forstand. Om nogen nævner 1. 2. 5. eller 10. kan jeg strax gjøre Billedet i mine Tanker af ligesaa mange adskillige Deele, dette gaaer og vel an med 20., kommer det til 100. begynder Mængden at legge sig i Dynge, for at bringe

24

Uniteten frem igien som er fattelig, meget mere skeer det med Tusinde, Hundrede Tusinde, en Million eller flere.

Dette holder jeg for en Hoved-Aarsag, som forblinder vort Judicium om Lotterier, men fornemmelig over Tal-Lotteriet. De ubegribelige Summer i dets indvendige Dele gjøre en Massa, Hob eller Dynge af det altsammen, og det saaledes, at en snees Tusinde mere eller mindre paa de store Summer, som Qvaternen, gjør liden eller ingen Forskiel for vor Dømmekraft; ligesaadan som naar vi seer en Dynge Korn, vi ikke kan vide om der er en Tønde mere eller mindre. Jeg troer derfor, at det var ikke af Veien for dem som lystede at see ret, og tænke ret i slige Ting, at man gjorde sig Umage, at udsprede saadanne Dyrger, og anatomere baade dets ind- og udvendige Dele. Hvortil et got Ingenium kunde optænke mangfoldige Maader; Lige saadanne som best vare fattelige for deres Begreb, f. E. At legge 10. eller flere fattelige Billetter i en Paque, 10. eller flere Paquer i en Daase, 10. eller flere Daaser i en Eske, 10. eller flere Esker i en

25

Casse, og saa fremdeles, eller og ved Lignelser, hvoraf jeg, om disse Blades Grendser ikke hindrer det, vil forsøge herefter at anføre nogle til Modelle.

Nu burde jeg vel og igiennemløbet de andre Spillemaader, som gøres af at legge 2. 3. eller flere af disse sammen; men dette holder jeg ufor nøden; thi dersom man først indseer hvad hver er især, saa kan man og begribe hvad de bliver til, naar de kommer sammen.

Jeg vil snarere tænke at behage Læseren, om jeg ligesom nu er skeet med Tal-Lotteriet, vilde undersøge det Kongelige allernaadigste privilegerede Kiøbenhavnske Lotterie; men denne gang er dette for vidtløftig, jeg vil alene sige, at naar man vil sammenligne dem, kan man tage Tal-Lotteriets beste, og det Kiøbenhavnske Lotteries sletteste Spillemaade, og legge hinanden paa Siden, derfra løber hver til sin Side saa stærk de kan, det Kiøbenhavnske til at blive stedse bedre og bedre, og Tal-Lotteriet endnu længere bort til at blive værre

26

og værre; men nok herom, jeg vil vende mig til Tal-Lotteriet igien.

Udi dette foranførte har jeg nu igiennemløbet de 5. forskellige Hoved-Spillemaader, undersøgt og betragtet dem, og troer at jeg dermed har draget dette Tal-Lotterie frem i naturlig Gestalt, demasqveret det og borttaget dets Sminke, men derimod ladet det beholde sine faae smaae Zirater uanfegtede, jeg kalder dem faae og smaae, og det ere de virkelig; naar de sammenlignes imod det øvrige heslige Corpus, hvoraf det er sammensat. For dem, som forstaaer Arithmetiquen, har jeg skrevet saa tydelig i snevre Grendser, at jeg troer, de kan finde sig tilstrekkelig fornøiede; men for dem, som ikke forstaae samme, er det gierne muelig at en Deel endnu kan være uforstaaelig. Og dersom saa er, behøvedes endnu en egen Afhandling for dem; som en vel dreven Pen bedre kunde udføre end som jeg. Dog eftersom at disse sidste udgjør en temmelig Deel af

Publicum, og jeg har viist de andre Tal-Lotteriet i naturlig Nøgenhed, burde det ogsaa indstilles blot for disse. Dette forekommer mig at være

27

stor Umage og Vidtløftighed ved, som jeg ikke seer mig i Stand til at udføre. Men jeg vil i steden derfor see om jeg kan optænke nogle Exempler eller Lignelser, som kan være dem fattelige,

1. Exempel.

Der ligger i et Pakhuus 6. Lav Tønder paa hinanden og 15. i hver Lav; Denne store Stabel Tønder ere alle fyldte med Vand undtagen en eneste, som er fyldt med Viin, man tilbyder mig, at jeg skal have baade Viin og Tønde, dersom jeg kan giette hvilken det er; men for denne Frihed at giette paa Een skal jeg give en Rigsort, jeg gietter da paa Een i et af Lavene, men treffer feil, jeg giver nok en Rigsort, og gietter igien, men tager attter feil: Jeg maae dog kunde træffe tænker jeg, eftersom jeg vist veed den er her imellem; men jeg maae ogsaa tænke paa, at der springer saa mange Rigsorter; Nu jeg bliver da ved til jeg faaer giettet paa alle dem, som ligger i de 5. Lav. Nu er baade Tønde og Viin betalt, og endnu faaer jeg intet deraf. Endelig efter at have spenderet endnu nogle Rigsorter, finder jeg den i det sidste Lav.

28

Men hvorfor giettede jeg ikke der i førstningen, eller og lod reent blive. Denne Lignelse viser, hvorledes Tingene gaaer til, naar man spiller paa bestemte Udtræk.

2. Exempel.

Der staaer 18. Par Thekopper saa høit opsatte at jeg ikke kan see fra oven ned i dem,

i et af disse Par Kopper ligger 7. Mrk. 8. Skill. man byder mig at jeg skal giette hvilket Par Pengene er udi, saa skal de høre mig til, men for Friheden at giette paa et af Parrene skal jeg

give 8. Skill. Jeg troer enhver uden videre

Forklaring kan nu begribe Resten. Hvo som har Lyst kan jo sagte vove en 8. Skill. efter den anden til Lysten forgaaer, og dog ere disse 2de nys beskrevne Spillemaader de sikreste at spille paa i dette Lotterie. Ved dette andet Exempel eller Lignelse sees hvorledes det er at spille paa simpel Udtræk. 3. Exempel Lad os sette at der i een af Kiøbenhavns smaae Gader er 400. Vinduer, et eneste af disse bliver optegnet paa hvilket Huus og sted

29

det henger, og Optegnelsen lagt hen til 3de Mænd i sikker Forvaring. Man tilbyder mig nu at giette hvilket Vindue der blev optegnet, kan jeg giette dette skal man give mig 45. Rdlr. men for Friheden at giette paa et, skal jeg give 1. Mrk. og saa mange jeg vil giette paa flere, ligesaa mange Mark flere. Dersom vi betragter dette, naar vi gaaer igiennem saadan en Gade, og vi ikke hykler for os selv, da vil vist Fornuften sige os, at der kan løbe mange Mark i Toget, ja over 60. Rdlr. og vi endda faae slet intet. Men lad en Lysthavende forsøge Lykken til Lysten forgaaer. Man kunde og gjøre denne Lignelse ved en Forestilling af en Plads, som havde 20. Favne Alen 2c. i fiirkandt.

Alle de som behager denne Spillemaade, vil jeg raade at spille paa Ambe, thi Tingene er i sig selv et og det samme.

4. Exempel.

Lad os sette at der fra Nørre-Port til Hirschholm er henimod 3. Miil eller 11748. Favne, paa denne Vei er en kiendelig Fodstie, og under samme har Vei-Inspecteuren ned-

30

gravet en Skat, og lover Skatten ud til den, som kan vise ham Stedet i hvilken Favn af samme Skatten er. Men for Frihed at giette paa dette, fordrer han en Afgift for hver Favn af Stien de vil have forsøgt. Da nu hver Favn Stie især kan ligesaavel have Skatten i sig som en anden, vil jeg bede de Læsere som ikke kan regne, at de vil betragte Veien, og ikke hykle for sig selv, naar de har forsøgt det 5300. gange, saa har de udgivet lige saa meget som Skatten var værd, og dog ligger der endnu den halve Vei, og derforuden 574. Favne uforsøgt. Man kunde da gjøre Udgifter, som dobbelt kunde overstige denne Skat man søger, og derfor ikke faae den.

Dersom ellers nogen behager denne Maade at spille paa, dem vil jeg raade at spille paa Terne, thi spillet er i sig selv et og det samme.

5. Exempel.

Jeg vilde her blive ved forrige Lignelse, men dertil er Sielland mig for liden Jeg troer ogsaa at man nok kan betragte Exemplet endskiønt man ikke reiser Veien. Lad os da

31

sette at der er 2. Steder som ligger 127 $\frac{3}{4}$. Mile og der over, eller 511038. Favne fra hinanden, i denne Vei ligger en Skat under det Hiulspor paa høire Haand, vil jeg nu gitte paa en Favns Længde af dette Hiulspor, saa giver jeg en Afgift for hver Favn især; naar jeg nu har forsøgt 15. Mile eller 60000. Favne, saa har jeg givet lige saa meget i Afgift som Skatten var værd, men da der endnu er imod 113. Mile tilbage uforsøgt, saa sees at jeg gjerne kunde sette bort, eller forøde 8te Skatter for at opsøge en. Man kunde ogsaa have udvalt sig en firkantet Plads af 715. Favne til denne Lignelse.

De som har Lyst til at forsøge denne Spillemaade, dem vil jeg raade at spille paa Qvaterne, thi Spillet har i Grunden en Beskaffenhed.

Jeg seer allerede at dette Lotteriets Forsvarere, vil synes at have funden en skøn Leilighed at revangere sig imod mig, og igiendrive den urimelige Rabat af Indskuddene, som jeg har sagt de vilde have, dersom Lotteriet blev

32

complet, og ligemeget indsat paa hver Udtræk, Ambe, Terne og Qvaterne. De kan indvende, at Lotteriet er ikke saaledes indrettet, at det er nogen Følge at det i nogen af sine Dele skal være complet; der kan mange sette paa eet og det samme Udtræk, paa een og samme Ambe, og ligeledes med Terne og Qvaterne; og en stor Deel as de øvrige bliver der aldrig sat en Skilling paa.

Item at jeg pag. 14. har sagt, at man vover 400. mod een, og pag. 18. 11748. imod een, kan de vel gjøre Indvendiger imod, saasom: Dette bliver igien oprettet den Lykkelige, . som faaer Gevinsten, det er derfor et Lotterie, paa det nogle skal tabe og andre igien skal vinde; var Gevinst og Tab lige i Forhold, saa var det ingen Spil eller Lotterie mere. Men foranførte besvarer jeg, at endskiønt man deraf kan slutte at det er mueligt at Endeel kan tage paa een og den samme Nummer, Ambe, Terne, & c. og samme just komme ud, og derved paa engang kan ruinere hele Lotteriets Fond. Dette siger jeg omstøder ikke i ringeste Maade nogen af de Proportioner, jeg forhen

33

har beskrevet Ligeledes staaer det ogsaa fast, at de pro Cento jeg ved hver Spillemaade har beregnet Lotteriet til Avange, bliver det ogsaa, vi vil betragte dette noget nøiere, saasom: Der har 5. sat Indskud paa No. 13. til et bestemt Udtræk, dette kommer ud, og synes, naar det ikke ret betragtes, at komme Lotteriets Fond til endeel Tab, men dette forholder sig ikke saa; thi hvad her siges om et eneste Nummer kan siges om 89. andre, som faaer slet intet. Lad 5. ligeledes sette paa hver især af dem, flyder det jo strax ind i den beskrevne Proportion pag. 10. Ja svarer man, der ere mange som settes slet intet paa, følgelig taber Lotteriet; Men her svares, spiller de ikke ogsaa med, som intet er sat paa, og en eneste vinder kun af 90., kan det udkomne ikke blive et af dem. Hvortil det, om der ei var sat paa mere end et, havde 89. gange saa stort Fortrin. Bliver da ikke Proportioner og alle Ting ligesom de forhen ere beskrevne, og alt hvad som mangler i Indskuddene, naar der er kun faae Liebhabere, har Lotteriet i sin Hazart igien oprettet. Saaledes kan det og forklares med Ambe, Terne og Qvaterne; saasom: Mange setter paa sen og samme Ambe,

34

mange setter paa een og samme Terne, mange paa een og samme Qvaterne, og de kommer ud, derfor bliver Lotteriet i Bund og Grund ruineret. Men betragt engang de foranførte Proportioner, er der ikke 399. eller 400. gange saa stor Raison, at slutte vi mange som satte paa een og samme Ambe tog Feil, er det ikke 11747. gange saa rimeligt, at vi tog Feil paa Terne, og saa fremdeles. Qvaterne bliver maaskee aldrig complet, men de øvrige spiller ogsaa med i hver Trækning, og koster Lotteriet intet. Da samme nu ere i hundrede tusinde Tal, og har lige Ret med min, hvor er det da rimeligt andet, end de udkomne maae være imellem saadan en uhyret Mængde, som ingen har sat paa. Hvorledes Gevinsterne opretter de mange Tab, sees af de beregnede pr.Cento.

Da jeg nu var kommen hertil med mine Undersøgelser, kastede jeg tilbage, for at overveie det forhen beskrevne. Jeg forundrede mig selv ikke lidet, at finde det nesten overalt fuld af Fornermelser imod dette nye Lotterie, ja mange Steder saa haandgribelige, at Læseren skulle tænke jeg alene havde skrevet i Hensigt at

35

gjøre det Afbræk og Skade. Men jeg kan oprigtig forsikre, at saadant var langt fra mine Tanker, jeg vilde

ikkun eftersee hvorledes det saae ud paa begge Sider. Af Planen lærte jeg strax at kiende den gode Side; og med dette foranførte har jeg stræbt at lære at kiende dets slette Sider. Og dersom Udtrykkene ere haarde paa nogle Steder, er det ikke skeet fordi det er et Tal-Lotterie og nyelig indført, men fordi sammes Egenskab maatte udpresse dem, saafremt jeg ikke skulde skiule mine Tanker. At jeg mere har opholdt mig med at betragte de slette end de gode Sider, kommer deraf, at alt hvad som glimrer falder os strax i Øinene, uden at opsøge det. Men det mørke og dunkle skal man lede og søge efter, om det skal retskaffen lade sig see; dog bliver en mørk Ting ikke skinnende fordi den trækkes frem. Foreviser nogen en god og kostbar Ting, bliver den fremdeles god og kostbar, men vises en ond og heslig, bliver den fremdeles ond og heslig, skjønt Foreviseren gjerne havde ønsket at kunde fremstille den smukkere og bedre, og lige saaledes er det gaaet her med dette. Da jeg nu havde seet det heslige, og hvad Tab det kunde blive for et Pub-

36

licum som er meget hidsig paa det, besynderlig nu da det er nyt, og de ere forblindede af det glimrende i Planen, tænkte jeg ved mig selv, denne Spillefrihed er vel en frivillig Byrde for Publicum, men hvo veed om det ikke ogsaa kan have sin Nytte, mueligt disse Summer, som derved indsamles, løber ind i Kongens Casse, eller skal anvendes til et eller anden nyttigt Brug, for Riget og Landet, og deslige. Er det saa,

o! saa lad os kun spille med, saa længe vi lyster og har Evne dertil, det giver ikkun Penge-Circulation, og de kommer tilbage iblant os igjen; der skal ikke en Tøddel af dette komme for Lyset; thi saa er ikke et Indskud deraf spildt

eller forgieves.

Men hvorføre taler Planen slet intet om nogen saadan Nytte, man kan snart derover falde paa de Tanker, at private Fordele har inventeret og indført denne Indretning her i Landet. Hvor kommer vel de indsamlede og avancerede Summer hen? skal Lotteriets Actie-Eiere dele dem imellem sig? og ere disse allesammen Danske Undersaatter? Jeg vil lade disse Spørsmåale ubesvaret, og alene mel-

37

de, at det løbende Spargement, som jeg ikke tør udgive for Sandhed, lyder ei ret fordeelagtig for os i denne Post. Hertil kommer endnu den store Hyppighed jeg har seet hos Folk, i at strømme hen for at blive af med deres Penge, hvor iblant jeg er vis paa, der ere nogle som før skulde sulte en eller flere Dage, førend de skulde lade deres 8. Skill. eller Rigsort blive ude fra et Lotterie, som foruden at der er nyt, er saa glimrende i Planen. Slige Betragtninger tillige med gode Venners Tilskyndelse, har bevæget mig at lade disse Undersøgelser komme for Lyset.

Mine Læsere maae dømmе, hvorvidt jeg har naaet mit Øiemed, i at efterforske Veien til den Lykke-Trone som vises i Tal-Lotteriets Plan. At denne Vei seer saa ubehagelig ud, er ikke mine Undersøgelser, men Indretningen skyld udi; Min Hensigt var hverken at opmuntre eller afskrække nogen fra at spille med, men alene at see paa hvad Fundament vi kunde grunde vort Haab, naar vi vovede vore Penge. Da nu dette Fundament er meget slibrig i mine Øine, og ventelig ligesaa vil

38

blive det i andres, som læser og undersøger dette, saa tilbyder jeg mig, at saafremt Lotteriets Forsvarere kan omstøde eller igiendrive noget af dette foranførte, saa jeg og andre deraf tydelig overbevises at have vildfaret, da skal jeg (i hvad Tort det end maatte være mig) tilstaae min Forseelse, og lade den offentlig publicere i Aviserne, alt til den Ende, at menige Mand kan komme til at tænke ret og forstaae ret, hvad dette Lotterie er. Hvad i øvrigt Stilen og Materiens Orden angaaer, ombedes at Læsere ei for nøie vil lede efter Feil i samme, thi zirlig Stil og regelmæssig Orden, kan man sielden vente fra en Ustuderet.

Udi foranførte, troer jeg at have tydelig oplyst, hvorledes første Opfindere af dette for det Almindelige saa skadelige Lotterie, fuldkommen har vist at indvikle og skiule de deraf flydende utilladelige Fordele; Men ligesom man i det Store har søgt at forfordele det Almindelige, saa har og Vedkommende her i det Mindre søgt at benytte sig af det Kongel. Privilegii Erholdelse, ved at faae indrykket i Slut-

39

ningen af samme den Frihed til trende Bogtrykkeriers Anlæggelse, et paa hvert Sted hvor dette Lotterie stal trækkes, ligesom at ingen af de allerede her i Kiøbenhavn værende tolv Bogtrykkerier kunde bestride hvad derved maatte forefalde at trykke paa dette Sted, og ligedan i Altona, hvor et af de der værende meget vel kan settes i Ligning med tvende gode Bogtrykkerier.

Hvor kommer det, at de andre privilegerede Lotterier, saa vel her som der, har kundet faae deres Planer og Lodsedler trykte, uden ligeledes dertil at oprette egne Bogtrykkerier? Mon disse, ikke ligesaa vel som Tal-

Lotteriet, behøver af sligt er anseelig Antal.

Til Træknings-Listerne behøves vist ikke er eget Bogtrykkerie at anlægges, da her ikkun 5. Nummere udtrækkes, imod at alle 20000. udi sidste Classe af det Kongl. alene privilegerede Kiøbenhavnske Lotterie blive udtrukne og trykte med Deviser og Gevinster. Hvor veed ikke Egennyttede at berige sig ved andres Fornærmelse.

40

Nota, De Ord som ere indsinglede for Tabellen pag.

10. skal alene svare til den Linie, 5. Indskud betatt, 1. kan vinde af 18. & c. og vedkommer ikke de andre Proportioner i Tabellen.

1

Underviisning for Elskere

**Tal-Lotteriet Hvorefter enhver kan udregne sit
Haab til de store Gevinster.**

Hunc tu Romane caveto.

Kiøbenhavn, 1771.

**Findes tilkiøbs i Mummets Boglade paa Børsen i
No. 5.**

2

3

§. 1.

Lotterier ere en Opfindelse, der fast i alle Lande ere fra gamle Tiider brugte af Regieringen, som et Middel til at bekomme af Undersaatterne og af Fremmede en vis frivillig Gave, der kunde anvendes til Landets Beste, og hvilken ikke saa beqvemt kunde tilveiebringes ved Paalæg og Skatter; siden ved Lotterierne enhver kan indsætte efter eget Behag, og den Rige sædvanlig tager de fleeste Lodder, følgelig i Forhold af sin Formue contribuere det meeste.

§. 2.

Begierlighed efter at blive rig i en Hast er saa naturlig og saa stor hos de fleeste Mennesker, at enhver gjerne vover nogle Daler for at mætte den. Det Haab at kunde med i Rigsdaler vinde en halv Tønde Guld er saa smigrende, at man endog synes Pengene ere vel

4

anvendte, naar man for dem har kiøbt sig Ret til at haabe. Erfarenhed stadfæster det, da fast i alle Lande aarlig en Mængde Lotterier komme i Stand, i hvilke nogle 1000 Mennesker saavel inden- som udenlands, med lige stor Begierlighed tage Deel. — Og da Regieringen eller den, til hvis Fordeel Lotteriet indrettes, i det mindste tager 10 pro Cento af alle Interessenternes Indskud, eller heele Lotteriets Fond; saa er sammes Fordeel ved slige Lotterier meget betydelig og unægtelig den sikkerste.

§. 3. Det tilkommer mig ikke at bedømme de politiske Grunde, som adskillige kyndige Statister anføre, hvorefter de holde Lotterier desto skadeligere for Undersaatterne, jo meere Regieringen profiterer derved. De sige f. Ex. Menneskene have alt for megen Lyst til at blive riige uden Arbeide, det er skadeligt at gjøre denne Lyst endnu større, og svække deres Flittighed ved at viise dem Midler til at blive riige uden Møie. Fremdeles da den mindste Deel er i Stand til at udregne hvor ringe Haabet er om at faae de høie Gevinster; saa forleedes en Mand, der er kommen paa Knæerne, til at

5

forsøge at hielpe sig op ved et lykkelig Udtræk, og vover til den Ende sin øvrige Capital paa saa mange Lodder, at han meener en af de store Gevinster, den dog ikkun en blandt mange Tusinde faaer, ikke kan mangle ham; naar nu dette som oftest slaaer Feil, saa er han i Grund og Bund ødelagt. Videre sige de: jo meere Undersaatternes Vilkor ere lige, jo lykkeligere er Landet; men ved Lotterier gøres den Fattige endnu fattigere, han haver kun lidet, og dette Lidet vover han, for paa engang blive rig; taber han, saa er han aldeles blottet, og dette maa hændes 1000 de Fattige, naar en af dem skal vinde en betydelig Gevinst, som han dog sielden veed at anvende saa vel at han derved bliver lykkelig. Den Riige derimod vover ikke mere end den Fattige, og haver dog samme Haab til at vinde. Til at beviise deres Meening anføre de endnu: at blot de Lotterier, som haver meget store Gevinster, faa stærk Søgning hvorimod de som deele Gevinsterne iblandt mange Personer, og altsaa ansætte mindre Gevinster, ingen Fremgang have, endskiøndt de ere langt fra ikke saa skadelige for det Almindelige, som de første. Af disse Grunde holde de da for, at Lotterier ikke bør bruges uden yderste Nødsfald.

6

§. 4.

At undersøge hvorvidt disse Grunde, som angaaer Lotterier i Almindelighed, ere rigtige, vil jeg overlade dem, som det paaligger at sørge for deres Undersaatters Beste. Her vil jeg alleene tale om de Lotterier som ere i Mode mange Stæder udenlands og nu kommet til os iblandt andre udenlandske Rariteter; Jeg meener Tal-Lotterierne eller det saa kaldede Lotto di Genoua. Vel er Indretningen af disse Lotterier bekiendt nok andensteds, og begynder nu at blive det hos os, men de færreste af dem, som selv ere Interessentere deri, have tydelig Begreb derom, især ere de ikke i Stand til at indsee hvor overmaade dyre de maae betale det lidet Haab de have om den Gevinst, og altsaa kan det være nyttig at legge heele Indretningen af saadant Lotterie saa tydelig som muelig for Dagen, paa det enhver kan vide at tage sine Messres derefter.

§. 5. I. Opfinderen af dette Slags Lotterier har udvalgt 90 Tal i deres naturlige Orden fra 1 til 90, hvilke skrives paa Sedler, forvares i lige saa mange smaa Daaser, som lægges i en dertil indrettet Machine og rystes vel om i-

7

blandt hinanden. Af denne Machine bliver alle 3 eller 4 Uger ved et Barn udtaget 5 Nummere, som derefter igien indlegges til næste Trækning.

§. 6.

II. Ved dette Lotterie har enhver Frihed at gjøre sit Indskud paa hvilke og hvor mange Nummere han finder for godt, han kan dernæst gjøre Indskuddet saa lavt og saa høit som han lyster, dog med den Undtagelse herefter ommeldes, og endelig kan han i dette som i alle Lotterier enten forsøge sin Lykke alleene, eller tage andre i Selskab med.

§. 7.

III. Dernæst kan enhver indgaae enten paa een af de forskellige Spillemaader, paa to, paa tre, eller paa dem alle fire. Disse fire forskellige Spillemaader ere:

1) Enkelt Udtræk.

2) Ambe.

3) Terne.

4) Quarterne.

8

§. 8.

IV. Ved enkelt Udtræk forstaaes hver enkelt Tal for sig alleene betragtet, uden at det eene forbindes med det

andet, hvor mange man end spiller paa. Naar man spiller paa denne Maade og det Tal hvorpaa man har giort Indskud, udtrækkes; saa faaer: man sit Indskud 15 Gange betalt. For Exempel: jeg sætter 1 Mark paa Nummer 16, paa Træknings-Dagen er Rummer 16 et af de Tal, som udtrækkes, saa faaer: jeg igien 2 Rdlr. 3 Mk. Har jeg nu sat paa fleere Tal, saa har jeg derved desmeere Haab om at vinde et Udtræk, hvorimod det forstaaer sig selv at jeg maae betale ligesaa mange Gange mit Indskud, som jeg tager Nummere; men faaer igien for hver Nummer der udtrækkes, mit Indskud 15 Gange betalt, man faaer altsaa

for 8 β. - - 1 Rdlr. 1 Mk. 8 β.

for 1 Mk. - 2 Rdlr. 3 Mk.

for 2 Mk. - 5 Rdlr. og saa videre.

Det ringeste Indskud er dog gemeenlig fastsat ved slige Lotterier. Saaledes er i det her indrettede Tal-Lotterie det ringeste Indskud 2 β. Danske.

9

§. 9.

Man har ved Udtræk endnu en Spille-Maade, nemlig paa bestemte Udtræk, hvor ei alleene sættes paa et vist Tal, men og paa, at det skal udkomme i en vis bestemt Orden, saasom enten være det første, andet, tredie, fierde eller femte af de udtrækkende 5 Nummere, og som Hazarden derved er 5 Gange større, saa bliver Gevinsten og betalt 5 Gange saa høit som paa ubestemte Udtræk, nemlig 5 Gang 15 eller 75 Ganae. Men da denne Spillemaade i sit Forhold imellem Gevinst og Tab gandske kommer overeens med den først anmeldte; saa henregnes den i Almindelighed til samme Classe; eg er her i Lotteriet det ringeste Indskud paa saadan bestemt Udtræk 24 Skilling.

§. 10.

V. At spille paa Amber er naar Indskuddet giøres paa 2de forskiællige Tal, som forbindes med hinanden, for Exempel: paa 15 og 38. — 7 og 89. Som der nu hører større Lykke til at 2de fastsatte Tal skal udkomme end ved forrige Spillemaade, hvor ikkun sættes paa et; saa faaer man derimod sit Indskud 270 Gange betalt, altsaa bekommer man

10

for 8 β. - - - 22 1/2 Rdlr. for 1 Mk. - - 45 Rdlr. for 2 Mk. - - 90 Rdlr. og s. v.

Og er det ringeste Indskud paa en Ambe eller

2de sammendragne Tal, 2 β. Danske.

§. 11.

VI. Setter man paa 3 forskiellige Tal, ligeledes forbunden med hinanden, kaldes det at spille paa Terner, saaledes er 3, 17, 31 eller 7, 71, 83, en Terne. Og naar ved Trækning iblandt de udtrakne 5 Nummere findes de tre, paa hvilke jeg under eet har giort Indskud, saa faaer jeg samme 5300 Gange betalt, altsaa

for 4 β. - - - 220 Rdlr. 5 Mk.

for 8 β. - - - 441 Rdlr. 4 Mk.

for 1 Mk. - - 883 Rdlr. 2 Mk.

§. 12.

VII. Endelig naar der spilles paa 4 Tal sammendragne under eet, kaldes det at spille paa Quarterner, og 4 saadanne Tal, for Exempel 8, 12, 36, 39, eller 57, 75, 77, 89, kaldes en Quarterne; Udkommer nu slige 4 Tal ved Trækningen, saa bekommer man sit Indskud 60000 Gange betalt, følgelig

11

for 2 β. - - - 1250 Rdlr.

for 4 β. - - - 2500 —

for 8 β. - - - 5000 —

Det ringeste Indskud paa Terner og Quarterner er 2 β. Og som det ikke er aldeles umueligt at en Quarterne

kan vindes, endskiøndt det til Dato er uhørt, saa dog paa det Entrepreneurerne ved Lotteriet ikke skulde blive aldeles ruinerede naar en eller flere Quarterner udkom, er der i de fleeste Tal-Lotterier fastsat hvor stort det høieste Indskud maae være paa en Quarterne.

§. 13.

VIII. Jeg har forhen sagt at man i dette Lotterie kan sætte paa saa mange Tal som man vil, men herved er at mærke, at naar man spiller paa enkelte Udtræk, betaler man Indskuddet saa mange Gange, som de Nummeres Antall hvorpaa man sætter, for Exempel jeg spiller paa 9 Tal à 8 β. saa betales Indskuddet 9 Gange, altsaa i alt 4 Mk. 8 β. Men spilles der paa Amber, og det paa meere end to Tal, hvilke Udgiøre en Ambe, saa maae Indskuddet saa mange Gange betales, som der indeholdes Amber i de tagne Tal. For Exempel jeg vil spille paa 9 Tal pr. Ambe, i 9 Tal indeholdes 36 Amber, følgelig maa jeg for disse

12

9 Tal betale mit Indskud 36 Gange. Ligesaa hvis jeg spiller paa Terner, maae Indskuddet saa mange Gange betales, som der indeholdes Terner i de valgte Tal, saaledes indeholder 9 Tal 84 Terner, følgelig maae Indskuddet betales 84 Gange. Endelig er det ligeledes med Quarterner, og da for at vedblive samme Exempel, 9 Tal indeholde 126 Quarterner, saa maae Indskuddet ligesaa mange Gange betales.

Paa det da enhver kan see hvor mange Amber, Terner og Quarterner i alle Tallene indeholdes, og derefter strax udregne hvormeget hans Indskud bliver, saa har jeg her anført en Tabelle der indbefatter alle Nummere fra 1 til 90, med deres Amber, Terner og Quarterner.

Tabelle

over

Udtræk, Amber, Terner og Quarterner.

13

Rd EA

Tal.

4 indeholder

5

6

7

8

9

10

11

12

14

15

16

17

18

19

20

21 22 23 24 25

26

27

28

29

Udtræk.

4

5

6

7

8

9

10

11

12

14

15

16

17

18

19

20

21 22

23

24

25

26

27

28

29

Amber.

6

10

15

21 28 36 45 55 66

78

91

105

120

136

153

171

190

210

231

253

276

300

325

351

378

406

Terner.

4

10

20

35 56 84 120 165 220 286

364

455

560

680

816

969 1140 1330 1540

1771

2024

2300

2600

2925

3276

3054

Qvsrtem.

1820 2380 3060 387 4845 5985 7315 8855 10626 12650 14950

17550 20475

14

Tal.

Udtræk.

30 indeholder

31 --

32 --

33 - *

34 --

35 --

36 --

37 --

38 --

39 **

40 --

41 --

42 --

43 * -

44 --

45 - *

46 * s

47 --

48 -->

49 - .

50 ---

ST: - *

52 PP -

53 --

54 * -

DI #5 -

30

31

32

33

34

35

36

37

3 8

39

40

4 1

42

43

44

45

46 ir 481 49; SO!

51

52

53

DT

DDI

Amber. Turner. Quarterner.

435

405

496

5268

561

595 630 666 703 741 780 820 861 903

946

990

1035

1081

1128

1176

1225

4060

4495

4960

5456

6545 7140 7770 8436 91 39 9880 10660 11480 12341 13244

14190

15180

16215

17296

18424

19600

i 2 7 5 j 2 o 8 2 5

I 3 26 ? 2 2 I OO i NG ok

143124804

27405

31465

35960

40920

46376

52360

58905

66045

73815

82254 91390 I O I 2 70 III9AO I 2 3 410

135751

148995

163185

178365

194580

211876

230300

249900

270725

292825

316251

1485 26235^41055

15

r§

Tal.

Udtrcrk.

Amber.

Terner-Qvarterner.

§6 indeholde

STOF

58 ' -

59 FX

60 - -

61 - 62» +;

6 3 - -

6 4 - -

65 - -

66 - t

6 7 . - *

6 8 * *

69 * *

70 - -

71 - *

72 * *

73 * s

74 - -

75 - *

76 - s

7 * -

7 g S »

709 80 * * QI - -

56

57

58

1540

27720

1596!29260

1653130856

59 tf 0

61

I 711 1770 18230

32509

3 4 2 2 o

35990

tf2 1891 63 1953 6412016 6§! 2080 66:2145 6 7 i 2 211 68 U 2 78 692346

70 2415

71 2485

37820

397* * 41664 43680 45760

47905

50116

52394

54740

57155

267200

395010

424270

4551360

487635

521855

557845

595665

635376

677040

720720

766480

61423285

864501

916805

971635

r 2 T3 5 5615 9 6 4 011 o 2 8 7 9 o 3 2628 621961088449 412701 64824 3 150626 67525^1215450 75,2775

75,2775

76: 2850

282975

. _ _ '1353275 73150

76076 1426425

2850 . _ _ 70300 2926 73150

76076 1426425 7 8 j 3 00 3 791308* 79°79! 1502501 50,3160 82160 1581580 3113240 85320J1663740

Tal.

16

r§

Tal. UMmÄ.

zrmdehvldc

83 ' -

84 - 9

85 - 9

86 * -

876 *

88 ' 8 9 - 9 90 * *

82

83

84

Amber. 33 2 1

3403

3486

8518570 3655 3741 3828 89 3916 86 87 88

904005

86

87

88

Terner. 38560 91881 952 84

1 QvErnrt. 1749060 1837620 1929501

98770 2024785

1023402123553 10599552225895 10973612 33 1890 | 18564'2441626 117480|2555190

I denne Tabelle ere alksaa alle muelige Amber, Terner og Qvartrner, som indehol« des i de anførte 90 Nummere.

Detke er faaledes at forstaae: naar jeg vælger 4 Tal, og vil spille paa Amber, faa fees, at 4 Tal indeholde 6 Amber, for Exempel 7, 9, *3, 24.

7 *3

7 24

9 TT

9 24

13 24

17

Spiller jeg samme 4 Tal paa Terner, faa sees af Tabellen, at 4 Tal indeholde 4 Terner. Endelig paa Quarterne, hvor da 4 Tal udgjøre en Quarterne. Naar jeg for Exempel vil spille 5 Tal paa Amber, Terner og Quarterner, og Tallene ere: 7, 9, 13, 24, 52, saa indeholde samme følgende

Ti Amber, Ti Terner, Fem Quarterner.

7 9 7 9 13 7 91324

7 r3 7 9 24 7 9 -3 §2

724 7 9 52 7 924 52

7 §2 7 J3 24 7 13 24 §2

9 IZ 7 1352 9 13 24 94

9 24 7 24 52

9 52 9 13 24

13 24 9 13 52

13 52 9 24 52

24 52 13 24 52

§. 14.

Naar paa Træknings-Dagen 5 Nummere udtrækkes, indeholde samme efter anførte Beregning, 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Quarterner. Ifald nu tvende af de

18

Nummere udtrækkes, paa hvilke jeg har indskudt til alle Spillemaader, saa har jeg vundet en Ambe; kommer 3 af mine Nummere, har jeg vundet 3 Amber og 1 Terne; kommer 4 ud deraf, har jeg vundet 6 Amber, 4 Terner og i Quarterne; endelig, dersom de 5 Nummere, som Udtrækkes, ere just de 5, paa hvilke jeg har indskudt, saa haver jeg vundet 10 Amber, 10 Terner, og 5 Quarterner. Det forstaaer sig selv, at naar mine Tal ved Trækningen udkomme, er der lige meget i hvad Orden det skeer.

§. 15.

Maaden, hvorpaa den foranførte Tabelle forsærdiges, er som følger:

Naar man vil udregne, hvor mange Amber indeholdes i et Tal, saa adderes alene det foregaaende Tal af de simple Udtræk og Amberne tilsammen, og Summen sættes i Ambernes Columne. Vil man vide Terner, adderes ligeledes det foregaaende Tals Terner og Amber, og Summen sættes i Ternernes Columne. Og naar man vil vide Quartererne,

19

adderes paa samme Maade det foregaaende Tals Quarterner og Terner, hvis Summa da giver den begiærte Quarterne.

§. 16.

At denne Regnings-Maade er tilforladelig for at udfinde Amber, Terner og Quarterner, kan enhver let indsee, som vil umage sig at søge Amber, Terner og Quarterner, af 3, 4, 5 eller 6 Tal. For Exempel: Jeg tager 6 Tal, og kalder dem a, b, c, d, e, f. Disse indeholde:

15 Amber, 20 Terner, og 15 Quarterner.

a b

L C

a GQ a «

a f

b c

b d b . b f ■ c d

* c

20 Terner, og abc a bd abe »b f a c d NCE * c f a d e adf a ef ged

B s

i § Quarterneka bed a be te àa beef a b d e a b df a beef. aede a c d f a c e f a def aede

20

Amber. Terner. Quarterner.

c f b c e

d e b c f

à a £ b de

e £ b d f

b e f

c de c d f

c ef

d c £

Quarterner.

b e d f

b c e f

b d e f

c d e f

Og saaledes troer jeg at have gjort Spille-Maadene og Indskuddene saa tydelige, at enhver kan faae et fuldkommen Begreb om de

Mandene og Indskuddene saa tydelige, at enhver kan faae et fuldkommen Begreb om de første og selv udregne de sidste.

§. 17.

Enhver veed hvor stort hans Tab kan være; thi efter dette Lotteries Natur er alt det Indskudte tabt, saasart ingen af de Nummere udtrækkes paa hvilke man har spillet; Men det er og nødvendigt at vide hvor meget der er mueligt at vinde, og at kunde selv udregne hvor meget man har vundet, naar et, to eller flere af de valgte Nummere udtrækkes. End-

21

skiønt samme forhen ved Trykken er bekiendtgiort, saa dog paa det enhver som har Lyst enten til at spille eller allene være underrettet om dette Slags Lotteriers Indretning, kan have alt samlet, vil jeg her anføre nogle Planer med 2, 3, 4 og 5 Tal:

1. Plan med 2 Tal.

2 Udtræk à 1 90 - 29 —

i Ambe å 4 f. - - — Aa.

Summa 2 A 4 ß. Muelige Gevinster:

1 Tal truffen giver 1 Udtræk. Indskuddet

var i +, altsaa 15 Gange r 4, er 15 Q (første Gevinst).

2 Tal truffen giver:

2 Udtræk a i 15 Gange,

er - 5 Rdlr.

i Ambe å 4 ß. 270 Gange, er - - 11—i tz>8 ß.

den heieste muelige Gevinst 16 Rdlr. 1 Y 8 ß.

22

TI. Plan med 3 Tal»

3 Udtræk L z ß. - - rtz>8ß.

3 Amber L 4 8, > - ?■—1 aß.

1 Terne L 4 ß. , . — 4ß.

Summa atz 8 ß.

Muelige Gevinster:

j Tal truffen giver r Udtræk L 8 ß.

ferste Gevinst 7 tz 8 ß.

s Tal giver 2 Udtræk - 2 Rdlr. 3 *—»

j Ambe * 11 — i — 8ß.

anden Gevinst r Z Rdlr. 4 86

g Tal giver Z Udtræk - Z Rd. 4 tz 8 ß.

3 Amber - Z Z — 4—8 -

1 Terne -° 220— 5-

den hsiesie muelige Gevinst 233 Nd. 2 tz'—k

TIT. Plan med 4 Tal.

4 Udtræk l 128 6 Amber ä \$f.

4 Terner a a ß.

1 Quarrerne a r

Summa i Rdlr. zob.

Mue-

23

Muelige Gevinster: r Udtræk giver

fyrste Gevinst x Rd, § tz 4 ß.

* Tal giver s Udtræk - Z Rd. 4 ^ 8 f • i Ambe * s 2 —> Z --- —

anden Gevinst 26 Rd. rtzLst.

Z Tal giver Z Udtræk , 4Rd.3tzt2ß.

3 Amber * 67 — 3 --- -'— i Terne - no--- 2—^8'—

tredie Gevinst 132 Rd. 3 tz 4 ß.

4 Tal giver 4 Udtræk * 7Rd. Ztz— 6 Amber - 135— ----- — 4 Terner - 441—> 4-^-- — i Opvarterne 1250—• -
--- —

den højeste muelige Gevinst 18 3 4 Rdlr. 1 tz

BB 4

LV.

24

IV, Plan med 5 Tal.

g Udtræk i i o fj. - - "så 2 β.

ro Amber d 46, - s 2— 8—

i o Terner 2 2 β. - * 1 — 4—

g O.u arterner » 2 β. - *—10--

Summa 1 Rd. itz 8 f>

Mueligt Gevinster:

1 Tal giver første Gevinst i Rd. 3 tz 6 β.

r Tal giver 2 Udtræk 3 Rd. --12— i Ambe - 11 — i — 8 —

anden Gevinst 14SK0.1 ^ 4 β.

3 Tal giver 3 Udtræk - 4SH&. 4 £ 2

3 Amber es 33— 4 ye

i Terne - nø— 2—3—

tredie Gevinst 148 MD. g fe 2 f,

4 Tal

25

4 Tal giver 4 udtræk - 6 Rd. 1 § 8 §.

4 Terner 1 Quarterne 1250

fjerde Gevinst 1765 Rd. 2 § 8 §.

§ Tal giver § Udtræk i o Amber 10 Terner 1104§ Quarterner 6250 -

høieste muelige Gevinst 7474 Rd. 2§ 14§.

Paa samme Maade kunde alle øvrige Planer indrettes, da man vælger 6, 7, 8, eller flere Tal, og spiller paa alle Udtræk, Amber, Terner og Quarterner. Eller om man har større Lyst til at forsøge at spille allene paa Amber eller Terner, kan man af det forhen anførte let gjøre de fornødne Beregninger. Dette er altsaa den hele Indretning af Tal-lotterier.

26

§. 18.

Unægtelig er det, at det vittigste Italienske Hoved, (thi Italien er det vi have at takke for denne nyttige Opfindelse,) kunde aldrig udfinde et bekvemmere Middel end dette Lotterie, til at sætte alle Vindesyge i Contribution hver Maaned. Den fattigste Staaers, Tieners, Daglønners og Arbejdsmands To-Skilling bliver ikke forsmaaet. Alle tre Uger er Lotteriet bereed, at lade saavel Fattige som Rige nyde Deel i denne Velgierning, og forsøge sin Lykke; I det mindste kan han der for een eeneste Toskilling kiøbe sig den Ret at haabe en Gevinst af 60000 Toskillinger.

§. 19.

Foruden denne store Gevinst, som lokker allermeest, er det og en Hiertens Fornøielse at man selv kan vælge hvilke Nummere man finder for got. Hvor megen Hovedbrud det alt har kostet, og hvor mange kunstige Udregninger daglig gjøres for at udfinde det allerlykkeligste Tal? det kan enhver forestille sig, som veed hvor stort Herredømme Overtroe og Vindelyst

27

have hos alle endog de allerklogeste Mennesker, snart vælges uliige snart lige Tal, snart indivisibles, snart de som gaaer op i 7, i 9, og andre lykkelige eller ulykkelige Tal. Imidlertid lader det som Lykken leer dem ud allesammen og ret fornøier sig over at kunde bryde dem, i det den aldrig Viiser sig den eene Dag som den anden. Dog søger de Herrer Collecteurs steds at undskylde den, og det er saa naturlig som billig, efterdi de bekomme deres Forsvar temmelig godt betalt, de fleeste Stæder nyde de 5 à 6 pro Cento af det

indkommende; denne Gevinst er sikker, og da den bliver des større, jo meere Aftræk de kunde have paa deres Lod Sedler; saa er det ei at undre paa om de gjøre deres Yderste for ret at vise Publicum alle Fordelene ved dette Lotterie, og opmuntre dem til at tage imod saadan Velgierning. Man har kun nødig at læse de udenlandske Aviser for at see hvorledes hver Collecteur udpriiser sine Vahre, og naar man taler med dem, faaer man saa meget at høre om Fordelene for den Spillende, at den som ikke ret indseer Sammenhængen kan let lade sig forlede til at troe dem, Saaledes indbilder man sig, at naar ikkun et Selskab af 18 Personer slaer sig sammen, hvoraf enhver besætter 5 Nummere for Exempel, fra 1 til 5,

28

fra 5 til 10, fra 10 til 15 og s. v. og besætter saa hver for sig, de i deres 5 Nummere indeholdende 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Quarterner à 2 β. saa kostede Besætningen for hver især ikkun 3 Mk. 12 β. og for heele Selskabet, 11 Rdlr. 1 Mk. 8 β. Da meener de Garnet er udsat paa det beste, og ingen Ambe, Terne eller Quarterne at skulde kunde undgaae dem; men Skade er det, at Dette Garn Har saa store Huller at neppe noget dermed lader sig fange; thi de slutte, at naar 5 Tal har 5 Quarterner, saa maae 10 Tal Have 10 Quarterner; men at de har langt meere, udviser den foranførte Tabell, hvoraf sees at 10 Tal har 45 Amber, 120 Terner og 210 Quarterner, som alle maae besættes naar man vil være sin Sag vis; Thi naar for Exempel en Person haver sat paa No. 1 til 5, en anden paa No. 6 til 10, og tænkte dog at alle Ting ere besatte, saa kunde de udtrukne Tal blive 4 og 8, hvor da hver vinder et simpelt Udtræk men ingen af dem vinder en Ambe; udtrækkes 2, 4, 8, vinder den egne 2 Udtræk og en Ambe, og den anden et Udtræk; men ingen af dem en Terne, og det fordi der ei er bleven betalt alle Amber og Terner i 10 Tal, men ikkun de fra 1 til 5 og fra 6 til 10.

29

§. 20.

Det besynderligste ved disse Lotterier er, at de ere indrettede saa kunstig, at iblant 1000 Personer er der neppe een i Stand til at udregne hvor meget Lotteriets Casse udbetaler i Gevinster til Interessenterne, og hvor meget den selv vinder, dette sidste maae især altid blive en Hemmelighed indtil de selv gjøre det bekiendt; Thi omendskiønt ved hver Trækning bekiendtgjøres at mange anseelige Amber og Terner ere rundne, saa nævnes dog aldrig hvor mange Interessenterne have været eller hvor store Summer de have indskudt og derfor kan dette heller ikke afskrække nogen fra at vove sine Penge, især da man dog en Gang imellem faaer at høre om en vunden Ambe ja vel endog engang hver Aar om en vunden Terne.

§. 21.

Imidlertid synes mig dog Billighed udfordrer, at give Publicum ved dette ligesom man ellers gjør ved alle andre Lotterier en fuldkommen Oplysning om hvormeget Lotteriets Casse efter Riimelighed kan vente at beholde

30

af Indskuddet og hvor Meget udbetales til de samtlige Interessenter. Thi det er ikke nok til Undskyldning for Lotteriet at enhver kan indsætte saa meget og lidet han lyster, han bør og vide hvad og hvor meget han vover. Til den Ende maae først udfindes Forholden imellem Indskuddet og alle muelige Gevinster.

§. 22.

Af den forhen anførte Tabelle er det klart at alle de i Træknings-Machinen værende Tal indeholde 90 Udtræk, 4005 Amber, 117480 Terner og 2555190 Quarterner. Nu vil jeg sætte den Fald, at et stort Selskab forenede sig om at tage alle 90 Nummere, og besætte alle de deri besindende Amber, Terner og Quarterner, hver ikkun med 2 β., saa maatte saadant Selskab indskyde i alt 2676765 Toskillinger, og da paa denne Maade Selskabet maatte vinde alt hvad der kunde vindes, saa er Spørsmaalet, hvad dem paa Træknings-Dagen skulde udbetales, og hvad derimod Lotteriets Fordeel blev? Paa denne Dag udtrækkes 5. Nummere, som indeholde tilsammen 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Quarter-

31

ner, hvilke alle tilsammen bleve Selskabet til

Deel.

Først betales da 5 Udtræk, à 2 ss., hver 15 Gange, er = 75 Toskillinger.

Dernæst beløber 10 Amber à 2 ss., som betales 270 Gange, til = 2700 ----

Videre 10 Terner, som betales 5300 Gange, 53000 -

Endelig 5 Quarterner, betales 60000 Gange, som er i alt = 300000— —

hvilket tilsammen er 355775 Toskillinger.

Selskabet har derimod, som anført, betalt i Indskud = 2676765 Toskillinger.

Altsaa bliver Lotteriers

Fordeel = 2320990 Toskillinger.

32

Og Selskabet bekommer paa den Maade omtrent 8de Deelen igien af sit Indskud, hvorimod næsten de 7/8 Deele er Lotterie-Cassens Fordeel, Premier uberegnet.

Jeg har forhen i en kort, denne Underretning

foreløbende, Afhandling, viist Forholden imellem Gevinsten og Tabet i alle 4 Spillemaader, jeg har deri sagt at ved simple Udtræk forholder Gevinsten sig til Tabet som 1 til 18, ved bestemte Udtræk som 1 til 90, ved Amber som i til 400, ved Terner som 1 til 11748, og ved Quarterner som i til 511038, paa samme Maade kan man og bestemme hvor meget Lotterie-Cassen vinder ved hver Slags Spillemaader. Sætter man for Exempel, at et Selskab besætter alle 90 Nummere til simple Udtræk à 1 Rdlr., saa maa de 5 deraf udkomme, hvilke da bekommes 15 Gange betalt med 75 Rdlr., men da deres Indskud har været 90 Rdlr., saa vinder Lotterie-cassen derved 15 Rdlr. eller den 6te Deel af Indskuddet. Besættes paa samme Maade alle amber i 90 Tal som er 4005, see for-

33

anførte Tabelle, saa vinder Selskabet paa Træknings-Dagen 10 Amber, som er de der indeholdes i 5 Tal, dem faaer de 270 Gange betalt, følgelig 2700 Rdlr., men Indskuddet har kostet dem 4005 Rdlr., altsaa vinder Lotterie-Cassen 1305 Rdlr. der næsten er tredie Deelen af Indskuddet. Og følgelig er denne Spillemaade fordeelagtigere for Lotteriet end den første. Vildere er i 90 Tal 117480 Terner, som naar de blive besatte med 1 Rdlr. udgjøre lige saa mange Rdlr. Paa Træknings-Dagen udtrækkes 5 Nummere, som indeholde 10 Terner, der skal betales 5300 Gange, følgelig med 53000 Rdlr., men da der er indskudt 117480 Rdlr. saa vinder Lotteriet herved 64472 Rdlr. eller 6/11 af Indskuddet, som er altsaa over det Halve. Endelig indeholde 90 Tal 2555190 Quarterner, som paa samme Maade besatte gav Selskabet 5 vundne, thi mere indeholdes ikke i 5 Tal; disse blive 60000 Gange betalte, følgelig med 300000 Rdlr., men da Indskuddet er 2555190 Rdlr., saa vinder Lotteriet 2255190 Rdlr.; altsaa meere end 7/8 Deele af Indskuddet, hvoraf da gjerne kan betales en Premie for et Udtræk, som endskiønt det ikke er umueligt, dog hidindtil er uhørt

34

§ 24.

Heraf kan man nu dømme, hvor meget de rage Feil som indbilde sig, at naar 18 Personer besætte alle 90 Tal saaledes, at hver besætter de i 5 Nummere indeholdte 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Quarterner, da ingen Gevinst skulde kunde undgaae Lem. For at gjøre dette endnu tydeligere, vil jeg undersøge hvorvidt deres Haab er grundet ved hver Slags Spillemaade.

1) Hvad de simple Udtræk angaaer, da er det klart, at siden der ere ikkun 90 saadanne i 90 Tal, og de alle ere besatte, de da nødvendig maae vinde 5 Udtræk, men da deres Indskud paa Udtrækkene ere 90 Rdlr. og de faae igien for de 5 vundne 75, saa skal Selskaber ikke rose sig af denne Gevinst.

2) Derimod har Selskabet meget lidet Haab om at vinde en eeneste Ambe; thi af alle 4005 Amber som indeholdes i 90 Tal udkomme ikkun 10 ved Trækninger, det er omtrent 1 af 400; havde nu Selskabet besat 400 Amber saa var der Rimelighed for dem, at vinde een; Men nu har hver af de 18 Per-

35

soner ikkun besat 10 Amber, følgelig hele Selskabet 180 Amber, som ikke engang er Halvdeelen af de 400 Amber. De have altsaa neppe Haab ved 2de Trækninger af Lotteriet at vinde en eeneste Ambe; men lad os sætte at de vare saa lykkelige i den anden Trækning at vinde en Ambe, saa bekom de for 5 simple Udtræk i 20 Trækninger 150 Rdlr.

for en Ambe = 270 —

420 Rdlr.

Deres Indskud havde været i 2 Trækninger, for 90 Udtræk = 180 Rd. for 180 Amber = 360 —

540 Rdlr.

Altsaa i Steden for Gevinst var

der tabt for Selskabet = 120 Rdlr.

3) Paa Terner er der endnu mindre Haab for dem at vinde. I 90 Nummere ere 117480 Terner muelige, deraf udtrækkes 10 paa Træknings-Dagen, det er 1 af 11748. Men nu haver enhver af Selskabet indskudt til 10 Terner, følgelig alle tilsammen til 180 Terner, som omtrent udgjøre den 65de

36

Deel af 11748. De maatte altsaa blive ved at spille i 65 Trækninger inden de kunde Have Haab at vinde en Terne.

4) Heraf kan man let gjøre sig Slutningen til Quarterterne, hvoraf der ere 2555190 i 90 Tal, af hvilke halvtredie Million Quarterter ikkun udtrækkes 5 paa Træknings-Dagen, og Selskabet ikke har indskudt til meere end i alt 90 Quarterter. Af dem er der altsaa aldrig noget Haab for Selskabet at vinde een eeneste, og dog er det især den store Gevinst paa dem der lokker Folk til at vove.

§ 25.

Efterfølgende Tabele viser nærmere Ferholden imellem de besatte og ubesatte Amber, Terner og Quarterter, naar paa forommelte Maade 2, 3, 4 til 18 Personer hver paasætter 5 forskellige Nummere, da af den sees hvor mange kunde regnes at være besatte imod de ubesatte.

37

I Amber.

Tekner.

Personer for 2 i • 3 ø 4 5 5 -

S 6 r

\$ 7 5

- 8 -

- 9 .

- IO r

- TES

FT 4

- IZ t

-

+ T5 -

16 i

9 17 r

-r8 -

besat

20

30

40

50

60 70 80 90 100 310 120 ISO 140 150 160 I70

ubesat

3985

3975

3965

3955

3945

3935

3925

3915

3905

3895

3885

3875

3865

3855

3845

3835

18013825

besat

20

ZQ

40

ZO

60

70

80

90

IOQ

IIO

130

I30

140

150

69

170

ubesatte

117460

i17450

i17440

i17430

i17420

117410

117400

117390]

117380

i17370

117360

117350

117340

117330

117320

117310

O uarterner.

i17300

besatte

10

15

20

25

30

35

4°

45

50

55

60

65

70

75

80

85

GO

ubesatte.

2555180

2555175

2555170

2555165

2555160

2555155

2555150

2555145

2555140

2555135

2555130

3555125

2555120

2555115

2555110

2555105

2555100 §«26»

38

§ 26.

Af disse Beregninger sees nu lettelig, at naar man, for at forsøge Lykken, vil spille i dette ufordeelagtige Lotterie, saa er Udtræk, simple eller bestemte, hvilke komme ud paa eet, den fordeelagtigste Spillemaade; paa Amber er der mindre Haab at vinde; og paa Terner eller Quarterner bør Man efter Rimelighed aldrig spille.

§ 27.

Man kan endnu paa en anden Maade, som falder bedre i Øinene, Viise hvor stort Haab der er til at vinde en Ambe, Terne eller Quarterne. Jeg sætter at en udtager 2 Nummere af 90 og jeg vilde giætte en af dem, saa skulde jeg rimelig viis i 90 Gange giætte det 2 Gange, det er at sige, om jeg ikke just gjættede det i 90 Gange, saa dog naar jeg igientog det samme nogle 1000 Gange, vilde til Slutliing Proportionen blive, som 2 til 90. Naar jeg da havde giættet der eene Tal 2 Gange og vilde giætte det andet af de øvrige 89, maatte jeg efter Riimelighed giætte 89 Gange

39

for at treffe det 1 Gang, og altsaa blev min Gevinst da 1 Ambe og 2 Udtræk, og mit Haab til at vinde forholder sig som 2 til 89 Gange 90, eller som 1 til 4005. Heraf er der tillige klart at i 90 Nummere ere 4005 Amber muelige, og at da paa Træknings-Dagen udkommer 10 Amber; saa forholder mit Haab om at vinde, sig, naar jeg spiller paa Ambe, som 1 til 400 1/2, Jeg burde følgelig, naar jeg vandt, have mit Indskud 400 1/2 Gange betalt i Steden for 270, som er det Lotteriet gotgiør. Forsøger jeg det samme med 3 tal af 90, hvilket forestiller en Terne, saa finder jeg paa samme Maade den Forhold som forhen er anført, og skulde derefter have mit Indskud 11748 Gange betalt i Steden for 5300. Og endelig med 4 Tal som forestiller en Quarterne, at den skulde betales mig 511038 Gange i Steden for 60000. § 28. Heraf kan man tidlige lære den letteste Maade at udregne alle Amber, Terner og Quarterner af et given Tal. Naar jeg for Exempel vilde vide hvor mange Amber, Ter-

40

ner og Quarterner indeholdes i 30 Tal, Saa gaaer jeg Saaledes til Værks, for at udregne Amberne: jeg multiplicerer 30 med 29 og dividerer Producten med 2, saa udkommer 435 Amber. Vil jeg vide Ternerne, saa multipliceres 30 Gange 29 med 28, og Producten divideres med 3 Gange 2 eller 6, hvor da udkomme 4060 Terner. Og naar jeg vil vide Quarternerne af 30 Tal, multipliceres 30 Gange 29 Gange 28 med 27, og Producten divideres med 4 Gange 3 Gang 2 eller 24, da der udkommer 27405 Quarterner, naar man nu vil efterse den §.13 Pag. 14 anførte Tabelle, saa vil man finde de samme Tal der udsatte, og paa denne Maade kan man efter Behag fortfare med alle andre Tal.

§. 29.

Jeg har agtet det for min Skyldighed at give mine Landsmænd den fornødne Oplysning i denne Sag, paa det de som have Lyst til at vove deres Penge i Lotterier, kunde faae fuldkommen Kundskab om Indretningen i Tal-Lotteriet og om det Haab de kunde have til at vinde. De have derefter selv Valget imellem

41

det alleene privilegerede Classe-Lotterie og Tal-Lotteriet, men for at vælge forsigtig, kan en kort Sammenligning imellem Gevinsten i begge Lotterier og Rimeligheden til at vinde den, ikke være af Veien. I Classe-Lotteriet er den høieste Gevinst 15000 Rdlr., og da i samme Lotterie ere 20000 Nummere, saa naar jeg tager en Lod-Seddel, der koster 15 Rdlr., forholder mit Haab til at vinde den høieste Gevinst sig som 1 til 20000. Vil jeg i Tal Lotteriet indsætte ligesaa meget, saa naar dermed besættes alle Udtræk, Amber, Terner og Quarterner i 5 Tal á 1/2 Rdlr., udgiøre de 15 Rdlr., og er den høieste muelige Gevinst derpaa 192887 1/2 Rdlr.; men da alle muelige Forandringer med 5 Tal som udtrækkes af 90, er 43949268, faa forholder mit Haab til at vinde bemeldte høieste Gevinst sig som i til 43949268.

§. 30

Lad os nu gjøre Sammenligningen; Vi finde da at i Tal-Lotteriet er den høieste Gevinst 13 Gange saa stor som i Classe-Lotteriet, naar altsaa begge Lotterier vare lige vovelige, burde Forholden imellem Gevinst og Tab i Tal Lotte-

42

riet være 13 Gange større end i Classe-Lotteriet, men i den Sted finde vi at naar dette Forhold er i Classe-Lotteriet, som 1 til 20000, saa er samme i Tal-Lotteriet som i til 43949268, eller i det første som 1 til 20 og i det sidste som 1 til 43949, det er, Hazarden al vinde den høieste Gevinst i Tal-Lotteriet er 2197 Gange større end i det alleene privilegerede Danske Lotterie. Føie vi hertil endnu den Anmærkning at i sidstbenævnte Lotterie ere foruden den høieste Gevinst henved 300 store Gevinster, foruden en Mængde smaa, ved hvilke jeg dog kan blive skadesløs, da jeg derimod i Tal-Lotteriet ikke har Haab om andre end de i mine paasatte Tal indeholdte Amber, Terner og Quarterner; saa bliver min Hazard i Classe-Lotteriet endnu meget mindre; Og skal det Lotterie have Fortrinnet? hvis Udbytte anvendes paa den nyttigste Maade for Landet; saa kunde de nyelig udkomne Efterretninger om Anvendelsen af Fordeelen ved Classe-Lotteriet ikke andet end opvække det Ønske i alle sande Patrioter, at samme maatte beholde den hidindtil haste gode Fremgang.

43

§. 31.

Man vil uden Tvivl gjøre adskillige Indvendinger imod de udi denne Afhandling gjorte Beregninger, især venter jeg den: at det dog er mueligt, at en som paa blotte 5 Tal sætter 5 Rdlr., kan vinde 5 Quarterner og følgelig bekomme 3 Tønder Guld igien; men Mueligheden er der til at vinde; men Muelighed at tabe er 43 Millioner større, og i denne Confideration bliver den første Muelighed meestendeels en Umuelighed; det er mueligt, at naar jeg lukker Øinene og skyder en Flint af under aaben Himmel, jeg da kan træffe en Kramsfugl i Flugten, men dog kan man uden Fare vædde 100000 mod 1 at det ikke skeer. At Entrepreneurerne for Tal Lotterierne indsee dette, er soleklart, siden de foruden deres egen Fordeel love Actionairerne anseelig Uddeeling, tilstaae. Collecteurerne stærke pro Cento, betale store Summer til Regieringerne, og de ere virkelig i Stand at præstere alt dette. Men ingen bedre Beviis kan jeg anføre, end Erfaringen selv; til Lykke for os have andre Nationer længe havt Tal-Lotterier og ærlig betalt Lære-Penge, et af disse, nemlig det Berlinske, skal tiene til at beviise mine Sætninger. Jeg vil deraf anføre

44

de 72 første Trækninger, efterdi jeg ei har kundet bekomme Efterretning om de sidste, og ere samme udfaldet saaledes:

Trækning.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17 18 19

Udtrukne Nummere.

35 43 74 13 22

19 24 81 28 54

43 68 6 58 66

31 6 30 90 12

30 75 6 39 33

81 76 12 71 5

88 34 28 89 15

52 26 1 45 83

60 83 64 22 21

65 10 24 62 55

27 84 42 26 25

69 71 73 27 5 35 67 69 9 59

61 7 51 8 35

66 68 22 77 37

76 35 87 47 60

50 78 28 62 83

5 13 50 40 1

44 40 14 33 17

45

Trækning. Udtrukne Nummere. 20 75 2 45 34 71 21 49 38 85 57 3 22 37 28 43 63 78 23 64 78 74 43 22 24 44
20 56 9 6 25 19 70 25 41 57 26 88 5 21 49 61 27 57 40 16 6 4 28 35 52 79 55 28 29 25 42 52 46 18 30 34 26
5 20 84 31 31 7 22 90 79 32 26 10 63 5 18 33 31 37 66 24 22 34 29 62 67 41 27 35 53 78 73 23 84 36 49 47
36 76 64 37 10 66 78 86 68 38 17 46 57 40 54 39 68 10 21 89 74 40 74 83 43 23 31 41 50 87 35 40 13 42 39
42 71 72 32 43 79 28 27 22 41 44 62 65 36 54 11

46

Trækning. Udtrukne Nummere.

45 22 11 44 2 52

46 85 76 88 5 1

47 82 36 17 73 60

48 28 18 32 78 65

49 80 36 24 53 44

50 81 70 64 3 49 51 54 42 12 40 1 52 55 59 12 50 4

53 10 45 76 39 14

54 7 25 6 5 62

55 1 47 58 39 25

56 38 11 47 27 76

57 66 41 45 86 5

58 52 29 19 83 47

59 43 52 9 34 29

60 31 78 22 10 85

61 54 46 7 30 74

62 63 2 34 8 67

63 1 89 9 84 86

64 81 36 78 52 65

65 30 15 87 1 86

66 78 29 56 82 12

67 2 28 22 52 50

68 5 39 56 44 84

69 3 64 42 10 71

47

Trækning. Udtrukne Nummere.

70 14 35 90 61 45 71 70 36 5 35 68

72 22 60 15 89 53

§. 32.

Nu vil jeg sætte det foranførte Fald, at et Selskab af 18 Personer havde slaget sig sammen for at besætte alle Numniere fra 1 til 90, og hver af dem da besætter 5, som følger:

Personerne. Nummerne. Den 1ste 1 2 3 4 5 - 2 - 6 7 8 9 10 - 3 - 11 12 13 14 15 - 4 - 16 17 18 19 20 - 5 - 21 22
23 24 25 - 6 - 26 27 28 29 30 - 7 - 31 32 33 34 35 - 8 - 36 37 38 39 40 - 9 - 41 42 43 44 45 - 10 - 46 47 48 49

50 - 11 - 51 52 53 54 55

48

Personerne. Nummerne. den 12te 56 57 58 59 60

- 13 - 61 62 63 64 65 - 14 - 66 67 68 69 70

- 15 - 71 72 73 74 75

- 16 - 76 77 78 79 80 - 17 - 81 82 83 84 85

- 18 - 86 87 88 89 90

Sætter man nu videre, at disse i 18 Personer vedblive paa bemelte Maade i disse 72 Trækninger at besætte alle 90 Nummere, og enhver paa sine 5 Nummere besætter 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Quarterner, a 1 Rdlr., saa er deres samtlige Udgift ved hver Trækning 540 Rdlr.

§. 33.

Lad os nu videre see, hvad enhver af dem vinder i disse 72 Trækninger, foruden det simple Udtræk; thi det maa nødvendig vindes, siden de alle ere besatte. Foruden dem vinder

49

den 1ste Person den Zimbe

den 2. Person

den zdiePerson den 4de Person den 5te Person

den Ofte Person

den 7de Person den 8 de Person den 9 de Person den 10. Person den 11. Person den 12. Person den 13. Person

den 14. Person

den 15. Person

den 16. Person

1. 5

5

5

den Ambe 7. 8

-- 6. 9

- , 6. 7

intet intet

den Ambe 2i. 22

-- 22.24

den Ambe 26.27

-- 27.28 intet

intet

den Ambe 41.45 den Ambe 47.49

den Ambe 52. 55

intet

den Ambe 62.65 62.65 den Ambe 66. 68

-- 67.69

-- 66,68 -- 66.68

-- 68. 70

den Ambe 71.7z

-- 71-75

-- 47172

intet

ved den 18 TrceknLng.

- 46 > -

- 14 --

- 24 --

- 54 ' s

9

33 11

34 43

57

36

28

* 10

- 44

- 3

- 13

- 15

- 37

- 71

S 12

5 20

- 42

7

63

65

Len 17. Person intet Len 18. Person-den Ambe 88.89 dm Ambe 86. 89 -- 86,87

Altsaa har Selskabet i alle 72 Trykninger vundet i hver Trækning 5 Udtræk er 360

50

Udtræk, og, som anført, 26 Amber. Terner slet ingen og Quarterner lige saa lidet.

§ 34.

Lad os nu beregne Udgifterne. Ved hver Trækning har Indskuddet kostet dem 540 Rdlr., er for 72 Trækninger 38880 Rdlr.

Derimod have de vundet 360 Udtræk, hver Udtræk 15 Gange betalt, er - 5400 Rdlr.

Videre 26 Amber, hver 270

Gange betalt, er - 7020

12420 Rdlr.

Altsaa haver Selskabet i disse

72 Trækninger tabt - 26460 Rdlr.

som hjemfalder Lotteriet til Beste. §. 35. Om altsaa nogen vilde tvivle om de Bevisere Rigtighed, som jeg a priori haver an-

51

ført; saa haver han her Beviis af Erfaring, som kan igiendrive alle Indvendinger. Men paa Det ingen skal falde paa de Tanker, at Udfaldet vilde blive anderledes, naar man fotdeelte de 90 Tal iblandt 18 Personer paa en anden Maade, saa kan Man til Forsøg tage 90 Sedler, numerere dem fra 1 til 90, og blande dem meget godt blandt hinanden, derefter trække 5 Nummere Ud for enhver af bemeldte 18 Personer, og undersøge dem efter de anførte 72 Trækninger, eller og ved hver Trækning vælge 5 andre Nummere for hver af de 18 spillende Personer, og da skal man stedse finde at Selskabet vinder i det ringeste 24, og i det højeste 40 Amber, følgelig Middel Proportionen bliver 32. Af Terner bliver der i det højeste vunden 1 i alle 72 Trækninger, og vindes der 2 Terner ved første Omgang, saa vindes der ingen i næste, som og det ovenanførte Exempel udviiset. Af Quarternet kan i 5678 Trækninger ikkun udkomme en eeneste, følgelig dersom 5678 stige Selskaber have indsat paa forommeldte Maade, kunde det ved Trækningen skee, at en Quarterne kan udkomme.

52

§. 36

Man vil maaskee heraf strax gjøre den Slutning: altsaa er det dog muelig at en Quarterne kan udkomme naar 5678 slige Selskaber, hver paa 18 Personer, eller, hvilket kommer ud paa et, 102207 Personer, sætter paa Quarterner, men naar det end skeer, saa er Lotteriets Fordeel endda meget anseelig. Thi naar saaledes 122207 Personer sætter paa 5 Nummere og de deri indeholdende 5 Udtræk, 10 Amber, 10 Terner og 5 Quarterner, hver til 1 Rdlr. saa blev Lotterie. Caffens Indtægt af dem alle

3066210 Rdlr.

Udgiften derimod:

1) til hver 18 Personer 5 Udtræk, er for 28391 Udtræk

à 15 Rdlr. = 425865 Rdlr.

2) da hver 40 Personer vinder

1 Ambe, er for 2555 Amber à 270 Rdlr. = 689850 —

3) videre, hver 1175 Personer vinder 1 Terne, er for 87

Terner à 5300 = 461100—

53

4) endelig vindes en Quarterne, som 60000 Gange betalt er = 60000 Rdlr.

Lotteriets Udgift 1636815 Rdlr.

Følgelig bliver Gevinsten for

Lotteriet ved en Trækning 1429395 Rdlr.

Og spilles der meest paa Terner og Quarterner, saa bliver Fordeelen des større for Lotteriet, desfleere Terne- og O.uarterne-Spillere der ere. Thi dette er som forhen er viist den fordeelagtigste Spille-Maade for Lotteriet.

Saaledes troer jeg da at have givet mine Landsmænd en fuldkommen Underretning om hvor stort deres Haab til at vinde i Tal-Lotteriet kan være; Beregningerne heri ere saa enfoldige at enhver med ringe Møie kan efterregne og befinde deres Rigtighed, men dem som ikke vil anvende Tiid derpaa og heller ikke troe dem uden Undersøgelse, vil jeg alleene raade at forsøge engang til Tidsfordriv at udvælge sig

54

nogle Nummere fra 1 til 90, besætte dem efter Tykke, beregne Bekostningen, og saa af 90 Nummere selv udtrække 5, og da beregne Gevinsten paa denne Maade kan man uden Bekostning blive af Erfaring overbeviist om mine foregaaende Regningers Rigtighed, og lære at Lykken ei er saa blind og uvis, som man tænker, men at som alle andre Ting saa og Lykke-Spil har en vis Forhold.

§. 38.

I alle andre Lykke-Spil er Gevinst og Tab i Almindelighed i lige Forhold mod hinanden, og ingen skulde have Lyst til at spille dem, naar han havde større Formodning til at tabe end at vinde; I Tal Lotteriet derimod, som ikke er andet end et authoriseret Hazard-Spil er Formodningen til Tab langt større end til Gevinst, og dog er Folk paa andre Stæder saa begjærlige efter at vove deres Penge i samme, at Assistance-Huusene neppe kunde rumme de til den Ende didsatte Panter, Dette undrer jeg mig dog ikke over, thi Lotteriets kunstige Indretning hindrer mange at efterregne Hazarden, men at saa mange Viise Stater, som sikkert have

55

gjort alle foregaaende Beregninger, og som strengelig forbyde alle Hazard-Spil, endskiøndt Haab om Tab og Gevinst ere lige, dog tillader dette, der i Grunden er det meest uproportionerede, det overgaaer min Indsigt. Vel er det vist, at Directionen for slige Tal-Lotterier sædvanlig betroes saa brave Mænd at ingen bør frygte for Bedragerie, hvilket ellers lettere kunde skee ved dette end ved noget andet Lotterie, siden man ved dette veed i Forveien, hvilke Nummere ere stærkest besatte, hvilke til Terner, og hvilke til Quarterner, følgelig kunde udelade af Machinen et saadant Nummer, der var af stor Vigtighed, men endskiøndt dette ikke i mindste Maade er at befrygte, saa har Tal-Lotteriet for det øvrige de fleeste andre Uleiligheder som flyde af Hazard-Spil, saasom at kunde foraarsage mange fattige eller uforsigtige Menneskers Ruin, og at være en slet Maade til at blive riig paa, hvis Følge gemeenlig er at de let erhvervede Penge anvendes ilde.

§. 30.

Jeg veed altsaa ingen anden Aarsag til Tal-Lotteriers Opkomst i de Europæiske Lande end

56

denne: Regieringerne frygter at Undersaatterne lade sig forlede til at vove deres Penge i udenlandske Tal-Lotterier hvorved Pengene gaae ud af Landet, for at hindre dem deri, tillades sammes Anlæg i Landet selv; hvorved tillige maaskee kunde vindes noget fra Fremmede, og denne Aarsag maa vi kalde god til vi erfare en bedre. Men naar den skal være fuldkommen god, maatte ikke andre end egne Undersaatter tillades at kiøbe Actier eller være Interessenter i Lotteriets Fordeel; thi naar Fremmede tage Fordeelen, lider Landet dobbelt, da baade Undersaatterne ruineres og Pengene gage ud af Landet. Hvad mine Landsmænd især angaaer, da saavidt jeg kender den Danske og Norske Nation, kan samme nok ved et listig Paafund forledes til at vove deres Penge uforsigtig og altsaa spille i Tal-Lotteriet. Men saa uædel kunde de ikke tænke, at de skulde indgaae i et Interessentskab, hvis Udbytte grunder sig paa deres Medborgeres Ruin. Udfaldet af Actiernes Salg i Tal-Lotteriet viiser at dette er en Sandhed, da ikke tiende Deelen deraf er bleven i Landet. Vi blive altsaa de som spille; og Hamburgerne de som vinde.

57

§. 40.

Endelig naar alt det anførte tages i Betragtning, saa skiønner enhver lettelig at et Tal-Lotterie ikke kan ansees anderledes end en Skat som paalegges Undersaatterne paa saa bequem en Maade, at de uden at mærke dens Last erlægge den med Fornøjelse; som det da ikke er billigt at den eene Undersaat skal paabyrde den anden Skatten, meget mindre at Fremmede skal gjøre det; saa burde ingen anden end Regieringen selv være Entrepreneurer eller høste Fordeelen af saadant Tal-Lotterie, og naar Undersaatternes Vilkaar kunde taale det, samt Regieringen trænger dertil, saa kunde Tal-Lotterier i det mindste være ligesaa bequemt et Middel til Skatters Udreedelse som mange andre, der baade trykke i Henseende til dem selv og i Henseende til deres Oppebørsels Maade.

1

58

Anhang.

Da jeg i §. 31, som et Beviis paa, hvor lidet Haab der var til at vinde i Tal-Lotteriet, vilde anføre Trækningerne i det Berliniske Tal-Lotterie, var det min Agt at beregne dem alle fra Begyndelsen til Dato, men ald given Møie uagtet har jeg ei kundet samle mere paa hinanden følgende end fra den iste til den 72de, hvorefter jeg da har giort Beregningerne. Af de øvrige fattes mig ikke mere end fire. Jeg kunde altsaa gierne fuldført min Plan; men paa det ingen skulde troe at jeg med Forsæt havde udeladt de Trækninger der kunde være mit Beviis til Skade, har jeg alleene betient mig af de første 72, som jeg

2

59

havde faaet fuldstændig, og formoder, at 72 Trækninger ere fuldkommen nok til at bevise min Sag. Imidlertid vil jeg her anføre de øvrige, paa det de, som maatte have Samlinger af den Altonaer Mercur, hvoraf disse ere uddragne, des lettere kunde opfylde de faae manglende.

Trækning.

Udtrukne Nummere.

73

74

75

76

77

78

79

80 81 82

83

84

85

86

87

88 89

62 31 66 46 47

41

80

31

12

6

66

26

77

73

82

45

76

28

87 50

4 17

33

34

76

20

27

43

68 32 81

45

71

20

25

86

80

38

44

76

9 67

31 20

85 77

18 28 62

73

25

86

6

70

47

50

38

86

64

87

88 52

20

75

3

66

Trækning. Udtrukne Nummere.

4

61

Trækning.

115 116 117 118 119 120

Udtrukne Nummere.

78

23

33

48

13

19

67 59

39 46

21 27

11 18 32

79

2

70

21

29

21 29 18 78 20 17

85 9

30 45

20 33

For en Curiositet følger og alle Trækningerne af det Hamborger Tal-Lotterie, saa mange hidindtil ere udkomne:

Trækning.

1

2

3

5

6

7

8

9 10 11

12

Udtrukne Nummere.

80

56

31

20

26 42 45

27 69

17

84

82

14

19

39

77

70

45

37

60

29

13 52 51

19

5

15

59 15 67 25 81 22

84

60 72

51

72

43

7

42

36 12

19

64

64

6

56

33

12

75

26

56

19

20

7

20

85

77

44

5

6

Almuens Øine

opklarede

i Anledning af den Daarlighed at vove sine Penge i Tal-Lotterier. Horatius inv H. Holbein. del

Oversat Ved B. J. Lodde.

Kiøbenhavn 1771. Trykt og findes tilkiøbs hos N. Møller, Kongel. Hof-Bogtrykker.

7

8

Oversetterens Forberetning.

Dette Skrift er mig for nogle Uger siden tilsendt i Manuscript og skrevet i et fremmet Sprog, med Begiering at jeg vilde oversætte og lade det trykke, hvorved og fulgte de dertil fornødne Omkostninger. Det kunde vel nu synes uforment, da vi allerede have seet fire smaa Skrifter om Tal-Lotteriets Beskaffenhed, paa den ugunstige Side betragtet;

9

dog saasom den samme Ting kan af forskellige Personer forestilles paa forskellige Maader; saa er det ikke umueligt, at dette nærværende kan indeholde noget, hvorved Læsernes Nysgierrighed maa fornøies, og Sandhed legges ydermere for Dagen. Om Forfatteren, efter hans egen Forhaabning, i Skriftets Titel, har fremsat Sagen i et klarere og nyere Lys, det overlades til Læsernes Opmærksomhed, og især til den høiere Magt, der kan bestemme dette Lotteries videre Skiebne.

Kiøbenhavn den 2. May 1771.

Barthold Johan Lodde.

10

Fortale.

Neppe var Tal-Lotteriet bevilget i Danmark, førend den hos alle saa naturlige Begierlighed efter at berige sig og at forbedre sin Tilstand, opvakte hos mig en Lyst til at tage en Actie deri. Mig syntes at jeg ikke bedre kunde anvende et hundrede Rigsdaler, som jeg i nogle Aar ved min Sparsommelighed havde lagt op, og jeg tvivlede ikke om at nogle gode Venner vilde bevise mig den Tieneste og sige god for de 400. Rigsdaler, hvorfor jeg skulde give min Forskrivning; i Følge af det Lofte, som man offentligen gjorde, at give aarligen 10. pro Cento til Uddeling, kunde jeg hvert Aar tage 50. Rdlr. af min Actie paa 500. Rigsdaler, hvilket gjorde 50. pro Cento af den indskudte Sum. Paa denne Regning bygte jeg

11

6

tusende Slotte, det ene skiønnere end det andet: Jeg satte mig for, at laane Penge, for at tage flere Actier, og jeg saae mig allerede i Fremtiden som Besidder af de beste Godser i Riget. Imidlertid varede denne Drøm ikke længe; thi naar man har ikke meget at miste, betænker man sig to gange, førend man giver sin Skilling ud. Den første Tanke som faldt mig ind (jeg begreb endnu intet af hele Sagen) var denne, at om Skæbnen stulde ulykkeligen blive mig imod, førend, jeg var bleven riig, da kunde man vel sende mig til Slutteriet, for der at fuldføre Bygningen af mine prægtige Slotte. Denne Forestilling var ingenlunde behagelig; og da denne Tanke havde engang indtaget min Hierne, saa var jeg sindrig nok til at indbilde mig tusende græsselige Tilfælde, hvilke, omendskiønt de maaskee ikke havde nogen Grund, gjorde dog ikke desmindre Virkning i mit arme Hoved. Jeg spurte hos mig selv: dersom jeg gaaer hen og giver mine Penge, der ere en Frugt af saa meget Arbeide og af Sparsomhed, hvad Forsikkring har jeg, at jeg ikke vover at miste min lille Capital? Hvem skal være mig Borgen for Entreprenøren, som jeg betroer mine

12

7

Penge til? jeg kiender ham ikke, jeg veed end ikke hans Navn; dersom han, til al Ulykke, var en reisende Ridder, der gik fløiten, saa snart han havde faaet Pengene i Hænder, hvorledes vilde det da gaae med mig? Men naar jeg og troer at han er en ærlig Mand, da er det ganste vist ikke af hans egne Penge, hvormed han har Lyst til at betale Afgiften til Kongen, Lønnen til Collecteurerne, og 10. pro Cento om Aaret til Actie-Holderne; denne Vinding maa komme af Lotteriet; dette maa derfor være meget ufordelagtigt for de Spillende, og saaledes bliver det mine Medborgeres Gods og Blod, hvoraf Lotteriet skal trives. Ved denne Tanke skielvede jeg, og uden videre Undersøgning forkastede alle mine smukke Anslag; imidlertid kostede

det mig nogen Strid med mig selv, og dersom det Avertissement var ikke paa denne Tid, til min Lykke, kommet ud, at alle Actierne vare tagne, havde Begierligheds Dievel maastee endnu fristet mig; thi det er en stor Ulykke, at det almindelige Beste holder meget sielden Stik imod særdeles Fordeel. Men Gud skee Tak, at dette lykkelige Avertissement forhindrede mig at begaae den Daarlighed, at hen-

13

8

lægge alle mine Æg i een Kurv, og paa en eneste Gang at vove al min Velfærd, eller at faae Aarsag til at gjøre mig selv den Bebreidelse, at have været behielpelig til mine Medborgeres Ødeleggelse og Ulykke. Jeg havde Hovedet fuldt af disse Forestillinger, da her udkom en liden Bog, kaldet: Tal-Lotterier deres Natur og Beskaffenhed, som giver tydelig Oplysning om Spille • Maaden. Jeg købte den strax, og læste den ofte igiennem med allerstørste Agtsomhed, i Haab at kunde udfinde, hvorpaa de store Fordele vare grundede, som dette Lotterie maatte selv have, for at opfylde hvad det havde forbunden sig til. Men alt forgieves. Jeg fandt tvertimod i Bogen ikke andet end Forsikkringer, næsten visse, at alle Spillerne skulde tilig eller silde vinde og gjøre deres Lykke derved. Jeg læste, at man kunde sætte i dette Lotterie med uendelig mere Fordeel end i alle andre; jeg fandt Beregningerne ganske færdige og beviiste med en mathematisk og haandgribelig Vished; og alt dette uagtet, blev mit Sind dog ikke stillet tilfreds, efterdi mig syntes, at det var en aabenbar Modsigelse, ar Actie-Holderne og Spillerne

14

9

skulde begge vinde. Jeg plagede mig unyttigen for at udfinde Aarsagerne til denne Modsigelse; jeg gjorde utallige Beregninger, jeg opfyldte et heelt Ark Papiir med bare Tal, dog alt forgieves; jeg attraaede ligesaavel som en anden at blive riig, men Vanskeligheden ved at foreene tvende saa stridige Ting holdt mig tilbage. Da Collectionen blev begyndt, saa jeg en stor Mængde Mennesker at løbe hen med deres Penge, jeg troede at de vare bedre underrettede end jeg; jeg lod mig undervise, og kom dog ikke videre; man viiste mig hen til den lille Bog, hvor alting, som man sagde, var tydeligen forklaret. Endeligen, da jeg maatte lade alt Haab fare om at begribe Sagen, forgik og min Lyst til at blive riig, og for at slukke Sorgen ned, gik jeg hen at drikke en Flaske Viin, som jeg derforuden og behøvede til at vederqvæge Sindet. Neppe var jeg kommet ind i Viinkielderen, førend jeg hørte, at der blev talet om Lotteriet. Jeg fandt her tvende Borgere, en Student, og en Jøde som overtalede dem til at sætte deri. Jeg hørte meget agtsom til; og hvem skulde troe det, at jeg her fandt alle mine Tvivlsmaal opløste? Jeg hørte her, at dette Lotterie

15

10

var et virkeligt Bedragerie for de Spillende, og jeg fattede strax det Forsæt, at underrette Publikum derom, for at forekomme, i det mindste saavidt der stod til mig, at see mine fattige Medborgere ubarmhertigen udplyndrede, i det de løbe efter en forfængelig Skygge. Det er Indholdet af denne Samtale, hvilken jeg har selv hørt, og af den Oplysning jeg Dagen efter fik af Studenten, som jeg nu vil offentlig meddele; hvad Beregningerne angaaer, da ere disse mig meddeelte af min Ven, Studenten, med hvilken jeg har gjort et ubrydeligt Venskab, og hvilken jeg er forbunden derfor, at jeg kan bringe mine Medborgere af deres Vildfarelse, Skulde der endnu herefter findes nogle saa taabelige at lade sig bedrage, da toer jeg mine Hænder; jeg har gjort min Pligt, og man skal ikke have noget at bebreide mig.

16

11

Der var, som jeg har sagt i min Fortale, i Viinkielderen en Jøde, der søgte at overtale Studenten og de tvende Borgere, til at købe af ham Sedler i Tal-Lotteriet. Han saa snart at Studenten var ham deri for klog, og derfor søgte han aleneste at forlede Borgerne, hvilket og var gaaet ham an, dersom Studenten havde ikke sat sig derimod; ham ynkedes over disse arme Stakler, og begyndte at undervise dem; det var ikke et let Arbeide med saadanne Folk, som forstode ikke at regne, og som vidste paa deres Fingre den hele Bog om Tal-Lotteriers Natur og Beskaffenhed. Forgieves foretog han sig at vise dem, at de Beregninger som indeholdes i Bogen, ere Skyggeværk; forgieves brugte han de tydeligste Argumenter for at bevise det; det var ham umueligt at faae dem til at begribe, ved Fornuft-Slutninger, at dersom der var een Muelighed at de kunde vinde en Qvaterne, eller, hvilket løber ud paa det samme, at de kunde giette fire Nummere iblant fem, som man trækker ud af 90., saa var der saa stor en Mængde af Mueligheder imod dem,

17

12

at den ene Muelighed som var for dem, blev til Null. Siden dette dog er mueligt, sagde de, hvorfor kunde da ikke Lykken treffe os? Da han saae at han udrettede intet ved Fornuft-Slutninger, greb han Sagen an paa en anden Maade; han begierte et heelt Spil Kort, og sagde til dem: Mine Venner, hvor meget ville I sætte i dette Lotterie? fire Skilling, svarede de; og for disse, dersom Lykken vil at vi vinde en Qvaterne, skal vi faae igjen 2500. Rdlr. Jeg har ikke denne Sum, siger han, men her ere 400. Rdlr., som jeg nyligen har faaet; giv mig en Skilling og træk fem Kort ud af dette Spil Kort; dersom iblant disse fem Kort findes de fire Esser, da skal disse 400. Rigsdaler være eders. I begribe, sagde han videre, at I hos mig have meget flere Mueligheder til at vinde, end i Lotteriet, efterdi I trække kuns af 52. Kort, da I derimod i Lotteriet maae giette fire Nummere af 90. De tilstode denne Sandhed, og bleve meget fornøiede med det Tilbud, som min Ven, Studenten, gjorde dem. De 400. Rdlr. bleve lagte paa Bordet, og de begyndte at trække en Skilling efter en anden; de tabte hver 3. Rdlr. 4. Mark, som var alt hvad

18

13 de havde hos sig; og i alle de Træk, som de gjorde, havde de kun en eneste gang haft den Lykke at udtrække to Esser iblant de fem Kort. Min Ven gav dem dog deres Penge tilbage, med den Formaning, at de skulde ikke vove dem i dette Lotterie, hvor der vare endnu flere Mueligheder imod dem; og saasom de vare overbeviiste ved Forfarenhed, saa blev det dem ikke vanskeligt at lade sig overtale, og lovede at de vilde ikke herefter lade sig bedrage. Jeg havde hidindtil været en stum Tilskuer ved denne Forretning, jeg nærmede mig nu til Studenten og sagde til ham: det som I her har gjort, har forhvervet eder i mine Øine den største Ære; thi hvilken Ære kan overgaae denne, at oplyse sine Medborgere og at forhindre dem at løbe Hovedkuls i deres Fordervelse? Jeg begriber ganske vel Kraften af det practiske Argument, som I har brugt, og dette Beviis er got for alle de Spillende, af hvad Classe de end maa være. Jeg ønskede imidlertid, i Henseende til visse Folk, at I kunde give mig øiensynlige, og i Udregningen grundede Beviser paa dette Lotteries Urimelighed. Jeg seer at I af Grunden kiender dets Natur. Jeg søger at vorde oplyst

19

14

derom, og skal blive eder høiligen forbunden, om I vil underrette mig. Det som I begierer af mig, sagde han, er ikke saa snart gjort som I mener, dertil behøves megen Udregning, og dette Sted er ikke beqvemt hertil. Jeg vil i Morgen komme til eder, vi ville undersøge den lille Bog, hvoraf saa mange arme Folk lade sig bedrage, og jeg skal underrette eder om dette Lotteries sande Natur, og de Mueligheder som der ere udi. Et hvert Lotterie, sagde han fremdeles, er mere eller mindre ufordeelagtigt for Publikum i Almindelighed, men dette nu i Kiøbenhavn oprettede overgaaer i denne Henseende alle de andre, ikke aleneste fordi (som jeg herefter skal overtude eder) Muelighederne ere her uendeligen mere imod Spillerne end i noget andet, men fornemmeligen efterdi den mindste Part af den Fordeel som Entrepreneurerne trække deraf, kommer igjen i Circulation. Det som i nogle Aar har været oprettet i Kiøbenhavn, endskiønt, ligesom alle de andre, skadeligt for de Spillende i Almindelighed, har i det mindste dette til sit Forsvar, at den Vinding, som kommer deraf, anvendes til at underholde de Fattige; i Stedet for at det er her et lidet Tal

20

15

af særdeles, ja fremmede Personer, som herved udsue de fattige Indvaaneres Blod og Formue, for at spække deres egen Pung; thi uagtet alle de viise Forsigtigheder man har brugt, ved at indføre i de foreskrevne Vilkaar, at ingen uden Danske Undersaatter kunde tage Actier deri, hvem seer dog ikke hvor læt det er at undvige dette Vilkaar? Og dersom jeg er vel underrettet, da har man, uagtet det Avertissement som I har seet i Aviserne, ikkun ladet blive en meget liden Deel af disse Actier her i Kiøbenhavn, de øvrige ere, som man siger, sendte til Altona for der at afsættes; men de ere virkeligen tilbudne Kiøbmænd i Hamborg, hvilke, i fald de have Tillid til Entreprenuren, ville ikke forsømme at benytte sig af denne nye Lejlighed til at udpresse os. Det var at ønske, sagde min Ven videre, at alle Lotterier bleve afskaffede; thi det er klart, at de alle maa ansees som Skatte der lægges paa Almuen; naar Regenten selv opretter dem, da tager enhver tro Undersaat med Fornøielse Deel deri, efterdi han er overbeviist om, at Folkets Fader ikke paalægger sine Børn Skat, uden for at befordre deres Velgaaende, og saasom disse Penge

21

16

løbe igjen ud iblant Almuen, saa føles det ikke. Dersom Kongen havde oprettet dette Tal-Lotterie, da skulde jeg langt fra ikke havt noget at sige derimod; men jeg vilde selv sat deri, endskiønt jeg tilfulde veed hvor ufordeelagtigt det er. Dersom man beregner, efter Proportion, hvad dette Lotterie indbringer i andre Lande, hvor det er oprettet, da tager jeg storligen Feil, om dette, naar det var for Kongens Regning, ikke kunde sat ham i Stand til endog at gjøre en stor Formildelse i Extra-Skatten, i det mindste strax for den fattigste Deel af Almuen, og maaskee derefter overalt. Og jeg er ganske forsikkret om, at den største Deel af de Fattige, ja

endog af andre, som nu klynke og klage over Skatten, vilde med Glæde og i et fornøjeligt Haab ilet til Lotteriet med flere Penge, end de nu, ofte med Magt, lade sig aftvinge i Skat.

Om Morgenen derpaa havde jeg den Fornøjelse at see min Ven. Saasom jeg ønsker at blive underviist, sagde jeg, saa vilde I tillade mig, at gjøre eder de Indvendinger, som maatte falde mig i Tanker; ikke fordi jeg frygter at I skulde ikke kunde besvare og opløse dem, men aleneste for at faae et fuldkomment Begreb

22

17 om dette Lotteries Natur. Han tillod mig det ganske villigen, og sagde: Lad os først tage den lille Bog, som I har talet med mig om, og lad os undersøge den af Grunden; jeg har allerede sagt Eder, at blant alle Lotterier var dette det forderveligste for Publikum; for at blive overbeviist herom, behøver I kun at læse §. 3. pag 2. I seer der, hvor uregierligen, end og efter Entrepreueurenes egen Tilstaaelse, det afsindige Publikum fører sig op, for at søge at giette de Tall som skal trækkes; dette er et klart Beviis, at det meget sielden hænder sig af giette disse Tall; og det er i Sandhed næsten umueligt; thi det er uden Modsigelse uendeligen lættre at trække 4. Esser ud i 5. Kort af et Spill, der bestaaer af 52. Kort, end at giette fire Tall blant fem, som man udtrækker af 90. efterdi blant 52. ere der kun 270725. forskiellige Forbindelser ved 4. da derimod ere 2555190. af disse samme Forbindelser i 90. Numere; og imidlertid tvivler jeg paa, dersom man og i 50. Aar, og 50. gange hver Dag vilde trække Kort ud af et Spill af 52. Kort, at der vilde treffe en eneste gang ind, at de fire Esser fandtes iblant de 5. Kort; uagret at der, efter

23

18

Beregning over de muelige Hændelser, burde skee engang i 15. Aar, naar man vilde trække 50. gange hver Dag. Men saasom man ved hver Trækning har den samme Mængde af Mueligheder imod sig, og at alt det som er skeet tilforn, kan ikke regnes, saa følger det deraf, at man kunde trække 10. Millioner gange, uden at dette skulde hænde sig een eneste Gang. Man kunde gjøre mig den Indvending, at her tales kun om Qvaterner, og at Spillerne have en fordeelagtigere Formoding, naar de sætte paa Terner, Amber og Udtræk. Vi ville paa sin Tid og Sted undersøge hvad denne Fordeel beløber sig til. Jeg vil i Forveien give Eder en rigtig Beregning over hele Lotteriet.

Dette Lotterie bestaaer, som Eders lille Bog siger, af 90. Numere fra 1. og til 90. begge iberegnete. Man kan spille med disse go. Numere paa fire forskiellige Maader, nemlig:

Ved Udtræk.

Ved Amber.

Ved Terner.

Ved Qvaterner.

24

19

De ovenmeldte 90. Numere gjøre 90. Udtræk.

4005. Amber.117480. Terner.

2555190. Qvaterner.

Hver Gang Lotteriet trækkes blive disse samme 90. Numere lagte i en Maskine, hvoraf man kun udtrækker fem Numere, som gjøre Lotteriets hele Skiebne. De 85. Numere,

som blive tilbage, ere til Banqvens Fordeel.

Disse samme fem Numere, som trækkes ud af Maskinen, gjøre

5. Udtræk, for hvilke Lotteriet betaler 15.

gange Indskudet, er 75. Indskud.

10. Amber a 270. Gange

Indskuddet 2700. Indskud.

(*) 10 Terner a 5300. gange

Indskuddet 53000. Indskud. 5. Qvaterner a 60000. gange dito 300000. Indskud.

(*) Lotteriet i Genua giver for en Terne 5400. gange Indskuddet.

25

20 Det er læt efter denne Tavle at udregne Lotteriets Fordeel, der er som følger:

Udtræk. Amber. Terner. Qvaterner.

De 90. Nu. gjøre 90. 4005. 117480. 2555190.

Lotteriet udbetaler 75. 2700. 53000. 300000.

Lotteriet vinder 15. 1305. 64480. 2255190. Hvilket gjør:

Paa Udtrækkene 16 $\frac{2}{3}$ pro Cent.

Paa Amberne 32 $\frac{5}{8}$ pro Cent.

Paa Ternerne 55 $\frac{1}{2}$ pro Cent.

Paa Qvaternerne 88 $\frac{1}{2}$ pro Cent.

I hvilket Lotterie har Entrepreneurene en saa umaadelig Fordeel?

I vil sige, at denne Beregning, skjønt i sig selv ganske rigtig, skulde dog ikke blive virkelig, med mindre alle muelige Forandringer vare tagne, det er, at der var sat paa alle enkelte Udtræk, og paa alle muelige Amber, Terner og Qvaterner, og at der var sat lige højt paa dem alle, hvilket er umueligt. Jeg tilstaaer det. Lad os derfor bringe denne Beregning til sit indvortes Værd, og see Udfaldet deraf, grundet paa Forfarenhed. Vi sætte det Fald, at Indskuddene paa Udtræk, Amber, Terner

26

21

og Qvaterner, som Lotteriet bekommer til en Trækning, ere 30000. Rigsdaler. Det er naturligt, at den største Deel af de Spillende i et Lotterie beflitte sig paa at undgaae, at der skal ikke være for mange Tilfælde imod dem, og at nærme sig, saa meget som mueligt er, til Mueligheden at vinde, følgelig er det klart, at ligesom Indskuddene falde mere paa Udtræk end paa Amber, og saa videre paa Terner og Qvaterner, saa vil og Lotteriets Fortieneste i Almindelighed formindskes, ligesom Indskuddene paa disse sidste Trende blive mindre. De mindst taabelige Spillere ville derfor heller gjøre deres Indskud paa Udtræk og Amber, end paa Terner og Qvaterner. Heraf følger da, at i Indkomsterne til en Trækning, som jeg sætter at være 30000. Rigsdaler, skal Indskuddene paa Udtræk blive henved 15000. Rdlr.

paa Amber henved 10000. - paa Terner henved 3000. - paa Qvaterner henved 2000. -

Er 30000. Rdlr.

Heraf følger da, at Entrepreneurenes Vinding begynder at lade sig udregne efter Udtrækkenes Indskud, som efter foregaaende Plan

27

22

beløber sig til 15000. Rdlr., hvilke formedelst

de 16 $\frac{2}{3}$ pro Cent som vindes paa Udtrækkene,

frembringe den Sum af - 2500. Rdlr.

ligeledes af 10000. Rd paa Amberne

a 32 $\frac{5}{8}$ pro Cenco - - 3262. -

item af 3000, Rdlr. paa Terner

a 55 $\frac{1}{2}$ pro Cento - - - 1665. -

item af 2000 Rdlr. paa Qvaterner

a 88 ½ pro Cento - - 1770. -

Summen af den Vinding som

Entrepreneurene maa have af 9197. Rdlr.

30000. Rdlrs. Indkomst til en

Trækning:

Hvilket gjør over 30. pro Cento. Her seer I Sagen bragt til sit mindste Værd; og jo stærkere Indskuddene blive, jo mere vinder Lotteriet. I seer af denne Beregning, sagde han videre, at Entrepreneurene, saalænge der kun findes Tosser, der vil lade sig snyde, have meget god Grund til at love Actie-Holderne 10. pro Cento aarlig Uddeling, foruden hvad der skal betales til Kongen, til Collecteurene og til Træknings-Omkostninger; thi efter denne Beregning, der er saa lemfældig som mueligt er, bliver Lotteriets Vinding i 17. Trækninger om

28

23 Aaret, i det mindste 155000. Rdlr., hvilke Lodtagerne uforbigiengelig maa tabe. Lad os nu see, om efter eders liile Bogs sigende Side 32. §. 47. og følgende, dette Lotterie er ligesaa fordeelagtigt for de Spillende, og om det for disse er bedre end andre Lotterier. Eders Skribent paastaaer det. Men lad os undersøge det med Pennen i Haanden.

Angaaende den første Post, da er hans Argument saa elendigt, at Skribenten maa ufeilbarligen have tænkt at hans Læsere vare dumme Bester, førend han torde vove at frem sætte det; jeg vil altsaa spare mig den Umag at melde videre derom.

Den anden Aarsag, hvorfor Skribenten paastaaer, at Tal-Lotteriet er fordeelagtigere for de Spillende end noget andet Lotterie, er i Henseende til Pengene som man vover deri. Lad os see hvorvidt denne Slutning er sand eller falsk. Lad os tage til Exempel det Lotterie som i mange Aar har været oprettet i Kiøbenhavn, til de Fattiges Nytte.

Saasom der ere 20000. Sedler i den første Classe, hvoraf man udtrækker 1000. som alle ere Gevinster, saa er det klart, at man

29

24

ikkun kan vædde 20. imod 1., at den Spillende ikke faaer en Gevinst, der i det mindste giver ham tre gange sit Indskud, og at han har Haab om at faae det 2000. Gange betalt.- I Tal-Lotteriet tvertimod er Spillernes Haab indskrænket til at faae sit Indstud 15. Gange betalt paa et enkelt Udtræk, 270. Gange paa en Ambe og 5300. Gange paa en Terne; det er at sige, efter den Tabelle jeg har viist eder, at der kan væddes 18. imod een at han ikke faaer sit Indskud 15. Gange betalt, 400 1/2 imod een, at han ikke faaer det 270. Gange, og 11748. imod een, at han ikke faaer det 5300. Gange betalt. Mærk vel, at her er ingen Middelvei; man maa vinde alt eller intet. Hvilken af disse Mueligheder er, efter eders Tanker, mest fordeelagcig for de Spillende?

Det klæder Skribenten meget artigt, at han i sit 3die Argument §. 50. anfører til Lotteriets Berømmelse, at det intet afkorter af de Gevinster som vindes, da det sees af foregaaende Tavle, at Lotteriets maadeligste Vinding gaaer til 30. pro Cento. Hvilket Lotterie har vel saa anseelig en Fordeel paa sin Side? Efter denne Beregning, som er rigtig, bor jo enhver

30

25

forundre sig over Skribentens Dristighed, der siger Side 34. §. 52. at Tal Lotteriet, tvertimod alle andre Lotterier, afkorter intet; da denne Afkortning dog er gjort i Forveien? Jeg taler intet om den 51. § ; thi efter at det er beviist, som jeg troer, at I er overtydet om, at Lotteriets mindste Fortieneste ved hver Trækning er 30. pro Cento, da følger det klarligen deraf, at jo oftere der trækkes, jo mere vinder Lotteriet, og jo mere tabe de arme Tosser som spille derudi. Lad os nu undersøge det ellefte Capitel, som handler om Spillet Rimelighed og om Indsætningen i Tal-Lotteriet.

Saasom Lotteriet vinder paa Udtrækkene ikke mere end 16 2/3 pro Cento, saa er der klart, at denne Maade at spille paa er den mindst ufordeelagtige, naar man endeligen vil vove sine Penge deri.

Men paa denne Maade, saasom man ikkun vinder 15. Gange sit Indskud, kan man ikke gjøre sin Lykke; thi jeg tænker ikke at nogen er saa ufornuftig at vove store Summer i dette Spil, allerhelst i dette som nu er oprettet i Kiøbenhavn; mine Aarsager hertil skal jeg herefter sige eder. Hvad vilde I svare en Person, som

31

26

bød sig til at spille Tærninger med eder, og foreslog eder det Vilkaar, at hver Gang han kastede to Sexer, skulde I betale ham 18. Rigsdaler, men han skulde ikkun betale eder 15. Rdlr hver Gang I havde samme Lykke? imidlerrid er dette hvad man foreslaaer i dette Lotterie; og dette er nær op den Fordeel som Spilleren har, der sætter paa enkelt Udtræk. Dersom han har den Lykke at kaste to Sexer oftere end den han spiller imod, (hvilket han ganske vist har ikke Aarsag til at haabe) saa vinder han; men dersom man har kastet dem 200. Gange, og han har faaet dem 100, og hans Modstander 100. Gange, saa er det klart, at han har udgivet 1800. Rdlr. og bekommet 1500. Rdlr. følgelig tabt 300. Rdlr. Dersom han da ikke skal tabe, maa han uforbigiengelig kaste to Sexer 109. Gange i 200. Kast, hvilket er ikke meget formodeligt, og endog i dette Fald er han ikke mere end blot skadesløs. Deraf seer I, sagde min Ven, at det kommer kun an paa Maaden at forestille Tingene, for ar skaffe dem Bifald. Jeg tvivler om at nogen Spiller, hvor forvoven og lykkelig han end var, vilde være saa taabelig og indlade sig i at spille

32

27

paa slige Vilkaar, der ere ham saa besværlige; og disse ere her de fordeelagtigste Han kan gjøre sig Regning paa. Thi dersom han spiller paa Amber, Terner eller Qvaterner, da er det endnu langt betydeligere ufordeelagtigt for ham. I det første Fald, nemlig paa Amber, forbinder han sig til, naar han indlader sig i Spillet, at betale til sin Modstander 400. Rdlr. hver Gang denne kaster to Sexer, og at lade sig nøie med 270. Rdlr. hver Gang han selv kaster dem. Spiller han paa Terner, da er det ligesom han forbandt sig til at betale til den anden 11748. Rdlr. hver gang han kastede to Sexer, og at faae kun 5300. Rdlr. hver Gang han selv havde den Lykke, og naar han spiller paa Qvaterner, faaer han i samme Proportion 60000. Rdlr. imod 511038. Rdlr. som han udbetaler. Men lad os i Stykkeviis og ved Numerne undersøge disse forskiellige Maader ar spille paa.

Jeg sætter det Fald at man tager de 90. Numere, da skal man betale 90. Indskud; nu faaer man ganske vist fem Udtræk; men saasom Lotteriet betaler for fem Udtræk kun 75. Indskud, taber man nødvendigen 15. Indskud.

33

28

Dersom man tager 75. Numere paa Udtræk, da har Lotteriet $\frac{1}{6}$ af Numerne til sin Fordeel, og Spilleren kan intet vinde, men tabe alting, dersom han er saa ulykkelig at de fem Tal trækkes ud blant de 15., hvorpaa han ikke har sat; og i Fald der kommer kun fire Tal ud af de 75. Numere, hvorpaa han har sat, da taber han 15. Indskud, kommer der kun tre ud, taber han 30., og saa videre.

Dersom man tager 45. Numere, paa Udtræk, da er det klart, ar Spilleren har halvdelen af Muelighederne paa sin Side, det er at sige, at af fem Numere som trækkes ud, kan han med føie vente to af sine, og haabe det tredie. Dersom Lykken ikke skuffer hans Haab, faaer han 45. Indskud, og følgelig vinder sine egne Penge igien, men dersom det tredie Numer ulykkeligen bliver inde til Banqvens Fordeel, da taber han 15. Indskud; altsaa naar man spiller paa 45. Numere, da har Spilleren een Rimelighed at han ikke vinder noget, og een Muelighed at han taber 15. Indskud.

Dersom man tager 30. Numere, da har Lotteriet to Mueligheder og derimod Spilleren kun een. Det er at sige, af fem Numere, som

34

29

trækkes ud, kan Spilleren formode at faae eet af sine, og i det høieste haabe et til; i dette sidste Fald vinder han ikke mere end sine egne Penge igien; men dersom Lotteriet vinder dette andet Numer, det er, dersom dette Numer ikke trækkes ud, hvilket er næsten lige mueligt, da taber Spilleren endnu 15. Indskud.

Endeligen for at gjøre det kort, dersom Spilleren tager et eneste Numer, da har Lotteriet 18. Mueligheder imod een, at dette Numer ikke kommer ud, og dersom det kommer ud, taber Lotteriet kun 15. Indskud. Saaledes, naar man vil beregne Rimelighederne, maa en Spiller sætte 18. Gange i Rad paa det samme Numer, for at have en Gang en muelig Formodning at dette Nummer kommer ud; og saasom Lotteriet betaler kun 15. Indskud, saa følger deraf, at Spilleren taber ganske vist tre Indskud. Dette løber ud paa den Anmærkning jeg nyligen gjorde eder angaaende Terningerne, og er et klart Beviis derpaa.

Hvad Amberne angaaer, da har Spilleren derved, som jeg allerede har sagt, en ganske betydeligen mindre

Fordeel; det sees af foregaaende Tabelle, at naar man sætter lige me-

35

30

get paa alle muelige Amber, da taber Spilleren nødvendigen 1305. Indskud; dersom han kun sætter paa 45. Numere, for alle muelige Forbindelser til Amber, da gjøre disse 45. Numer 990. Amber; han maa da gjøre 990. Indskud; men saasom der i alt ere 4005. Amber, saa er det klart, at man i det mindste kan vædde fire imod en, at de 10. Amber, som gøres af de fem Tal, der trækkes ud af Maskinen, findes ikke alle 10. iblant de 990. Amber, hvorpaa han har sat; han kan ikke fornuftigen gjøre sig Haab om at vinde mere end 2. for hvilke Lotteriet betaler ham 540. Indskud, følgelig taber han 450. Indskud. Dersom han spiller paa 18. Numere, da har han 153. Amber, men saasom der ere i alt 4005. Amber, saa følger deraf, at Lotteriet har over 25. gunstige Mueligheder for sig og kun een imod sig; altsaa kan Spilleren ikke fornuftigen haabe at vinde 10. Amber i 18. Tal, uden i 25. Trækninger, og saasom han for 10. Amber faaer kun 2700. Indskud, saa maa han i 25. Trækninger tabe 1725. Indskud Dersom han tager fem Numere som give ham 10. Amber, da har Lotteriet 400; Mueligheder paa sin Side imod een;

36

31

der behøves da 40. Trækninger, inden Spilleren kan gjøre sig Haab om ak vinde en Ambe, for hvilken han faaer 270. Indskud, og følgelig taber 130. Indskud. Endeligen, om han spiller paa to Tal, da har Lotteriet 4005. gunstige Mueligheder for sig imod een imod sig, og der behøves 400. Trækninger, inden en Spiller kan med noget Skin af Rimelighed haabe at vinde een Ambe paa to angivne Numere.

Jo videre vi komme frem, jo større finde vi Bedrageriet for de arme Spillere. Der ere 117480. Terner. En Spiller der vilde sætte paa dem alle lige meget, skulde tabe 64480. Indskud. Dersom han kun tager 45. Numere, da gjøre disse Numere 14190. Terner; hvilke, i Henseende til de 117480. Terner, som 90. Numere gjøre, ere mindre end een imod otte for Spilleren. Han kan altsaa ikke fornuftigen vente at vinde mere end een Terne blant de 10. som komme ud af Maskinen, og som udgiøres af de fem Numere, som trækkes. Men saasom han har gjort 14190. Indskud, og Lotteriet betaler kun 5300. Indskud for en Terne, saa taber han 8890. Indskud.

37

32

Ja han skulde endnu tabe, om han var saa lykkelig at vinde to Terner, hvilket er dog intet mindre end rimeligt. Dersom han tager 30. Numere, da har han 4060. Terner, hvilket gjør 4060. Mueligheder paa hans Side, af 117480. Summen af hans Haab er da at faae en Terne i tre Trækninger. Men saasom han i dette Fald har gjort 12180. Indskud, og han faaer ikke mere igien end 5300. Indskud, for een Terne, saa bliver hans Tab 6880. Indskud. Dersom han kun tager tre Tal, da har han 11748. Mueligheder imod sig. Hvilket oplyst Menneske vil være saa afsindig og vove sine Penge imod saa ufordeelagtige Vilkaar, og hvorledes tør en Skribent, der ikke anseer sine Læsere for Beester, bekræfte, at der

voves at tabe mindre i dette end i andre Lotterier?

Lad os nu foretage at undersøge Qvaterne; det sees klarligen af forestaaende Tabelle, at en Spiller, som vilde sætte paa alle muelige Qvaterne, og lige meget paa hver, tabte 2255190. Indskud; det er at sige, ifald han sætter paa alle de Qvaterne, som de 90. Numere udgiøre, der ere 2555190., paa

38

33

hver to Skilling, der er det mindste Indskud som er tilladt, da maatte han betale til Lotteriet 53233. Rdlr. og 12. Skilling, han maa følgelig ufeilbarligen faae udtrakte fem Qvaterne eller een Qvine der giver ham 300000. Gange sit Indskud, der gjør 6250. Rdlr. og Premien paa 30000. Indskud à 2. Skilling er 625. Rdlr. I alt 6875. Rdlr. Hans Tab er da ufeilbarligen 46458. Rdlr. og 12. Skilling, det er at sige 88 1/2 pro Cento (undtagen Premien) som vi have forhen seet. Denne Premie, siden vi nu tale derom, er et høit Beviis paa Entrepreneurernes Indsigt, der regiere dette Lotterie; thi saasom der komme kun fem Qvaterne i hver Trækning, af 2555190. Qvaterne som ere i hele Lotteriets 90. Nummere, saa er det klart, at det er som at vædde 511056. imod een, at de Herrer Entrepreneurer aldrig komme til at udbetale denne Premie, eller i det mindste, (efterdi der kun trækkes 17. Gange om Aaret) ikkun en eneste Gang i 30061. Aar. Det Exempel som jeg nu har givet eder angaaende Qvaterne, er den strengeste Sandhed; men saasom vel aldrig noget Menneske bliver

39

34

saa afsindig at sætte paa alle muelige Qvaterner, da maa vi nu see, hvor megen Rimelighed til at vinde, der er for disse Spillere, der tage kun et mindre Tal. Saasom jeg herefter vil komme til at tale om de fire forskiellige Maader at spille paa, saa vil jeg for denne Gang kun gjøre Beregning over tre eller fire Exempler. Vi vil for Exempel tage 4. No. 10. No. 18. No. og 25. No. I der første Fald er det som vi have forhen sagt angaaende Premien; der ere i alt i Lotteriet 2555190. Qvaterner, og saasom der komme kun 5. Qvaterner ud i hver Trækning, saa er der 511036. imod een, at disse 4. No. ikke komme ud. Efter Beregning over Rimelighederne er det da vist, at 4. No. hvilkesomhelst de ere, skal ikke komme ud mere end en Gang i 511036. Trækninger, eller, hvilket bliver det samme, engang hvert 30000. Aar. Men saafom Spilleren maa have gjort 511036. Indskud, og Lotterier betaler kun 60000. Indskud, for en Qvaterne, saa maa han have tabt 451036. Indskud. Det er derfor ligesaa latterligt at haabe at trække en Qvaterne i 4. No., hvilkesomhelst de ere, som afsindigt at sætte paa alle 90. No. Lad os

40

35

see, om de andre No. som vi have udvalgt, give Spilleren en gunstigere Rimelighed. Det andet Fald som jeg har sagt, er at en Spiller tager 10. No., 10. No. give 210. Qvaterner; der ere i alt 2555190. hvoraf der udkommer 5. i hver Trækning; der er da 2433. imod een, at ingen af eders 210. Qvaterner kommer ud iblant de 5. Tal som trækkes. For at kunde haabe rimeligen at udtrække en Qvaterne, maatte man fatte den Slutning, at sætte i 2433. Trækninger, hvilket gjør à 210. Indskud i hver Trækning 500630. Indskud, men saasom Lotterier betaler kun 60000. Indskud for en Qvaterne, saa taber Spilleren 440630. Indskud; det er derfor endnu ufornuftigt at spille paa 10. Tal. Vores tredie Exempel er 18. Tal. 18. Tal give 3060. Qvaterner; efter den forhen igientagne Beregning er der da 167. imod 1., at ingen af Spillerens 3060. Qvaterner kommer ud iblant de 5. Tal, som man trækker; dersom Spilleren er ganske forpikket paa at vinde een, da maa han beslutte at sætte i 167. forskiellige Trækninger, hvilket à 3060. Indskud i hver Trækning gjør 511020. Indskud; men Lotteriet betaler for en Qvaterne kun

41

36

60000. Indskud, Spilleren har altsaa tabt 451020. Indskud.

Jeg agter det ikke fornødent at gaae videre, disse fire Exempler ere nok til at vise eder, hvilken utilladelig Vinding dette Lotterie maa nødvendigigen have, og hvor taabeligen bedragne de arme Spillere ere, der ville vove deres Penge deri. Jeg troer, sagde min Ven fremdeles, at jeg har tydeligen forklaret eder, hvor umaadeligen ufordeeltigt det er for Spillerne at vove deres Penge i dette Lotterie. Jeg kunde derfor spare den Umag, at videre undersøge Indholdet af det 11. Kapit. i eders lille Bog, der synes at være egentligen indrettet til at opmuntre Tosser til at sætte i dette Lotterie, og det uden den allermindste Bekymring om Menneskelighed og Almuens Elendighed. Dersom ingen uden Rige og Formuende satte i dette Lotterie, da skulde jeg overlade til Tiden og Forfarenheden at aabne Øinene paa dem, men saasom det er fornemmeligen de Fattige og de Elendige, som sætte deres Blod og Formue deri, og som ofte, det jeg har seet Exempel paa i andre Lande, negte deres forhungrede Børn en bid Brød, for at bringe hen til Lotteriet den to

42

37 Skilling som de have tigget; saa kan man ikke gjøre sig Umag nok for at rage Dunsten fra deres Øine og at lade dem ligesom haandgribeligen føle, hvor aldeles urimeligt deres forfængelige Haab er. Og saasom I siger, at I vil offentlig ved Trykken udgive Indholder af vores Samtale, saa vil jeg, i Henseende til en stor Deel Fattige og Elendige, endnu indlade mig i en mere omstændelig Undersøgning; thi hvad eder angaaer, sagde han til mig, da troer jeg, at jeg skulde fornærme eders Skiønsomhed og Indsigt, om jeg agtede der fornødent, videre at forklare den bedragelige Udregning, som dette Lotterie er grundet paa. Lad os igien eftersee de forskiellige Spille-Maader, og bestemme hvad Tab der er i dem for de Spillende. Lad os lægge til Grund nogle af de Exempler, som anføres i eders lille Bog. Jeg seer Side 9. §. 16. at man, for at forvise sig om sin Lykke, gjør altid vel i at sætte paa mange Tal & c. Stakkels

Almue! hvor længe vil man saa skammeligen misbruge eders Lættroenhed? dersom denne Maade var den fordeeltigste til at spille i dette Lotterie, da værder vel forsikkrede om, at Blodsuerne som have oprettet det, vilde nok taget sig

43

38

vare for at sige eder det, efterdi deres eneste Hensigt er kun at udplyndre eder, Vi ville imidlertid undersøge Sagen. Beregningen i dette Exempel er ganske rigtig, det er at sige, at naar jeg vover 20. Rdlr. paa 11. Numere, der indeles, som de ere paa disse tre Sedler, da er der en Muelighed at vinde paa enkelte Udtræk indtil 195. Rdlr; der behøves kun at giette 5. Numere som trækkes ud af 90. som ere i Maskinen. Men saasom der paa hvert Numer er at vædde 18. imod een, at I ikke gietter der, hvorvidt strækker sig da eders Muelighed? for at vise hvor vidt den gaaer, vil vi tage det Exempel, som I var saa fornøjet med i gaar Aftes og fom jeg brugte med Fordeel i Nærværelsen af de tvende Borgere, som Jøden vilde bedrage; Tag aleneste, i Stedet for 52. Kort-Blade, de første 90. Numere, skriv dem paa smaa Stykker Kort-Papiir, lige store, udvælg eder 11, Numere efter Behag; og læg alle 90, Numere i en Pose, og træk fem ud; for hvert Numer af de 11, som I har udvalgt, og som I udtrækker iblant de fem, faaer I 15. Indskud; det er at sige, dersom I sætter 1. Mark faaer I 15. Mark og saa videre. Igientag

44

39 denne Trækning 300. Gange, hvilket gjør i alt 3300, Mark, drag derfra 15. Mark for hvert Numer af dem I har udvalgt og som I trækker ud af Posen. See da, naar I har gjort de 300. Trækninger, hvor meget eders Tab bliver. Uden at være Prophet, spaaer jeg eder, at I skal have tabt 550. Mark. Enhver har Frihed til at forsøge dette Middel, og dersom han efter 300. Trækninger har vundet i Stedet for tabt, lad ham da sætte i Lotteriet, jeg er ikke derimod; men førend han sætter deri, lad ham prøve sin Lykke paa denne Maade; og dersom han, efter 300. Trækninger finder at jeg har Net, og at han taber 550, Mark, da lad ham beholde sine Penge, og ikke taabeligen gaae hen og kaste dem ud af Vinduet.

Det som jeg siger om 300. Trækninger, er lige saa sandt om flere eller færre Trækninger; med denne Forskiel, at jo flere Trækninger han gjør, jo mere taber han, det er at sige, at dersom han forsøger at trække 400. Gange, saa taber han henved 733. Indskud, og dersom han trækker 500. Gange, taber han 916. Indskud: dersom han trækker 200. Gange, taber han kun 366. Indskud, dersom han trækker 100, Gange, vil han tabe 183. Indskud, og

45

40 saaledes videre; men han vil altid tabe og aldrig vinde. Eders lille Bog bruger dog denne Lokkemad; Forskiellen i denne Post imellem Skribenten og mig bestaaer deri, at jeg frembyder et let og ikke kostbart Middel til at gotgiøre hvad jeg siger, og enhver har Frihed til at forsøge det. Dersom han finder at jeg bedrager ham, da lad ham sætte i Lotteriet, som jeg allerede har sagt; men jeg siger eengang endnu, lad ham først gjøre Forsøg. Man begriber vel, at man ved hver Trækning maa legge de fem udrrakte Numere i Posen igien, saa at alle de 90. numererede Sedler maa være i Posen, hver gang man begynder at trække. Lad os anvende det samme Exempel i Henseende til Amber, Terner og Qvaterneer; dersom det befindes sandt i alle Tilfælde, hvem vil da være saadan en Nar og sætte i dette Lotterie? Lad os altid tage 11. Numere; dersom man tager flere, bliver Tabet stærkere, og jo mindre man tager, jo mindre taber man, men man skal altid tabe; Hvad jeg her siger, er meget stridigt imod der som eders Skribent fremfører, man behøver kun at see, hvis Udsigende vil blive stadfæstet af Forfarenhed. Vi ville da ikke

46

41

tage flere end 11. Numere. Elleve Numere gjøre 55. Amber, man sætter iligemaade kun 1. Mark paa hver; dersom man sætter mere, bliver Tabet stærkere. Forhold eder nu ligesom I har gjort ved de enkelte Udtræk, sæt ved hver Trækning 55. Indskud ved venstre Haand,

og træk fem Numere ud af Posen, dersom I blant disse fem finder to af dem I har udvalgt, da sæt ved den høire Haand 270. Indskud, hvilket er det som Lotteriet betaler; leg de fem Numere i Posen igien, og sæt paa ny 55. Indskud ved venstre Haand, og derimod altid ved høire Haand hvad I vinder, nemlig 270. Mark for to Numere 810. Mark, for tre Numere i 420. Mark for fire Numere og 2700. Mark for fem Numere som I finder iblant eders 11. Numere, af de fem som I hver gang trækker af Posen. Igientag dette Arbeide 50. 100.200. 300. gange, saa længe I vil, aleneste at I tegner 55. Mark ved venstre Haand for hver Trækning; og I vil befinde at I efter 50. Trækninger har tabt - - 897. Mk.

100. dito

1794. -

200. dito - - - 3588.

300. dito - - - 5392.

47

42

Det er læt at gjøre Forsøg om jeg siger sandt, eller om jeg vil binde Folk noget paa Ermet og hindre dem at gjøre deres Lykke. Men lad os blive ved og see hvor stort Spillernes Tab vil blive naar de sætte paa Terner, fremdeles med 11. Numere. Elleve Numere gjøre 165; Terner, man maa derfor sætte 165. Mark ved venstre Haand for hver Trækning, og ligeledes, som i foregaaende Exempel, ved høire Haand Den Gevinst man faaer, nemlig 5300. Mark for tre Numere som findes blant de fem I tager af Posen, 21200. Mark. naar I trækker fire Numere iblant de fem, og 53000. Mark naar I finder allede fem udtrakte Numere blant eders 11. Numere; og da maa I, efter 50, Trækninger have tabt - - 4578. Mk.

100. dito - - - 9156. -

200. dito - - - 18312. -

300. dito - - - 27468. -

Jeg beraaber mig endnu paa Forfarenhed, for at bevise denne Sandhed. Nu staaer der kun tilbage at undersøge Rimeligheden ved Qvaterne. Jeg bruger endnu det samme Exempel, Elleve Numere give 330. Qvaterne, det gjør,

48

43

à 1. Mark paa hver Qvaterne, 330. Mark, som J maa sætte ved venstre Haand, for hver Trækning. Hver Gang det hænder sig at I finder fire af eders 11. Numere blant de fem som I trækker ud af Posen, skal I sætte 60000. Mark ved den høire Haand, og dersom alle fem udrrakte Numere ere blant eders 11. Numere da skal I sætte 300000, Mark ved høire Side. Lad os nu gjøre en Aftale, at naar I har havt den Taalmodighed at gjøre 1000. Trækninger i Rad, og I ikke een eneste Gang har trosset fire af eders 11, Numere iblant de fem, som trækkes af Posen, da stal I forlove aldrig at sætte paa en Qvaterne i Lotteriet, men tvertimod om I har den Lykke, da tillader jeg eder at vove alt hvad I vil.

Efterdi det er da haandgribeligen beviist, at der er en moralsk og næsten fysisk Umuelighed, at Spillerne efter 100. igientagne Trækninger kan vinde i dette Lotterie, man man da ikke være afsindig, om man vil vove sine Penge deri? der er endnu en anden Aarsag, hvorfor jeg ikke vilde sætte i dette Lykke-Spil, som nu er oprettet her, frem for i andre Lotterier;

49

44

thi lad det og saa være, (hvorom man dog ikke har nogen Vished) (*) at, af de 250000, Rdlr, som gjøre den Fond, hvorpaa Lotteriet er oprettet, de 50000. Rdlr. som skulde indskydes i rede Penge, ere og virkeligen indskudte, at de ere paa et trygt Sted, i Henseende til Spillernes Sikkerhed, og at de 200000, Rdlr. i Obligationer kan bringes til Veie, naar det skulde forlanges, saa finder jeg dog, naar jeg undersøger Lotteriets Plan, at jeg er intet mindre end vis paa at faae mine Penge, naar jeg har den Tanke, efter det som Entrepreneurerne søge, at overtale os til at troe, at det er mueligt at vinde. Lad os gjøre Beregning. Efter Planen kan jeg sætte paa et enkelt Udtræk 1000. Rdlr. paa et bestemt Udtræk 200. Rdlr., paa en Ambe 75. Rdlr. paa en Terne 25. Rdlr. og paa en Qvaterne 1. Rdlr. Jeg sætter nu det Fald at jeg vælger Numer 7. 8. 35. 51. 61. at jeg belegger dem saa høit som det er mig tilladt, og at jeg faaer den Lykke, at disse fem Numere trækkes ud af Maskinen, saa skulde jeg have vundet:

(*) Denne Vished have vi nu faaet.

50

45

5. enkelte Udtræk à 1000. Rdlr.

15. Gange betalt 75000. RD.

5. bestemte Udtræk à 200. RD.

75. Gange betalt 75000. -

10. Amber à 75. Rdlr.

270. Gange betalt 202500. -

10. Terner à 25. Rdlr.

5300. Gange betalt 1325000. -

5. Qvaterner à 1. Rdlr.

60000. Gange betalt 300000. - Premien 30000. -

I alt 2007500. Rdlr. Men saasom Lotteriet har kun en Fond af - - 250000. Rdlr.

saa mister jeg - - - 1757500. Rdlr.

Efter Lotteriets Fond er da det høieste, som jeg kan sætte:

Paa et enkelt Udtræk 15. Rdlr.

Paa et bestem: Udtræk - 3. -

Paa en Ambe 2. -

Paa en Terne 1. - 3. Mk.

Paa en Qvaterne - - 3. -

51

46 Dersom mine 5. Numere komme ud, faaer jeg for 5. Udtræk à 15. Rdlr. 15. Gange Indskud - - - 1125. Rdlr.

For 5. bestemte à 3. Rdlr. 75.

Gange Indskud - - - 1125. -

For 10. Amber à 2. Rdlr. 270.

Indskud - - - 5400. -

For 10. Terner, à 1. Rd. 3. Mk.

5300. Gange Indskud - 79500. -

For 5. Qvaterner à 3. Mk.

60000. Gange Indskud 150000. -

Og Premien 15000. -

Er 252150. Rdlr.

Saa at jeg endog efter saadant Indskud taber endnu 2050. Rdlr., og jeg maatte i Forveien være forsikkert, at ingen uden jeg havde sat paa disse samme 5. Numere; thi ellers maatte Lotteriets hele Capital komme til Conkurs, og det skulde ikke være umueligt at see min Gevinst, naar Omkostningerne vare fradragne, bortsmeltet til 10. pro Cento. Dersom I da vil være nogenledes vis paa, at Lotteriet skulde kunde betale eder, om I havde den Lykke at giette de 5. Numere, da kunde I ikke sætte høiere end paa et enkelt Udtræk 1. Rdlr, paa et be-

52

47 stemt Udtræk 24. Skilling, paa en Ambe 8. Skilling, paa en Terne 4. Skilling og paa en Qvaterne 2. Skilling. Men I er altid underkastet store Farligheder om I vinder. Af alt dette som er forhen sagt, har man kundet see, hvor liden Rimelighed der er paa Spillernes Side. Hvo vilde da sætte i et Lotterie, hvor I har Millioner af Rimeligheder imod eder, og om end Slumpelykken af Egensindighed vilde bevise at det er mueligt at vinde, saa har I dog ingen Vished enten moralsk eller physisk, at I kan faae eders Gevinst.

Paa det man uden megen Umag kan faae at vide, hvor mange Amber, Terner og Qvaterner der komme af en Deel Numere, hvor mange det og er, saa multiplicerer man Tallet af de Numere man vil tage, med een mindre end Tallet er, og tager halvdelen af det udkommende, saa har man Amberne. Disse Amber multiplicerer man med 2. mindre end Tallet paa de Numere man har taget, og tager tredie Parten af der udkommende, saa har man Tallet paa Ternerne. Disse Terner multiplicerer man med tre mindre end Tallet paa de Numere man har taget, og tager fjerdedelen af det ud-

53

48

kommende, saa har I Tallet paa Qvaternerne. For Exempel, jeg vil vide, hvor mange Amber, Terner og Qvaterner jeg har i 37. Numere, saa multiplicerer jeg 37

med - - - 36 nemlig en mindre end 37.

222 111

1332

halvdelen heraf er 666 Amber. Jeg multiplicer disse

Amber med 35 nemlig to mindre end 37.

3330 1998 23310

trediedelen heraf er 7770 Terner. Jeg multiplicerer disse Terner med 34 nemlig 3. mindre end 37.

31080 23310 264180

fierdedelen er 66045 Qvat. altsaa har man i 37 No. 666. Amber, 7770. Terner og 66045. Qvaterner. Man regner paa samme Maade hvad andet Tal af Numere som man vil.

For de Spillendes Magelighed følger herved en Tabelle, hvor de med et Øiekast kan see, hvormeget de med Vished skal tabe efter

54

49

50, 100, 200. Trækninger, saa vel paa enkelte Udtræk og Amber, som paa Terner og Qvaterner, paa alle Numerne; enhver kan selv forvise sig om Regningens Rigtighed, ved at betiene sig af det Middel, som jeg har sagt, at legge 90. Numere i en Pose; For at komme des mageligere til Regningen, sætter jeg det Fald, at man altid sætter en Mark paa hver Udtræk, Ambe, Terne og Qvaterne, dersom man vil spille med en Rdlr., bliver det 6. Gange mere, og dersom man spiller med en Skilling, bliver det 16. Gange mindre, og saa fremdeles.

Paa enkelt Udtræk efter 50,

paa 1

- 3

- 4

- 5

- 6

- 7

- 8

- 9

- 10

- 11

- 12 - 13 - 14 - 15 - 16

No. 1 Rd.

- 2

- 4

- 5

- 6

- 8

- 9

- 10 - 12

- 13

- 14

- 16

- 17

- 18

- 20

- 21

taber man i det mindste: efter 100, efter 200 Trækninger

2 mk. 4

2 4

2 4

2 4

2 4

2 Rd. 4 mk. 5 8 10

13 16 18 21 24 26 29 32 34 37 40

42

5 Rd. 10 16 21 26 32 37 42

48 53 58 64

69 74 80 85

mk.

55

50 Paa enkelt Udtræk taber man i det mindste:

efter 50, efter 100, efter 200 Trækninger paa 17 No. 22 Rd. 4 mk. 45 Rd. 2 mk. 90 Rd. 4 mk.

56

51

Paa enkelt Udtræk taber man i det mindste:

efter 50, efter 100, efter 200 Trækninger

paa 51 No. 68 Rd. - mk.

- 52 - 69 - 2 -

- 53 - 70 - 4 -

- 54 - 72 - -

- 55 - 73 - 2 -

- 56 - 74 - 4 -

- 57 - 76 - - -
- 58 - 77 - 2 -
- 59 - 78 - 4 -
- 60 - 80 - - -
- 61 - 81 - 2 - - 62 - 82 - 4 -
- 63 - 84 - - -
- 64 - 65 - 2 -
- 65 - 86 - 4 -
- 66 - 88 - - -
- 67 - 89 - 2 -
- 68 - 90 - 4 -
- 69 - 92 - - -
- 70 - 93 - 2 -
- 71 - 94 - 4 -
- 72 - 96 - - -
- 73 - 97 - 2 -
- 74 - 98 - 4 -
- 75 - 100 - - -
- 136 Rd. - mk. 272 Rd. - mk. 138 - 4 - 277 - 2 -
- 141 - 2 - 282 - 4 -
- 144 - - - 288 - - -
- 146 - 4 - 293 - 2 -
- 149 - 2 - 298 - 4
- 152 - - - 304 - - -
- 154 - 4 - 309 - 2 -
- 157 - 2 - 314 - 4 -
- 160 - - - 320 - - -
- 102 - - 325 - 2 -
- 165 - 2 - 330 - 4 -
- 168 - - - 336 - - -
- 170 - 4 - 341 - 2 -
- 173 - 2 - 346 - 4 -
- 176 - - - 352 - - -
- 178 - 4 - 357 - 2 -
- 181 - 2 - 362 - 4 184 - - - 368 - - 186 - 4 - 373 - 2 -
- 189 - 2 - 378 - 4 -

192 - - - 384 - -

194 - 4 - 389 - 2 -

197 - 2 - 394 - 4 -

200 - - - 400 - - -

I denne Beregning har jeg udeladt Brøkene, saa at dette er ganske vist det mindste man kan tabe; jeg gaaer ikke videre dermed, efterdi det er klart, at en Spiller som vilde sætte paa 75. Numere, var han og vis paa, at han bestandigen skulde have de fem udtrukte Numere

57

52

blant sine 75. Numere, skulde aldrig vinde noget, efterdi Lotteriet betaler kun 75. Indskud for fem Udtræk; vilde han derfor sætte paa flere Numere, saa var han vis paa at tabe ved hver Trækning, ligesaa mange Indskud, som han har sat paa flere Numere, om man og vil formode, at han altid gietter de fem Numere som trækkes ud af Maskinen; thi for hvert Numer som han ikke har giettet, taber han 15. Indskud mere. Det sees da klarligen af denne Tabelle, (og enhver kan, som jeg før har sagt, forvise sig derom ved en practisk Forfarenhed) at det som eders lille Bogs Forfatter siger, at jo flere Numere man tager, jo større Formodning har man om at vinde, er falskt i høieste Grad. Lad os nu betragte Amberne.

Naar man spiller paa Amber, taber man i det mindste:

Efter 50, efter 100, efter 200 Trækn.

paa 2 No.

- 3

- 4

- 5

- 6

- 7

- 8

2 Rd. 4 mk. 5 Rd. 2 mk.

- 9

- 10

- 11

8 16 27 40 76 97 122

138

- 1

- 2

- 4

3 -

16 32

- 54

81

114 152 195 244 277

2 4 -

3 -

32 - 4 65 - 2

108 - -

163 - -

304

391

488

554

- 2 -

58

Naar man spiller paa Amber, taber man i det mindste:

Efter 50, efter 100, efter 200 Trækn. paa 12 No. 179 Rd. 2 mk. 358 Rd. 4 mk. 717 Rd. 2 mk.

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

- 212

- 247

- 285

- 318

- 269

- 416

- 465

- 516

- 571

- 628

- 687 - 750

- 815

- 888

- 950

- 1025

- 1104 - 1187

3

3

4

3

-

-

3

-

-

-

424

494

571

637

739

832

930

1033

1142

1256

1375

1500

1630

1766

1900

2050

2208
2365
848
988
1142
1274
1479
1664
1860 2066
2284
2512
2750
3000
3260
3532
3800
4100
4416
4730

Jeg vil ikke gaae videre med denne Beregning; den kan være nok til at vise, tvertimod det som eders Skribent forsikkrer, at jo flere Numere man tager, jo mere taber man. Jeg vil aleneste legge dette til, at om der var nogen saa gal og vilde spille paa Amber og sætte paa 74. Numere for Exempel, saa skulde han dog aldrig vinde noget, om man og vilde sætte det Fald, at han altid giettede de fem Numere som trækkes ud af Maskinen, efterdi 74. Numere

59
54

gjøre 2701. Amber, og saasom Lotteriet kun betaler 2701. Indffud for de 10. Amber, som trækkes ud af Maskinen, følgelig faaer han, paa et Indskud nær, hver Gang ikke mere end sine egne Penge igien; og dersom han gietter kun fire Numere af de fem som trækkes, saa taber han 1081. Indskud, gietter han kun tre, taber han 1891. Indskud, og endeligen om han kun gietter to, taber han 2431. Indskud, og alt dette uden at det var mueligt at vinde, hvorledes det end gik.

Lad os nu undersøge, hvor meget hans Tab stiger, dersom han spiller paa Terner.

Naar man spiller paa Terner taber man i det mindste:

efter 50, efter 100, efter 200 Trækninger

paa 3 No. 4 Rd. 3 mk. 9 Rd. - mk. 18 Rd. - mk.

18
46
92
160
255

4 -
- 5 -
- 6 -
- 7 - 8 -
- 9 - 388
- 10 - 555 - 11 - 760 - 12 - 1000 - 13 - 1300
- 14 - 1650 - 15 - 2100
- 16 - 2550
- 17 - 3150 - 18 - 3750
- 19 - 4450 - 20 - 5100
- 37 -
- 92 -
- 185 -
- 320 -
- 510 -
- 777 -
- 1110 -
- 1520 - - 2000 -
- 2600 - - 3300 -
- 4200 - - 5100 -
- 6300 - - 7500 -
- 8900 - - 10200 -
74
184
370 640 1020
1554 2220 - 3040 - 4000
- 5200 - 6600 - 8400 - 10200 - 12600 - 15000
- 17800 - 20400
- - - - -
- -
- - - - - - - - -
- - - -
- - - - - - - - -
60

55 Jeg haaber man vil skaane mig for at gaae videre med at beregne flere Tal, da dette er nok. Hvad Qvaterne angaaer, da gjør jeg ingen Tabelle derover, thi naar man sætter paa 30 Numere, kan man neppe vente at faae een Qvaterne ud i 20. Trækninger; og dersom man er saa lykkelig, da betaler Lotteriet kun

60000. Indskud, men saasom 30. Numere gjøre 27405. Qvaterner, saa har man i 20. Trækninger betalt til Lotteriet 548100. Indskud, og følgelig har man tabt 488100. Indskud.

Nu staaer mig intet tilbage uden at forklare Brugen af disse Tabeller, af hvilke enhver Spiller kan see med et Øiekast (ikke hans muelige Tab, som er uendeligen betydeligere) men hans visse Tab.

I fald en Spiller vil vide, hvor meget han maa tabe i 100. Trækninger paa 11. Numere som han spiller med paa enkelte Udtræk, paa Amber, og paa Terner, hver til 1. Mark. da søger han først Tabellen over Udtræk, paa Numer 11. og finder i den anden Rad

29. Rdlr. 2. Mk

dernæst Tabellen over Amberne, paa No. 11. i den anden Rad - - 277. - - -

endeligen i Tabellen over Ternerne paa No. 11. i den anden Rad - - 1520. - - -

hans Tab er da ufeilbarligen 1826. RD. 2. Mk.

61

56

og følgelig saaledes for alle de andre Numere. Jeg tvivler ikke paa, sagde min Ven videre, dersom I offentlig udgiver denne Beregning, at de, som finde deres Fordel bed at forblinde den vankundige Almues Øjne, jo ville indvende herimod, at man ikke kan gjøre Beregning over Lykken. Uden at umage mig med at igiendrive dem, hvilket vilde blive for vidtløftigt, vil jeg aleneste beraabe mig paa Forfarenheden, og at man vil forsøge med de 90. Numere i en Pose; og da skal man see, om jeg har Ret eller Uret. Der er mueligt, at en blind Tærning, som man ryster vel om i et Begeer, kan 10. Gange i Rad falde saaledes, at den tegnede Side kommer op; man forsøge det imidlertid, og jeg vedder 10. imod een, at den tegnede Side ikke kommer 10. Gange i veiret i 40. Kast.

1

**Tilforladelig
Anviisning
hvorledes
man med en u-udeblivelig Fordeel kan indsætte
udi
Tal-Lotteriet**

samt

Underretning

om

hver Trækings-Stæds Lykkelige og

Ulykkelige

Tall.

Kiøbenhavn

trykt hos Paul Hermann Höecke 1772.

2

Naar man betragter de Fordeele, hvormed Tal-Lotteriet spiller imod Indsætterne derudi, kan man ikke længere undre sig over, at Actie-Haverne kan salerere deres Collecteurer med 6 1/4 pro Cento,

holde et General-Administrations-Contoir, lønne Secretairer, Musicantere, Inspecteurer, Controleurer og Revisorer m. f. item afkaste Hr. von Koeffes Deputat, in Summa bestyre en aarlig Udgift af 40 til 50000 Rdlr., der for 6 Aar bliver toe til tre Tønder Guld, og endda gjøre sig et temmelig vis Facit paa et anseeligt Udbytte af deres 6 Aar deponerede og stille liggende 50000 Rdlr.

Men naar man derimod overvejer de Spillendes Conduite, i at entrere uden Overlæg og Skiønsomhed, blot med en særdeles Forhoppelse pag Terne og Qvaterne,

3

saa maae man med hiin gamle Philosoph bekiende: at Verden vil bedrages; thi næsten alle hiige med en overvættets Begierlighed efter at blive fixerer udi dette intricate Lotterie.

En ønskeligere Leylighed at tilsnige sig et Lands Rigdomme, kan aldrig gives eller udlænkes end et Tal-Lotterie, saa længe ey fleere end 5 Tall skal udtrækkes, og saa længe der maae sættes 1 β. paa en Ambe og 1 β. paa Terne og Qvaterne.

Det er ved en liden Eftertanke begribe ligt, at det er de Fattige, hvilke dog Ud» gjøre den største Deel af et Lands Indvaanere, ikke mueligt at besætte saa mange Tall, at han kan have nogen rimelig Formodning at gribe Amber eller Terne; thi paa 3 Tall, som er det høyeste den Fattige kan bestride complet, at vente Amber eller Terne, og paa 4 eller 5 Tall at gjøre sig Haab om Qvaterne, er i sig selv en aabenbaare Daarlighed; vel nægtes ikke, at en iblant hver i 10,000de Indsætter kan naae en Terne paa 3 eller 5 Tall; men det bliver dog til alletider en Daarlighed at vove, og i sær over sin Formue, der hvor 9999 taber imod een kan være lykkelig.

4

Den Muelighed at kunde vinde paa 3 Tall en Terne og paa 4 eller 5 Tall en Qvaterne, haver skilt mange Tusinde ved Millioner Skillinger. Derimod om disse Indsættere ey havde ladet et falskgrundet Haab forlede sig, men opofret Mueligheden for Rimeligheden, saa havde dette magnetiske Lotterie ey trækket Brødet af Munden paa saa mange, som nu beklage deres Skiæbne; men dog ligesom de ulykkelige Tærninge- eller Kort-Spillere, ikke destomindre ey vil aflade at prøve, som de kalder det, deres Lykke, saa snart de blive Skillingen mægtig; de vil af Erfarenhed ikke blive kloge, og jo meere man trænger, jo meere hidsig gjør man Udveye til nye Tab, alt udi et desperat Haab.

Vil en eller anden fornuftig Ven temperere Hidsigheden paa saadan en Vovehals, faaer man ofte til Svar: Jeg kan ikke taale at tabe, jeg maae blive ved til jeg vinder, det staaer vel dog ind engang. Men man kan alletider være vis paa, at om man endog kan slumpe omsider til en Gevinst eller Overskud fra det man allerede har ofret, man dog ved Conti-

5

nuation skal befinde et anseeligt Tab enhver efter sine Vilkaar.

Og, ligesom en enkel Exception ikke kan betage en almindelig Regel sin Styrke, saa vil det ikke heller forringe min Sag, om nogle faa Indskudde iblant mange 100, 1000de haver hidindtil belønnet Indsætternes Forvovenhed. Men Enden er ikke endda.

Det som man med Vished kan sige, om Brøgger-Ligningen her i Staden, kan man og frit debitere om dette Tal-Lotterie, nemlig: at dersom dette ikke var oprettet, havde det visselig ikke skeet udi denne forsigtige Periodo; men da begge Deelee til ald Ulykke er til, og deraf det første blevet imod Hensigten, som en Straf for Kiøbenhavns Indvaanere, de flittige Brøggere selv inclusive, men det sidste som en almindelig Lande-Plage, saa maae man befrygte at Vedkommende, som ingen Samvittighed have gjort sig over, at erhverve sig et deres Næsle og Jevn-Christen saa fornærmelig Monopolium, skal og vove alting for at soutenere det, og udvirke Vedvarelsen.

Som da dette Land-udsuende Lotterie ikke vel kan formodes at blive ophævet for

6

Tiden, og det dog ved de Indsættendes Conduite meget lettelig kunne geraade udi lige saa slibrige Omstændigheder, som den Mand der gravede en Grav for sin Naboe, og selv omkom derudi, saa har jeg af Kiærlighed til mine Med-Mennesker og Med-Under saatter, gierne vildet overtale det Almindelige gandske at afholde sig fra Indsætning Udi dette ligesaa tillokkende som fixerende Lotterie, og lade Actie-Haverne gjøre deres smukke Indretninger, Concerter og Anstalter, ligesom Collecteurerne deres inventieuse Skildter, par Honeur; men da dette er alleene at ønste men ingenlunde at formode, saa vil jeg i Tillid til et fornuftig Publici Indsigt og Drift for deres eget Beste opviise og vejlede det, hvorledes enhver som har Evne dertil, med en udeblivelig Fordeel kan interessere udi dette Tal-Lotterie, og der bestaaer gandske enfoldelig derudi:

Man udvælger sig efter Behag 3, 4, 5, højest 6 Tall, og deriblant, om saa synes, 2 eller 3 af de Tall som endnu ikke ere udtrokne; de saaledes udvalgte Tall besætter man til simpel Udtræk, og til hver følgende Trækning fordobler sit Indskud lige

7

indtil man vinder et Udtræk, og da har man med Vished omsider alle sine Indstudde for alle Tallene, og tillige et Overskud og reen Gevinst. Naar et Tal udkommer af dem som man har puncteret paa, forlader man samme til næste Trækning, og indsætter et andet efter Behag, og saaledes continueres fra Trækning til Trækning. Begynder man med 5 Tall og sætter 2 β. paa et simpel Udtræk, koster Sedlen følgelig 10 β; enten man feyler eller vinder et Udtræk, da indsættes 4 β. paa nye paa hver Tall, 3die Gang 8 β. og saa fremdeeles.

Den som ikke i det mindste kan udholde 10 gange paa denne fordoblende Maade, og saaledes i tabende Tilfælde taale at gjøre Udlæg paa et Hundrede Rigsdaler bør blive derfra, med mindre han vil stoele noget meere end ordinair paa Lykken, og troe den kan ramme ham ligesaavel ved faa som mange Forsøg.

Imidlertid kan enhver ved en liden Eftertanke begribe, at naar man allene har Evne og Taalmodighed ak oppebie Lykken, skal den omsider ramme ham paa denne Maa de; thi at frygte for at man skulde falde just

8

paa 5 Tall som ved ofte igientagne Trækninger ikke skulde komme et eneste ud af, er ligesaa enfoldig handlet, som andre der troe at ramme en Terne paa 3, eller Qvaterne paa 4 eller 5 Tall.

Men det kan saavel Ambisterne, som Ternisterne og Qvaternianerne være forvisset om, at i Fald man ingen Udtræk vinder, da havde man ey heller vundet Amber, Terner eller Qvaterne, i hvor vel besat samme endog efter Lotto-Sproget havde været; og dersom det er sandt, at det som spares er vundet, saa vinder man jo i slige tabende Tilfælde alle de forvovne Besætninger, som man har indeholdt.

Ligesom da en mindre Gevinst i Lommen er bedre end en større i Haabet, i sær haar Haabet er bygget paa en vindig Grund, saa er det ufeylbart bedre at sætte paa Udtræk naar man kan være vis paa at det dog engang skal indtreffe til Fordeel, end at sætte paa Amber, Terner og Qvaterne, som koster ulige meere end det lader til, og en sildig Gevinst meriterer, i sær naar man vil gjøre Mueligheden rimelig ved at tage mange Tall paa en Seddel, eller tage alle Tallene paa faa eller mange Sedler.

9

Jeg vil til Exempel allegere det af Ober-Collecteur Zedeler til sin egen Fordeel, ved en trykt Plan indrettede Compagnie paa 1000 Rdlr.; thi dersom samme endog hver 20 Gang indhentede en Qvaterne, skulde det dog befinde Tab, lad være nogle vil mene at der mere ved Indretningen er anseet paa de Tall som ved hver Trækning i Forveien var udkommen, end paa den Orden som nu kunde ventes, saa bliver dog enhver anden Indretning af samme Slags lige Vilkaar undergiven, nemlig en vis Gevinst af 6 1/4 pro Cento for Ober-Collecteuren, men et vis Tab for Interessenterne; thi de mange Amber, Terner og Qvaterne, som ved alle Tallenes Tagelse betales, ere saa mange tusinde, at man burde have hver Gang Qvaterne, naar Societetet skulde erholde nogen betydelig og agtningsværdig Uddeeling.

Men dersom endelig een paa Amber, Terner og Qvaterne forhidset Vovehals ikke er at formaae til at prøve det simple for at naae det virkelige; men vil endelig have fat paa det muelige; saa veed jeg et par Anledninger at meddele ham, som nogle

10

Gange skal være befunden probat, og bestaaer derudi: Saa snart nogen faaer i Sinde at spille paa Amber, Terner og Qvaterne, og Lysten ikke ved en flittig Aareladen, Sveden og Purgeren kan fordrives, skal saadan en Patient drikke en god Portion Viin eller Brændeviin (thi af vores Lignings-Øll kan man før tildrikke sig en Vattersot end et lystig Humeur) og dermed uden Ophold continuere lige indtil han hikker.

Bed første Hik skal han søge Døren og med en Fart begive sig til nærmeste Collecteur, og der tage hvilke 4 eller 5 Tall, ham i denne slumrende Tilstand kommer i Sinde; men det maae vel iagttages, at han hikker engang og ey meere imellem hver Tall han nævner. Saa snart da denne høytidelige Forretning med sine behørige Tempo er bragt til Ende, begiver han sig smukt hiem, tier stille, sover Ruusen ud, og med Rolighed venter paa et lykkelig Udfald.

Skulde ellers nogle Qvaterne-Elskere være af saa tør en Constitution, at de kunde ey beqvemme sig til saa fugtig en Handling, skal der endnu være et Raad tilovers, som

11

efter Beretning skal være befunden temmelig sikker.

Saa snart den venstre Haand kløer og myler inden i, skal man selv forføye sig til nærmeste Collecteur, spytte i hans Forstue, og naar man kommer til Collections-Machinen spytte i sin høyre Haand for hver Gang man med samme Haand Udtrækker sig et Nummer.

Har Haanden kløet overmaade meget, og i sær op til Pulse-Slaget, bør man besætte Qvaternen, men paa en simpel Kløe saasom i Centro, blive ved Udtræk, og efter et meere udbredet Kløe medtage Amter og Terner.

Dersom man nu, fordi man ey er paaklædt, eller fordi man er et fornemme Fruentimmer, ikke selv kan fistere hos Colecteuren, saa snart man finder Kildren og Mylen i Haanden, kan man og afsende sit Bud, men vel observere at spytte i høyre Haand paa Budet saa god en Klat, at Budet kan legge det fra sig i Collecteurens Forstue førend han triner ind til Machinen, og i øvrigt følge foregaaende Anviisning med Spytten udi den høyre Haand for hver Udtrækning.

12

Et Fruentimmer bør helst benytte sig af Mandfolk, og et Mandfolk af Fruentimmer til Budskikning.

Nogle have fæstet Tillid til Drømme-Tall, men befunden sig ilde derved. Det gaaer til med Drømme i disse Dage som tilforn, Kierlingen drømmer om sin Stav, og Soen om sit Drav. Staaderen om sin Pose, Bonden om sin Mose.

Da Hovedet er fuld om Dagen af de 90 Tall-Lotteriet spiller med, saa er det en naturlig Følge, at nogle af dem maae forekomme Imaginationen i Søvnne. Hvorpaa tiener til Beviis, at man ey førend Tall-Lotteriets Oprettelse drømmede om Tall, og nu, da det er oprettet, drømmer ey om andre Tall end fra 1 til 90.

Ikke desto mindre ere der dog dem der meene, at man virkelig forud kunde blive forestillet udi Sovne hver Træknings-Tall, naae man allene vidste de dertil fornødne Præparatorier.

Nogle, som legge nøye Mærke til alle endog de ringeste Hændelser, paastaae, at Hvideløg skal være meget got at drømme Tallene efter, hvorfore og Jøderne i Almin-

13

delighed skal være lykkelige af og til at drømme de fleeste af de næst udtrækkende Tall, og følgelig flittig vinde, hvorom et vis Ober-Collections Contoir, som Jøderne bære megen Godhed for, skal vide at give tilforladelige Oplysninger.

Men den heele Hemmelighed og Konstens egentlige Arcanum, skal bestaae udi den rette Portion til den rette Time.

I Fald saa er, kunde Jøderne, hvilke ere bekiendte for at have en naturlig Appetit til Hvideløg, best og eenest komme efter dette Arcanum; thi naar en saadan Hvideløgs-Papa indtog et halv, en anden et heelt Løg og saa fremdeeles, ved foranderlig Klokkeslet, som noye maatte annoteres, saa vilde det ved Eftersyn strax viise sig, hvilken Time og Portion var den rette.

Og da Jøder ere ligesaa billige udi deres Kiøbmandskab, som ellers hoystubillige udi deres Renter, kunde man med en ringe Penge tilkiøbe sig den gandske Videnskab.

Man veed ellers, at Lykken er en underlig Frue og har sine egne Noder, den som søger hende paa en fornuftig og vindski-

14

belig Maade, skyer hun, men den som baade i Gierning og Miner synes at ringe agte hende, den løber hun efter, den er det just hun vil have at bestille med. Mange Exempler haves derpaa i det Almindelige.

Med de Fornuftige, Arbejdsomme og Speculerende afgiver hun sig ikke gierne, saa at naar disse undertiden blive befordrede, kan man være forvisset, at den gode Frue Fortuna maae være faldet i Afmagt, som de fleste Gange treffer hende, naar hun i Befordrings-Herrens Forgemak kan blive Frue Merite vaer, en Dame som er hendes afsagde Fiende.

Og da man ikke uden Frue Fortunæ besynderlige Direction og Bevaagenhed, kan vente sig Amber, langt mindre Terner og Qvarterner, saa synes det først opgivne Raad til at erholde samme, at være meest overensstemmende med Fruens Humeur, og følgelig med Rimeligheden og en god Anledning til Fruens Yndest.

Det skal og være meget raadeligt og nyttigt for; Indsætterne udi dette Hazard-Lotterie, at de holde sig hiemme fra Trækningen, og i øvrigt viise sig meget indiffe-

15

rente, saa at de hverken tænke eller tale noget om deres Indsats og tagne Tal, førend Trækningen er til Ende. Der skal være en særdeles Hemmelighed derunder som jeg ikke maae fortælle.

Saa meget tør jeg med Vished forsikre, at Indsætterne skulde vinde meere ved at blive rolig hiemme, end ved at gabe toe til tre Timer paa Præparationerne til Trækningen, og undertiden miste mere ved et eneste Udtræk fra Lommen, end de kan vinde ved et heel par endog lykkelige Udtræk fra Lotto-Machinen.

Til Slutning og videre Speculation meddeeles herved

Tabel over

de Lykkelige og Ulykkelige

Tall

saavel

i Kiøbenhavn

som

Altona.

16

1.) De Lykkelige Tall:

A. i Kiøbenhavn,

7. 16. 17. 22. 27. 38. 51. 53. 56. 63.

65. 69. 85. Deraf Favorit-Tall: 7. og 22.

B. i Altona,

1. 3. 6. 8. 10. 11. 12. 16. 17. 20. 21. 22. 24. 29. 30. 32. 34. 41. 45. 47. 55. 67. 72. 76. 82. 89. Deraf Favorit-Tall: 1. 6. 16. 17. 20. 24. 34. 63. 82.

2.) De Ulykkelige Tall:

A. i Kiøbenhavn,

6. 8. 9. 10. 12. 19. 23. 24. 29. 30. 31. 32. 33. 35. 36. 37. 39. 41. 42. 44. 47. 49. 52. 54. 57. 70. 71. 74. 75. 78. 80. 81. 82. 83. 84. 88. I alt Sex og Trediv.

B. i Altona,

5. 9. 13. 14. 15. 19. 25, 26, 28. 37.

38. 39. 40. 44. 46. 48. 49. 53. 54. 56. 59.

60. 61. 62. 64. 68. 69. 74. 75. 77. 78. 79.

80. 83. 86. 87. I alt syv og Trediv.

C. Baade i Kiøbenhavn og Altona,

9. 19. 37. 39. 44. 49. 54. 74. 75. 78. 80. 83. I alt tolv Tall, som ingen af Træknings:Stæderne er udkommen.

Forfattet den 25 April 1772.

17

Fuldstændige

Tall-Lotteries

Tabeller

over

Indskud og muelige Gevinster

paa

alle Spille-Maader

samt

en Tabelle

over

De Amber, Terner og Qvaterner, som indeholdes i alle Lotteriets 90 Tal.

Kiøbenhavn

trykt hos Paul Herman Höecke. 1771.

18

Det simple Udtræk.

Indskud

ß.

1

2

3

4

5

6

7

8 9

ro

ri

12

13

14

15

1

2

3

4

5 x

3

4

5

6

7

8 S

D. giver Rdlr. Mk. ß.

15

1 - 14

2 - 13

3 - 12

Mk.

Rdlr.

Gevinst.

i

i

i

i

i

4

5

1

2

II TO

9

8

7

3 - 6 4 - 5

TS+ Å pe

2- 1-2 2 - 2 - 1 2 - 3 -

5 - <

7 - 3 IO - - 12 - 3 1530 -

45 -

60 -

75 90 105 120 135 -

Indffud. Gevinst.

giver Rdlr. 159

19

3

Det bestemte Udtræk.

Indskud. Gevinsts Indskud. Gevinst.

D. giver Rdlr. Mk. ß.

1

2

3

4

5

6

7

8 9

10 li

13

*3

14 15

1 Mk.

2 •

3

4 5'

1 Rdlr.

2

3

4

NB

1

2 2

3

4

5

5

6

7

8 8 9

10

ro

11 23 35 46 58

(o

140

210

280

4

- 2

- i

- 5

- 3

- 2

- 5 -

- 3 -

- i -

- 4 -

- i

- 5

- 4

- 2

- 4

- 2

6

12

2

8

14

4

10

6

12

2

8

"IA

* 4

- 10

Rdlr. giver \$

6

7

8 9

10

11

12

13

14 15

16

17

18

20 30 40

50

60

70

80

90

100

Rdlr.

350

420

AGO

560

630

700

770

840

910

980

1050

1120

1190

1260

1330

1400

2100

2808

3500

4200

4900

5 600

6300

7000

Endskiønt det er enhver af Lotteries Planen vel bekiendt, at intet ringere Indskud end 2 Mark paa det bestemte Udtræk modtages; saa har man dog til deres Tieneste, som maatte finde for godt at indsætte nogle Skillinger over 2 Mark, ogsaa villet anføre de muelige Gevinster paa Skillinger.

20

4

Om Indskud og Givinst paa Amber.

Indskud. Gevinst. | Indskud. Gevinst.

ß. D. giver Rdlr. Mk. ß. Rdlr. giver Rdlr.

iZZo

1620 1890 2160

21

5 Om Indskud og Gevinster paa Terner.

Indskud.

Gevinst.

1

2

z

4

5

6

7

8 9

10

11

12

13

14

15

1

2

3

4

5

i Rdlr.

Da

Indskud. Gevinst.

ß. D. giver Rdlr. Mk. ß.

55 mn 1 »f

110 -2-8

165 - 3 - 12 220 276 - - - 4 331 - i 8 386 . 2 - 12 441 496 -5-4 552 - - - 8 607 - l - 12

662 - 3 . 717 - 4 - 4 772 - 5 - 8 828 - - -12 883 - 2 1766 - 4 2650 - - -

3533 - 2 4416 - 4 5300 jo6o© -

Rdlr.

3 -

4 -

5 -

6 -

7 -

8 9 -

10 -

11 -

12 -

13 -

14 -

15 "y

16 -

17 -

18 -

IQ =

20 30 40 SO -

giver Rdlr.

- 15900

- 21200

- 26500

- 31800

- 37100

• 42400

' 47700

- 940900

" 58300

- 63600

- 68900

- 74200

- 79500

- 84800

- 90100

- 95400

- 100700

- 106000

- 159000 - 212000 - 265000

22

6

Om Indskud og Gevinster van Qvaterner.

Indskud.

Gevinst. Indskud. Gevinst.

ß. D. giver

2 -

3 -

4 -

5-

6-

7-

8-

9-

10-

11 -

12 IZ 14 - 15 -

Rdlr.

625

1250

1875

2500

3125

3750

4375

5000

5625

6250

6875

7500

8125

8750

95379

Mk. giver Rdlr.

1 Rdlr. - 60000

2

3

4

5

6

7

8 9

10

10000

20000

30000

40000

50000

- 120000

- 180000 . 240000

- 300000

- 360000

- 420000

- 480000

- 540000

- 600900

23

7 Tabelle

over de Amber, Terner og Qvaterner, som indeholdes i

Ud

trk

3

4

5

6

7

8 9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20 21 22

24

25

26 2

Am \rightarrow

ber.

i

3 6 ro 15 21 28 36 45 55 66

3 14 15 16 7 18 19 20 21 22 24 25 26 2 78 91 105 120 136 '53 171 190 210 231 253 276 300 325 201238
281378 291406

Tern.

1

4

10

20

35

56

84

120

165

220

286

364

455

560

680

G10

969

1140

1330

1540

1771

2024

2300

2600

2925

3276

3654

Qvat.

i

5

15

35

70

126

210

330

495

715

ICO I

1365

1820

2380

3060

3876

4845

5985

7315

8855

10626

12650

14950

17550

20475

2Z7§i

Ud

trk

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49 5°

51

52

53

54

55

56

57

58

Amb.

435

465

496

528

561

595 630 666 703 741 780 820 861 903 946 990 1035 1081 1128 1176 1225 1275 1326 1378 1431 1485

1540

1596

1653

Terner

4060

4495

4960

5456

5984

6545

7140

7770

8436

139

9880

10660

11480

12341

13244

14190

15180

16215

17296

18424

19600

20825

22100

23426

24804

26235

27720

29260

30856

Svar,

27405

31465

35960

40920

46376

52360

58905

66045 73815 82251 91390 101270 111930 123410 135751 148995

163185

178365

194580

211876

230300

249900

270725

292825

316251

341055

367290

395010

424270

24

8 Udtræk Amber Terner Qvaterner 59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

OT

42

83

84

S;

86

87

88

89

GO

Amber

Terner

OÖ vakerner

1711

1770

1830

1891

1953

2016

2080

2145

22x1

2278

2346

2415

2485

2556

2628

2701

2775

2850

2926

3003

3081

3160

3240

3321

3403

3486

3570

3655

3741

3828

3916

4005

32509

34220

35990

37820

39711

41664

43680

45760

47905

50116

52394

54740

57155

59640

62196

64824

67525

70300

73150

76076

79079

82160

85320

88560

91881

95284

98770

102340

105995

109736

"3564

117480

455126

487635

521855

557845

595665

635376

677040

720720

766480
614385
864501
916895
971635
1028790
1088430
1150626
1215450
1282975
1353275
1426425
1502501
1581580
1663740
1749000
1837620
1929501
2024785
2123555
2225895
2331890
2441626
25535190